

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΠΜΣ ΣΤΙΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

**«Η σύγχρονη γεωπολιτική κατάσταση
στον Καύκασο και η αλληλεπίδρασή της,
με τις ευρύτερες ανακατατάξεις στη Μ.
Ανατολή»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Σμυρνής

Διμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων: Επίκουρος Καθηγητής Κ. Κολιόπουλος

Δεύτερο Μέλος: Καθηγητής Χ. Παπασωτηρίου

Αθήνα, Ιανουάριος 2016

Copyright © Γεώργιος Σμυρνής, 2016.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διατριβής, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

**« Η σύγχρονη γεωπολιτική κατάσταση στον Καύκασο
και η αλληλεπίδρασή της, με τις ευρύτερες
ανακατατάξεις στη Μ. Ανατολή »**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο στρατηγικός ρόλος του Καυκάσου είναι πράγματι μοναδικός. Λόγω της γεωγραφικής του θέσης, συνδέει τη Μαύρη Θάλασσα με την Κασπία και τη Ρωσία με τον Νότο. Επιπλέον, αποτελεί ενεργειακό σταυροδρόμι, δίνοντας το πλεονέκτημα σε όποιον τον ελέγχει, να ανοιγοκλείνει σύμφωνα με τα συμφέροντά του, τους ενεργειακούς κρουσούς της Κασπίας. Για αυτούς τους λόγους, αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης γεωπολιτικών συμφερόντων, των μεγάλων αλλά και των περιφερειακών δυνάμεων.

Ο Καύκασος επίσης, ιστορικά είναι ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα για το Κρεμλίνο. Σύγχρονη απόδειξη αυτού, αποτελούν τα χιλιάδες θύματα και οι πρόσφυγες των πολέμων της Τσετσενίας, της Γεωργίας και του Νακόρνο Καραμπάχ. Σίγουρα η Μόσχα δεν επιθυμεί ένα νέο πόλεμο στην περιοχή, αλλά εάν κρίνει ότι πρέπει να το πράξει, θα ακολουθήσει οποιαδήποτε τακτική εξυπηρετεί τα εθνικά της συμφέροντα όπως και στην Ουκρανία.

Η βία που παρατηρείται ότι υποβόσκει στις ρωσικές επαρχίες με μουσουλμανικό στοιχείο, είναι εμφανές ότι έχουν επηρεάσει τις ισορροπίες τόσο σε ευρώ-ατλαντικό επίπεδο όσο και στη Μέση Ανατολή καθώς η Μόσχα θεωρεί ότι τα προβλήματα στη Συρία λειτουργούν καταλυτικά στα δικά της εσωτερικά εθνικά προβλήματα, με συνέπεια την δυναμική της παρέμβαση.

Με την παρούσα διατριβή, επιδιώκεται να προσδιορισθεί η σύγχρονη γεωπολιτική κατάσταση στον Καύκασο και η αλληλεπίδρασή της, με τις ευρύτερες ανακατατάξεις στη Μέση Ανατολή. Ακόμη, θα εξετάσουμε τα θέματα ασφαλείας που για κάθε χώρα της περιοχής έχουν άλλη σημασία, αφού οι στοχεύσεις τους είναι διαφορετικές, αλλά και την θέση της Ελλάδας.

Με το δεδομένο ότι οι αλλαγές στην Μέση Ανατολή, θα επαναχαράξουν τα υπάρχοντα εθνικά όρια, στη βάση εθνικών και θρησκευτικών οντοτήτων και σε συνδυασμό με την ανάδυση των χωρών της Κεντρική Ασίας στην γεωπολιτική

σκακιέρα, θα είχε ενδιαφέρον μελλοντικά, να παρακολουθήσουμε και να ανιχνεύσουμε την διαμόρφωση του νέου περιβάλλοντος στην ευρύτερη περιοχή.

The current geopolitical situation in the Caucasus and its interaction with the wider upheavals in the Middle East

Smyrnis Georgios

ABSTRACT

The strategic role of the Caucasus is truly unique due to the geographical position which connects the Black Sea with the Caspian and the Russia with the South. Moreover this area is an energetic crossroad which gives the advantage to anyone who controls the energy hydrants of Caspian according to their advantage. For these reasons, it is a controversial matter of geopolitical interest of the Great powers of the World including the regions close this area.

Caucasus is historically an unsolved problem for Kremlino. The recent proof of that is the thousands of victims and the war immigrants of Tsetsenia, Georgia and Nakorno Karabax. For sure Mosca doesn't want a new war in this territory, but it supports that if they need they will be forced to fight they will follow any tactic which supports its national interests like Ukraine.

The violence which is observed that underlies Russian provinces with muslim element is obvious that they have already negatively influenced the balance not only of the Europe-Atlantic areas whereas in the middle east while Mosca supports that the current situation in Syria have huge impact in their internal ethnic problems and have as a result their dynamic intervention.

This present study seeks to determine the modern geopolitic situation in the Caucasus and its interaction with the wider upheavals in the Middle East. In addition we will examine the security issues for each country in this region which they have other meaning, since their target is different including Greece's point of view about this topic.

Given the assumption that the changes in the Middle East, will re-engineer the existing national boundaries, based on ethnic and religious entities, combined with the emergence of the Central Asian countries in the geopolitical chessboard, it will be interesting in the future to observe the spot the shaping of the new environment in the specific region.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛΙΔΑ

Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	
1 Εθνικοκρατική γεωγραφία και αντίστοιχη γεωπολιτική διάσταση στην περιοχή του Καύκασου	
1.1 Γενικά χαρακτηριστικά. (Γεωγραφία- Διοικητική Διαίρεση)	13
1.2 Κράτη Καυκάσου - Αυτόνομες περιοχές	15
1.2.1 Β. Καυκασία.....	15
1.2.2 Ν. Καυκασία.....	18
1.3 Συσχετισμοί δυνάμεων κατά την Σοβιετική περίοδο	29
1.4 Συσχετισμοί δυνάμεων στην Μεταψυχροπολεμική περίοδο	31
1.4.1 Απόπειρα ορισμού των αιτιών εμφάνισης εθνοτικών συγκρούσεων στον Καύκασο	
1.4.2 Εθνοτικές συγκρούσεις στον Καύκασο.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	
2 Γεωπολιτικοί συσχετισμοί – Φυσικοί πόροι – Ισοροπίες στον Καύκασο και στην Μέση Ανατολή	
2.1 Γεωπολιτικοί συσχετισμοί στον Καύκασο	47
2.2 Γεωπολιτικές συνέπειες της κρίσης στην Μ. Ανατολή στο περιβάλλον της εξεταζόμενης περιοχής	51
2.3 Η σημασία του Καυκάσου για την Ρωσία	53
2.4 Η σημασία του Καυκάσου για την Τουρκία	56
2.5 Η σημασία του Καυκάσου για τις ΗΠΑ	60
2.6 Η σημασία του Καυκάσου για τον Ιράν	62
2.7 Η σημασία του Καυκάσου για τους υπόλοιπους παίκτες (Κίνα, Ισραήλ και ΕΕ).....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	
3 Αποτύπωση της κατάστασης ασφαλείας στον Καύκασο σήμερα	
3.1 Τρομοκρατία - Παγκοσμιοποίηση - Εθνικισμός – Ισλάμ	68
3.2 Κυρίαρχα ζητήματα ασφαλείας στον Καύκασο	76
3.2.1 Β. Καυκασία.....	77

3.2.2	N. Καυκάσια.....	81
3.2.3	Κοινά αίτια πρόκλησης αναταραχής στον Καύκασο	83
3.3	Ενεργειακή ασφάλεια – Δυνατότητες - Ασφάλεια Δικτύων	86
3.4	Θεσμοί ευρασιατικής ολοκλήρωσης	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο		
4	Καύκασος – Μέση Ανατολή: Αλληλεπιδράσεις επί θεμάτων Ασφάλειας	
4.1	Γεωπολιτική επαφή και διασύνδεση Καυκάσου – Μέσης Ανατολής.....	98
4.2	Στόχοι δρώντων στην περιοχή Καυκάσου – Μέσης Ανατολής	99
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο		
5	Δυνατότητες διείσδυσης της Ελλάδας στον Καύκασο	
5.1	Ιστορική ανασκόπηση	105
5.2	Η Ελληνική πολιτική στον Καύκασο.....	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο		
6	Σύνοψη – Συμπεράσματα - Προτάσεις	
6.1	Σύνοψη.....	112
6.2	Συμπεράσματα	116
6.3	Προτάσεις	122
Πηγές-Βιβλιογραφία		126
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....		129
«Α»	Σχεδιαγράμματα – Χάρτες της διατριβής	130
«Β»	Σχεδιαγράμματα – Χάρτες αγωγών υδρογοναθράκων	135
«Γ»	Αγωγοί υδρογονανθράκων στη Νοτιανατολική Ευρώπη-Ανατολική Μεσόγειο – Κασπία	138

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οροσειρά του Καυκάσου, που γεφυρώνει το γεωστρατηγικό κέντρο της Μαύρης Θάλασσας με την Κασπία των υδρογονανθράκων, αποτελούσε πάντα το αβέβαιο σύνορο της Ρωσίας με τον ισλαμικό κόσμο. Ο ρωσικός στρατός υπέταξε τις δυσπρόσιτες περιοχές του Καυκάσου με σειρά πολέμων εναντίον των Περσών και των Οθωμανών, που κράτησαν περίπου έναν αιώνα, από το 1783 μέχρι το 1878. Με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, η πολυεθνική Ρωσία ενσωματώνει τις μουσουλμανικές περιοχές της Κεντρικής Ασίας ως αυτόνομες Δημοκρατίες στο πλαίσιο της ΕΣΣΔ και τις μουσουλμανικές περιοχές του Καυκάσου ως αυτόνομες οντότητες της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ωστόσο, η καχυποψία δεν έπαψε ποτέ να υπάρχει.

Η πτώση της ΕΣΣΔ σήμανε μία τεράστια γεωπολιτική υποχώρηση του ρωσικού παράγοντα, ο οποίος έχασε όχι μόνο την εξωτερική σφαίρα επιρροής του στην Κεντρική Ευρώπη αλλά και εδαφικές κτήσεις αιώνων στην Ανατολική Ευρώπη, τη Βαλτική, τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία, υποχωρώντας ουσιαστικά στα σύνορα του 1700 μΧ και στην εποχή του Μεγάλου Πέτρου.

Συνεπεία αυτού του γεγονότος και σύμφωνα με το γεωστρατηγικό όραμα του πολιτικού διανοητή Brzezinski, στο τολμηρό έργο του, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», που δημοσιεύτηκε πριν από 20 χρόνια περίπου, διαπιστώνουμε ότι μία μεγάλη αβεβαιότητα εξελίσσεται στον ευρύ και ρευστό γεωπολιτικά χώρο της Κεντρικής Ασίας. Η περιοχή αυτή οριοθετείται από την Κριμαία στη Μαύρη θάλασσα, προς ανατολές κατά μήκος των νέων νότιων συνόρων της Ρωσίας μέχρι την κινεζική επαρχία του Ξιν-γιάνγκ, κατόπιν προς το νότο μέχρι τον Ινδικό ωκεανό και από εκεί δυτικά μέχρι την Ερυθρά θάλασσα, κατόπιν βόρεια προς την ανατολική Μεσόγειο και πίσω στην Κριμαία¹. Εκεί, βρίσκονται είκοσι πέντε κράτη, τα οποία είναι όλα ετερογενή από εθνοτική και θρησκευτική άποψη και πρακτικά κανένα από αυτά δεν είναι σταθερό πολιτικά. Σοβαρό στοιχείο που επιτείνει την αβεβαιότητα αποτελούν και οι πυρηνικές βλέψεις ορισμένων εξ αυτών.

Τα Ευρασιατικά Βαλκάνια², αποτελούν τον εσωτερικό πυρήνα αυτής της

---

¹ Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, μετάφραση Ελ. Αστερίου, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σ. 99.

² Στο ίδιο, σελ 215.

μεγάλης έλλειψης και περιλαμβάνουν το Καζαχστάν, την Κιργισία, το Τατζικιστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Τουρκμενιστάν, το Αζερμπαϊτζάν, την Αρμενία, την Γεωργία καθώς και το Αφγανιστάν με δυνητικές προσθήκες τη Τουρκία και το Ιράν. Ο υπόψη διανοητής θεωρούσε ότι αυτά τα κράτη του εσωτερικού πυρήνα διαφέρουν από τα κράτη της εξωτερικής ζώνης στο ότι σ' αυτά υπάρχει κενό εξουσίας, όπως και στα περισσότερα κράτη της γειτονικής περιοχής του Περσικού Κόλπου και της Μέσης Ανατολής που είναι έκδηλη η αστάθεια.

Σίγουρα η ανάλυση αυτή, δεν διέβλεπε φαινόμενα και καταστάσεις όπως η Αραβική Άνοιξη και το Ισλαμικό Κράτος, στην έκταση που έχουν λάβει. Ανάλογη περίπτωση από το παρελθόν, μπορεί να χαρακτηριστεί ο Ιερός Πόλεμος της CIA στο Αφγανιστάν και η συμμαχία των Αμερικάνων με τους Ισλαμιστές που σύμφωνα με την ανάγνωση των τότε σχεδιαστών, όπως και ο ίδιος ο Brzezinski³, θεωρούσαν «την εύνοια έναντι του ισλαμικού εξτρεμισμού και την ενίσχυση των Ταλιμπάν, ήσσονος σημασία σε σχέση με την πτώση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας», χωρίς να μπορούν να υπολογίσουν το κόστος που θα είχε αυτή η εύνοια, στην συνέχεια.

Σήμερα, είναι επίκαιρο ακόμη στα Ευρασιατικά Βαλκάνια ότι οι πολιτικές τους οντότητες είναι ασταθείς και παράλληλα, οι κρατικές συνιστώσες αυτών προκαλούν και προσκαλούν να επέμβουν ισχυρότεροι γείτονες, από τους οποίους ο καθένας, είναι αποφασισμένος, να αντιταχτεί στην κυριαρχία στην περιοχή, κάποιου άλλου γείτονα. Όμως, διακρίνονται δύο επιπλέον κρίσιμα στοιχεία. Κατ' αρχάς η αστάθεια είναι διάχυτη στο περιβάλλον, χωρίς να υπάρχει σε έντονο βαθμό η συνθετική αμερικάνικη ηγεμονία και επιπλέον ο ρωσικός παράγοντας τείνει να σταθεροποιήσει την θέση του και την παρουσία του στην ζώνη του δικού του περιφερειακού γεωστρατηγικού περιβάλλοντος.

Ψηφίδα σε αυτό το μωσαϊκό αποτελεί η περιοχή του Καυκάσου με ιδιαίτερο στρατηγικό ρόλο. Λόγω της γεωγραφικής του θέσης συνδέει τη Μαύρη Θάλασσα με την Κασπία και τη Ρωσία με τον Νότο. Ακόμα, αποτελεί ενεργειακό σταυροδρόμι, δίνοντας το πλεονέκτημα στη χώρα που τον ελέγχει, να ανοιγοκλείνει κατά το δοκούν τους ενεργειακούς κρουνοί της Κασπίας. Για αυτόν το λόγο σήμερα, η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης των γεωπολιτικών συμφερόντων των μεγάλων

---

³ Cooley K. John, *Τρομοκρατία ανίεροι πόλεμοι*, Μετάφραση: Κων/νος Κολιόπουλος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σ.39.

δυνάμεων, της Ρωσίας, των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και των περιφερειακών δυνάμεων, όπως της Τουρκίας και του Ιράν.

Ανάμεσα στις ανταγωνίστριες χώρες, η Ρωσία κατέχει ιδιαίτερη θέση. Αν και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης αποτέλεσε την πλέον εκτεταμένη κατάρρευση μιας αυτοκρατορίας που δεν είχε ηττηθεί στο πεδίο της μάχης⁴, ο ευρύτερος μετασοβιετικός χώρος δεν έπαυε να αποτελεί προνομιακό πεδίο προώθησης και διαφύλαξης των ζωτικών συμφερόντων της Ρωσίας⁵. Τα συγκεκριμένα συμφέροντα όπως οριοθετήθηκαν από την περίοδο 1992-1993 επεδίωκαν την ανασύσταση μιας αποκλειστικής ρωσικής σφαίρας επιρροής στο σύνολο του μετασοβιετικού χώρου κατά τρόπο που θα φιλιανδοποιούσε την εξωτερική και αμυντική πολιτική των νεοσύστατων κρατών χωρίς παράλληλα να επιδιώκει την πολιτική τους επανενσωμάτωση στα πλαίσια μιας ένωσης ομο-συννομοσπονδιακού χαρακτήρα. Ιδιαίτερα στην περιοχή του Καυκάσου οι στρατηγικοί στόχοι της Ρωσίας είναι σαφείς. Διεκδικεί πρωταγωνιστικό ρόλο στην πλούσια σε πετρέλαια και φυσικό αέριο περιοχή του Καυκάσου, επιδιώκει τον περιορισμό της αμερικανικής επιρροής, τη διακομιδή του αζερικού πετρελαίου μέσω των εδαφών της και τέλος τη διατήρηση των στρατιωτικών βάσεων στις δημοκρατίες της Υπερκαυκασίας⁶.

Ήδη από το ξεκίνημα της δεκαετίας του '90 στο παγκόσμιο προσκήνιο εμφανίστηκε μια έκρυθμη κατάσταση η οποία επειδή ακριβώς δεν «υπάκουε» στη λογική της ισορροπίας των δύο αντιμαχομένων στρατοπέδων του Ψυχρού Πολέμου, δημιουργούσε την αίσθηση ότι η διεθνής κοινότητα εισερχόταν πλέον στη δίνη ενός «άναρχου διεθνούς γεωπολιτικού συστήματος». Έτσι από τη μια πλευρά, πρόβαλαν νέες μορφές απειλής που συνδέονταν με την επέκταση της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος (ναρκωτικά, εμπόριο όπλων, ξέπλυμα χρήματος κα), ενώ από την άλλη, οι ανά τον πλανήτη συγκρούσεις⁷ εμφανίζονται ανεξέλεγκτα, χωρίς προς το παρόν

---

⁴ Janusz Bugajski, *Cold Peace: Russia's New Imperialism*, Praeger, New York, 2004, σ. 1.

⁵ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Θεόδωρος Τσακίρης, Κεφάλαιο 6^ο, *Το Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού*, σ. 182.

⁶ Αναϊτ Ναλμπαντιάν, *Αρμενικά*, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2013 τεύχος 79.

⁷ Θ. Κουρματζής, Ν. Λιουσης, *Γεωπολιτικοί και γεωστρατηγικοί προσανατολισμοί της Ελλάδας στον νέο αιώνα*, σ. 4: Υπολογίζονται ότι κάθε έτος κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '90 υπήρχαν σε εξέλιξη 25-30 περιφερειακές συγκρούσεις.

κάποιος μηχανισμός να μπορεί να τις περιορίσει.

Επιπροσθέτως, η κατάρρευση ΕΣΣΔ/Ρωσίας, Γιουγκοσλαβίας, και η αντιμετώπιση μειονοτικών ομάδων⁸ στα εδάφη των νεοσύστατων κρατών αποτέλεσε την κύρια έκφραση πολιτικών διαφορών και προκάλεσε δυναμικές στρατιωτικές συγκρούσεις, οι οποίες μάλιστα λίγο έλειψε να δυναμιτίσουν τη διεθνή ισορροπία (Νατοϊκές επιχειρήσεις στο Κόσοβο/Γιουγκοσλαβία και διπλωματική ρήξη Βρυξελλών/Μόσχας, συγκρούσεις της Ρωσίας στην Τσετσενία και στην Γεωργία, αναταραχή στην Ουκρανία και στην Κριμαία κλπ).

Ιστορικά η Ρωσία τόσο ως αυτοκρατορία όσο και κατά την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης⁹, έπρεπε να αντιμετωπίσει το οξύ εθνοτικό της πρόβλημα που προέκυπτε από την ίδια την φύση της, δηλαδή την πολυεθνικότητα. Στο πλαίσιο αυτό το πολυεθνικό σκηνικό του Καυκάσου μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ¹⁰ εκδηλώθηκε με βίαιο τρόπο. Αρχικά η αποτυχία της σοβιετικής εξουσίας, να εκρωσίσει τους πληθυσμούς της περιοχής, με εκτοπίσεις και αυθαίρετες αλλαγές συνόρων, τροφοδότησαν το εν συνεχεία συγκρουσιακό κλίμα. Στην συνέχεια η αδυναμία της Ρωσίας να ελέγξει ουσιαστικά τα εθνοφυλετικά κινήματα ανεξαρτησίας ή αυτονομίας, στην Βόρεια Καυκασία, τις Δημοκρατίες της Υπερκαυκασίας, αλλά και την διείσδυση της Δύσης και άλλων ενδιαφερομένων, στις χώρες αυτές, δημιουργούν ένα γεωπολιτικό περιβάλλον ρευστό, με αποτέλεσμα να δρομολογούνται πολλές εξελίξεις.

Σε όλες τις ιστορικές συγκυρίες που ολικώς ή μερικώς επετύγχανε η ανάσχεση των δυτικών-ναυτικών δυνάμεων και προκαλούσε την παρεμπόδιση περαιτέρω πολιτικής επέκτασης της Ρωσίας σε σημείο που να απειλήσει άμεσα τα ζωτικά οικονομικά τους συμφέροντα, το επόμενο βήμα υπήρξε η προσπάθεια εξουδετέρωσης της ρωσικής κυριαρχίας στην περιοχή που συνθέτει τη γενικότερη Παρακασπιανή Ζώνη, ενοποιώντας τον Εύξεινο Πόντο με τις στέπες της Κεντρικής Ασίας και την

---

⁸ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 326.

⁹ Στο ίδιο σ. 240.

¹⁰ Η Σοβιετική Ένωση έπαψε να υφίσταται μετά τη μυστική συνάντηση των ηγετών της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας το Δεκ. 1991. Η Ρωσία πήρε το μεγαλύτερο μέρος της Σοβιετικής κληρονομιάς: 76% των εδαφών, 60% του πληθυσμού, 65% της βιομηχανίας, 90% των ενεργειακών αποθεμάτων, 60% των συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων και το 80% των τακτικών και στρατηγικών πυρηνικών όπλων.

ψυχροπολεμικά οριζόμενη Μέση Ανατολή. Μέσα ακριβώς από αυτήν την γεωπολιτική ερμηνεία της ιστορίας διαφαίνεται η πολιτική διασύνδεση των τριών προαναφερθέντων ενδιάμεσων περιοχών που εν είδη ελλειπτικού δακτυλίου παρεμβάλλονται ανάμεσα στην παράκτια ζώνη (Rimland) του Spykman και την κατεξοχήν ρωσική καρδιά της Ευρασιατικής Ηπείρου (Heartland) όπως την ορίζει ο Mackinder.

Στην παρούσα διατριβή, αρχικά στο 1^ο κεφάλαιο προχωρούμε σε μια διεξοδική καταγραφή της γεωγραφίας της περιοχής του Καυκάσου, σε συνδυασμό με τις εθνοτικές ιδιαιτερότητες – συγκρούσεις, οι οποίες είναι απαραίτητες για να κατανοήσουμε το ιδιαίτερο αυτό περιβάλλον. Στο 2^ο κεφάλαιο, ύστερα από μια συνολική γεωπολιτική εξέταση της περιοχής του Καυκάσου, καταγράφουμε τις θέσεις και τις επιδιώξεις των εμπλεκόμενων κρατών. Ακολούθως, στο 3^ο κεφάλαιο, αναζητούμε την επίδραση των σύγχρονων διεθνικών φαινομένων της τρομοκρατίας, της παγκοσμιοποίησης, του εθνικισμού και της έξαρσης του Ισλάμ σε όλο το περιβάλλον του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής. Επιπλέον, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση σύγχρονων ενεργειακών ζητημάτων αλλά και της ευρασιατικής διάστασης που εμφανίζει η ρωσική εξωτερική πολιτική. Το 4^ο κεφάλαιο, προσπαθεί να παρουσιάσει την διάσταση της αλληλεξάρτησης και της επικοινωνίας σε γεωπολιτικό επίπεδο, του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής, σε συνδυασμό με τις επιδιώξεις της Ρωσίας, των ΗΠΑ και των άλλων δυνάμεων, ώστε να εκτιμηθεί η επικρατούσα κατάσταση ασφαλείας. Το 5^ο κεφάλαιο, έχει σαν σκοπό να περιγράψει, την από αρχαιοτάτων χρόνων έντονη και καταλυτική παρουσία του ελληνικού στοιχείου στον ευρύτερο Καύκασο και παράλληλα μια πιο σύγχρονη εκδοχή του. Τέλος, καταλήγουμε μετά από μια σύνοψη των ζητημάτων που τέθηκαν, σε κάποιες προτάσεις δράσης του διεθνούς παράγοντα αλλά και βέβαια της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1 ΕΘΝΙΚΟΚΡΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ¹¹ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

1.1 Γενικά Χαρακτηριστικά (Γεωγραφία –Διοικητική Διαίρεση)

Η Ρωσική Ομοσπονδία¹² ως διάδοχο κράτος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και μετέπειτα της ΕΣΣΔ, είναι ένα πολυεθνικό μωσαϊκό που αποτελείται από 160 εθνότητες, με 146.000.000 κατοίκους, σε μία γεωγραφική έκταση των 17.000.000 τ.χλμ που διατρέχει δύο ηπείρους. Παράλληλα η Ρωσία είναι ένα παρευξείνιο κράτος με πολύ σημαντικές παραμέτρους της γεωπολιτικής της θέσης να αφορούν την αντιμετώπιση και την συμπεριφορά των μειονοτικών πληθυσμών κυρίως στην περιοχή του Βόρειου Καύκασου. Το βασικό εθνολογικό χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιοχής είναι, εκτός του μεγάλου αριθμού εθνοτήτων, η τεράστια διασπορά τους και σε περιοχές πέραν της Ρωσικής Ομοσπονδίας, σε όλη την περιοχή του Καυκάσου.

Ο Καύκασος, είναι μία γεωγραφική περιοχή εκτάσεως περίπου 500.000 τ.χλμ, μεταξύ της Μαύρης, της Αζοφικής και της Κασπίας Θάλασσας. Η οροσειρά του Καυκάσου (Γκλαβνί), που ξεκινά από την περιοχή του Σότσι και ακολουθώντας πορεία προς ανατολικά-νοτιοανατολικά φτάνει μέχρι το Μπακού σε συνολικό μήκος περίπου 1200χλμ, διαιρεί γεωγραφικά την ομώνυμη περιοχή στη Βόρεια (τμήμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας) και Νότια Καυκασία ή Υπερκαυκασία (Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν και Αρμενία). Στα γεωπολιτικά όρια του Καυκάσου βρίσκεται επίσης ένα μέρος της ανατολικής Τουρκίας και του βορειοδυτικού Ιράν.

Αποτελεί για αιώνες έναν κομβικό γεωπολιτικό και πολιτισμικό χώρο¹³. Οι ορεινοί όγκοι του προσέφεραν καταφύγιο σε δεκάδες καταδιωκόμενα φύλα, που προέρχονταν είτε από τις στέπες του βορρά είτε από την Μεσοποταμία και την ανατολική Μ. Ασία. Έτσι εξηγείται και η πανσπερμία εθνοτήτων που διαβιούν ακόμη

---

¹¹ Ιωάννης Μάζης, *Σύγχρονη Γεωπολιτική: Η θεωρία και η πράξη*, ΕΑΣ/ΑΔΙΣΠΟ, σελ. 1, αποσπάσματα από το ομώνυμο βιβλίο, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.

¹² Βασίλειος Ε. Γραμματικάς, *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σσ. 239-242.

¹³ <http://sotiriosdemopoulos.blogspot.gr/2009/10/blog-post.html>, πρόσβαση 03 Οκτ 15.

εκεί. Οι ιδιαιτερότητες του μωσαϊκού αυτού δεν επέτρεψαν την ανάδυση μιας δυνάμεως που να συνενώσει το σύνολο των λαών του Καυκάσου και ως αποτέλεσμα, η περιοχή ήταν μόνιμα στόχος εκτεταμένων επεκτατικών διαδικασιών από συγκροτημένες εξωκαυκασιανές εθνικές ομάδες: Σκύθες, Μογγόλοι, Χαζάροι, Πέρσες, Οθωμανοί, Ρώσοι.

Ανέκαθεν υπήρξε μία ασταθής και προβληματική περιφέρεια και πεδίο ανταγωνισμού και σύγκρουσης μεταξύ της Οθωμανικής, Περσικής και Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Η σταδιακή ενσωμάτωση τελικά των καυκάσιων περιοχών στην Ρωσική Αυτοκρατορία απαίτησε την πιο μακρόχρονη στρατιωτική εκστρατεία στην ιστορία της, γνωστή ως ο «Πόλεμος του Καυκάσου» που διήρκεσε περίπου 47 χρόνια (1817-1864) και έληξε επί Τσάρου Αλεξάνδρου Β' με την προσάρτηση της Τσετσενίας, του Ορεινού Νταγκεστάν, γενικά του Βόρειο-Δυτικού Καυκάσου και τμημάτων της Κεντρικής Ασίας, ενσωματώνοντας στην επικράτειά της αλλόθρησκους πληθυσμούς¹⁴. Καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου οι βουνίσιες φυλές του Καυκάσου πολέμησαν με σφοδρότητα τους Ρώσους κατακτητές, ενώ τις δεκαετίες του 1860 και 1870 έλαβαν χώρα γενικευμένες εξεγέρσεις των φυλών της Τσετσενίας και του Νταγκεστάν.

Σοβιετικοί χαρτογράφοι χάραζαν αυθαίρετα τα σύνορα των κρατών τους τη δεκαετία του 1920 και του 1930, όταν δημιουργήθηκαν τυπικά οι αντίστοιχες σοβιετικές δημοκρατίες¹⁵. Τα σύνορά τους χαράχθηκαν σε μεγάλο βαθμό σύμφωνα με την εθνοτική αρχή, αλλά αντανάκλυσαν, επίσης, το συμφέρον του Κρεμλίνου να διατηρήσει τη νότια περιοχή της ΕΣΣΔ εσωτερικά διαιρεμένη και έτσι πιο δουλκή¹⁶.

---

¹⁴ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 1^ο, *Το ρωσικό πολιτικό σύστημα στη μετασοβιετική περίοδο*, σ. 20.

¹⁵ Το σοβιετικό ομοσπονδιακό σύστημα είχε τρεις βαθμίδες διοικητικής αποκέντρωσης. Στην κορυφή βρίσκονταν οι Σοβιετικές Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες (ΣΣΔ) που είχαν δικά τους συντάγματα και θεσμικά όργανα. Στην δεύτερη βαθμίδα ήταν οι αυτόνομες δημοκρατίες (ΑΔ) που ανήκαν σε διάφορες ΣΣΔ με δικά τους επίσης συντάγματα και θεσμικά όργανα. Η διαφορά ΣΣΔ με ΑΔ ήταν ότι οι πρώτες θεωρητικά είχαν το δικαίωμα να αποσχιστούν αν το επιθυμούσαν από το σοβιετικό κράτος. Στην τρίτη βαθμίδα ήταν οι αυτόνομες περιοχές (ΑΠ) που είχαν θεσμικά όργανα με περιορισμένες αρμοδιότητες. Οι δεκαπέντε ΣΣΔ αντιστοιχούσαν σε ταυτόριθμα ιστορικά έθνη, ενώ οι είκοσι ΑΔ και οι οκτώ ΑΠ αντιστοιχούσαν σε αντίστοιχες εθνότητες.

¹⁶ Zbigniew Brzezinski, *Η μεγάλη σκακιέρα*, μετάφραση Ελ. Αστερίου, Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1998, σ. 219.

Κατά την διάρκεια τόσο της δημιουργίας όσο και της διάλυσης της ΕΣΣΔ, η αντιμετώπιση των διαφόρων εθνικών ομάδων εντός της ΕΣΣΔ έπαιξε σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά τους μετά την διάλυση¹⁷.

Το εθνικό ζήτημα απετέλεσε το όχημα της διάλυσης της ΕΣΣΔ στην τελική φάση της οικονομικής και διοικητικής της κατάρρευσης. Έντονη κινητικότητα παρατηρήθηκε και στους λαούς του Β. Καυκάσου, ήδη από την περίοδο της γκλάσνοστ, καθώς εκφράζονταν απόψεις για την ενοποίησή τους σε διοικητικές οντότητες κατά έθνος. Οι διεργασίες ήταν η απαρχή της σοβαρής δοκιμασίας τόσο των σχέσεων των Δημοκρατιών με το κέντρο όσο και αυτές των εθνοτήτων μεταξύ τους.

1.2 Κράτη Καύκασου-Αυτόνομες Περιοχές

1.2.1 Βόρεια Καυκασία

Αποτελεί την νότια περιοχή της Ομοσπονδιακής Ρωσίας με έκταση 170.400 τ.χλμ και 9.500.000 κάτοικους¹⁸. Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1993¹⁹ που αναγνωρίζεται ο πολυεθνικός χαρακτήρας της Ρωσικής ομοσπονδίας περιλαμβάνονται οι παρακάτω επτά εθνικές δημοκρατίες και μία διοικητική επαρχία²⁰:

(α) Τσετσενία (Ιτσεκερία) (Chechen Republik)

Ήδη από τον 16^ο αιώνα οι Ρώσοι είναι σε ρήξη με τους μουσουλμάνους του Καυκάσου. Ήταν μία περιοχή με σπουδαία γεωργία που από τον 19^ο αιώνα έκανε εξαγωγές, πλούσιες ιαματικές πηγές, ανεπτυγμένη υφαντουργία. Η πρόδός της ήταν τέτοια που στα τέλη του μεσαίωνα ήταν σε θέση να κτίζουν σπίτια με επτά πατώματα που δεν υπήρχαν σε όλη την Ευρώπη. Από το 1870 άρχισε η εμπορική εκμετάλλευση του πετρελαίου της περιοχής και για αυτό τον λόγο ο Χίτλερ αναγόρευσε σε προτεραιότητα κατά την εισβολή στη Ρωσία την κατάληψη της πρωτεύουσας της Γκρόζνι. Το 1944 ο Στάλιν απέλασε 800.000 Τσετσένους στη Σιβηρία γιατί είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς κατακτητές.

---

¹⁷ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο. π., σ. 325.

¹⁸ Στοιχεία απογραφής 14 Οκτ 2010, διαθέσιμα www.geohive.com/cntry/russia.aspx, πρόσβαση 10 Ιαν 2016

¹⁹ Με βάση το Σύνταγμα του 1993 η Ρωσία είναι ομοσπονδιακό κράτος που απαρτίζεται από 21 αυτόνομες δημοκρατίες, 47 περιοχές (oblasts), 9 περιφέρειες (krajs), 4 αυτόνομα διαμερίσματα (okrugs) και 2 μητροπόλεις.

²⁰ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο. π., σ. 249.

Ο πρώτος εκλεγμένος πρόεδρος της Τσετσενίας Dudaev κήρυξε την ανεξαρτησία της το 1991, χωρίς να αναγνωριστεί από κανένα κράτος ενώ από το 1993 βρίσκεται σε διαρκή αιματηρή σύγκρουση με την Ρωσία, με 110.000 ανθρώπους να έχουν χάσει τη ζωή τους, 430.000 (το 1/3 του πληθυσμού), να έχουν πάρει τον δρόμο της προσφυγιάς στην γειτονική Ινγκουσετία. Αποτέλεσμα των συνεπειών της σύγκρουσης είναι ο κλονισμός του πολιτικού οικοδομήματος και των γειτονικών νεαρών δημοκρατιών, θέτοντας τις λοιπές εθνικοπολιτικές συγκρούσεις σε κατάσταση αναμονής, περιμένοντας να δουν το τελικό αποτέλεσμα.

Ο πληθυσμός της είναι 1.200.000 από τους οποίους Τσετσένοι 61%, Ρώσοι 24%, άλλοι 15%, με επικρατούσα θρησκεία τους Σουνίτες Μουσουλμάνους και πολύ λιγότερους Ορθόδοξους. Η λεηλασία του πετρελαίου και οι δολοφονίες δυτικών πολιτών από τους τοπικούς πολέμαρχους αποτελούν σύνθητες φαινόμενο.

(β) Ινγκουσετία (Republik of Ingushetia)

Έχει πληθυσμό 50.000 οι οποίοι είναι στο Θρήσκευμα Σουνίτες, Μουσουλμάνοι. Μιλούν την ίδια γλώσσα και ανήκουν στην ίδια εθνική ομάδα με τους Τσετσένους τους οποίους βοήθησαν στις αναμετρήσεις τους με το Ρωσικό στρατό το 1994 και το 1999. Το 1991 συγκρούστηκε με τη Β. Οσσετία για τον έλεγχο της πρώην επαρχίας του Πριγκορόντι

(γ) Νταγκεστάν (Republik of Dagestan)

Έχει πληθυσμό 1.800.000. Είναι η πολυπληθέστερη δημοκρατία του Βορείου Καυκάσου. Οι Ρώσοι στο παρελθόν προχώρησαν σε ανάμιξη των φύλλων και στην περιθωριοποίηση των τοπικών διαλέκτων. Υπάρχουν 40 περίπου εθνότητες που ανήκουν γλωσσικά σε 4 ομάδες. Ομοίως υπάρχουν 4 διαφορετικές και αυτόνομες αστυνομίες, δείγμα της αποσυνθέσεως των κρατικών θεσμών. Η χώρα κατά καιρούς έχει πληγεί από αιματηρές θρησκευτικές συγκρούσεις μεταξύ ισλαμικών ομάδων που οφείλονται κυρίως στη φτώχεια και την κρατική διαφθορά. Να σημειώσουμε πως το Νταγκεστάν είναι η πλέον πολυπολιτισμική πολιτική οντότητα τουλάχιστον στην Ευρώπη.

(δ) Βόρειος Οσσετία-Αλανία (Republik of North Ossetia-Alania)

Έχει πληθυσμό: 650.000. Οσσέτιοι 43%, Ρώσοι 30%, Ιγκουσέτιοι. 5%, Αρμένιοι 2%, Γεωργιανοί 2%, Ουκρανοί 2%, άλλοι 6%. Είναι απόγονοι των Αλανών κατά βάση γεωργοί. Μιλούν την οσσετική γλώσσα που έχει ιρανική ρίζα. Οι ίδιοι ονομάζονται Ιρόν και Ντιγκόρον .Θρησκεία: Ορθόδοξοι Χριστιανοί, Σουνίτες Μουσουλμάνοι. Πρωτεύουσα η Βλαντικαφκάς. Υπάρχει ένταση στις σχέσεις της με την Ιγκουσετία για την επαρχία του Πριγκορόντι.

(ε) Καμπαρντίνο – Μπαλκαρία (Kabardino Balkar Republik)

Ο πληθυσμός της είναι 800.000, περίπου 55%, Καμπαρντίν (Kabardins). Θρησκεία: Σουνίτες Μουσουλμάνοι στην πλειοψηφία, Ορθόδοξοι. Οι Καμπαρντίν, είναι ένα αρχαίο καυκάσιο φύλλο συγγενείς με τους Αντιγκέ (Αντίγκερια) και τους Τσερκέζους. Προσπαθούν να ελέγξουν πολιτικά όλη την δημοκρατία του Καμπορντινο- Μπακλαρία έναντι των Μπαλκάρ (Balkars)²¹ (τουρκόφωνοι), που αντιπροσωπεύουν περίπου το 12%. Η περιοχή βρίσκεται δυτικά της Τσετσενίας και έχει πέσει θύμα της αστάθειας που πλήττει το συγκεκριμένο τμήμα.

(στ) Καρατσάγιεβο –Τσερκεζία (Karachay- Cherkess Republik)

Πληθυσμός: 450.000. Ρώσοι 43%, Καρατσάοι 31%, Τσερκάζοι 9%, Αμπχάζιοι 7% και άλλοι όπως Τάταροι, Αρμένιοι και Έλληνες. Θρησκεία: Ορθόδοξοι, Σουνίτες Μουσουλμάνοι. Είναι η πατρογονική εστία των τουρκόφωνων Τσερκέζων, που όμως έφυγαν τον 19^ο αιώνα για την Τουρκία, φοβούμενοι τις διώξεις μετά τον Ρώσο - Καυκασιανό πόλεμο του 1817-1864. Σήμερα οι Τσερκέζοι αποτελούν μειοψηφία. Προσπάθεια των εθνικιστών Καρατσάοι το 1980 για αυτονόμηση της περιοχής των δεν απέδωσε και σήμερα σκοπεύουν στον πολιτικό έλεγχο της περιοχής, καθώς παρουσιάζουν πληθυσμιακή αύξηση.

(ζ) Αντιγκέρια (Republik of Adygeya)

Πληθυσμός: 150.000. Ρώσοι 68%, Αντίγκεροι (εθνικός λαός) 22%, Ουκρανοί 3% και άλλοι όπως Γερμανοί, Έλληνες, Τσιγγάνοι. Άρα ο εθνικός και τιτλούχος λαός αποτελούν την μειοψηφία και έχουν καταφέρει να διαμορφώσουν ένα καθεστώς «θετικών διακρίσεων» υπέρ τους, έναντι της

---

²¹ Μεγάλο μέρος των Μπαλκάρ, είχε εκδιωχθεί από τις εστίες του κατηγορούμενοι από τον Στάλιν για συνεργασία με τους ναζί και διέμενε στην Κεντρική Ασία από το 1944 μέχρι το 1957, οπότε τους επετράπη και επέστρεψαν, www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4338292.stm, πρόσβαση 10 Οκτ 2015.

πλειοψηφίας.

Υπάρχει η πεποίθηση στους Σλαβικής καταγωγής κατοίκους²² ότι οι Κιρκάσιοι (αυτόχθονες λαοί του Β. Καυκάσου) με όχημα την Αντίγεια επιχειρούν να δημιουργήσουν μια «Μεγάλη Κιρκασία» και άρα ένα μουσουλμανικό κλοιό γύρω από τους χριστιανούς της περιοχής με σκοπό να τους απομακρύνουν. Σε συνέχεια αυτής της πεποίθησης το 2010 ο τότε Ρώσος Πρόεδρος Medvedev αποφάσισε να διαιρέσει το νότιο ομοσπονδιακό διαμέρισμα σε δύο τμήματα, ένα που θα περιλαμβάνει τις έξι δημοκρατίες του Βόρειου Καυκάσου και την επαρχία της Σταυρούπολης και ένα με την επαρχία Krasnodar και την Αντίγεια με σκοπό βέβαια την αποκοπή της από τις υπόλοιπες Κιρκάσιες κοινότητες των γειτονικών περιοχών.

(η) Επαρχία Κρασνοντάρ (Krasnodar Krai)

Αποτελεί την Ρωσική ακτή στον Εύξεινο Πόντο και δεν έχει καθεστώς εθνική δημοκρατίας. Έχει πληθυσμό 650.000 κατοίκους²³ με τους Ρώσους να αποτελούν το 86,6%.

(θ) Επαρχία Σταυρούπολης (Krasnodar Krai)

1.2.2 Νότια Καυκασία

Οι τρεις χώρες που περιλαμβάνονται, δηλαδή η Γεωργία, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν αποτέλεσαν, σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, μέρος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και της ΕΣΣΔ και βασίζονται σε ιστορικά έθνη. Κατά συνέπεια τείνει ο εθνικισμός τους να είναι διάχυτος και έντονος και οι μεταξύ τους συγκρούσεις να αποτελούν τη βασική πρόκληση εναντίον της ευημερίας τους²⁴. Στην πορεία τους ως ανεξάρτητες εθνικές, κρατικές οντότητες ταλανίζονται από πλήθος προβλημάτων οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής υφής. Ειδικότερα :

(α) Γεωργία

Η Γεωργία πέρασε υπό το ρωσικό έλεγχο στα τέλη του 17ου αιώνα, ενσωματώθηκε στην ΕΣΣΔ το 1921 ως Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γεωργίας και ανέκτησε την ανεξαρτησία της το 1992. Συνορεύει με τη

²² Βασίλειος Ε. Γραμματικός, ο. π., σ. 254.

²³ <http://www.krd.ru/>

²⁴ Zbigniew Brzezinski, "Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΑΚΙΕΡΑ", Εκδόσεις Λιβάνη 1998, σελ 219.

Ρωσία στα βόρεια, με την Τουρκία και με την Αρμενία στα νότια και το Αζερμπαϊτζάν στα νοτιοανατολικά.

Η Γεωργία δεν αντιμετωπίζει ακόμη απειλή για την εδαφική της ακεραιότητα από τρίτη χώρα, αλλά από τα ίδια τα συστατικά της γιατί δεν έχει ομοιογενή εθνικό κορμό. Ο πληθυσμός με την απογραφή του 2013 ήταν 4.447.000 κάτοικοι έχοντας υποστεί μείωση κατά 500.000 από το 2000 (Δεν περιλαμβάνονται οι αποσχισθείσες περιοχές). Οι κάτοικοι είναι Γεωργιανοί σε ποσοστό σχεδόν 84% και οι υπόλοιποι είναι κυρίως Αζέροι (6,5%), Αρμένιοι (5,7%), Ρώσοι (1,5%), και ένα μικρό ποσοστό Ελλήνων οι οποίοι ζουν κυρίως στη περιοχή της Τσάλκας²⁵ (απογραφή 2002). Οι μειονότητες είναι οργανωμένες σε μικρές κοινότητες, με φυλετική οργάνωση και ταυτότητα που αντιδρούν έντονα στην κυριαρχία των Γεωργιανών. Με την διάλυση της ΕΣΣΔ²⁶, οι Οσέτιοι και οι Απχάζιοι επωφελήθηκαν από την εσωτερική πολιτική διαμάχη στη Γεωργία για να επιτύχουν τον *de facto* διαχωρισμό τους, τον οποίο υποστήριξε αθόρυβα η Ρωσία. Έτσι πλέον η Γεωργία περιλαμβάνει στην επικράτειά της τις δύο αυτοανακηρυγμένες, αυτόνομες Δημοκρατίες της Αμπχαζίας και της Αντζαρίας που η κεντρική εξουσία δεν έχει καμία ισχύ και την αυτόνομη περιοχή της Νότιας Οσσετίας, με αποτέλεσμα η χώρα να εμφανίζεται μόνο στο διεθνή χώρο ως ενωμένη και αδιαίρετη²⁷.

Τελευταία πολεμική σύρραξη την 8η Αυγούστου του 2008, όταν γεωργιανά στρατεύματα εισέβαλαν στη Νότια Οσσετία, με σκοπό την ανατροπή της *de facto* κυβέρνησης και επανένταξη της περιοχής στη Γεωργία. Με πρόφαση τη δολοφονία στρατιωτών της ρωσικής ειρηνευτικής δύναμης που σταθμεύει στην περιοχή, η Μόσχα κατηγορήσε τη Γεωργία για γενοκτονία, εισέβαλε στη Νότια Οσσετία και κατόπιν και σε τμήμα των εδαφών της υπόλοιπης Γεωργίας. Οι

---

²⁵ Τσάλκα είναι πόλη που βρίσκεται στη Νότια Γεωργία. Ιδρύθηκε από τους Έλληνες που μετανάστευσαν στην περιοχή από την Ανατολική Τουρκία. Στο παρελθόν ήταν αμιγώς ελληνική πόλη. Η περιοχή περιλαμβάνει περίπου 48 χωριά εκ των οποίων τα περισσότερα είναι ελληνικά, υπάρχουν όμως και αρμένικα, αζέρικα και ένα γεωργιανό. Επί της Σοβιετικής Ένωσης αναγνωριζόταν ως μοναδική περιοχή με ελληνικό εθνικό πληθυσμό

²⁶ Σύμφωνα με το Ρωσικό Σύνταγμα του 1978 η Απχαζία είχε το καθεστώς Αυτόνομης ΣΣΔ, ενώ η Νότια Οσσετία ήταν Αυτόνομη Περιοχή και οι δυο εντός της Γεωργιανής ΣΣΔ.

²⁷ Ηλίας Αλεξόπουλος, «Οι πολιτικοστρατηγικές επιπτώσεις από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στις τρεις ανεξάρτητες δημοκρατίες του Καυκάσου», σελ. 255.

συγκρούσεις που ακολούθησαν και οι βομβαρδισμοί από πλευράς Ρώσων, οδήγησαν στην καταστροφή του γεωργιανού στρατού και τον εξαναγκασμό της κυβέρνησης σε παράδοση. Ακολούθησε ανασύνταξη των Ρώσων στις θέσεις που κατείχαν πριν το 1999. Στην παρούσα φάση οι Ρώσοι αξιωματούχοι συστηματικά συσχετίζουν την περίπτωση της Ν. Οσσετία και της Απχαζίας με το Κοσσυφοπέδιο, έτσι ώστε να εξομοιωθούν οι δύο περιπτώσεις²⁸.

Το γεγονός ότι αποτελεί μία ενεργειακή πύλη διέλευσης του πετρελαίου της Κασπίας Θάλασσας (από το Αζερμπαϊτζάν προς τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας) ωφέλησε πολυπλεύρως τη γεωργιανή οικονομία. Μέσω του γεωργιανού εδάφους περνάει ο βαρυσήμαντος πετρελαϊκός αγωγός Μπακού -Τσεϊχάν²⁹, ο δεύτερος μεγαλύτερος σε μήκος παγκοσμίως. Η οικονομία της χώρας γνωρίζει έντονη ανάπτυξη από το 1994, παρόλο που υφίστανται αδυναμίες λόγω των συνεχών πολέμων και της ρήξης στις σχέσεων της με τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, πρωτίστως με τη Ρωσία. Στη χώρα δραστηριοποιείται πανίσχυρη οικονομική μαφία και η διαφθορά αγγίζει όλα τα κοινωνικά στρώματα³⁰.

Από το 1992³¹ στα πολιτικά πράγματα της Γεωργίας κυριαρχεί ο Eduard Shevardnadze πρώην Υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ (από το 1985 μέχρι το 1991) με σύνθημα την δημιουργία ενός δημοκρατικού και ευνομούμενου κράτους. Αυτός ως ο αναμορφωτής της χώρας επέφερε μία σχετική δημοκρατική μεταρρύθμιση, την ώρα που κυριαρχούσε το απόλυτο χάος από ένοπλες ομάδες που είχαν χωρίσει τη χώρα. Βέβαια για να δημιουργήσει τις ελάχιστες αυτές προϋποθέσεις, έκανε διάφορους οριακούς πολιτικούς ελιγμούς αλλά και δολοπλοκίες για να πετύχει τουλάχιστον μία επιφανειακή αποδοχή των δημοκρατικών αξιών. Πάντως, αν υπήρχε

---

²⁸ http://www.kommersant.com/p721626/r_527south_ossetia_by_kosovo, πρόσβαση 04 Οκτ 15.

²⁹ Την 17 Νοε 1999 υπεγράφη στην Κων/πολη συμφωνία για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Μπακού-Τιφλίδας-Τζεϊχάν από τους προέδρους της Τουρκίας, του Αζερμπαϊτζάν, και της Γεωργίας. Το έργο είναι μήκους 1730 χλμ. και κόστους 3,5 δις δολ. Ολοκληρώθηκε το 2004 και θα είναι επικερδές εφόσον μεταφέρονται ετησίως 1.000.000 βαρέλια. Επειδή τα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν δεν επαρκούν γίνονται ενέργειες να μεταφέρονται μέσω του αγωγού και πετρέλαια του Καζακστάν, που προς το παρόν δεν έχει εξελιχθεί.

³⁰ «Σύγχρονος Άτλας του Κόσμου 2001», Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, σελ. 174.

³¹ Thomas de Waal, *Shevardnadze's Lessons For Ukraine*, διαθέσιμο στο carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=56417, πρόσβαση 07 Οκτ 15.

τρόπος να αξιολογηθούν οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της Κοινοπολιτείας, η Γεωργία θα βρισκόταν σε περιοπτη θέση. Η μικρή αυτή χώρα του Καυκάσου μαζί με την Αρμενία αποτελούν μία όαση δημοκρατίας, ανάμεσα σε απολυταρχικά και προσωπαγή πολιτεύματα των Ασιατικών Δημοκρατιών της πρώην ΕΣΣΔ.

Στις εκλογές τον Νοέμβριο του 2003 η λαϊκή δυσαρέσκεια για τη φτώχεια, την ανεργία και την εγκληματικότητα εκτινάχθηκε. Τα αποτελέσματα έφεραν τον Σεβαρνάτζε να κερδίζει. Όμως η αντιπολίτευση και οι παρατηρητές του ΟΑΣΕ καταγγέλλουν νοθεία. Χιλιάδες διαδηλωτές απαιτούν την παραίτηση του Σεβαρνάτζε και εισβάλουν στο Κοινοβούλιο αναγκάζοντας τον σε παραίτηση. Ο ηγέτης της αντιπολίτευσης Μιχαήλ Σαακασβίλι ανακηρύχτηκε νέος πρόεδρος της χώρας, κέρδισε και τις εκλογές του 2008 και κυβέρνησε μέχρι το 2012³². Στις τελευταίες προεδρικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 27 Οκτωβρίου 2013 πρόεδρος εξελέγη ο Γκιόργκι Μαργκβελασβίλι³³ με ποσοστό 62% των ψήφων με συμμετοχή όμως της τάξεως του 47%.

Οι σχέσεις Γεωργίας και NATO βρίσκονται σε αρκετά καλό επίπεδο και χαρακτηρίζονται από συνεχή εξέλιξη. Η Τιφλίδα στα πλαίσια της PfP, έχει δηλώσει ότι είναι έτοιμη να ενταχθεί στο Ενιαίο Σύστημα Αεράμυνας, ενώ θέτει στην διάθεση της Συμμαχίας τα λιμάνια και τα αεροδρόμια της χώρας. Ήδη από το 2002 αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις βρίσκονται στη χώρα για την εκπαίδευση του στρατού κατά της τρομοκρατίας. Η υπογραφή εμπορικής συμφωνίας με την ΕΕ το 2014 και η συμβολή σε ειρηνευτικές αποστολές στο Αφγανιστάν έδωσαν περαιτέρω βάρος στη ρωσική κατηγορία³⁴ ότι η χώρα έχει "αποστατήσει". Μέσω της αμυντικής σχέσης των ΗΠΑ και της Γεωργίας, το λιμάνι του Βατούμ³⁵, σύμφωνα με Ρώσους αναλυτές θα μετατραπεί σε κύρια ναυτική βάση του NATO, για να ξεπερασθεί ο «σκόπελος» της

---

³² Ο πρώην Πρόεδρος της Γεωργίας Μιχαήλ Σαακασβίλι, γνωστός για τη φιλοδυτική στάση και αντιρωσική στάση του, διορίστηκε τον Μάιο του 2015 κυβερνήτης της στρατηγικής σημασίας ουκρανικής επαρχίας της Οδησσού με την δριμύτατη αντίδραση της Ρωσίας καθότι επί των ημερών του είχε γίνει ο ρωσογεωργιανός πόλεμος των πέντε ημερών, τον Αύγουστο του 2008.

³³ Walker, Shaun (28-10-2013). «Georgia elects oligarch PM Bidzina Ivanishvili's candidate as president», The Guardian.

³⁴ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=729051>, πρόσβαση 07 Οκτ 15.

³⁵ <http://www.iarex.ru/articles/51734.html>, πρόσβαση 07 Οκτ 15.

συνθήκης του Μοντρέ, που απαγορεύει στα αμερικανικά πλοία να μένουν στην Μαύρη Θάλασσα πάνω από 21 ημέρες.

Οι σχέσεις Γεωργίας – Τουρκίας βελτιώνονται σταδιακά αφού η Τουρκία υποστηρίζει ανοικτά την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας και υπογραμμίζει την επιθυμία της να αντισταχθεί στην Ρωσική πολιτική. Τις καλές αυτές σχέσεις τις αποδεικνύει η συμφωνία στην σύνοδο κορυφής της Τραπεζούντας όπου το Αζερμπαϊτζάν, η Τουρκία και η Γεωργία συμφώνησαν στην κατασκευή του αγωγού Μπακού – Τσεϋχάν, σοβαρότατης γεωπολιτικής σημασίας.

Οι σχέσεις με την Μόσχα εξακολουθούν να είναι το δύσκολο τμήμα της Γεωργιανής πολιτικής. Η Γεωργία προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από το οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο της Ρωσίας. Η παραμονή των ρωσικών δυνάμεων, οι οποίες ανήκουν στην δύναμη της ΚΑΚ, που επιτηρεί την κατάπαυση πυρός, στις υπό απόσχιση περιοχές, και η τελευταία συνθήκη «συμμαχίας και ενσωμάτωσης»³⁶ που υπέγραψε η Ρωσία με την αποσχισθείσα γεωργιανή επαρχία της Νότιας Οσετίας, λέγοντας ότι συνιστά απειλή προς την εθνική κυριαρχία της Γεωργίας και ενισχύει τους φόβους της Τιφλίδας για υφέρπουσα προσάρτηση.

(β) Αρμενία

Πρέπει καταρχάς να σημειωθεί ότι το Βασίλειο της Αρμενίας ήταν το πρώτο κράτος που υιοθέτησε το Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία στις αρχές του 4ου αιώνα (η παράδοση αναφέρει ως ημερομηνία το έτος 301μχ³⁷). Η Αρμενία, με τη σειρά της, περιήλθε στη Ρωσία από την Περσία το 1828 μετά από Ρωσικές πολεμικές επιτυχίες εναντίον των Περσών αλλά και των Τούρκων που εξελίχθηκαν κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα. Έτσι εκείνη την περίοδο διαμορφώθηκε μία κατάσταση όπου οι Γεωργιανοί ήταν συγκεντρωμένοι δυτικά, οι Τούρκοι μουσουλμάνοι (Τάταροι του Καυκάσου) και σημερινοί Αζέροι ανατολικά και ανάμεσά τους οι Αρμένιοι. Οι πρωτεύουσες της περιοχής, Τιφλίδα και Μπακού είχαν ανθηρή αρμενική μειονότητα, ενώ το Ερεβάν ήταν αμιγώς αρμενικό. Η ιστορική Αρμενία απλωνόταν σε ένα ευρύτερο υψίπεδο που περικλειόταν μεταξύ των οροσειρών του Καυκάσου στο βορρά και του Ταύρου στο νότο. Άρα η γεωγραφική θέση της

³⁶ <http://news.in.gr/world/article/?aid=1231394371>, πρόσβαση 07 Οκτ 15.

³⁷ Grousset, Ren. «Histoire de l'Arménie», Payot, 1984, σ. 122. Οι σύγχρονες εκτιμήσεις ποικίλλουν από το 284 έως το 314μ.χ.

Αρμενίας την αναδεικνύει, ως παρέμβαση στην συνέχεια του Ισλάμ, από τον Βόσπορο μέχρι την κεντρική Ασία.

Τις επόμενες δεκαετίες ακολουθούν πολλές συγκρούσεις με διάφορους συνδυασμούς και εμπλεκόμενους, με βασική αιτία τον έλεγχο της αρμενικής περιοχής του Καραμπάχ. Αν και ο Ρωσικός στρατός κυριέυσε το μεγαλύτερο μέρος της Οθωμανικής Αρμενίας κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι εδαφικές αυτές κτήσεις χάθηκαν με τη Ρωσική Επανάσταση του 1917. Τότε, η υπό ρωσικό έλεγχο Ανατολική Αρμενία, η Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν επιχείρησαν να δημιουργήσουν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Υπερκαυκασίας, που ωστόσο διήρκεσε μόλις μέχρι το Μάιο του 1918, όταν τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν τη διάλυσή της. Κατόπιν, η Ανατολική Αρμενία ανεξαρτητοποιήθηκε στις 28 Μαΐου 1918 ως Δημοκρατία της Αρμενίας. Εκείνη την περίοδο 1915-23 οι Τούρκοι εκμεταλλευόμενοι τα Ρωσικά εσωτερικά προβλήματα, προχωρούν στην φρικιαστική γενοκτονία των Αρμενίων με 1,5 περίπου εκατομμύρια σφαγιασθέντες. Σύμφωνα με τους Τούρκους ιστορικούς που βέβαια αμφισβητούν ότι διαπράχτηκε γενοκτονία, η απόφαση της οθωμανικής ηγεσίας να προβεί σε μαζική εξόντωση του αρμενικού πληθυσμού οφείλετε:

1/ Στην υποστηρικτική στάση των Αρμενίων προς τον προελαύνοντα ρωσικό στρατό στις αρχές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου που θεωρήθηκε από την Υψηλή Πύλη ως προδοσία.

2/ Η παρουσία συμπαγών αρμενικών πληθυσμών στις ανατολικές επαρχίες συνιστούσε απειλή για την εθνική τους ασφάλεια και η οθωμανική ηγεσία όφειλε να λάβει προληπτικά μέτρα, που δεν εξηγεί όμως την εξόντωση των Αρμενίων της Κιλικίας το χειμώνα του 1916.

3/ Η ύπαρξη ενός χριστιανικού λαού στην ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου εμπόδιζε την πραγματοποίηση των παντουρκικών σχεδίων.

Με την συνθήκη των Σεβρών τον Αύγουστο του 1920 που προέβλεπε την δημιουργία της Μεγάλης Αρμενίας με έξοδο στην Μαύρη Θάλασσα, αναγνωρίστηκε και επίσημα από την διεθνή κοινότητα το δικαίωμα του αρμενικού λαού για αυτοδιάθεση. Μάλιστα ο αμερικάνος πρόεδρος Ουίλσον προσπάθησε ανεπιτυχώς να πείσει τη γερουσία να τεθεί υπό αμερικανική προστασία η ανεξάρτητη Αρμενία. Τον Νοέμβριο του 1920 ο κόκκινος στρατός εισέβαλλε στη νεοσύστατη δημοκρατία και το 1921 έγινε μέλος της Τρανσκαυκασιανής Σοβιετικής Ένωσης Σοσιαλιστικών

Δημοκρατιών. Το 1936, μετατράπηκε σε Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Αρμενίας. Ανεξαρτητοποιήθηκε το 1991 κατόπιν δημοψηφίσματος του αρμενικού λαού. Η κύρια εστία έντασης της Αρμενίας βρίσκεται εκτός των συνόρων της, στην αυτόνομη επαρχία του Αζερμπαϊτζάν Ναγκόρνο-Καραμπάχ.

Η Αρμενία σήμερα είναι η μικρότερη δημοκρατία της Υπερκαυκασίας που ορίζεται ανατολικά και νοτιοδυτικά από το Αζερμπαϊτζάν, δυτικά από την Τουρκία, βόρεια από τη Γεωργία και νότια από το Ιράν. Έχει ακανόνιστο ορεινό ανάγλυφο διάστικτο από λεκάνες και υψηλές κορυφές, με έκταση 29.800 τχλμ. Έχει πληθυσμό 3.018.854 ανθρώπων, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και είναι η δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες. Ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε δραματικά μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, καθώς ένας σημαντικός αριθμός των κατοίκων μετανάστευσαν. Παρόλα αυτά, η κατάσταση έχει αντιστραφεί τα τελευταία χρόνια, και έχει δημιουργηθεί ένα μικρό ρεύμα επιστροφής στην Αρμενία, που είναι πιθανόν να συνεχιστεί. Οι εθνοτικά Αρμένιοι αποτελούν το 97,9% του πληθυσμού, είναι ένας αρχαίος λαός ινδοευρωπαϊκής καταγωγής που στη συντριπτική του πλειοψηφία ασπάζεται το μονοφυσικτικό δόγμα του χριστιανισμού. Οι Γεζίτες (που μιλούν την κουρδική γλώσσα) αποτελούν το 1,3% (περίπου 40.000 άτομα) και οι Ρώσοι το 0,5%. Υπάρχουν και άλλες μειονότητες, όπως Ασσύριοι, Ουκρανοί, Έλληνες, Κούρδοι, Γεωργιανοί και Λευκορώσοι και μικρές κοινότητες Βλάχων, Μορδοβόν, Οσσετών, Ούντι και Τατ. Βρίσκονται ακόμη Πολωνοί καθώς και Γερμανοί, όμως οι πληθυσμοί τους έχουν σε μεγάλο βαθμό ρωσοποιηθεί.³⁸ Στα χρόνια της ΕΣΣΔ, οι Αζέροι ήταν ιστορικά η δεύτερη μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα στη χώρα (αποτελώντας περίπου το 2,5% το 1989³⁹). Όμως, λόγω του πολέμου στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ σχεδόν όλοι έφυγαν από την Αρμενία. Αντίστροφα, η Αρμενία δέχτηκε ένα μεγάλο αριθμό προσφύγων από το Αζερμπαϊτζάν.

Τον Μάρτιο του 1998 πρόεδρος της χώρας έγινε ο Ρόμπερτ Κοτσαριάν προερχόμενος από τα σπλάχνα του αποσχιστικού κινήματος του Καραμπάχ, κάτι φανερώνει την ανυποχώρητη θέση τους, στην αυτοδιάθεση του αρμενικού θύλακα στο Αζερμπαϊτζάν. Τον διαδέχθηκε το 2008 Τιγκράν Σαρκισιάν επίσης από το Καραμπάχ, όπου και πολέμησε.

³⁸ www.armstat.am/file/doc/99475033.pdf, πρόσβαση 14 Οκτ 2015.

³⁹ Δημοσκόπηση ΕΣΣΔ 1989, Demoscope.ru.

Η Αρμενία διαθέτει ισχυρούς δεσμούς με τους Αρμένιους μετανάστες ανά τον κόσμο. Είναι γεγονός ότι το αρμένικο λόμπι θεωρείται από τα πλέον ισχυρά στις ΗΠΑ αλλά και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Έχει στη διασπορά περίπου 8 εκατομμύρια άτομα κατά μερικές εκτιμήσεις, αριθμός πολύ μεγαλύτερος από τα περίπου 3 εκατομμύρια κατοίκων της ίδιας της χώρας και παρειακές Αρμενίων υπάρχουν σε όλο τον κόσμο. Το υπέδαφος της Αρμενίας είναι πλούσιο σε ορυκτά ύλη, ιδιαίτερα δε σε κοιτάσματα σπάνιων μεταλλευμάτων. Η πιο ανεπτυγμένη βιομηχανία της είναι αυτή της υφαντουργίας και της εμφιαλώσεως μεταλλικού νερού.

Παράλληλα, η αρμενική οικονομία μαστίζεται από τον υψηλό πληθωρισμό, την εκτεταμένη διαφθορά και ανεργία, ενώ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές ενέργειας, ημιτελών αγαθών και πρώτων υλών. Τα αίτια της οικονομικής δυσπραγίας⁴⁰ της χώρας είναι περισσότερο πολιτικά παρά οικονομικά. Ως ηπειρωτική χώρα με δύο κλειστά σύνορα (Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν), η Αρμενία είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στις διακυμάνσεις της ρωσικής οικονομίας. Μια ανοικτή οικονομία χρειάζεται ανοιχτά σύνορα, όχι απομόνωση. Αυτό το πρόβλημα της οικονομικής απομόνωσης προσπαθεί να καλύψει η προσχώρηση της χώρας στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (EEU) το 2014, η οποία θα καθορίσει τις τάσεις ανάπτυξης της Αρμενίας στο μέλλον.

(γ) Αζερμπαϊτζάν

Το Αζερμπαϊτζάν προσαρτήθηκε στη Ρωσία (από την Περσία) σταδιακά, κατά τη διάρκεια της περιόδου 1813-1828. Η ανεξαρτησία του ανακηρύχθηκε το Μάιο του 1918 με οθωμανική παρότρυνση, όμως μετά από λίγους μήνες η Μ. Βρετανία απέστειλε στρατεύματα για να διασφαλίσουν την ομαλή λειτουργία της αζερικής πετρελαϊκής βιομηχανίας αλλά το 1921 το Αζερμπαϊτζάν ενσωματώθηκε στην ΕΣΣΔ. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης στις 18 Οκτ 1991, ανέκτησε και αυτό την ανεξαρτησία του.

Μετά από μία φιλοτουρκική και μία φιλορωσική ασταθή πολιτική ηγεσία και εν μέσω του πολέμου με την Αρμενία για την κυριαρχία της ορεινής περιοχής του Καραμπάχ, στην θέση του προέδρου αναρριχήθηκε ο Χαιντάρ

---

⁴⁰ Νικολάος Ματθαίος Σαντής, «Οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις στα κράτη της Υπερκαυκασίας», διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», 6 Νοεμβρίου 2015, διαθέσιμο, <http://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Ιαν 16.

Αλίεφ⁴¹ που σταθεροποίησε προσωρινά την πολιτική κατάσταση στη νεοσύστατη δημοκρατία. Ο Αλίεφ εγκατέλειψε την φιλοτουρκική πολιτική του προκατόχου του και προσπάθησε να βελτιώσει τις σχέσεις της χώρας του με την Μόσχα και την Τεχεράνη. Αυτό το κατάφερε με την επανένταξη της χώρας του στην ΚΑΚ το 1994⁴² και με το πάγωμα των απαιτήσεών τους για αλλαγή συνόρων με το Ιράν λόγω των αζερικών πληθυσμών που ζουν εκεί. Επίσης επέτρεψε την μεταφορά πετρελαίου της πατρίδας του από ρωσικά και γεωργιανά λιμάνια. Τεχνηέντως όμως προσπάθησε να δώσει στρατιωτική λύση στο πρόβλημα του Καραμπάχ, μη δεχόμενος πολιτική λύση που σύστηνε η Ρωσία και ο ΟΑΣΕ, χωρίς όμως να τα καταφέρει. Στο εσωτερικό προσπάθησε να καταργήσει το πολυκομματικό σύστημα με διώξεις επιφανών αντίπαλων πολιτικών προσωπικοτήτων και απαγορεύσεις σε πολιτικά κόμματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις εκλογές του 2000 από τα 40 κόμματα που υπήρχαν, συμμετείχαν λόγω των προϋποθέσεων που καθορίστηκαν μόνο τα 3, για να λάβει τελικά αυτό του προέδρου το ποσοστό του 72%, με σοβαρές καταγγελίες για νοθεία, ενώ κανένα από το υπόλοιπα δεν πέρασε το πολιτικό μέτρο του 6% για να εισέλθει στη βουλή. Υπάρχει ακόμη καθεστώς λογοκρισίας στον τύπο, ενώ εκπέμπουνε μόνο η κρατική τηλεόραση και ένα μικρό ιδιωτικό κανάλι τοπικής εμβέλειας στην πρωτεύουσα. Στην πολιτική ηγεσία της χώρας σήμερα είναι ο Ιλχάμ Αλίγιεφ (Ilham Aliyev) από τις 31 Οκτωβρίου 2003 αντικαθιστώντας τον πατέρα του ο οποίος αποσύρθηκε λόγω προβλημάτων υγείας (για να πεθάνει τελικά λίγο αργότερα)

Σήμερα είναι μία χώρα του Καυκάσου, κατά μήκος των δυτικών ακτών της Κασπίας Θάλασσας, έκτασης 86.600 τχιλ., που γειτνιάζει με τη Ρωσία (αυτόνομη δημοκρατία του Νταγκεστάν) και τη Γεωργία στα βόρεια, με το Ιράν στα νότια και με την Αρμενία στα δυτικά της. Το ιστορικό Αζερμπαϊτζάν, εκτός από το σημερινό Αζερικό κράτος περιλαμβάνει και τις επαρχίες του Β. Ιράν Χαβάρι και

---

⁴¹ Ο Αλίεφ γεννήθηκε το 1923 από μία οικογένεια εργατών στο Νατσικεβάν. Από το 1941 ξεκίνησε μία καριέρα στις υπηρεσίες ασφαλείας της ΕΣΣΔ μέχρι το 1969 που εκλέχθηκε πρώτος γραμματέας του ΚΚ του Αζερμπαϊτζάν. Το 1982 ο Γιούρι Αντρόποφ τον κάλεσε στη Μόσχα και του έδωσε κυβερνητική θέση όπου παρέμεινε έως το 1990 οπότε και συνταξιοδοτήθηκε για να επιστρέψει στην ιδιαίτερη πατρίδα του και εκμεταλλεύομενος την τεράστια πολιτική του εμπειρία αλλά και την ρευστή κατάσταση, τελικά επιβλήθηκε ξεπερνώντας όλα τα εμπόδια.

⁴² Τον Οκτώβριο του 1992 το αζερικό κοινοβούλιο είχε ψηφίσει ομόφωνα εναντίον της εισόδου του Αζερμπαϊτζάν στην νεοσύστατη ΚΑΚ.

Μπαχτάρι. Η βασική πηγή της εθνοτικής έντασης στο Αζερμπαϊτζάν είναι η αυτόνομη επαρχία (θύλακας) του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, η οποία κατοικείται κατά πλειοψηφία από τους Αρμένιους.

Τα στατιστικά στοιχεία για το Αζερμπαϊτζάν καταγράφουν πληθυσμό 9.356.500 κατοίκους σύμφωνα με επίσημες εκτιμήσεις του 2014⁴³ με το 83% να είναι Αζέροι (πρώην Τάταροι του Καυκάσου)⁴⁴, το 6% Αρμένιοι, 6% Ρώσοι και 5% άλλοι. Θρησκεία Σίτες, Σουνίτες (με αναλογία 2/3–1/3) Μουσουλμάνοι 93,5% και Ορθόδοξοι 5%. Ομιλούν την Αζέρικη⁴⁵ γλώσσα η οποία είναι συγγενής με την τουρκική. Το Αζερμπαϊτζάν σήμερα φιλοξενεί στο έδαφός του 1.000.000 πρόσφυγες που προέρχονται από τις περιοχές του Καραμπάχ, που έχουν περάσει στον έλεγχο των Αρμενίων, προσθέτοντας ένα ακόμη πρόβλημα στις ήδη δύσκολες σχέσεις με τους γείτονές του. Πρωτεύουσα της χώρας είναι το Μπακού, που αποτελεί και το μεγαλύτερο λιμάνι της Κασπίας θάλασσας. Η γεωργία καταλαμβάνει το 14,1%, οι υπηρεσίες 40,2%, και η βιομηχανία 45,7% επί του ΑΕΠ.

Το Αζερμπαϊτζάν διαθέτει σημαντικό ορυκτό πλούτο, κοιτάσματα φυσικού αερίου και μια μεγάλη πετρελαιοφόρο περιοχή στις όχθες της Κασπίας Θάλασσας. Είναι η τρίτη μεγαλύτερη παραγωγός αργού πετρελαίου και έχει χρησιμοποιήσει τον πετρελαϊκό της πλούτο για να ενισχύσει την στρατιωτική της ισχύ και να σφυρηλατήσει συμμαχική σχέση με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Το πρόγραμμα επανεξοπλισμού, κόστους πολλών δισεκατομμυρίων, έκανε το Αζερμπαϊτζάν δεύτερο μεγαλύτερο εισαγωγέα όπλων από την Ευρώπη, για τα πέντε τελευταία έτη, με μερίδιο 13% επί των συνολικών αγορών, σύμφωνα με έκθεση του International Peace Research Institute της Στοκχόλμης, που δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο 2015⁴⁶. Ακόμη η χώρα είναι πλούσια και σε κοιτάσματα σιδήρου, χαλκού, μόλυβδου και ορυκτού άλατος. Καλλιεργείται βαμβάκι και παράγεται μετάξι. Παράλληλα, η βιομηχανία χρειάζεται εκσυγχρονισμό, ενώ η φτώχη υποδομή και η ανεπτυγμένη διαφθορά απειλούν την

---

⁴³ Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΞ του Αζερμπαϊτζάν στο έδαφος του Ιράν ζουν περίπου 15.000.000 Αζέροι, www.geohine.com/cuntry/iran.aspx, πρόσβαση 10 Ιαν 2016.

⁴⁴ Τουρκογενής λαός που ήλθε σε επιμιξία με ιρανικές φυλές.

⁴⁵ Στην ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του το 1918 όρισε ως επίσημη γλώσσα τα αζέρικα σε αντίθεση με τα τούρκικα που ήταν μέχρι τότε.

⁴⁶ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-26/war-haunts-russia-s-southern-fringe-putting-pipelines-at-risk>

εγχώρια ανάπτυξη. Η οικονομία μετά το 1990 παρουσίασε έντονα αρνητικά στοιχεία ως αποτέλεσμα της εξαιτούς εμπλοκής της χώρας με τους Αρμένιους του Καραμπάχ για τον έλεγχο αυτής της περιοχής, αλλά και την έλλειψη συνοριακής επαφής με την Ρωσία, λόγω της εκεί έντασης με την Τσετσενία.

Σήμερα, υφίσταται αλυσιδωτές αντιδράσεις από την κατάρρευση του ρουβλίου κατά 46% από το περυσινό έτος. Αυτή η μεγάλη πτώση της ρωσικής ισοτιμίας αύξησε τις πιέσεις για μια μεγάλη εισροή φθηνότερων ρωσικών προϊόντων, αποσταθεροποιώντας το εμπορικό ισοζύγιο και την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων γενικά των χωρών της Υπερκαυκασίας. Η υποτίμηση των νομισμάτων τους είχε ως στόχο να προστατευθεί η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων τους έναντι των φθηνότερων ρωσικών, με επίπτωση την εκτόξευση του πληθωρισμού και την αύξηση του κόστους εξυπηρέτησης του χρέους αυτών των χωρών σε ξένο νόμισμα. Ένας ακόμη παράγοντας που έχει δυσχεράνει την οικονομική κατάσταση του Αζερμπαϊτζάν είναι η μεγάλη πτώση στις τιμές του πετρελαίου. Όπως η Ρωσία, τα κρατικά έσοδα Αζερμπαϊτζάν εξαρτώνται από το εμπόριο πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Ο υπό τελικό στάδιο κατασκευής σιδηροδρόμος Μπακού-Τιφλίδα-Καρς (BTK), που θα συνδέσει το Νότιο Καύκασο με την Ευρώπη μέσω της Τουρκίας αποτελεί βασικό συστατικό του πολυμερούς σχεδίου TRACECA⁴⁷ [TRANSPORT CORRIDOR EUROPE CAUCASUS ASIA (Διάδρομος μεταφορών Ευρώπη-Καύκασος-Ασία)]. Το Αζερμπαϊτζάν ανέλαβε τον πρωταρχικό ρόλο για την άσκηση πίεσης για την BTK, η οποία επιτυγχάνει ένα σημαντικό πολιτικό στόχο για το Μπακού: τη διατήρηση του περιφερειακού αποκλεισμού του στην Αρμενία. Ως εκ

---

⁴⁷ Το TRA.C.E.C.A. είναι ένας νέος διεθνής μεταφορικός διάδρομος τον οποίο δημιούργησαν με μορφή Διακυβερνητικής Επιτροπής τώρα πλέον 14 κράτη: Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Ιράν, Καζακστάν, Γεωργία, Ουκρανία, Κιργιστάν, Μολδαβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν και Ιράν, σε συνεργασία με την ΕΕ. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι η αναβάθμιση των μεταφορικών δραστηριοτήτων τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε διεθνές, η δημιουργία βιώσιμων και αξιόπιστων μεταφορικών οδών, η διάχυση της τεχνογνωσίας και ο διάλογος μεταξύ κρατών κι επιχειρήσεων στην περιοχή που καλύπτει η πρωτοβουλία. Η δημιουργία λειτουργικών και αειφόρων υποδομών και η ανάπτυξη των multi-modal μεταφορών είναι τα δύο πρώτα σημεία ενδιαφέροντος στην στρατηγική, ενώ οι συμμετέχουσες χώρες επιθυμούν διακαώς να ενταχθούν στο πολύ μεγαλύτερο και αμιγώς ευρωπαϊκό σχήμα των Trans - European Transport Networks (TENs) που θεωρείται το απαύγασμα της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα των μεταφορών.

τούτου, ο αποκλεισμός της Αρμενίας από τα περιφερειακά σχέδια διαμετακόμισης, όπως ο σιδηρόδρομος BTK, ήταν ένας σημαντικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής του Αζερμπαϊτζάν.

Τέλος, οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει το Μπακού αυτό το έτος, θα μειώσουν την πιθανότητα μιας ανανεωμένης σύγκρουσης στο Καραμπάχ. Η ισορροπία δυνάμεων Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν, κατά τις δύο μεταπολεμικές δεκαετίες, σχεδόν αποκλείει την στρατιωτική δράση ευρείας κλίμακας, κυρίως επειδή θέτει υπό απειλή το πετρελαϊκό θαύμα του Αζερμπαϊτζάν. Ωστόσο, ο κίνδυνος ένοπλων επεισοδίων στην εμπόλεμη ζώνη παραμένει. Λόγω της αύξησης των οικονομικών δυσκολιών, οι δύο πλευρές ίσως χρειαστούν μια βαλβίδα εκτόνωσης.

1.3 Συσχετισμοί Δυνάμεων κατά την Σοβιετική περίοδο

Εξετάζοντας κανείς το θέμα του Καυκάσου υπό το πρίσμα της συνύπαρξης των εθνοτήτων στη Σοβιετική Ένωση, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη, τις ιδιαιτερότητες και το ιστορικό υπόβαθρο της πρώην «υπερδύναμης». Όντας μια αυτοκρατορία από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου και ως την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσία δύσκολα θα μπορούσε να χαρακτηρίσει ως πετυχημένη την εσωτερική της πολιτική απέναντι στις εθνοτικές μονάδες, οι οποίες αποτελούσαν τις τότε Επαρχίες ή Δημοκρατίες της.

Από τη λαϊκή επανάσταση του Φεβρουαρίου του 1917 που έπεσε η τσαρική δυναστεία των Ρομανόφ, μεσούντος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ρωσία ήταν μια μεγάλη ιμπεριαλιστική και αποικιοκρατική δύναμη, που είχε υποτάξει μέχρι τότε πολλά περιφερειακά έθνη, όπως της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας, του Καζακστάν, του Αζερμπαϊτζάν, του Ουζμπεκιστάν, της εξωτερικής Μογγολίας, της Γεωργίας, της Αρμενίας, της Μολδαβίας, του Τατζικιστάν, των τριών βαλτικών χωρών, κλπ. Όταν δε την ημέρα της Οκτωβριανής επανάστασης, των Μπολσεβίκων, (25 Οκτωβρίου του ίδιου έτους), έγινε το Πανρωσικό Συνέδριο των Σοσιαλιστικών Κομμάτων, όπου ο Λένιν εδραίωσε την εξουσία του, δεν είπε ούτε μια λέξη για την ανεξαρτησία αυτών των καταπιεσμένων χωρών και λαών. Απλά αποδέχθηκε το αποικιακό και ιμπεριαλιστικό καθεστώς του τσάρου, μεταβάλλοντας το διοικητικό σύστημα της μεγάλης Ρωσίας σε Ομοσπονδιακό κράτος, παρέχοντας παράλληλα την αυτοδιοίκηση και όχι την ανεξαρτησία στους καταπιεσμένους λαούς. Αυτοί συντάχθηκαν μεν στο κομμουνιστικό σύστημα, αλλά θεωρούσαν πάντοτε ότι δεν ήταν

ελεύθεροι και βρίσκονταν κάτω από την ρωσική μπότα. Οπότε δεν κατορθώθηκε ποτέ να δημιουργηθεί ενιαία σοβιετική εθνική πατριωτική συνείδηση⁴⁸.

Κατά την περίοδο του υπαρκτού σοσιαλισμού, συντελέστηκε μια προσπάθεια του σοβιετικού καθεστώτος να συγκροτήσει ένα πολυεθνικό κράτος βάσει μιας πολιτικής ιδέας, αντί της φιλελεύθερης, προσηλωμένης στο πνεύμα και το γράμμα του διεθνούς δικαίου στάσης απέναντι στα ζητήματα των εθνοτικών της ομάδων. Η επίσημη θέση της σοβιετικής ηγεσίας απέναντι στο εθνοτικό της ζήτημα ήταν ότι, εφόσον η ΕΣΣΔ προέκυψε ως αποτέλεσμα της «ελεύθερης βούλησης» των κυριάρχων εθνών που αποτελούσαν την πρώην «φυλακή των λαών», δηλαδή τη τσαρική Ρωσία, δεν τίθεται θέμα της όποιας αμφισβήτησης της ενότητας του νέου σοβιετικού κρατικού μορφώματος. Επιπλέον, η ΕΣΣΔ αρνούσαν πλήρως την υιοθέτηση του όρου «μειονότητα»⁴⁹ υπό την έννοια ότι δεν θεωρούσε ότι στο έδαφός της υπήρχαν ομάδες που χρειάζονταν εξειδικευμένη μειονοτική προστασία, καθώς τα δικαιώματά τους εξασφαλιζόνταν πλήρως από την εσωτερική νομοθεσία. Στο πνεύμα αυτό η σοβιετική ηγεσία προτίμησε την πολιτική της επιβολής της βούλησής της, μέσω κατασταλτικών μέτρων.

Τα πρώτα δείγματα τα έχουμε από τον Ιωσήφ Στάλιν το 1924, ο οποίος αν και γεωργιανής καταγωγής, εκπόνησε μια πολιτική ρωσοποίησης, προκειμένου να τιθαसेύσει τις φυγόκεντρες τάσεις που υπήρχαν στο εσωτερικό της Σοβιετικής Ένωσης (πχ. Ουκρανία, Υπερκαυκασία)⁵⁰. Επίσης το 1945 μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κατά την ενσωμάτωση των βαλτικών λαών στις κύριες δομές της σοβιετικής πολιτικής εθνοτήτων, ως στόχος των Σοβιετικών είχε οριστεί η «κινητοποίηση εθνοτικών πληθυσμών για την ολοκλήρωση του εκσυγχρονισμού σοβιετικού τύπου, διατηρώντας την εσωτερική σταθερότητα»⁵¹.

Τούτο κρινόταν αναγκαίο, διότι ενδεχόμενη ανεξαρτητοποίηση μίας από τις Σοβιετικές Δημοκρατίες θα μπορούσε να οδηγήσει, κατά την άποψη των ιθυνόντων του Κρεμλίνου, στην κατάρρευση όλου του σοβιετικού κρατικού οικοδομήματος. Στο

---

⁴⁸ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=729323>

⁴⁹ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο. π. , σ. 91.

⁵⁰ Μάνος Καραγιάννης, ο. π. , σ. 20.

⁵¹ Vieloι Zaslavsky, «Success and collapse: traditional Soviet nationalist policy», στο Bremner και Taras, σελ. 33-35.

σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί, ότι η εν λόγω στάση της Μόσχας επιβεβαιώθηκε, όταν η ανεξαρτητοποίηση των Βαλτικών Δημοκρατιών οι οποίες είχαν ανακηρύξει μονομερώς την ανεξαρτησία τους αναγνωρίστηκαν από τη Μόσχα ως ανεξάρτητα κράτη στις 6 Σεπτεμβρίου 1991, προκάλεσε την "αλυσιδωτή αντίδραση" της διάλυσης ολόκληρης της Σοβιετικής Ένωσης.

Σε τελική ανάλυση, η σοβιετική ηγεσία επέβαλλε στους λαούς των πρώην Δημοκρατιών της, παρά τη θέλησή τους, μια ιδεολογικοπολιτική συνύπαρξη, η οποία δεν ανταποκρινόταν ούτε στις ηθικές και παραδοσιακές τους καταβολές, ούτε στη θρησκευτική τους συνείδηση, αλλά ούτε και στο αίσθημα τους περί του σωστού και του δικαίου. Ταυτόχρονα αποδεικνύεται ότι ολόκληρη η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος της ΕΣΣΔ δεν αντιλήφθηκε τον υπάρχοντα θανάσιμο εθνικισμό και τα πατριωτικά συναισθήματα των πολιτών των περιφερειακών υποταγμένων δημοκρατιών. Όμως, όπως ξέρουμε από την παγκόσμια ιστορία, κανένας μεγάλος ηγέτης δεν μπόρεσε να ρυθμίσει τον ρουχ της ιστορίας κατά τις επιθυμίες του. Η ζωή και οι κοινωνίες ακολουθούν πάντοτε άλλους δρόμους, ανεξάρτητους από τη θέληση των ανθρώπων.

1.4 Συσχετισμοί Δυνάμεων στην μεταψυχροπολεμική περίοδο μέχρι σήμερα

1.4.1 Απόπειρα ορισμού των αιτιών εμφάνισης εθνοτικών συγκρούσεων στον Καύκασο.

Το 1991 μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ δημιουργήθηκαν εκτός από τις τρεις δημοκρατίες του Καυκάσου αλλά 12 κράτη στο σοβιετικό έδαφος. Η Ρωσική Ομοσπονδία (η οποία καταλάμβανε το 76% της έκτασης της ΕΣΣΔ) ως διάδοχο κράτος της Σοβιετικής Ένωσης ανέλαβε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της προκατόχου της, όπως η εκπροσώπησή της σε διεθνείς οργανισμούς, τη θέση του μονίμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ενώ συγκέντρωσε στο έδαφός της το πυρηνικό οπλοστάσιο το οποίο ήταν διαμοιρασμένο σε 4 πρώην δημοκρατίες (Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Καζακστάν)⁵². Οπότε⁵³, αφ' ενός αντιμετώπισε μια τεράστια γεωγραφική

---

⁵² Αριθμός πυρηνικών κεφαλών, Ουκρανία 1907, Λευκορωσία 81, Καζακστάν 1360, που παραδόθηκαν μέχρι το 1996, σύμφωνα με το πρωτόκολλο της Λισσαβόνας που αποτελούσε δέσμευση εκούσιας αποπυρηνικοποίησης των υπόψη χωρών, K.Dawisha and B. Parrott, Russia and the New States of Eurasia, New York: Cambridge University Press, 1994, σ. 261 και σσ. 270-274.

⁵³ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο. π., σσ. 327-329.

συρρίκνωση (έχασε περίπου 5.000.000 km² του εδάφους της ΕΣΣΔ) και αφετέρου τη δραστική μείωση της πολιτικής της επιρροής στον τέως Σοβιετικό χώρο με την εμφάνιση αρκετών εχθρικών ως ακραία φιλοαμερικανικών κρατών (πχ Γεωργία).

Η πολιτική που επέλεξε έναντι των 100 και πλέον εθνοτήτων που την αποτελούν, ήταν η αναπαραγωγή της διοικητικής δομής της ΕΣΣΔ στο εσωτερικό της με επίκεντρο την εδαφική αυτονομία αλλά σε επίπεδο εθνοτήτων. Εκ του αποτελέσματος το σύστημα μπορεί να κριθεί ως πετυχημένο καθότι, η Ρωσική Ομοσπονδία κατόρθωσε να διατηρήσει το σύνολο του εδάφους της πρώην Ρωσικής ΣΣΔ με μοναδική σοβαρή πρόκληση στην κυριαρχία της, το θέμα της Τσετσενίας.

Η διαδικασία αυτή της αποσοβιετοποίησης, ολοκλήρωσε στον Καύκασο, τα κινήματα εθνικής ανεξαρτησίας και απόσχισης από το σοβιετικό καθεστώς και έδωσε το έναυσμα για την έναρξη μιας νέας διαδικασίας κινητοποιήσεων και προβληματισμών για τους παρακάτω λόγους:

(α) Υπάρχουν έμφυτα στοιχεία αναταραχής στους κατοίκους της περιοχής αυτής, που έχουν άμεση σχέση με την ψυχοσύνθεση τους.

(β) Τα συνιστώσα έθνη δεν ήταν πραγματικά έτοιμα για ανεξαρτησία και άρα με την κίνηση αυτή το μόνο που κατόρθωσαν ήταν να υπερτονίσουν τα εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα που προϋπήρχαν, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε ένοπλες, βίαιες και αιματηρές συγκρούσεις. Ακόμη και προ της ανεξαρτησίας τους η πολιτική των τοπικών ηγεσιών ήταν η εξόντωση ή εκτόπιση των εθνικών ομάδων⁵⁴ που είτε είχαν ιστορική εχθρότητα προς τους κυρίαρχους λαούς (Αρμένιοι στο Αζερμπαϊτζάν και Αζέροι στην Αρμενία, Απχάζιοι και Οσσέτιοι στη Γεωργία).

(γ) Γενικά, τα κράτη του Καυκάσου πραγματοποίησαν πιο δραστικά και σημαντικά βήματα προς την ανεξαρτησία τους, τη στιγμή που δεν υπήρχε υπόβαθρο για μια τέτοιου είδους δημοκρατική αφύπνιση των λαών τους, σε σύγκριση με τα πιο διστακτικά βήματα που ακολούθησαν οι περισσότερες δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας.

(δ) Συνολικά, η περιοχή χαρακτηρίζεται από έλλειψη

---

⁵⁴ Στο ίδιο.

παρελθόντος σε δημοκρατικές αξίες⁵⁵. Χαρακτηρίζονται από την εμφάνιση ανίσχυρων πολιτικά ομάδων, που εκπροσωπούν αδύναμα κράτη⁵⁶, ανίκανα να υπερασπιστούν την εσωτερική τους ασφάλεια και τα εθνικά τους συμφέροντα. Έτσι αυτά τα κράτη γίνονται ευάλωτα σε εσωτερικές αναταραχές, αλλά και στη παρέμβαση του ξένου παράγοντα, που επάξια εκπροσωπείται από τις πολυεθνικές εταιρείες εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων της Κασπίας.

(ε) Η εθνοτική και πολιτισμική ποικιλομορφία που παρατηρείται στον Καύκασο είναι σχεδόν μοναδική στον κόσμο. Ο Ρωμαίος λόγιος Πλίνιος ο Πρεσβύτερος αναφέρει ότι οι Ρωμαίοι κατά την κατάκτηση του Καυκάσου και για την διεξαγωγή του εμπορίου στη θέση της σημερινής πόλης Σουχούμι στη Μαύρη Θάλασσα, χρησιμοποιούσαν 130 διερμηνείς.⁵⁷ Σήμερα άνω των 50 εθνοτικών ομάδων διαβιούν στην περιοχή.

(στ) Επίσης ο Καύκασος χαρακτηρίζεται από μεγάλη θρησκευτική ποικιλομορφία. Οι περισσότεροι λαοί της περιοχής είναι σουνίτες μουσουλμάνοι με εξαίρεση τους Αζέρους που στην πλειοψηφία τους είναι σίιτες. Οι Γεωργιανοί, οι Αρμένιοι, οι Ρώσοι, οι Έλληνες και οι Οσσετίνοι είναι κατά βάση χριστιανοί και υπάρχουν και μερικοί Εβραίοι.

1.4.2 Εθνοτικές συγκρούσεις στον Καύκασο

(α) Β. Καύκασος

---

⁵⁵ Εκ των τριών, η Γεωργία είναι η πιο δημοκρατική. Το γεγονός ότι ο λαός της εξανάγκασε τρεις φορές μέχρι σήμερα σε αλλαγή κυβερνήσεως –πρώτη φορά κατά τη διάρκεια της Επανάστασης των Ρόδων το 2003 όπου η λαϊκή βούληση επιβλήθηκε στην μη εκλεγμένη κυβέρνηση αλλά και δυο φορές μέσω της κάλπης- έδωσε την αίσθηση της ισχυροποίησης και της εμβάθυνσης της δημοκρατίας. Από την πλευρά τους οι Αρμένιοι ήρθαν τρεις φορές, πολύ κοντά στον να αναγκάσουν με διαδηλώσεις την κυβέρνηση σε αλλαγή, απέτυχαν όμως και στις τρεις περιπτώσεις. Καμία εκλογική διαδικασία από την αρχή της ανεξαρτησίας της δεν έχει φέρει αλλαγή της κυβέρνησης. Τέλος στο Αζερμπαϊτζάν δεν έχει γίνει καμία σοβαρή κίνηση η οποία να στοχεύει την αλλαγή της κυβέρνησης. Πραγματικά η εξουσία έχει απλώς μεταφερθεί από τον Heydar Aliyev στον γιο του Ilham Aliyev ο οποίος μετά την ανάληψη των καθηκόντων του το 2003, τροποποίησε το Σύνταγμα ώστε να παραμείνει πρόεδρος εφ'όρου ζωής.

⁵⁶ Σημειώνεται ότι οι προϋποθέσεις για να αναγνωρίζεται μία εθνική ομάδα ως ανεξάρτητο κράτος είναι η ύπαρξη μονίμων και καθορισμένων συνόρων, η ισχυρή και κυρίαρχη εξουσιαστική δομή και η ύπαρξη πληθυσμιακής ομάδας που εντάσσεται σε αυτό το κράτος τη βούλησή της.

⁵⁷ R Uboldi, “*Δημοκρατίες του Καυκάσου*”, περιοδικό Ιστορία, τεύχος 263, Μάιος 1990, σελ. 27.

Γενικά ο γεωγραφικός χώρος του Καυκάσου ευνοεί πολέμους χαμηλής έντασης, τρομοκρατία, αντάρτικο και διασυνοριακές μετακινήσεις μεμονωμένων ατόμων αλλά και πληθυσμών. Η πλέον πολυσυζητημένη εθνοτική σύγκρουση στον Καύκασο είναι ο πόλεμος στην Τσετσενία. Όπως προαναφέρθηκε, οι διαμάχες των Τσετσένων αυτονομιστών με τον ρωσικό στρατό ξεκίνησαν σχεδόν αμέσως μετά από την προσάρτησή της Τσετσενίας στη Ρωσική Αυτοκρατορία, το 1858 και συνέχισαν με διαφορετική ένταση καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Η σοβιετική εποχή έφερε την «ησυχία του τρόμου» στο ζήτημα των εθνοτήτων της ΕΣΣΔ. Κατά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου ο Στάλιν κατηγορεί τους Τσετσένους ότι συνεργάστηκαν με τους Ναζί και διατάζει τη μαζική εκτόπισή τους στη Σιβηρία και την Κεντρική Ασία (επιχείρηση Τσετσέβιτσα 23 Φεβρουαρίου 1944). Συνολικά 478.479 άνθρωποι είχαν εκτοπιστεί ανάμεσα στους οποίους 91.250 ήταν Ινγκουσέτιοι. Σε όσους επέζησαν από τη σκληρή εξορία (που δεν ήταν και πολλοί) επετράπη η επιστροφή στην πατρίδα το 1957, μόλις τέσσερα χρόνια μετά το θάνατο του Στάλιν από τον διάδοχό του Νικήτα Χρουστσόφ, παραχωρώντας και κάποια τυπικά δικαιώματα στον πολύπαθο αυτό λαό του Καυκάσου.

Κατά⁵⁸ τη διάρκεια της πιο δύσκολης συγκυρίας στη σύγχρονη ιστορία της ΕΣΣΔ, μεσούσης έντονης πολιτικής αστάθειας, ο πρώην στρατηγός της σοβιετικής Αεροπορίας Ντζοχάρ Ντουντάγιεφ τοποθετείται, μετά από πραξικόπημα στη θέση του Προέδρου της Τσετσενικής Δημοκρατίας και το τσετσενικό κοινοβούλιο ανακηρύσσει, μονομερώς, στις 05 Νοεμβρίου 1991, την ανεξαρτησία της. Η ανίσχυρη πολιτικά και οικονομικά Ρωσική Ομοσπονδία του Γιέλτσιν, «ανέχεται» την ανομία, εγκληματικότητα και *de facto* ανεξαρτησία της Τσετσενίας για περίπου 3 χρόνια. Όμως τον Δεκέμβριο του 1994 εκδηλώνεται η ρωσική στρατιωτική επέμβαση με στρατιωτική δύναμη 40.000 ανδρών στην «επαναστατημένη» επαρχία της, με πρόφαση τις διαμάχες που είχαν ξεσπάσει μεταξύ του καθεστώτος Νουντάγιεφ και της αντιπολίτευσής του, για να την επαναφέρουν στον έλεγχο της Μόσχας. Υπάρχει η

---

⁵⁸ Υπάρχει εκτεταμένη βιβλιογραφία για την Ρωσο-τσετσενική σύγκρουση, βλέπε, για παράδειγμα, Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 1^ο, *Το ρωσικό πολιτικό σύστημα στη μετασοβιετική περίοδο*.

άποψη⁵⁹ από μερίδα διανοητών, ότι ο Αφγανικός τζιχάντ της περιόδου 1979-1989 ήταν υπεύθυνος, για την απόφαση του προέδρου Μπορίς Γιέλτσιν, να μην αγνοήσει πλέον την Τσετσενία, όπως είχε κάνει λίγα χρόνια νωρίτερα ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Γι' αυτό άλλωστε χωρίς υπεκφυγές ο Γιέλτσιν την είχε χαρακτηρίσει «κράτος ληστών» και τον πρόεδρο Ντουντάγιεφ, «Καντάφι του Καυκάσου».

Η ένοπλη επίθεση των Ρώσων συσπείρωσε τα αντίπαλα πολιτικά «στρατόπεδα» στην Τσετσενία και έτσι ξεκίνησε, υπό την ηγεσία του Ντουντάγιεφ, ο σφοδρός και αιματηρός Πρώτος Τσετσενικός πόλεμος κατά της επιβουλής της Μόσχας. Το καλοκαίρι του 1995, υπό την πίεση της διεθνούς και της εσωτερικής κοινής γνώμης, έγιναν οι πρώτες προσπάθειες ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των Τσετσένων αυτονομιστών και των ρωσικών αρχών οι οποίες, όμως, απέβησαν άκαρπες. Τον Απρίλιο του 1996 οι ρωσικές υπηρεσίες ασφαλείας εντόπισαν και εκτέλεσαν τον Τσετσένο πρόεδρο Ντζοχάρ Ντουντάγιεφ με μια τηλεκατευθυνόμενη ρουκέτα που έπιασε το σήμα του κινητού του. Ως αποτέλεσμα, η ανώτατη διοίκηση των αυτονομιστών διαιρέθηκε σε δύο μέρη. Το πολιτικό υπό τον Ζελιμχάν Γιανταρμπίγιεφ και το στρατιωτικό υπό τον Ασλάν Μοσχάντωφ. Ακολούθησε μια σειρά από σημαντικές νίκες των εθνικιστών, με αποκορύφωμα την ανακατάληψη του Γκρόζνι, τον Αύγουστο του ίδιου έτους.

Τέλος, οι βαριές απώλειες των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων και η αυξανόμενη δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης ανάγκασαν τη ρωσική πλευρά να ξαναπροσφύγει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα του ΟΑΣΕ, οι οποίες κατέληξαν στη Συμφωνία του Χασαβγιούρτ, το Νοέμβριο του 1996. Η Συμφωνία, η οποία υπογράφηκε μεταξύ τον Ασλάν Μοσχάντωφ και του Ρώσου στρατηγού και γραμματέα του Συμβουλίου Ασφαλείας Αλεξάντερ Λέμπεντ, προέβλεπε την κατάπαυση του πυρός, την απόσυρση του ρωσικού τακτικού στρατού από την Τσετσενία, το σχηματισμό μιας οικουμενικής κυβέρνησης και την αναβολή του καθορισμού του πολιτικού status quo της περιοχής για πέντε χρόνια, έως την 31η Δεκεμβρίου 2001.

Η συμφωνία του Χασαβγιούρτ δεν υπήρξε προϊόν μιας πολιτικής ουτοπίας. Εάν η ρωσική ηγεσία εκμεταλλευόμενη την πίστωση χρόνου προχωρούσε στην ένταξη της Τσετσενίας στη ρωσική οικονομία, καθόριζε τους

---

⁵⁹ Cooley K. John, ο.π., σ.241.

πολιτικούς στόχους της στην περιοχή και κατέληγε σε σωστή στρατηγική, τότε θα μπορούσε να υποστηρίξει τους μετριοπαθείς ηγέτες όπως ο Ασλάν Μοσχάντοφ, να περιθωριοποιήσει τους σκληροπυρηνικούς και να προσφέρει πιο πειστικά επιχειρήματα για την παραμονή της Τσετσενίας στη Ρωσική Ομοσπονδία. Αντί αυτού, τίποτα δεν έχει συμβεί στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο την περίοδο 1996-1999, εκτός από κάποιες προσπάθειες περιορισμού των Τσετσένων ανταρτών στα πλαίσια των συνόρων του τόπου τους.

Τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 1999 εκδηλώνεται η εισβολή των Τσετσένων αυτονομιστών, υπό την διοίκηση του πολέμαρχου Σαμίλ Μπασάεβ, στο Νταγκεστάν, με σκοπό την δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους στο Βόρειο Καύκασο. Ακολουθεί η ρωσική «απάντηση» με τη μορφή μιας «αντιτρομοκρατικής επιχείρησης» στην Τσετσενία. Αναλυτές στη Μόσχα κατηγόρησαν τον Οσάμα Μπιν Λάντεν ως χρηματοδότη και εμπνευστή των ταραχών⁶⁰. Έτσι ξεκίνησε ο Δεύτερος Πόλεμος στην Τσετσενία με πρόεδρο στην Ρωσία τον Πούτιν που εμφανίζεται σκληρός και άκαμπτος. Στην αρχή η ρωσική κυβέρνηση αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας «προφυλακτικής ζώνης» (sanitary zone) γύρω από την Τσετσενία, αργότερα αποφάνθηκε υπέρ μιας «ζώνης ασφαλείας» (security zone) μέσα στην Τσετσενία και, τελικά, κατέληξε να συζητάει για μια «περιοχή ελευθερίας» (liberated area) Βόρεια του ποταμού Τερέκ. Οι στρατιωτικές επιτυχίες των ρωσικών δυνάμεων ασφαλείας επέτρεψαν στη Μόσχα να μιλήσει για την κατάργηση, της συμφωνίας του Χασαβγιούρτ και την επιβεβαίωση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η νίκη του ρωσικού στρατού στην τσετσενική εκστρατεία κηρύχθηκε τον Απρίλιο του 2000, αλλά το ζήτημα της αποτελεσματικής διατήρησης τάξης, της ασφάλειας στην περιοχή, καθώς και της ανάσχεσης της τρομοκρατικής δραστηριότητας των Τσετσένων αυτονομιστών πέρα από τα σύνορα της χώρας η Ρωσία το αντιμετωπίζει σε στενή συνεργασία με τον από το 2006 Τσετσένο πρόεδρο Ραμζάν Καντίροφ προκειμένου να διασφαλίσει την κυριαρχία της στη νότια δημοκρατία.

Αναπόφευκτα ο πόλεμος στην Τσετσενία προκάλεσε περίπου 400.000 πρόσφυγες που η πλειονότητά τους κατέληξαν στην Ινγκουσετία και στο Νταγκεστάν χωρίς όμως να επηρεάσει τις σχέσεις τους διότι οι λαοί αυτοί προέρχονται από το ίδιο εθνολογικό δένδρο, μιλούν την ίδια γλώσσα και μοιράζονται

---

⁶⁰ Στο ίδιο σ. 243.

την ίδια ιστορία. Αυτή όμως η μετακίνηση αύξησε τα πιεστικά προβλήματα της οικονομίας τους.

Επιπλέον, και η υπόλοιπη περιοχή του Βόρειου Καυκάσου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πολιτικά σταθερή και ασφαλής. Έτσι, το 1992 ξέσπασαν βίαιες συγκρούσεις, που μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιορισμένος πόλεμος μεταξύ της Βόρειας Οσσετίας (με Ρωσική υποστήριξη) και της Ινγκουσετίας (με Τσετσενική υποστήριξη) για τον έλεγχο του προαστίου Πριγκορόνιε, της πρωτεύουσας της πρώτης, Βλαντικαφκάς. Σήμερα στην περιοχή αυτή υπάρχουν μόνο ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις που υποτίθεται εμποδίζουν την έξαρση της βίας. Το 1999 εκδηλώθηκαν διενέξεις στην Καρατσάγιεβο-Τσερκέσσια, ενώ η κατάσταση παραμένει ασταθής στην Καμπαρντίνο-Μπαλκαρία και στο Νταγκεστάν λόγω οξύνσεων εσωτερικών εθνικών ή θρησκευτικών διαφορών.

Η αποσταθεροποίηση της περιοχής προκαλείται, εκτός από τα ιδεολογικά αίτια, και από την απελπιστική οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται, με την παραγωγή κατεστραμμένη από τους πολέμους, την ανεργία, καθώς και από την επακόλουθη «βασιλεία» του οργανωμένου εγκλήματος. Επίσης πολλά από τα ηγετικά στελέχη στο Β. Καύκασο είναι πρώην πράκτορες της KGB και δεν είναι αποδεκτά από τις τοπικές κοινωνίες.

Η εκρηκτικότητα στην περιοχή⁶¹ συντηρείται με σειρά τρομοκρατικών ενεργειών από ακραία εξτρεμιστικά στοιχεία με χαρακτηριστικότερη την περίπτωση της ομηρίας 1.400 ατόμων σε σχολείο της πόλης Μπεσλάν στην Β. Οσσετία στις 1 Σεπ 2004, ανήμερα της έναρξης της σχολικής χρονιάς, με τραγικό απολογισμό σε νεκρούς 359 πολιτών, 11 στρατιωτών και 27 τρομοκρατών. Και σε αυτή την περίπτωση φάνηκε μεταξύ των άλλων η πρωτοφανής αδυναμία των Ρωσικών αρχών ασφαλείας να χειρισθούν κρίσεις λόγω γραφειοκρατικών δυσκαμψιών, ύπαρξη απαρχαιωμένων μέσων, υποτυπώδεις τακτικές επιλογές, πρωτοφανή διαφθορά στις υπηρεσίες ασφαλείας και ειδικότερα στην μεθοριακή αστυνομία με προφανές βέβαια αποτέλεσμα εκατόμβες νεκρών⁶².

---

⁶¹ Αθανάσιος Δρούγος, «Η εκρηκτική κατάσταση στο Βόρειο Καύκασο και οι ευρύτερες επιπτώσεις», Επιθεώρηση ΣΕΘΑ, Τεύχος 28, Αθήνα Οκτ. 2204-Μαρ.2005, σ. 12.

⁶² Χαρακτηριστική περίπτωση εκείνη την περίοδο η βύθιση του πυρηνοκίνητου υποβρυχίου OSCAR 2-KURSK τον Αυγ 2000 στα παγωμένα νερά του Βορ. Ατλαντικού.

Το θέμα της τρομοκρατίας στον Καύκασο έχει λάβει επικίνδυνες διαστάσεις με απρόβλεπτες επιπτώσεις. Παρά την εθνικιστική τάση του Τσετσενικού αντάρτικου, στις τάξεις του αριθμητικά και οικονομικά έχουν διεισδύσει Σαουδάραβες, Ιορδανοί, Υεμενίοι, Σουδανοί και άλλοι αραβικής προέλευσης. Ειδικά οι Σαουδάραβες υποστηρίζουν οικονομικά τις επιχειρήσεις, ενώ φυλετικά είναι γνωστές οι σχέσεις Ιορδανών-Τσετσένων⁶³. Επίσης η Τουρκία σαν κράτος αλλά και η κοινή γνώμη της, λόγω συγγένειας, τους προσφέρει από κάλυψη και άσυλο, μέχρι τουλάχιστον ευμενή ουδετερότητα όπως κατηγορείται συχνά από την ρωσική πλευρά. Ακόμη, ορισμένες δυτικές χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Αγγλία έχουν δώσει άσυλο σε ηγετικά στελέχη των Τσετσένων όπως τον Αχμάντωφ, τον Ζακάεφ προκαλώντας την αντίδραση του Κρεμλίνου που κάνει λόγο για δύο μέτρα και δύο σταθμά στην αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας.

Επίσης, η Ρωσία αυτή την κατάσταση την κατατάσσει στο χώρο της παγκόσμιας Τζιχαντιστικής Φονταμενταλιστικής τρομοκρατίας κατηγορώντας διάφορους κύκλους στη Δύση ότι επιδιώκουν την διάλυση της Ομοσπονδίας, ενώ οι Δυτικές χώρες βλέπουν μία τάση διεθνοποίησης του Τσετσενικού, αλλά το αντιμετωπίζουν ακόμη σαν ένα κρίσιμο ζήτημα του μετασοβιετικού χώρου.

Παράλληλα, πρέπει να σημειώσουμε ότι μέχρι σήμερα υπάρχουν 119 αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁶⁴ που καταδικάζουν την Ρωσία για απαγωγές, εξωδικαστικές εκτελέσεις, βασανιστήρια και την πλημμελή τους διερεύνηση από τις Ρωσικές Αρχές για την περίοδο 1999-2004. Η Μόσχα έχει πληρώσει τις προβλεπόμενες αποζημιώσεις αλλά δεν έχει κατηγορήσει κανένα πρόσωπο για την διάπραξη αυτών των εγκλημάτων. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η συστηματική και μη αμφισβητήσιμη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τσετσενία αφορά κυρίως την εξόντωση του αυτονομιστικού κινήματος και δεν στρέφεται εναντίον των Τσετσένων ως εθνικής ομάδος.

(β) Νότιος Καύκασος

Εκτός από την περίπτωση του Βόρειου Καύκασου οι

---

⁶³ Ο προηγούμενος αρχηγός των Τσετσένων, Χατάμπ που δηλητηριάστηκε το 2002 ήταν Ιορδανικής καταγωγής.

⁶⁴ Βασίλειος Ε. Γραμματικός, ο.π., σ. 252.

εθνοπολιτικές συγκρούσεις έλαβαν χώρα, με τη σειρά τους, και στο νότιο τμήμα της περιοχής. Υπολογίζεται ότι μόνο κατά τη δεκαετία του '90 στις εν λόγω συρράξεις έχουν χάσει τη ζωή τους περίπου 50.000 άτομα, ενώ παράλληλα προκλήθηκαν ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές, πολιτική αστάθεια, οικονομική εξουθένωση και «άνθιση» του οργανωμένου εγκλήματος. Οι εθνοπολιτικές συγκρούσεις υπήρξαν η ρίζα του προβλήματος της αστάθειας των ανεξάρτητων κρατών του Νότιου Καυκάσου, ενώ η αδυναμία της επίτευξης ειρήνης στην περιοχή δεν επέτρεπε τη δημιουργία αποτελεσματικών κρατικών θεσμών. Οι συγκρούσεις ξεκίνησαν αμέσως μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, με στόχο την ανάκτηση εδαφικής και πολιτικής ανεξαρτησίας, περιοχών κατοικημένων από εθνοτικές μειονότητες. Οι εν λόγω περιοχές είναι:

1/ Η αυτόνομη επαρχία του Αζερμπαϊτζάν, Ναγκόρνο - Καραμπάχ (Mountainous Karabakh Autonomous Province).

Η αρχή του προβλήματος έρχεται από το 1867 όταν η τσαρική πολιτική προβαίνει σε μία τεχνητή αναδιοργάνωση της Αρμενίας διαιρώντας την, σε τρεις αυτόνομες περιοχές, το Ερεβάν, το Καραμπάχ και την Ελισαβέτπολ. Οι περιοχές αυτές έμειναν ανυπεράσπιστες από την κεντρική εξουσία διότι από το 1881 ο τσάρος Αλέξανδρος ο 3ος έδειξε ενδιαφέρον για την Άπω Ανατολή και ήθελε να αποφύγει τα προβλήματα με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η οποία με την πρόφαση του ενδιαφέροντος για τους γειτονικούς Αζερικούς πληθυσμούς προκαλούσε εντάσεις με τους ενοχλητικούς χριστιανούς Αρμένιους. Το 1895 οι Τούρκοι κατά την προσφιλή τους μέθοδο, για την επίλυση των διαφορών στην περιοχή, προχώρησαν σε σφαγές. Η απάντηση των Αρμενίων ήταν η οργάνωση της ιστορικής επαναστατικής ομοσπονδίας Dashnak που είχε εμφανιστεί από το 1890. Ακολουθούν σε όλη την περιοχή εκατέρωθεν βιαιότητες. Τότε εμφανίζεται η ιδεολογία του παντουρκισμού⁶⁵. Το 1907 αναδεικνύεται ο σχεδόν μυθικός Αρμένιος ήρωας Andranik ή «τρομοκράτης των Τούρκων». Ακολουθεί το 1911 η ίδρυση στο Μπακού του κόμματος Musavat (ισότητα) με εθνικιστική και πανισλαμική ιδεολογία, με σκοπό την άσκηση πιέσεως στην Αρμενία.

---

⁶⁵ « Εγκαταλείψαμε τα Βαλκάνια, την Αφρική και έτσι πρέπει να επεκταθούμε προς την Ανατολή. Εκεί είναι που βρίσκουμε το αίμα μας, την πίστη μας και την γλώσσα μας », Vehib Πασάς, διοικητής του τουρκικού στρατού στο Ανατολικό Μέτωπο το 1918.

Η Ρωσική επανάσταση του 1917 έθεσε τέλος στην τσαρική διοίκηση και τη διχοτόμηση του Καυκάσου. Το Μάρτιο του 1917 η Αρμενία, η Γεωργία και οι ηγέτες των μουσουλμάνων του Καυκάσου συμφώνησαν να ιδρύσουν την Ανεξάρτητη Πολυεθνική Υπερκαυκασιανή Συνομοσπονδία, η οποία δεν είχε μεγάλη διάρκεια λόγω των ισχυρών πολιτισμικών -και όχι μόνο- αποκλίσεων μεταξύ των λαών. Στη συνέχεια στις 27 Μαΐου, οι μουσουλμάνοι εκπρόσωποι ανακήρυξαν τη Δημοκρατία του Αζερμπαϊτζάν⁶⁶. Παράλληλα η πλήρης αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων, είχε ως αποτέλεσμα ολόκληρη η περιοχή να είναι ανυπεράσπιστη στην τουρκική επιθετικότητα, κορυφώνοντας το δράμα της Αρμενικής γενοκτονίας, που είναι σε εξέλιξη από το 1915⁶⁷.

Το Φθινόπωρο του 1918 μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου κάνει την εμφάνιση στην περιοχή η Αγγλία, με στόχους την ανακοπή της Τουρκικής διείσδυσης, τον έλεγχο των Μπολσεβίκων, αλλά και την δημιουργία ενός ισχυρού και φιλικού προς αυτή Αζερμπαϊτζάν. Στα πλαίσια αυτά οι Άγγλοι σταματούν τους Αρμένιους του Andranik, που είχε καταφέρει εκείνη την περίοδο να αποσπάσει το Καραμπάχ από τους Τούρκους και συστηματικά υποστηρίζουν, τις αζερικές επιδιώξεις, σαν δώρο προς το Αζερμπαϊτζάν για να το ισχυροποιήσουν και να το δορυφοποιήσουν. Φιλοαζερική πολιτική επίσης ακολουθούν και οι Μπολσεβίκοι οι οποίοι το 1923 παραχωρούν το Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν με καθεστώς εκτεταμένης τοπικής αυτονομίας, σύμφωνα με το Σοβιετικό Σύνταγμα. Ιστορικοί που έχουν ασχοληθεί με το θέμα υποστηρίζουν ότι η στάση του Στάλιν θα ήταν διαφορετική αν δεν επιθυμούσε σύσφιξη των σχέσεών του με την Τουρκία⁶⁸. Το Μπακού αποδέχεται την αυτονομία αυτή αλλά τις δεκαετίες που ακολουθούν επιδιώκουν την πολιτισμική και φυσική εκδίωξη του αρμενικού στοιχείου⁶⁹. Όλα αυτά τα χρόνια έχουμε διαδοχικές αρμενικές προσπάθειες για συνένωση του Καραμπάχ με

---

⁶⁶ <http://www.armenika.gr/garabach/95-garabach-istoria/224-autonomia-sovietoposi>.

⁶⁷ Περίπου 1.500.000 άνθρωποι (σε σύνολο 3.000.000 Αρμενίων που διαβίουν στα ανατολικά, κυρίως, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) σκοτώθηκαν από μαχαίρι, από κούραση στα καταναγκαστικά έργα, κάηκαν μαζικά ζωντανόι, πνίγηκαν στη Μαύρη Θάλασσα ή στον Ευφράτη, ή χάθηκαν στην έρημο της Συρίας στις αναγκαστικές «πορείες θανάτου» που τους επέβαλλε η πολιτική των νέο-Τούρκων.

⁶⁸ R. Service, *Stalin: A Biography*. (Harvard University Press, Cambridge-MA, 2006), σ. 204.

⁶⁹ Ο πληθυσμός του Ναγκόρνο - Καραμπάχ το 1979 ήταν κατά 76% Αρμενικός ενώ το 1921 ήταν 94%. Στην συνέχεια δεν μπορούν να προκύψουν αξιόπιστα στοιχεία.

την Αρμενία, που όμως προσκρούουν στην Αζερική αδιαλλαξία και την Σοβιετική αδιαφορία. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι το σήμα της αρμενικής τηλεόρασης φθάνει στο Καραμπάχ το 1988 κατόπιν σκληρών διαδηλώσεων των αρμενίων της περιοχής.

Ήδη από το 1988 με τα πρώτα διακοινοτικά επεισόδια, είχαμε την αναγκαστική μετακίνηση-εκδίωξη 185.000 Αζέρων από την Αρμενία και 300.000 Αρμενίων από το Αζερμπαϊτζάν. Περί το 1990⁷⁰ είχαμε την ταυτόχρονη κήρυξη ανεξαρτησίας του Αζερμπαϊτζάν από την ΕΣΣΔ και του Ναγκόρνο - Καραμπάχ από το Αζερμπαϊτζάν την συνεπακόλουθη όξυνσης της αντιπαράθεση και πολεμικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την φυγή από το Ναγκόρνο - Καραμπάχ επιπλέον 47.000 Αζέρων. Το 1992 στον πόλεμο μεταξύ της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν, είχαμε την φυσική επαφή για πρώτη φορά από το 1920 της Αρμενίας με το Καραμπάχ, μέσω μίας στενής λωρίδας γης, την περιοχή Lachin και βέβαια εξαναγκασμό σε φυγή άλλων 500.000 Αζέρων. Οι Αρμένιοι πολέμησαν ηρωικά διότι γνώριζαν ότι η μοίρα τους αν ηττηθούν ήταν ή θάνατος ή η αιώνια περιπλάνηση χωρίς πατρίδα. Η εκχειρία επιτεύχθηκε το 1994 και πολλές συζητήσεις γίνονται μεταξύ των αντιμαχόμενων σε διάφορα επίπεδα, χωρίς όμως να έχει εξευρεθεί ακόμη μια βιώσιμη λύση και να έχουμε άλλη μια «παγωμένη σύγκρουση».

Οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ επιβεβαιώνουν την εδαφική ακεραιότητα του Αζερμπαϊτζάν και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι ότι αποτελεί την μοναδική από τις αποσχιστικές κινήσεις στο έδαφος της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που έχει τοπικό χαρακτήρα χωρίς εμπλοκή της Ρωσίας. Παραδόξως Αμερική και Ρωσία έχουν κοινή γραμμή και προσπάθησαν να εφαρμόσουν μια συμβιβαστική φόρμουλα, η οποία εξασφάλιζε στο Καραμπάχ το status ενός κυρίαρχου κρατικού μορφώματος, ενωμένου με το Αζερμπαϊτζάν, με ελαστική δομή «ενιαίου κράτους», που δεν βρίσκει όμως σύμφωνους τους αντιπάλους. Συνέπεια αυτών των συγκρούσεων, η καταστροφή των οικονομιών τους.

Τέλος, 21 χρόνια έπειτα από την κατάπαυση του πυρός σε μια σύγκρουση που εξερράγη κατά τις ύστατες ημέρες της Σοβιετικής Ένωσης, οι αντιμαχόμενοι βρίσκονται πιο κοντά σε ένα πόλεμο καθώς οι εχθροπραξίες

---

⁷⁰ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο.π., σ. 318.

μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας πολλαπλασιάζονται⁷¹. Οι εντάσεις, εξελίσσονται κατά μήκος της βαριά στρατιωτικοποιημένης γραμμής κατάπαυσης του πυρός, όπου οι στρατιώτες αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλο μέσα σε χαρακώματα. Στους πρώτους τέσσερεις μήνες του 2015 κατεγράφησαν οι περισσότερες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές από τη λήξη του πολέμου, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Caspian Defence, στο Μπακού. Υπάρχουν 31 επιβεβαιωμένοι θάνατοι που προήλθαν από συγκρούσεις στη συνοριακή γραμμή, σύμφωνα με την Jasur Sumarinli, επικεφαλής της ερευνητικής ομάδας. Ενώ η διεθνής κοινότητα έχει επικεντρωθεί στη σύγκρουση στην Ουκρανία, η κλιμάκωση είναι ραγδαία σε μια περιοχή την οποία διασχίζουν ενεργειακοί αγωγοί, που έγιναν με επενδύσεις της BP και των συνεργατών της, το ύψος των οποίων ξεπερνά τα 50 δις δολ. σε προγράμματα που σχετίζονται με τις ενεργειακές πηγές στο Αζερμπαϊτζάν.

2/ Τα μειονοτικά προβλήματα της Γεωργίας

Οι πολίτες της Γεωργίας μπορούν να ταξιδέψουν σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου αλλά όχι στο εσωτερικό της πατρίδας τους. Παραδοσιακά είχαν δύο ταυτότητες μία της επαρχίας και μία του κράτους. Σύμφωνα με απογραφή του 1989 (τελευταία της σοβιετικής περιόδου) οι μειονότητες αποτελούσαν το 30% του συνολικού πληθυσμού των 5,4 εκατομμυρίων με την εξής διαμόρφωση: Αρμένιοι 437.000, Ρώσοι 341.000, Αζέροι 308.000, Οσσετοί 164.000, Έλληνες 100.000, Απχάζιοι 96.000, Ουκρανοί 52.000, Κούρδοι 33.000 και Εβραίοι 25.000.

Η επίσημη κυβέρνηση διαχρονικά ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει πρόβλημα με τις μειονότητες αφού άλλωστε έχουν ζήσει ειρηνικά για αιώνες και όλα οφείλονται στην τάση της Ρωσίας να παρακινεί τους λαούς σε εξεγέρσεις, προκειμένου να διακοπεί η πορεία της Γεωργίας για την πλήρη ανεξαρτησία της. Σαφώς βέβαια πρέπει να συνυπάρχουν και οι εδαφικές αξιώσεις κάποιας εθνικής ομάδας. Η υπεραπλουστευμένη αυτή λογική ότι για όλα φταίει η Ρωσία σίγουρα είναι επικίνδυνη και εκ του πονηρού χωρίς βέβαια να παραγνωρίζονται οι ευθύνες της.

Το σύνταγμα της ανεξάρτητης Γεωργίας του 1921 προέβλεπε τις αυτονομίες των εθνικών ομάδων που διατηρήθηκαν και κατά την σοβιετική περίοδο. Σήμερα οι Γεωργιανοί διαχωρίζουν τις μειονότητες στις

---

⁷¹ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-26/war-haunts-russia-s-southern-fringe-putting-pipelines-at-risk>, πρόσβαση 20 Δεκ 2015.

πειθαρχημένες και στις απείθαρχες, ανάλογα με το αν είναι επικίνδυνες ή όχι για την συνοχή του κράτους. Στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι Απχάζιοι και οι Οσσέτιοι που έχουν ήδη μία μορφή αυτονομίας, που όμως δεν τους αρκεί, αλλά και οι Αρμένιοι, οι Αζέροι και οι Τούρκοι ή μουσουλμάνοι Meskhetian, που επί Στάλιν είχαν εκδιωχθεί προς την Κ. Ασία από τα Γεωργιανοτουρκικά σύνορα και πλέον με αργούς ρυθμούς επανέρχονται στην βάση τους. Στις «καλές μειονότητες» ανήκουν οι Εβραίοι, οι Έλληνες, οι Κούρδοι και παραδόξως οι Ρώσοι. Χαρακτηριστικό είναι ότι το κόμμα του πρώην προέδρου Σεβαρνάτζε ονομάστηκε «Ένωση των Πολιτών της Γεωργίας» δίνοντας έτσι έμφαση στην έννοια της υπηκοότητας, σε αντίθεση με αυτή της εθνότητας.

Με βάση τα στοιχεία διακύμανσης αριθμητικά των μειονοτικών ομάδων που βρίσκονται στην Γεωργία, υπάρχει η εικόνα ότι η συγκεκριμένη χώρα είναι εχθρική προς τις ανάγκες των μειονοτήτων και καταβάλλονται υπογείως προσπάθειες για να μετατραπεί σε μονοεθνικό έθνος με αφομοίωση ή εκδίωξη των υπολοίπων⁷². Γενικά η εθνοτική κατάσταση στο εσωτερικό της Γεωργίας έχει ως εξής:

α/ Ατζαρία

Η Ατζαρία ήταν τμήμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα που οι μπολσεβίκοι την κατέλαβαν αλλά της παραχώρησαν μετά από συμφωνία του Λένιν και του Ατατούρκ ένα ειδικό καθεστώς εδαφικής αυτονομίας κάνοντάς την, μοναδική θρησκευτική περιοχή της ΕΣΣΔ. Η αυτονομία αυτή δημιούργησε μία γραφειοκρατία και μία υποδομή που την διατήρησε ουσιαστικά ανεξάρτητη και στην σύγχρονη Γεωργία, μη ακολουθώντας όμως το ακραίο παράδειγμα των γειτόνων της, αλλά εκμεταλλευόμενη την παρουσία ρωσικού στρατού που υπάρχει στο έδαφος για την ασφάλεια του αγωγού πετρελαίου από το Αζερμπαϊτζάν προς το Μπατούμι που διέρχεται από το έδαφός της. Παρόλα αυτά, ένταση σημειώθηκε την άνοιξη του 2004, μεταξύ της ηγεσίας της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Αντζαρίας και της γεωργιανής κεντρικής κυβέρνησης, που επιλύθηκε ειρηνικά, αλλά δείχνει τη συγκρουσιακή δυναμική αυτών των επαρχιών.

β/ Απχαζία.

---

⁷² Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο. π., σ. 311.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ιστορικά οι σχέσεις μεταξύ Απχάζιων και Γεωργιανών ήταν καλές και για να αποκτηθεί αγωνιστική συνείδηση από τα λαϊκά απχάζικα στρώματα επιστρατεύτηκαν Απχάζιοι ιστορικοί που παρουσίασαν μία εκδοχή καταπίεσής και δημογραφικής νόθευσης τους από τους Γεωργιανούς και το κομμουνιστικό καθεστώς. Η σύγκρουση αυτή χαρακτηρίζεται από το παράδοξο ότι στην περιοχή της Απχαζίας η ομώνυμη εθνότητα αποτελούσε το 17% του συνολικού πληθυσμού ενώ οι Γεωργιανοί το 46% με σημαντικά ποσοστά από άλλες εθνότητες. Επίσης σε μία ύστατη προσπάθεια του τότε Γεωργιανού προέδρου Γκαμσαχούρντια (Gamsakhourdia), τους παρασχεθεί η δυνατότητα εξασφάλισης απχάζικης πλειοψηφίας στην τοπική βουλή ανεξάρτητα αποτελεσμάτων εκλογών που όμως και αυτή η υπέρτατη παραχώρηση απεδείχθη ματαιία.

Υπήρχε ανοικτός πόλεμος μεταξύ Γεωργιανών και αυτονομιστικών απχάζικών κινήματων από τις 18 Αυγ 1992 έως 27 Σεπ 1993 με την έμμεση εμπλοκή, βοήθεια και παρότρυνση της Ρωσίας με αποτέλεσμα την σχετική επικράτηση των δευτέρων, την μετανάστευση 200.000 Γεωργιανών και τραγικό απολογισμό 10.000 νεκρούς. Η επισφαλής ανακωχή συμφωνήθηκε το 1994, με την υποστήριξη των ρωσικών ειρηνευτικών δυνάμεων, αλλά η ένταση επανήλθε τον Οκτώβριο του 2004, όταν διεξήχθησαν για πρώτη φορά στην ιστορία της Απχαζίας οι προεδρικές εκλογές, ενώ παραμένει άλυτο το θέμα των προσφύγων που εγκατέλειψαν τη χώρα τους κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων.

Έκτοτε, το “Κόσσοβο του Καυκάσου”, όπως έχει χαρακτηριστεί παλεύει για την ανεξαρτησία του, την οποία διατηρεί εν πολλοίς χάρις στη στήριξη της Ρωσίας και έχει πέτυχει αρκετά. Πρώτα απ’ όλα, έλαβε, έστω και περιορισμένη, διεθνή αναγνώριση. Η Δημοκρατία Απχαζία (240 χιλ. κάτοικοι) στις ακτές του Ευξείνου Πόντου, ανοικοδομείται, αν και με αργούς ρυθμούς. Τη γεωπολιτική της θέση εγγυάται η στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη της Ρωσίας. Ωστόσο, δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο ότι η πολιτική ατζέντα στην Απχαζία έχει πολλές ιδιαιτερότητες στις οποίες συχνά δεν δίδεται η πρέπουσα σημασία.

γ/ Νότια Οσσετία

Στη Νότια Οσσετία πριν τις συγκρούσεις οι Γεωργιανοί αποτελούσαν μόνο το 20% του πληθυσμού και οι Οσσέτοι το 67%. Η

ένταση άρχισε το καλοκαίρι του 1989 όταν η Οσσετία εξέφρασε την υποστήριξή της προς το αγώνα της Απχαζίας και κορυφώθηκε ένα χρόνο αργότερα όταν απαιτήσαν την ένωση τους με την Ρωσική Συνομοσπονδία και συγκεκριμένα με την Β. Οσσετία. Η απάντηση της Τιφλίδας ήταν η κατάργηση της αυτονομίας τον Δεκέμβριο του 1990, με αποτέλεσμα δεκαοκτάμηνη πολεμική αντιπαράθεση χωρίς όμως οι γεωργιανοί να πετύχουν να επαναφέρουν την περιοχή στον έλεγχό τους. Ανακωχή υπογράφηκε το καλοκαίρι του 1992 με διαμεσολάβηση της Ρωσίας και οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν με τελικό προϊόν μια διακήρυξη κατανόησης, όπου τόσο η Γεωργία όσο και η Νότια Οσσετία δεσμεύονταν να μην προστρέξουν στην απειλή ή χρήση βίας και σε πολιτική ή οικονομική πίεση στις μεταξύ τους σχέσεις. Με τη διακήρυξη αυτή η Νότιος Οσσετία (των 80 χιλ. κατοίκων, σήμερα) πέτυχε την de facto αναγνώρισή της από την Γεωργία.

Οι συγκρούσεις επαναλήφθηκαν το 2008 με τελικό αποτέλεσμα την Ρωσική επέμβαση, την ολοκληρωτική απομάκρυνση των Γεωργιανών στρατευμάτων και νέα προσφυγικά κύματα. Η πολιτική κατάσταση μεταξύ των αντιμαχόμενων συνεχίζει να είναι ιδιαίτερα μπλεγμένη. Γίνεται προσπάθεια από τους ρώσους αξιωματούχους να υπάρξει ευθεία αντιστοιχία με τους Αλβανούς στο Κόσσοβο. Βέβαια μια ψύχραιμη θεώρηση σε σχέση με το Διεθνές Δίκαιο θεωρεί ότι οι Οσσετίοι σαν λαός είναι συγκεντρωμένοι στην Βόρεια Οσσετία (Ρωσική Ομοσπονδία) και τη Νότια Οσσετία (Γεωργία). Εφόσον θεωρήσουμε ότι έχουν ασκήσει το δικαίωμά της αυτοδιάθεσης⁷³ εντός των ορίων της Ρωσικής Ομοσπονδίας με την Β. Οσσετία ως Ομόσπονδη Δημοκρατία, οι ομοεθνείς τους της Ν. Οσσετίας, δεν έχουν αντίστοιχο δικαίωμα.

3/ Λοιπά Μειονοτικά Προβλήματα στην Υπερκαυκασία

Καμία από τις παραπάνω συγκρούσεις δεν έχει βρει σταθερή βιώσιμη λύση και έτσι παραμένουν «παγωμένες» μέσα στα όρια των ασταθών συμφωνιών ανακωχής. Επιπλέον, η ύπαρξη τους συμπαρασύρει και τις υπόλοιπες μειονότητες των τριών πολύπαθων περιοχών του Νοτίου Καυκάσου στο να διεκδικούν μεγαλύτερο επίπεδο αυτονομίας από τις κεντρικές αρχές. Αυτές οι περιοχές με τις εν δυνάμει εθνοτικές διαφορές είναι:

---

⁷³ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, ο.π., σ. 157.

α/ Η περιοχή του Τζαβαχέτι (Javakheti) της Γεωργίας, η οποία κατοικείται κατά πλειοψηφία από τους Αρμένιους, καθώς και όλες οι περιοχές της που κατοικούνται από τους Αζέρους

β/ Η περιοχή της Λεζγκίν (Northern Lezgin) στα Βόρεια του Αζερμπαϊτζάν, που οι κάτοικοί της (περίπου 250.000) βρίσκονται χωρισμένοι στα σύνορα με την Ρωσία (Νταγκεστάν) και εκφράζουν την επιθυμία να ανεξαρτητοποιηθούν από τους Αζέρους, να συνενωθούν με τους αδελφούς τους που ζουν στην Ρωσία και να δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο κράτος.

γ/ Η περιοχή της Νότιας Ταλίσ (Southern Talysh) στα νότιανατολικά του Αζερμπαϊτζάν (στα σύνορα με το Ιράν) που κατοικείται από ένα Ιρανόφωνο λαό, με διάθεση επίσης αυτονομίας.

Εν τω μεταξύ, όλες οι μη αναγνωρισμένες *de jure*, αλλά ανεξάρτητες *de facto* προαναφερθείσες περιοχές του Νότιου Καυκάσου απέκτησαν όλα τα απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός ανεξάρτητου κράτους, από το Σύνταγμα και το Συμβούλιο Υπουργών έως τη δικιά τους αστυνομία και στρατό. Επιπλέον, στις εν λόγω περιοχές σχηματίστηκαν και λειτουργούν κρατικοί θεσμοί και διεξάγονται εκλογές και δημοψηφίσματα. Οι εκάστοτε αυτονομιστές πέτυχαν τους άμεσους στόχους τους, ενώ η μη αναγνώριση της κρατικής υπόστασής τους, δεν εμποδίζει την ανάπτυξη των διάφορων μορφών συνεργασιών που επιδιώκουν με χώρες φιλικά προσκείμενες.

Από την άλλη μεριά οι κεντρικές, νόμιμες αρχές των νέων καυκάσιων κρατών κατανοούν πλήρως την αδυναμία τους να καταστείλουν τους αυτονομιστές με τη δύναμη των όπλων και προτιμούν το ισχύον *modus vivendi*, ανεξάρτητα από την ρευστή του φύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2 ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ - ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ – ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

2.1 Γεωπολιτικοί συσχετισμοί στον Καύκασο

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁷⁴ εξετάζοντας τις μεταβολές που επέφερε στο παγκόσμιο και περιφερειακό σύστημα η διάλυση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, γίνεται η διαπίστωση ότι η εντυπωσιακότερη και μόνη ανεπανάληπτη από αυτές τις μεταβολές, υπήρξε η αναπάντεχη απόσυρση της σοβιετικής κυριαρχίας από την ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας. Μία απόσυρση που μετέβαλε άρδην το γεωστρατηγικό σκηνικό της ευρύτερης Παρακασπιανής ζώνης, φέρνοντας ξανά στην επιφάνεια ιστορικούς συσχετισμούς και αλληλεπιδράσεις που ο Ψυχρός Πόλεμος είχε παγώσει.

Αυτή η αλλαγή προκάλεσε την επανενεργοποίηση της πολιτικής αλληλεξάρτησης και διασύνδεσης του Εύξεινου Πόντου, της Κεντρικής Ασίας και της ψυχροπολεμικά οριζόμενης Μέσης Ανατολής⁷⁵, με αποτέλεσμα να μετατραπούν σε περιοχές ανοιχτού ανταγωνισμού. Τρεις υπήρξαν οι βασικές αιτίες που μπορούν να δικαιολογήσουν την ανασύνθεση του γεωστρατηγικού χάρτη της ευρύτερης περιοχής:

(1) Τα ενεργειακά αποθέματα της Κασπίας και του Περσικού Κόλπου και η δυναμική διεξόδου τους προς τις αγορές της Ευρώπης και της Ασίας.

(2) Η ενίσχυση & διάχυση της περιφερειακής αστάθειας, ως απόρροια του κενού που άφησε η σοβιετική κατάρρευση.

(3) Η ισχυροποίηση του Ισλαμισμού και σε δεύτερο βαθμό του Τουρκισμού ως παράγοντα πολιτισμικής αφύπνισης και σημαντικού κριτηρίου χάραξης της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής των μετακομμουνιστικών και μη καθεστώτων στα Βαλκάνια, τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία.

Αυτοί οι τρεις παράγοντες συνέβαλλαν στην γεωστρατηγική ανασύνθεση του χάρτη και τη δημιουργία μίας νέας γεωπολιτικής οντότητας που αποκαλείται

⁷⁴ www.ekome.gr/upload/98-study-tsakiris-redrawing_the_map.doc, πρόσβαση 09 Οκτ 15.

⁷⁵ Ο όρος αναφέρεται σε μια περιοχή 4.000 τ. χλμ. που προσδιορίζεται από Βορρά προς Νότο από τα στενά του Βοσπόρου μέχρι το απώτατο άκρο της Σαουδικής Αραβίας στον Ινδικό Ωκεανό και από την Δύση μέχρι την Ανατολή από την Αίγυπτο μέχρι τα σύνορα του Αφγανιστάν και του Πακιστάν. LACOSTE Y. Dictionnaire de Geopolitique, Flammarion, Paris σ.1050.

Μείζων Μέση Ανατολή-M.M.A (Greater Middle East)⁷⁶. Οπότε μεταψυχροπολεμικά έχουμε προέκταση των γεωπολιτικών ορίων της ευρύτερης Παρακασπιανής Ζώνης προς Νότο ώστε να “συνενώσει” την Κασπία με την Μέση Ανατολή, αλλά και οριζόντια και προς Δυσμάς. Η διαπίστωση αυτή φαίνεται να τεκμηριώνεται και από τη λογική του Brzezinski όσον αφορά τα όρια της ζώνης αστάθειας των “Ευρασιατικών Βαλκανίων”.

Στην περιοχή που παραδοσιακά ήλεγχε η Ρωσία δηλαδή στο «εγγύς εξωτερικό»⁷⁷, που είναι μια ευρεία περιοχή της Ευρασίας και περιλαμβάνει τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της ΕΣΣΔ, η στρατηγική που εφάρμοσε η Ρωσία, για τον έλεγχό της είναι πολύπλευρη, καθώς θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, για την εθνική της ασφάλεια. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Raja Menon, «Η οποιαδήποτε ρωσική κυβέρνηση θα επιδιώξει να επιβεβαιώσει και να ισχυροποιήσει την πρωτοκαθεδρία της στην περιοχή του Εγγύς Εξωτερικού ακολουθώντας τη λογική του κατά Θουκυδίδη Διαλόγου των Μηλίων, όπως ακριβώς και άλλες μεγάλες δυνάμεις έχουν κάνει σε περιοχές που εκείνες θεωρούσαν ως ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά τους, δηλαδή

---

⁷⁶ Για τη μεταβολή των γεωστρατηγικών δεδομένων και την επέκταση των γεωπολιτικών οριζουσών της Μέσης Ανατολής οι G.Kemp. & R.Harkavy στο βιβλίο τους *Strategic Geography and the Changing Middle East*, Garnegie Endowment, Brookings Press, 1997, σσ. 8-15, πρότειναν την πολιτική διασύνδεση των περιοχών της Κασπίας και του Περσικού Κόλπου βασιζοντας την ανάλυσή τους στην στρατηγική βαρύτητα των ενεργειακών αποθεμάτων της περιοχής, την έλλειψη των υδάτινων πόρων και τον κίνδυνο διασποράς των Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Συμπληρωματικά για τη σύνδεση Κασπίας-Κόλπου ιδέ, P.Robins, *The Middle East and Central Asia*, in P.Ferdinand's (eds.), *The New Central Asia and its Neighbours*, The Royal Institute of International Affairs, London, Pinter, 1994, σσ. 55-74

⁷⁷ Ο όρος αναφέρεται στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες (που δεν έχουν ενταχθεί στην ΕΕ). Χρησιμοποιήθηκε ως όρος από τον Ρώσο υπουργό Εξωτερικών Andrey Kozyrev στις αρχές του 1990 αναφερόμενος στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Δηλαδή με αυτό τον όρο αποδίδει η μετασοβιετική Εξωτερική Πολιτική το «ζωτικό της χώρα», που βρίσκεται στα εξωτερικά όρια της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τα σύνορα των χωρών που την συναποτελούσαν. Στο πρώτο Ρωσικό Δόγμα Εξωτερικής Πολιτικής το 1993 αναφερόταν ότι η Ρωσία πρέπει να αναδειχθεί ως ο ηγέτης της σταθερότητας και της στρατιωτικής ασφάλειας στο σύνολο της πρώην σοβιετικής επικράτειας. Δεκαπέντε χρόνια αργότερα ο ομόλογός του Σεργκέι Ιβάνοφ δήλωνε (Ivanof S., "Russia Must Be Strong", *The Wall Street Journal*, 11-01-2006) ότι το εγγύς εξωτερικό από την Μαύρη Θάλασσα μέχρι την Κεντρική Ασία και η Κασπία Θάλασσα θεωρούνταν ζωτικά συμφέροντα για τη Ρωσική Ασφάλεια. Επιπλέον ήταν κατηγορηματικός ότι αβεβαιότητα στα πρώην Σοβιετικά Κράτη θα αντιμετώπιζονταν ως απειλή για την ίδια τη Ρωσία.

οι ΗΠΑ στην Κεντρική και Νότια Αμερική και η Γαλλία στις πρώην αφρικανικές της αποικίες»⁷⁸.

Η οργάνωση και η τάξη σε αυτό το χώρο καταρχάς έχει αναληφθεί από την Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ)⁷⁹. Η Κοινοπολιτεία περιβάλλει τα σημερινά ρωσικά σύνορα, προστατεύει την ρωσική «μητρόπολη», αλλά έχει την ειδοποιό διαφορά, ότι στην μη ρωσική ΚΑΚ διαβιούν 35 εκατομμύρια πολιτών ρωσικής καταγωγής. Η προστασία των δικαιωμάτων αυτών των συμπαγών εθνοτικών ομάδων προσδίδει έναν ιδιαίτερο επεμβατισμό στην ρωσική πολιτική. Για την Ρωσία, η ανακήρυξη της ΚΑΚ σε μια «αποκλειστική ζώνη εθνικής ασφάλειας»⁸⁰ και ο καθορισμός της σε κορυφαία στρατηγική επιλογή, έχει σίγουρα το παρακάτω περιεχόμενο⁸¹:

α. Προωθεί την ρωσική ασφάλεια χωρίς να επιτρέπει την ανάδυση ισχυρών ανταγωνιστικών παικτών.

β. Αποτελεί προϋπόθεση για την ανόρθωση της ισχύος της, σε πλανητικό επίπεδο.

γ. Προστατεύει τα ρωσικά σύνορα από την διάχυση περιφερειακών κρίσεων και άλλων διεθνικών φαινομένων όπως ο ισλαμιστικός φονταμενταλισμός που όπως μας έδειξε το παράδειγμα της Τσετσενίας θα μπορούσε να απειλήσει την ακεραιότητα του ίδιου του ρωσικού κράτους.

Στην πραγματικότητα όμως και σε αντίθεση με τις επιδιώξεις της Ρωσίας, ο γεωγραφικός περίγυρος της, αποτελείται και από κράτη, που αναζητούν τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας τους, μέσω μιας στενής συνεργασίας με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Αυτό βέβαια για τη Μόσχα, ελλοχεύει γεωστρατηγικούς κινδύνους ασφάλειας. Η ενσωμάτωση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στους δυτικούς θεσμούς (ΝΑΤΟ, ΕΕ), η επαναδιευθέτηση ισορροπιών και συνόρων στα Βαλκάνια

---

⁷⁸ Raja Menon, *After Empire: Russia and the Southern 'Near Abroad'* στο M. Mandelbaum (ed.) *The New Russian Foreign Policy*, Council on Foreign Relation, New York, 1998, σσ. 100-166.

⁷⁹ Ανάπτυξη στο Κεφάλαιο «Γ», Τμήμα δ, σ. 93.

⁸⁰ K. Dawisha, "Russian Foreign Policy in the near Abroad and Beyond", *Current History*, vol. 95/no. 603, October 1996, σσ. 328-335.

⁸¹ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Θεόδωρος Τσακίρης, Κεφάλαιο 6°, *Το Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού*, σσ. 183-184.

ερήμην της Ρωσίας αλλά και η παρουσία των Αμερικανών στην Κεντρική Ασία με τον διττό στόχο του ελέγχου «των δρόμων της ενέργειας» και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας (Αλ Κάιντα) ήταν κινήσεις που κατά τον Πούτιν ισοδυναμούσαν με την αντικατάσταση από τη Δύση του δόγματος της «ανάσχεσης»⁸² του Ψυχρού Πολέμου από ένα δόγμα «λανθάνουσας περικύκλωσης» της Ρωσίας⁸³.

Ειδικά⁸⁴ ο Καύκασος συγκαταλέγεται στις πιο διαιρεμένες και ασύνδετες περιοχές του κόσμου. Οι τρεις δημοκρατίες του, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Γεωργία (Υπερκαυκασία) απέτυχαν να μάθουν από τις ενωμένες χώρες, όπως η Βενελυξ και οι χώρες της Βαλτικής, οι οποίες παρά τις ιστορικές διαμάχες και τις πολιτικές διαφορές ενώθηκαν για να επιτύχουν τους κοινούς στόχους της σταθερότητας, της ανάπτυξης και της δημοκρατίας. Είναι άραγε πολύ αργά για τον Καύκασο να αλλάξει ρότα; Για να είμαστε ακριβείς, όταν η Ρωσική αυτοκρατορία διαμελίστηκε μετά το πέρας του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Γεωργία σχημάτισαν μια συνομοσπονδία ώστε να αντιμετωπίσουν στα μεν δυτικά τους σύνορα την απειλή των Τουρκικών καταπατήσεων και στα δε ανατολικά τις Σοβιετικές επιδρομές. Η συνεργασία δεν κράτησε παρά λίγους μήνες και η κάθε μια τράβηξε το δρόμο της ανεξαρτησίας. Δύο χρόνια αργότερα όλες απορροφήθηκαν από τη Σοβιετική Ένωση. Όταν το 1991 και οι τρεις έγιναν για ακόμα μια φορά ανεξάρτητες, παρόμοιες προτάσεις περί συνομοσπονδίας και ένωσης τέθηκαν στο τραπέζι. Τίποτα όμως από αυτά δεν έγινε πραγματικότητα. Αυτό που χωρίζει αυτές τις τρεις χώρες δεν είναι ούτε η θρησκεία, ούτε η εθνικότητα ούτε η ιστορία και οι παραδόσεις· είναι το διαφορετικό όραμα, οι διαφορετικές προοπτικές, οι φιλοσοφίες, οι πεποιθήσεις και οι προσδοκίες τις οποίες ασπάζονται και επιδιώκουν.

Οι υπόψη χώρες δεν αναγνωρίζουν την έννοια της κοινότητας των

---

⁸² Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2008, σ. 207.

⁸³ Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *ΤΟ ΝΕΟ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ «ΠΟΚΕΡ» Η αριθμητική της ισχύος*, 17/08/2008, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=243391>, πρόσβαση 09 Οκτ 15.

⁸⁴ The Japan Times, Vartan Oskanian Μετάφραση - Επιμέλεια: Μαριέττα Χατζηδιάκου, Κέντρο Ανατολικών Σπουδών, διαθέσιμο http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/10/09/commentary/the-best-interests-of-the-caucasian-talk-circle/#.VDbPuPI_vy4, πρόσβαση 04 Οκτ 15.

σκοπών⁸⁵, που σημαίνει αγώνα για τους ίδιους πόρους, τις ίδιες αγορές, τους ίδιους χώρους και τα ίδια έπαθλα υπό το πρίσμα όχι βέβαια του κοινού σκοπού αλλά τη συμφωνία της κάθε πλευράς για το ποια σειρά θα κατέχει η κάθε μία τους κατά την επιδίωξη του κοινού σκοπού και ποια οφέλη θα αντλήσει από την επίτευξή του.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι πολιτισμικές διαφορές⁸⁶ δεν είναι δυνατόν να καταλήξουν σε συγκρούσεις, εάν τα πολιτισμικά υποκείμενα δεν έχουν συγκροτηθεί ως πολιτικές ομάδες, οι οποίες από την πλευρά τους ερμηνεύουν την έννοια του πολιτισμού σύμφωνα με τους σκοπούς τους.

Οι συνεχόμενες αναφορές⁸⁷ για ρωσικές στρατιωτικές ασκήσεις και ειδικά το σκέλος που περιλαμβάνει την περιοχή του Καυκάσου, προκαλούν ανησυχίες σχετικά με την πιθανότητα ρωσικής κίνησης κατά της Γεωργίας, με σκοπό να αποτρέψουν τη χώρα αυτή από το να συνεργαστεί με το NATO και την ΕΕ. Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το γεγονός της συμμετοχής ρωσικών δυνάμεων που σταθμεύουν στην Αμπχαζία, τη Νότια Οσετία, αλλά και στην Αρμενία, επί της οποίας η Ρωσία χρησιμοποιεί βάσεις κατόπιν συμφωνίας μέχρι το 2044. Είναι λοιπόν πιθανό η Ρωσία να χρησιμοποιήσει τις στρατιωτικές της δυνατότητες στην περιφέρεια του Καυκάσου για να επεκτείνει τον έλεγχό της σε όλη την περιοχή καθώς θεωρεί την περιοχή ως αποκλειστική της ζώνη επιρροής και αντιδρά στη φιλοδυτική στάση της Γεωργίας. Αν σε αυτό προστεθεί και η γεωστρατηγική σημασία της Γεωργίας, λόγω των αγωγών και άλλων υποδομών που διασχίζουν το έδαφός της, ο έλεγχος της χώρας αυτή αποτελεί πιθανώς το κλειδί για τον έλεγχο της περιοχής του Καυκάσου.

2.2 Γεωπολιτικές συνέπειες της κρίσης στη Μ. Ανατολή, στο περιβάλλον της εξεταζόμενης περιοχής

Όταν η διπολική στατική δομή του Ψυχρού Πολέμου⁸⁸ έχασε την επιρροή της, σημειώθηκαν ριζικές αλλαγές και στην πολιτική επί του τριγώνου Μέση Ανατολή-Καύκασος-Βαλκάνια. Οι στατικές πολιτικές επί των Βαλκανίων και του Καυκάσου, οι οποίες προηγουμένως βασίζονταν στην ισορροπία του NATO με το

---

⁸⁵ Παναγιώτης Κονδύλης, *ΑΠΟ ΤΟΝ 20° ΣΤΟΝ 21° ΑΙΩΝΑ*, Τομές στην πλανητική εποχή περί το 2000, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1998, σ. 73.

⁸⁶ Παναγιώτης Κονδύλης, στο ίδιο σ. 88.

⁸⁷ Ενδεικτικά αναφέρετε <http://www.defence-point.gr/news/?p=126170>, πρόσβαση 09 Οκτ 15.

⁸⁸ Ahmet Davutoğlu, *Το στρατηγικό βάθος*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, Κεφάλαιο 5°.

σύμφωνο της Βαρσοβίας, εισχώρησαν ως δυναμικοί παράγοντες στο στρατηγικό περιβάλλον. Ο άξονας Μεσοποταμίας-Περσικού κόλπου συνιστά πεδίο αλληλεπίδρασης των περιοχών του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής, ο άξονας Αιγαίου-Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί πεδίο αλληλεπίδρασης των περιοχών των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής, ενώ ο άξονας Εύξεινου Πόντου-Δουνάβειω-Στενών αποτελεί πεδίο αλληλεπίδρασης της περιοχής Βαλκανίων και Καυκάσου.

Στις μέρες μας, τέσσερα χρόνια μετά την καταστροφή στη Μέση Ανατολή έχει αλλάξει ο πραγματικός χάρτης της περιοχής. Ο Πόλεμος σε Συρία, Ιράκ και Υεμένη μαίνεται. Ιράν και Σαουδική Αραβία διαμορφώνουν τις συμμαχίες τους. Η Ρωσία, η μόνη χώρα που έχει πρόσβαση από την Κασπία στο Ιράν, ανησυχεί και κλιμακώνει δυναμικά την παρουσία της. Εάν η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή φουντώσει, τότε δεν αποκλείεται να επεκταθεί στον Καύκασο και στην Κεντρική Ασία, κάτι που μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες για τη Ρωσία και την Κίνα.

Γενικά η κρίση στην Συρία υπερβαίνει κατά πολύ το επίπεδο μίας τοπικής συγκρούσεως. Το διακύβευμα της εμπλοκής στην Συρία αλλά και της γενικής αστάθειας στην περιοχή είναι ο γεωπολιτικός έλεγχος της Μ. Ανατολής, η οποία αποτελεί κλειδί για τον ευρύτερο έλεγχο της Ευρασίας, καθώς και κατ' εξοχήν πεδίο ασκήσεως επιρροής για φιλόδοξες περιφερειακές δυνάμεις της περιοχής. Ο ρωσικός, όπως και ο σοβιετικός, παράγοντας⁸⁹ για δεκαετίες διατηρούσε μια μάλλον συγκρατημένη στάση για τα τεκταινόμενα στη Μέση Ανατολή. Η ριψοκίνδυνη, επομένως, απόφαση του Πούτιν να κινηθεί στρατιωτικά τόσο μακριά από το «εγγύς εξωτερικό» συνιστά μια μεγάλη στροφή για τη ρωσική εξωτερική πολιτική. Παρά την πιθανότητα τοπικών ανεξέλεγκτων δράσεων και προκλήσεων που ενδεχομένως να κλιμακώσουν την κρίση, εκτιμάται ότι τελικά οι ΗΠΑ και η Ρωσία, ως λογικοί δρώντες, θα ελέγξουν την τελική έκβαση και θα εξασφαλίσουν μία λιγότερο ασταθή επόμενη ημέρα, αμοιβαίως αποδεκτή.

Σε όλη την ταραγμένη αυτή Μέση Ανατολή, με τα υπό διάλυση σημαντικά κράτη της Συρίας και του Ιράκ, ρόλο στην ισορροπία και την ευστάθεια της περιοχής μπορούν να παίξουν οι Κούρδοι. Αυτός ο ιστορικός λαός της Άνω Μεσοποταμίας χαρακτηρίζεται ως κύριος τοπικός και μη κρατικός γεωπολιτικός

---

⁸⁹ Δρ. Σωτήρης Δημόπουλος Πηγή:http://sotiriosdemopoulos.blogspot.com.cy/2015/10/blog-post_13.html, πρόσβαση 15 Νοε 15.

δρώντας⁹⁰, ο οποίος έχει την τύχη και την ατυχία να κατοικεί σε μια ευρύτατη περιοχή που ελέγχει τις πηγές και μεγάλο μέρος του ρου του Τίγρη και του Ευφράτη, ενώ ταυτόχρονα στο υπέδαφος αυτής της πραγματικά αχανούς έκτασης κρύβονται τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Οι Κούρδοι προωθούν τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους, αποτελούμενου από εδάφη της Συρίας⁹¹, και ένωσή του -σε πρώτη φάση- με τους Κούρδους του Β. Ιράκ. Το εναλλακτικό τους σενάριο προβλέπει την εξασφάλιση ενός καθεστώτος παρόμοιου με αυτού των Κούρδων του Β. Ιράκ.

2.3 Η σημασία του Καυκάσου για την Ρωσία

Για τη Ρωσία η σημασία του Καυκάσου συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της ασφάλειάς της. Στο εσωτερικό της Ρωσικής Ομοσπονδίας έχει επικρατήσει μία ιδιόμορφη ισορροπία μεταξύ των πάμπολλων εθνοτικών και θρησκευτικών μειονοτήτων της, που καλείται να εγγυηθεί την ειρηνική συμβίωσή τους. Την εξαίρεση αποτελεί, από τα μέσα της δεκαετίας του '90, η περίπτωση των Τσετσένων ανταρτών, η οποία εξελίχθηκε σταδιακά σε ουσιαστική απειλή για τη ρωσική εσωτερική εδαφική ακεραιότητα. Το μοντέλο της αντιμετώπισης από την Μόσχα, του Τσετσενικού ζητήματος απορρέει από τον εύλογο φόβο της, ότι τυχόν ανεξαρτητοποίηση της θα οδηγήσει, σύμφωνα με τη «θεωρία του ντόμινο», σε ανάλογες αιτιάσεις και άλλων πολυπολιτισμικών και πολυθρησκευτικών περιφερειών της και συνεπώς, στη διάσπαση της αχανούς αυτής χώρας, παράλληλα με την οδυνηρή εμπειρία της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης που κυριαρχεί στη σημερινή γενιά των ιθυνόντων του Κρεμλίνου, που δεν είναι διατιθέμενοι να διακινδυνεύσουν πλέον την απόσχιση ούτε ενός ελάχιστου μέρους της ρωσικής εδαφικής επικράτειας.

---

⁹⁰ Δρ. Γεώργιος Φίλης, Ερευνητής στο Ινστιτούτο Αναλύσεων Ασφάλειας και Άμυνας – ISDA, δημοσιευμένο στην εφημερίδα ΚΕΦΑΛΑΙΟ και τον ιστοχώρο <http://www.capital.gr/>

⁹¹ Η ρωσική εμπλοκή στη Συρία έχει αλλάξει την ισορροπία μεταξύ της Τουρκίας και των Κούρδων. Το Κόμμα της Δημοκρατικής Ένωσης (PYD), το οποίο είναι το συριακό παρακλάδι του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος και η πολιτική δύναμη πίσω από την οργάνωση Κουρδικές Μονάδες Λαϊκής Άμυνας (YPG), προσπαθεί να σχηματίσει μια συνεχόμενη κουρδική ζώνη, την οποία η YPG αποκαλεί «Rojava» ή «Δυτικό Κουρδιστάν», κατά μήκος των βόρειων συνόρων της Συρίας. Η Ρωσία φέρεται να είναι πρόθυμη να στηρίξει αυτή την προσπάθεια, προκειμένου να εμποδίσει Ρώσους και Τσετσένους μαχητές στην Συρία από το να επιστρέψουν στην πατρίδα τους μέσω του Καυκάσου. Πηγή <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70577/andrew-j-tablet/to-oxi-kai-toso-megalo-paixnidi-stin-syria?page=show>, πρόσβαση 15 Νοε 15.

Γενικότερα, στην ρωσική πολιτική σκηνή υπάρχουν οι παρακάτω δύο τάσεις σχετικά με τη σημασία του μουσουλμανικού κόσμου για την εξωτερική πολιτική της χώρας και αντίστοιχες απόψεις αντιμετώπισης τους:

(1) Οι οπαδοί της παραδοσιακής ρωσικής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων (οι Ευρασιανιστές) που βλέπουν την ένωση της Μόσχας με τα μουσουλμανικά κράτη κατά της Δύσης, ως τον πιο σημαντικό παράγοντα της αποκατάστασης της Ρωσίας ως μιας υπερδύναμης. Ωστόσο, ο πόλεμος στη Τσετσενία και η φιλοδυτική εξωτερική πολιτική των δύο εκ των τριών ανεξάρτητων κρατών του Νοτίου Καυκάσου⁹² έχουν επιφέρει καίριο πλήγμα στις προαναφερθείσες αντιλήψεις, αφού οι σύμμαχοι των Τσετσένων αυτονομιστών, άρα και οι εχθροί της Ρωσίας, είναι οι ίδιες τρομοκρατικές οργανώσεις που έχουν κηρύξει τζιχάντ στις ΗΠΑ, στο Ισραήλ και στη Δύση⁹³.

(2) Στο αντίπαλο στρατόπεδο, των Δυτικόφιλων (Westernists), η Ρωσία τοποθετείται στη «γραμμή του πυρός» του ήδη κηρυχθέντος «παγκόσμιου θρησκευτικού πολέμου». Θεωρείται ότι το «Ισλαμικό Μπλοκ», επιδιώκει την κυριαρχία στη Μέση Ανατολή και την απόκτηση πυρηνικών όπλων, ενώ παράλληλα είναι σε εξέλιξη η συνεχιζόμενη συρρίκνωση του ρωσικού ορθόδοξου πληθυσμού και η ταυτόχρονη ραγδαία αύξηση του μουσουλμανικού στοιχείου, στα όρια της ρωσικής επικράτειας αλλά και στα κράτη του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας.

Ένα από τα διπλωματικά «όπλα», που χρησιμοποιεί η Ρωσία για να αποτρέψει τη δημιουργία ισλαμικών συσπειρώσεων κατά των συμφερόντων της, είναι η εκμετάλλευση του γεωπολιτικού ανταγωνισμού μεταξύ της Τουρκίας και του Ιράν⁹⁴.

Τα γεωπολιτικά και γεωοικονομικά συμφέροντα της Ρωσίας στον ευρύτερο Καύκασο ανταποκρίνονται στην επιδίωξη των ακόλουθων στόχων:

(1) Την αντιμετώπιση των τρομοκρατικών απειλών, τόσο κατά των στόχων που βρίσκονται εντός της ρωσικής επικράτειας, όσο και των ρωσικών πληθυσμών εκτός της Ρωσίας.

(2) Την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος, της εμπορίας και

---

⁹² Δηλαδή Γεωργία και Αζερμπαϊτζάν.

⁹³ Malashenko A., Trenin D., “Vremia Juga: Rossia v Chechne, Chechnia v Rossii” (The Time of the South: Russia in Chechnya, Chechnya in Russia), Gendalf, Moscow, 2002.

⁹⁴ Malashenko A., Trenin D., 2002, Ibid, σ. 201.

μεταφοράς ναρκωτικών και όπλων, ξεπλύματος του βρόμικου χρήματος που χρηματοδοτεί την τσετσενική και διεθνή τρομοκρατία.

(3) Την διαμόρφωση στρατηγικού, φιλικού περιβάλλοντος στα ανεξάρτητα κράτη του Νοτίου Καυκάσου, χρησιμοποιώντας τόσο τα μέσα οικονομικής διπλωματίας (αύξηση της οικονομικής τους εξάρτησης, κυρίως ενεργειακής από τη Ρωσία), όσο και τους στρατιωτικούς μοχλούς πίεσης (στρατιωτικές βάσεις της Ρωσίας).

(4) Την εμβάθυνση των δεσμών των τριών ανεξάρτητων κρατών του Καυκάσου με τους Ευρασιατικούς θεσμούς, έτσι ώστε μέσω του ηγετικού της ρόλου να ασκεί επιρροή στις πολιτικές τους ηγεσίες.

(5) Την επίτευξη της ασφάλειας στην μεταφορά της ενέργειας από την Κασπία μέσω του Καυκάσου και της προστασίας των γηγενών ρωσικών πληθυσμών στις αυτόνομες δημοκρατίες της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν⁹⁵

Πιστή στην ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, η Ρωσία διαδραμάτισε έναν ρόλο-κλειδί στις συγκρούσεις που σημειώθηκαν στον Καύκασο, χρησιμοποιώντας την ένταση στην περιοχή για την προώθηση των συμφερόντων της στις ηγεσίες της Γεωργίας, της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν. Έτσι, η ρωσική υποστήριξη υπήρξε ο πιο σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην de facto ανεξαρτητοποίηση των «εξεγερθέντων» επαρχιών της Γεωργίας και παράλληλα πέτυχε τη συμμετοχή της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν στην ΚΑΚ το 1993, αλλά και την στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή με την μορφή στρατιωτικών βάσεων ή ειρηνευτικών δυνάμεων της ΚΑΚ⁹⁶.

Παράλληλα η ρωσική διπλωματία έστειλε τα μηνύματα που επιθυμούσε και στους υπόλοιπους ανταγωνιστές. Για παράδειγμα, στον πόλεμο με την Γεωργία το 2008 που η Ρωσία προσπάθησε να ταπεινώσει τη Γεωργία, παράλληλα επιθυμούσε να επαναβεβαιώνει τη στρατηγική υπεροχή της στην κοινή γειτονία της με την Άγκυρα. Έτσι εκτοξεύτηκαν από ρωσικής πλευράς κατηγορίες εναντίον ορισμένων χωρών που παρείχαν στρατιωτικό υλικό στην Τιφλίδα. Οι χώρες αυτές, διάφοροι Ρώσοι αξιωματούχοι ισχυρίστηκαν, ότι είναι συνένοχοι στο έγκλημα της «γενοκτονίας» που η γεωργιανή στρατιωτική ηγεσία φέρεται να διέπραξε κατά της Νότιας Οσετίας. Μεταξύ των πολλών χωρών που έδωσαν στη Γεωργία όπλα, δύο Έθνη της περιοχής της Μαύρης

⁹⁵ Malashenko A., στο ίδιο.

⁹⁶ Cornell S.E, Swanstrom N.L., Tabyshalieva A., Tcheishvili G., June 2005, Ibid., σ. 25.

Θάλασσας αναφέρονται ρητά από τους Ρώσους και είναι η Ουκρανία και η Τουρκία⁹⁷.

Σε σύγκριση με το προηγούμενο Αμυντικό Δόγμα της Ρωσικής Δημοκρατίας, το νέο, το οποίο εγκρίθηκε στα τέλη του Δεκεμβρίου 2014, περιέχει μια σειρά από σημαντικές αλλαγές και καινοτομίες. Ειδικότερα, για πρώτη φορά σε επίσημο κείμενο του Κρεμλίνου για την αμυντική πολιτική, υπάρχει ο τίτλος «Σχέδιο Άμυνας», στη βάση του οποίου θα δομείται στο εξής το πολυεπίπεδο σύστημα άμυνας της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται και η χρήση του στρατιωτικού δυναμικού της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας, συμμάχων της Μόσχας στην περιοχή του Καυκάσου, που έχουν μεγάλη στρατηγική σημασία για την οικοδόμηση ενός αποτελεσματικού συστήματος άμυνας στη «Νότια κατεύθυνση». Μάλιστα, και οι δυο τους για πρώτη φορά χαρακτηρίζονται ως «σύμμαχοι» σε κείμενο «αμυντικού Δόγματος».

2.4 Η σημασία του Καυκάσου για την Τουρκία.

Μετά από την διάλυση της ΕΣΣΔ η Τουρκία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την εξαιρετικά θετική συγκυρία του κενού ισχύος που δημιουργήθηκε για να αυξήσει την επιρροή της τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η ύπαρξη περίπου 120 τουρανικών φυλών στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία ανεδείκνυε την Άγκυρα σε μια περιφερειακή δύναμη πρώτου μεγέθους, με τη δυνατότητα προβολής διεθνούς διαστάσεως ισχύος και τη δημιουργία ενός «ισλαμικού τόξου» από την Κίνα έως και την Αδριατική. Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας και νυν πρωθυπουργός Αχμέτ Νταβούτογλου συγκεκριμένα θέλει, την πραγμάτωση του νεοοθωμανικού οράματος να γίνει με «διεισδύσεις» και χρησιμοποίηση των τουρκικών πυρήνων, που έχει αφήσει πίσω της η παλαιά Οθωμανική Αυτοκρατορία, όχι διά των όπλων. Επίσης το 2009, ο αρχιτέκτονας της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής, παρατήρησε ότι ούτε η Ουάσιγκτον, ούτε η Μόσχα θα μπορούσαν να εγκαταστήσουν την τάξη στις γειτονικές περιοχές της Τουρκίας, ως εκ τούτου μια νέα τάξη πραγμάτων πρέπει να εγκατασταθεί στη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και τον Καύκασο, με την Τουρκία να θέλει να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στη δημιουργία αυτής της νέας τάξης.

---

⁹⁷ Igor Torbakov, «THE GEORGIA CRISIS AND RUSSIA-TURKEY RELATIONS», 2008 The Jamestown Foundation, διαθέσιμο στο <http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>, πρόσβαση 01 Ιαν 2016.

Με την έμπρακτη στήριξη της Δύσης, η Τουρκία φιλοδοξεί να διαδώσει το πετυχημένο της μοντέλο του κοσμικού ισλαμικού κράτους, στα νέα ανεξάρτητα κράτη του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, καθώς και να ενισχύσει τον ρόλο της ως γεφυροποιού μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης. Παράλληλα, η τουρκική ηγεσία διέβλεπε σημαντικά οικονομικά οφέλη που της πρόσφερε η απόσυρση της ΕΣΣΔ από την περιοχή. Επιπλέον, γεωγραφικά η Τουρκία δεν διαθέτει μια απευθείας σύνδεση με τον υπόλοιπο ισλαμικό-τουρανικό «κόσμο» του Καυκάσου, αποκομμένη από το Αζερμπαϊτζάν, το συνδετικό της κρίκο με την Κεντρική Ασία, από την παρεμβαλλόμενη μεταξύ τους, χριστιανική Αρμενία.

Ενισχυτικό στοιχείο σε αυτή την τουρκική στάση αποτελεί και η στάση των ΗΠΑ⁹⁸ που σε αντίθεση με το κριτήριο της πολιτισμικής συγγένειας προτιμούν τους Τούρκους ως τοποτηρητές στον Καύκασο έναντι των Ρώσων.

Η Γεωργία, μοιράζεται με την Άγκυρα, το κοινό όνειρο, να ενταχθεί στους δυτικούς οικονομικούς και αμυντικούς θεσμούς. Έτσι, η Τουρκία επιδιώκει την ένταξή της στην ΕΕ, ενώ η Τιφλίδα διαβλέπει στην προσχώρησή της στο ΝΑΤΟ, ως του μοναδικού αντίβαρου στην πιθανολογούμενη ρωσική απειλή. Η συνεργασία των δύο χωρών στον αμυντικό τομέα υπήρξε μακρόχρονη και επικερδής και για τις δύο πλευρές. Η Γεωργία πιστεύει, ότι η Άγκυρα θα μπορούσε να συμβάλλει στις ρωσογεωργιανές διαπραγματεύσεις για την απόσυρση των ρωσικών στρατιωτικών βάσεων από το γεωργιανό έδαφος και να προωθήσει την ειρηνική επίλυση του νοτιοσσετικού ζητήματος⁹⁹.

Παράλληλα, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η Άγκυρα επηρεάζει καταλυτικά τη συμπεριφορά του Αζερμπαϊτζάν. Βασίζόμενη, στις προνομιακές της σχέσεις με το Μπακού, η Άγκυρα διείσδυσε πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά τόσο στην Κεντρική Ασία όσο και στη Γεωργία, απομονώνοντας την Αρμενία τον μοναδικό σύμμαχο της Ρωσίας στην περιοχή. Επιπλέον, η πολιτικοοικονομική επιρροή της Τουρκίας απλώνεται πέρα από τον Βόρειο Καύκασο έως τον ποταμό Βόλγα¹⁰⁰.

Πολύ σημαντική επιτυχία για την Τουρκία μπορεί να χαρακτηριστεί η

---

⁹⁸ Παναγιώτης Κονδύλης, *ΑΠΟ ΤΟΝ 20^ο ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ*, Τομές στην πλανητική εποχή περί το 2000, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1998, σελ. 89.

⁹⁹ Cornell S.E, Swanstrom N.L., Tabyshaliev A., Tcheishvili G., June 2005, Ibid, σ. 27.

¹⁰⁰ Hostler C.W., "Turkism and the Soviets", George Allen & Unwin Ltd., London 1957, σ. 34.

κατασκευή του αγωγού μεταφοράς πετρελαίου Μπακού – Τσευχάν με τη βοήθεια της Δύσης για τη μεταφορά πετρελαίου από την περιοχή της Κασπίας στη Μεσόγειο και η αναβάθμιση της θέσης της ως ενεργειακός κόμβος μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου με την λειτουργία των αγωγών Μπακού – Τιφλίδα – Ερζερούμ και «BLUE STREAM», σε βάρος των εναλλακτικών διαδρομών μέσω Ρωσίας.

Εξίσου σημαντική προοπτική προσφέρει ο σιδηρόδρομος Μπακού-Τιφλίδα-Καρς (BTK). Με το τμήμα του Αζερμπαϊτζάν να έχει ολοκληρωθεί από το 2008, απαιτεί την κατασκευή 105 χιλιομέτρων σιδηροδρομικής γραμμής που αναλύονται σε 29 χιλιόμετρα εντός της Γεωργίας και 76 χιλιόμετρα νέων συνδέσεων σιδηροδρομικής γραμμής μέσα στην Τουρκία. Η BTK είναι μέρος ενός αποκατεστημένου Δρόμου του Μεταξιού, ενός εμπορικού διαδρόμου σε όλη την Ευρασία, διασχίζοντας το Νότιο Καύκασο και την τουρκική Ανατολία πριν φτάσουν στην Ευρώπη.

Όσον αφορά στον πόλεμο στην Τσετσενία, διαμορφώθηκε ως ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες εδραίωσης των σύγχρονων ρωσοτουρκικών σχέσεων. Αρχικά η σύγκρουση στην Τσετσενία διαδραμάτισε αρνητικό ρόλο στις διμερείς σχέσεις Άγκυρας-Μόσχας. Οι Ρώσοι αξιωματούχοι ήταν πεπεισμένοι ότι η Άγκυρα έδειχνε «ανοχή» στις δραστηριότητες των Τσετσένων αυτονομιστών στην Τουρκία, επιτρέποντας τους να διεξάγουν πολιτική και θρησκευτική προπαγάνδα και να δέχονται ιατρική περίθαλψη. Επιπλέον, οι Ρώσοι στρατιωτικοί υποπτεύονται ότι στην Τουρκία τοποθετούνται, μερικά από τα στρατόπεδα εκπαίδευσης των Τσετσένων τρομοκρατών και ότι το έδαφος της χρησιμοποιείται, για την διείσδυση των τρομοκρατών στον Βόρειο Καύκασο και ως ο διάδρομος για την μεταφορά τους σε άλλες θερμές περιοχές, όπως το Αφγανιστάν.

Μετά όμως από τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11ης Σεπτεμβρίου και την έναρξη του πολέμου στον Αφγανιστάν, όπου εντοπίστηκαν αρκετοί Τσετσένοι σύμμαχοι των Ταλιμπάν και αντίστροφα, η Άγκυρα διστάζει πλέον να υποστηρίξει ανοιχτά τους Τσετσένους αυτονομιστές. Εξάλλου σημαντικό είναι και το γεγονός της σχετικής ομοιότητας του Τσετσενικού και του Κουρδικού ζητήματος¹⁰¹ με αποτέλεσμα να καθορίζεται πλέον το ήπιο ύφος της Τουρκίας απέναντι στο Τσετσενικό, ανάλογα με την αντίστοιχη «ανεκτική» στάση της Ρωσίας απέναντι στο Κουρδικό ζήτημα. Είναι

---

¹⁰¹ Malashenko A., Trenin D., 2002, Ibid, σσ. 203-204.

χαρακτηριστική η περίπτωση που η Τουρκία πίεσε και κατάφερε την άρνηση της Ρωσίας, να προσφέρει άσυλο στον Κούρδο ηγέτη Οτσαλάν, ο οποίος και κατέληξε ύστερα από λίγο, στα χέρια της Τουρκικής ΜΙΤ.

Σε γεωοικονομικό επίπεδο¹⁰² ο δεσμός της Ρωσίας με την Τουρκία είναι πολύπλευρος και βαθύς αφού μόνο για το 2014 και παρά την εύθραυστη ισορροπία και σχέση μεταξύ των εθνικών συμφερόντων των δύο χωρών σε διάφορα μέτωπα, με προεξέχοντα αυτά της Ουκρανίας και της Συρίας, το διμερές εμπόριο άγγιξε τα 31,6 δις δολάρια. μετατρέποντας στους μεγαλύτερους εταίρους στην περιοχή. Ειδικά στον ενεργειακό τομέα η Τουρκία εισήγαγε περί τα 27,4 δις / κυβικά μέτρα φυσικού αερίου από την Μόσχα, δηλαδή περί το 56% της συνολικής της κατανάλωσης, καθιστώντας τη χώρα σε έναν μεγάλο «ενεργειακό αιχμάλωτο» του Κρεμλίνου και τον δεύτερο μεγαλύτερο πελάτη για την Gazprom μετά τη Γερμανία.

Η σχέση αυτή επιβεβαιώθηκε με την επίσκεψη του Βλαντίμιρ Πούτιν στην Τουρκία, στις 1 Δεκ 2014, όπου συμφώνησαν στην κατασκευή ενός εργοστασίου παραγωγής πυρηνικής ενέργειας που θα κοστίσει 20 δισεκατομμύρια δολάρια και του νέου αγωγού φυσικού αερίου, επονομαζόμενου ως «Turkish Stream», ο οποίος θα αντικαταστήσει τον «South Stream» και θα αναβαθμίσει περαιτέρω τον ρόλο της Τουρκίας ως διαμετακομιστικού κόμβου ενεργειακών πόρων.

Οι τελευταίες όμως εξελίξεις με την πτώση του Ρωσικού αεροσκάφους έχει δημιουργήσει ένα αρνητικό περιβάλλον. Όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό και τα δύο σχέδια παραπάνω οικονομικά σχέδια θα δοκιμαστούν εάν και εφόσον η κατάσταση σε διμερές επίπεδο κλιμακωθεί περαιτέρω και δε βρεθεί τρόπος εκτόνωσης της έντασης.

Τέλος στο γεωπολιτικό επίπεδο, ο δεσμός των δύο χωρών είναι πολύ στενός, αλλά με την αρνητική έννοια, αφού τα συμφέροντά τους σε όλους σχεδόν τους τομείς, σε όλα γεωγραφικά πλάτη και μήκη, είναι από αντίθετα έως απολύτως συγκρουσιακά. Επιγραμματικά, να αναφέρουμε πως στον υδάτινο άξονα Μαύρη Θάλασσα-Στενά-Αιγαίο-Ανατολική Μεσόγειος, τα τέσσερα κύρια θέματα στα οποία οι δύο χώρες βρίσκονται η μία απέναντι στην άλλη είναι τα εξής: Ουκρανία – Καύκασος –

---

¹⁰² Γ. Φίλη, «Η Άγκυρα όμηρος της σύγκρουσης Ρωσίας-Τουρκίας», 25 Νοε 2015 διαθέσιμο <http://www.liberal.gr/arthro/22280/amyna--diplomatia/2015/i-sugkrousi-rosias-tourkia-echei-tin-agkura-omiro.html>, πρόσβαση 10 Δεκ 15.

Κύπρος/Ανατολική Μεσόγειος – Ευρύτερη Μέση Ανατολή & Βόρεια Αφρική (Συρία-Ιράκ, ISIS, Κούρδοι, Σουνιτισμός εναντίον Σιιτισμός, Ισραήλ, Αίγυπτος, Ιράν).

2.5 Η σημασία του Καυκάσου για τις ΗΠΑ

Σ' ένα πολυπολικό κόσμο¹⁰³ ο ανταγωνισμός συνεχώς θα παρουσιάζει τάσεις όξυνσης επειδή κάθε ενεργό μέρος θα αναγκάζεται να μετρά τις δυνάμεις του με εκείνες πολλών άλλων. Ο πλανητικός χαρακτήρας των δρωμένων δεν σημαίνει ότι τα δρώντα υποκείμενα οφείλουν να απλωθούν ισομερώς σε ολόκληρη την Υδρόγειο και να έχουν παντού τα ίδια ζωτικά συμφέροντα. Ακόμη και για μια αμιγώς πλανητική δύναμη, όπως είναι σήμερα οι ΗΠΑ, το Αφγανιστάν δεν είναι τόσο σημαντικό όσο η Μέση Ανατολή. Κατά τον Π. Κονδύλη, πεδίο δόξης λαμπρό αποτελεί η Ρωσία και μάλιστα η Σιβηρία¹⁰⁴. Η Σιβηρία και η Κεντρική Ασία αποτελούν την τελευταία πλούσια σε πρώτες ύλες και αραιοκατοικημένη, μεγάλη επιφάνεια μέσα σε ένα πυκνοκατοικημένο πλανήτη.

Με βάση τον παραπάνω συλλογισμό η Ευρασία συνιστά για την Αμερική το κύριο γεωπολιτικό λάφυρο¹⁰⁵ και η παγκόσμια πρωτοκαθεδρία της εξαρτάται άμεσα από την διατήρηση της υπεροχής στη συγκεκριμένη περιοχή. Ειδικά ο χαρακτηρισμός της εξεταζόμενης περιοχής του Καύκασου ως Ευρασιατικά Βαλκάνια, διότι ως πολιτικές οντότητες είναι ασταθείς αλλά και διότι προκαλούν την επέμβαση άλλων ενδιαφερομένων, σε συνδυασμό με την θέση – γέφυρα ανατολικής –δυτικής Ευρασίας και τους φυσικούς πόρους που διαθέτουν, δίνουν ένα μέτρο της γεωπολιτικής σημασίας που έχουν αυτά, για την ηγεμονία των ΗΠΑ.

Βέβαια, παρούσα και κρίσιμη παράμετρος στο όλο ζήτημα είναι και η χαρακτηριστική δήλωση του Μεντβέντεφ (για τον Ν. Καύκασο) ότι βρίσκεται στην ζώνη των «Ειδικών στρατηγικών συμφερόντων» της Ρωσίας.

Άλλοι παράγοντες που καθορίζουν και επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά, το ενδιαφέρον των Η.Π.Α. για την περιοχή που μας ενδιαφέρει είναι:

(1) Η περιοχή γεωγραφικά χαρακτηρίζεται ως απομακρυσμένη από τα όρια της Βορειοαντλαντικής συμμαχίας,

¹⁰³ Παναγιώτης Κονδύλης, ο.π., σ. 114.

¹⁰⁴ Παναγιώτης Κονδύλης, στο ίδιο, σ. 115.

¹⁰⁵ Zbigniew Brzezinski, *Η μεγάλη σκακιέρα*, μετάφρ. Ελένη Αστερίου, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σ. 63.

(2) οι χώρες που την απαρτίζουν, έχουν ασήμαντη στρατιωτική ισχύ και είναι αραιοκατοικημένες,

(3) η γεωγραφική παρεμβολή του Ιράν και της Ρωσίας μεταξύ Κασπίας, Περσικού κόλπου και Ευρώπης αντίστοιχα,

(4) η εν μέρει εξάρτηση από τα στενά του Βοσπόρου στη πρόσβαση προς τη Μεσόγειο και

(5) τα σύνορα Α και ΝΑ της περιοχής με το πιο αφιλόξενο πεδίο στο κόσμο.

Επιπλέον, τα όποια σημαντικά ενεργειακά αποθέματα δεν σημαίνουν απαραίτητα σημαντική παραγωγή στο εγγύς μέλλον, ενώ δεν πρέπει να υποεκτιμούνται οι γεωγραφικές και τεχνολογικές δυσκολίες, τα προβλήματα υποδομής, τα πολιτικά εμπόδια και οι συγκρούσεις στη περιοχή στη μεταφορά σημαντικών ποσοτήτων ενέργειας στη διεθνή αγορά. Ο Περσικός Κόλπος με το 30%-35% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου θα παραμείνει για τα επόμενα χρόνια αδιαμφισβήτητος παράγοντας για την οικονομική και στρατιωτική ζωή των Η.Π.Α.¹⁰⁶ Βέβαια, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας την ραγδαία εξέλιξη που προκαλούν, στην παγκόσμια αγορά του φυσικού αερίου η ενεργειακή επανάσταση στις ΗΠΑ, με την εξόρυξη του σχιστολιθικού φυσικού αερίου και τη μετατόπιση του κέντρου βάρους της ζήτησης, προς την Ασία.

Ο πρώτος στόχος των Αμερικανών, που προς το παρόν επιτυγχάνεται εύκολα, είναι η διατήρηση της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών της περιοχής και η εξασφάλιση ότι ο ενεργειακός πλούτος κατά το δυνατόν, θα χρησιμοποιηθεί για την ευημερία των χωρών, κάτι που θα προάγει τη σταθερότητα στην περιοχή. Ενώ η Μόσχα δεν επιδιώκει και δεν επιθυμεί να επανεντάξει τις δημοκρατίες αυτές στο ρωσικό κράτος, (λόγω του μεγάλου κόστους που θα αναλάμβανε)¹⁰⁷ οι Η.Π.Α. φαίνεται να αναγνωρίζουν υπό αυτές τις συνθήκες την ρωσική επιρροή στην περιοχή και είναι απίθανο να γίνει πεδίο σκληρής αντιπαραθέσεως των δύο Δυνάμεων. Με δεδομένο τον ισλαμικό κίνδυνο, η παραπάνω αρχή είναι πρωτεύουσας σημασίας, γιατί μια αδύναμη Ρωσία, μόνο πρόβλημα μπορεί

---

¹⁰⁶ Kalyuzhnova Yelena, Amy Myers Jaffe, Don Lynch and Robin C. Sickles, *Energy in the Caspian Region, Present and Future*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, 2002, σ. 216.

¹⁰⁷ Μάνος Καραγιάννης, ό. π., σ. 182.

να είναι.

Ο δεύτερος αμερικανικός στόχος είναι η προώθηση των αμερικανικών εταιρειών και επιχειρήσεων στην περιοχή. Μεγάλες συμφωνίες έχουν υπογραφεί από εταιρείες όπως Mobil, Chevron, Exxon, Pennzoil, Unocol και Amoco. Πέρα από τα άμεσα κέρδη, η προμήθεια ενέργειας από την Κασπία θα μειώσει έστω και λίγο την εξάρτηση από το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής και θα αντιμετωπίσει την αναμενόμενη εξάντληση ορισμένων από τις υπάρχουσες πηγές. Ακόμη επιδιώκεται η δημιουργία πολλαπλών διαδρομών διακίνησης του πετρελαίου, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή ροή της ενέργειας σε περίπτωση ατυχήματος, τρομοκρατίας, δολιοφθοράς, ή πολιτικών ενεργειών των χωρών, από όπου διέρχονται οι παραπάνω διαδρομές και αγωγοί.

Συμπερασματικά, η περιοχή φαντάζει για τα δυτικά συμφέροντα μάλλον προβληματική και το ενδιαφέρον των ΗΠΑ ίσως είναι περιορισμένο σε σχέση με άλλες περιοχές. Βασικό εργαλείο της Αμερικάνικης πολιτικής στην περιοχή αποτελεί σίγουρα το NATO σε συνεργασία βέβαια με την ΕΕ. Άμεσα μετά το 1991, ΗΠΑ και NATO κινήθηκαν γρήγορα και όλες οι χώρες της ΚΑΚ, εκτός της Ρωσίας εντάχθηκαν στο πρόγραμμα «Partnership for Peace» (PfP)¹⁰⁸ το “βήμα” πριν την ένταξη στο NATO, η οποία όμως δεν έχει έλθει για καμία των χωρών του Καυκάσου.

2.6 Η σημασία του Καυκάσου για το IPAN

Έχουν περάσει σχεδόν 200 χρόνια¹⁰⁹ από τότε που το Ιράν έχασε την πρόσβασή του στον Νότιο Καύκασο καθώς την περίοδο από το 1813 μέχρι το 1828, απέτυχε να αντιμετωπίσει το ρωσικό στρατό και αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει, έχοντας εγκαταλείψει υπέρ της Ρωσικής Αυτοκρατορίας τις εδαφικές διεκδικήσεις της για τα ανατολικά τμήματα της σημερινής Γεωργίας και τα εδάφη που απαρτίζουν την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν. Στο Ιράν, αυτή η εξέλιξη εξακολουθεί να θεωρείται εδαφική απώλεια και εθνική ταπείνωση. Περιστασιακές δηλώσεις από την Τεχεράνη δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ότι πολλοί Ιρανοί εξακολουθούν να θεωρούν τον Νότιο

---

¹⁰⁸ Ο συνεταιρισμός PfP (Συνεργασία για την Ειρήνη) ιδρύθηκε το 1994, αποτελεί Φορέα συνεργασίας του NATO με την Ευρώπη σε θέματα ασφαλείας, με βάση τις διμερείς σχέσεις μεταξύ κάθε χώρας και του NATO. Άρα η κάθε χώρα της PfP επιλέγει το βαθμό συνεργασίας. Συνολικά συμμετέχουν 23 χώρες.

¹⁰⁹ Alex Vatanka, 16/01/2013, http://foreignaffairs.gr/articles/69134_alex-vatanka/mpleksimo-ston-kaykaso, πρόσβαση 04 Οκτ 15.

Καύκασο μέρος της ιστορικής περιοχής τους, αν και τους ενοχλεί το ότι η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν αναπτύσσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ.

Μεταψυχροπολεμικά το Ιράν παρακολουθεί πιο στενά τα όσα διαδραματίζονται στο Νότιο Καύκασο, αλλά παίζει μικρό ρόλο σε αυτά. Τώρα, η συμφωνία-πλαίσιο για τον έλεγχο των πυρηνικών που επιτεύχθηκε στις 02 Απριλίου 2015 ανοίγει την προοπτική μιας νέας προσέγγισης μεταξύ της Δύσης και της Τεχεράνης και επανακαθορίζει τα γεωστρατηγικά του όρια. Το Ιράν έχει σύνορα τόσο με την Αρμενία, όσο και με το Αζερμπαϊτζάν και δεν ξεχνά το αυτοκρατορικό του παρελθόν. Επιπλέον το Ιράν έμεινε έξω από τα μεγάλα έργα για το Αζέρικο πετρέλαιο και φυσικό αέριο και είδε να πραγματοποιείται στα βόρεια ο αγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν¹¹⁰.

Το Ιράν αυτή την περίοδο είναι σε ένταση με το Αζερμπαϊτζάν, μια χώρα με την οποία έχει σταθερούς ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, αλλά του οποίου τα συμφέροντα έχουν ταιριάζει με εκείνα του Ισραήλ, του θανάσιμου εχθρού της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Έχει εγκάρδιες σχέσεις με τη Γεωργία και στενές σχέσεις με την Αρμενία, η οποία μέσω του τραπεζικού της τομέα βοήθησε την Τεχεράνη να αποφύγει κυρώσεις. Ειδικά με την Αρμενία, το Ιράν έχει υπογράψει πάνω από 30 διμερείς συμφωνίες, και το Ιράν παρέχει στην Αρμενία περίπου το 23% το φυσικού αερίου του – την κύρια πηγή ενέργειας της χώρας. Όπως το έθεσε πρόσφατα ο Araz Azimov, ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών του Αζερμπαϊτζάν: «Το Ιράν δίνει ζωή στην Αρμενία»¹¹¹.

2.7 Η σημασία του Καυκάσου για τους υπόλοιπους παίκτες (Κίνα, Ισραήλ και ΕΕ)

2.7.1 Καύκασος και Κίνα

Η Κίνα¹¹² έχει ιστορική σύνδεση με την Κ. Ασία και την ευρύτερη περιοχή που περιλαμβάνει τον Καύκασο. Η ιδιαιτερότητα του δεσμού έγκειται εν μέρει στον μουσουλμανικό πληθυσμό στα βορειοδυτικά της Κίνας και τους

---

¹¹⁰ <http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=59711>

¹¹¹ <http://www.hurriyetdailynews.com/upset-with-iran-baku-moves-closer-to-israel.aspx>, πρόσβαση 04 Οκτ 15

¹¹² http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t49/t49_03.html

διασυνοριακούς εθνοτικούς δεσμούς των Ουιγούρων¹¹³ της επαρχίας Ξινγιάνγκ. Η περιοχή τους ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη στις αρχές του 20ου αι., με την ονομασία "Ανατολικό Τουρκεστάν", αλλά τέθηκε υπό πλήρη Κινεζικό έλεγχο το Μάιο του 1949. Σήμερα εκ νέου επίσημα χαρακτηρίζεται (ημι)αυνόνομη περιοχή, όπως το Θιβέτ. Πάντως οι εχθρικές Σινο-Σοβιετικές διαφορές κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, δεν επέτρεψαν την Κίνα να ασκεί ιδιαίτερη επιρροή στην Κ. Ασία.

Στις μέρες μας, τα πράγματα έχουν μεταβληθεί σημαντικά. Το γεγονός της ανεξαρτησίας των υπόψη χωρών και το πολιτικό κενό που προκλήθηκε από την πτώση της ΕΣΣΔ, συνδυάζεται με την ανάδυση της Κίνας ως παγκοσμίου εμβελείας οικονομικής και πολιτικής δυνάμεως με γεωπολιτικές βλέψεις στην περιοχή αυτή. Σύμφωνα με την ανάλυση του διανοητή Π. Κονδύλη¹¹⁴ η κατάρρευση της ΕΣΣΔ έχει δώσει την δυνατότητα στους πολυπληθείς Κινέζους να «εκτονωθούν» προς τον τεράστιο κενό χώρο της Σιβηρίας και της Κεντρικής Ασίας και οι παγκόσμιοι πολιτικοί συνδυασμοί που θα προέκυπταν θα ασκούσαν καθοριστική επιρροή στην πλανητική ιστορία του 21^{ου} αιώνα. Αυτό όμως ουσιαστικά θα υποχρεώσει πιθανώς τη Ρωσία να κάνει παραχωρήσεις προς την Κίνα ή να συμπαραταχθεί μαζί της οπότε δημιουργείται ένας πανίσχυρος συνασπισμός.

Οι δυο μεγάλες δυνάμεις επιδεικνύουν τη συνεργασία¹¹⁵ τους και με κοινή συμμετοχή σε οικονομικούς και στρατιωτικούς οργανισμούς. Ρωσία και Κίνα αποτελούν κράτη – μέλη της ομάδας των αναδύμενων οικονομιών BIRCS (μαζί με Βραζιλία, Ινδία, Νότια Αφρική) και είναι και η αιχμή του δόρατος της στρατιωτικής συμμαχίας Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO) με επίκεντρο την Κεντρική Ασία.

Όμως η παράμετρος που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πορεία των ρώσο-σινικών σχέσεων είναι η αμερικάνικη απειλή, που εμφανίζεται παράλληλα με την αμερικανική παρουσία και ανάμιξη, για ενεργειακούς και γεωστρατηγικούς λόγους. Όταν εκλείψει, ή γενικότερα, τα δεδομένα διαφοροποιηθούν, τότε και τα αντίστοιχα

---

¹¹³ Είναι Τουρκικής καταγωγής και είναι το τελευταίο Τουρκο-κοζάκι φύλο που υπέκυψε στην λαίλαπα του εξουσιαστικού Σουνιτικού Ισλάμ, από τους εισβολείς Άραβες, τρέφοντας μίσος όχι μόνον κατά των Χαν, αλλά και κατά των Περσο-Σιτών.

¹¹⁴ Παναγιώτης Κονδύλης, *ΑΠΟ ΤΟΝ 20^ο ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ, Τομές στην πλανητική εποχή περί το 2000*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998, σ. 117.

¹¹⁵ Δημοσιεύτηκε στα «Επίκαιρα», Τεύχος 153, 20/9- 26/9 2012.

δεδομένα στη συνεργασία Κίνας και Ρωσίας ενδέχεται να μεταβληθούν. Τα δύο κράτη έχουν τα δικά τους πεδία ανταγωνισμού όπως την ενέργεια, τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας και το καθεστώς της Αρκτικής. Το ερώτημα που εγείρεται είναι εάν η συνεργασία Ρωσίας και Κίνας είναι βιώσιμη και μακροπρόθεσμη ή συγκυριακή και εφήμερη.

2.7.2 Καύκασος και Ισραήλ

Η εμπλοκή του Ισραήλ¹¹⁶ στην περιοχή του Καυκάσου κλιμακώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 2000, όταν στο υπουργείο Εξωτερικών της χώρας, δημιουργήθηκαν ειδικά τμήματα για τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία. Η πολιτική του Ισραήλ έχει περάσει από δύο κύρια στάδια. Το πρώτο στάδιο έλαβε χώρα πριν από το 2008 και επικεντρώθηκε στην Γεωργία. Το Ισραήλ εκπαίδευσε τον στρατό της Γεωργίας και επέτρεψε στις ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της άμυνας να το προμηθεύσουν με μη επανδρωμένα αεροσκάφη και εξελιγμένο εξοπλισμό. Μετά τον πόλεμο στη Νότια Οσετία, το 2008, το Τελ-Αβίβ μείωσε το δημόσιο προφίλ του στη Γεωργία, για να αποφύγει τη σύγκρουση με τη Μόσχα. Ως αντιστάθμισμα, το Ισραήλ ενίσχυσε την παρουσία του στο Αζερμπαϊτζάν.

Σε αυτό το δεύτερο στάδιο της εμπλοκής στον Καύκασο, ο κύκλος εργασιών του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών ανήλθε σε περίπου 4 δισεκατομμύρια δολάρια, με το Ισραήλ να αγοράζει αζέρικο πετρέλαιο και να σχεδιάζει την εισαγωγή 12 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας κατά την επόμενη δεκαετία. Το πιο σημαντικό είναι, ωστόσο, ότι το Ισραήλ βλέπει το Αζερμπαϊτζάν, σύμφωνα με τα λόγια του πρώην Προέδρου Shimon Perez, ως το «κλειδί για τον περιορισμό της επιρροής του Ιράν στη Μείζονα Μέση Ανατολή». Στο πλαίσιο αυτό, το Ισραήλ θεωρεί το Αζερμπαϊτζάν ως καθοριστικό για τη «στρατηγική περικύκλωσης» της Ισλαμικής Δημοκρατίας. Ενώ υπάρχουν πολλά που συγκρατούν την Ισραηλινο-Αζέρικη προσέγγιση, όπως ο Τουρκικός παράγοντας, ο αντισημιτισμός και οι Αζερο-Παλαιστινιακές σχέσεις, η αντιμετώπιση του Ιράν μέσω του σχηματισμού περιφερειακών συμμαχιών (αυτή τη φορά με το Αζερμπαϊτζάν) είναι απόλυτα ενσωματωμένη στον ισραηλινό στρατηγικό σχεδιασμό.

Κατόπιν των παραπάνω, τα συμφέροντα του Ισραήλ στον Καύκασο έχουν τρεις κύριες διαστάσεις: τη στρατηγική, ως μέσο για την περικύκλωση

---

¹¹⁶ <http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=58972>, πρόσβαση 10 Οκτ 2015.

του Ιράν, τη μεσοπρόθεσμη, ως ζώνη του ενεργειακού εφοδιασμού και τη βραχυπρόθεσμη, ως μια αγορά για την πώληση πυρομαχικών και όπλων υψηλής τεχνολογίας. Ταυτόχρονα, οι διαστάσεις αυτές αντιπροσωπεύουν μια πρόκληση για την τρόικα των παραδοσιακών περιφερειακών παικτών, τη Ρωσία, την Τουρκία και το Ιράν, η οποία είναι εντελώς απρόθυμη να την παραχωρήσουν στον οποιονδήποτε ξένο.

2.7.3 Καύκασος και ΕΕ

Η ιστορία μας έχει διδάξει ότι καμία ουσιαστική συνεννόηση με την Ρωσία δεν είναι δυνατή¹¹⁷, αν δεν της αναγνωρισθεί το δικαίωμα να τηρεί την τάξη στην Καυκασία, στην Κεντρική Ασία και σε ολόκληρο τον σιβηρικό χώρο. Η Ευρώπη αλλά και η Ρωσία θα ήταν γενικά κερδισμένες από μια τέτοια κατάσταση. Θα προκαλούνταν μια ευρεία αναδιάταξη της Ευρασίας με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων.

Οι χώρες του Νοτίου Καυκάσου είναι ευάλωτες στο πρόσωπο των τεταμένων στρατηγικών σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας. Οι κυβερνήσεις της Υπερκαυκασίας φαίνεται να κατανοούν ότι ούτε η Ρωσία ούτε η ΕΕ έχει μια πραγματική επιθυμία να συνεχίσουν τις πολιτικές συνεργασίας στη γειτονιά που μοιράζονται. Η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι η Ρωσία και η ΕΕ έχουν επιλέξει τον ανταγωνισμό αντί της συνεργασίας στη λεκάνη της Κασπίας, φέρνει δύσκολες στιγμές για τις περιφερειακές κυβερνήσεις. Επίσης, η κρίση στην Ουκρανία έχει διαταράξει έντονα το σημερινό καθεστώς στην περιοχή και οι επιπτώσεις της γίνονται πλέον κάτι παραπάνω από αισθητές. Ως εκ τούτου, η κάθε μία από αυτές τις χώρες έχει τις δικίες της επιλογές που βέβαια ανά πάσα στιγμή μπορούν βιαίως ή για λόγους συμφέροντος να τροποποιηθούν.

(α) Η Αρμενία απέσυρε σαφώς το ενδιαφέρον της από τις διαπραγματεύσεις της με την ΕΕ, στρεφόμενη προς τη Ρωσία. Η κίνηση ήταν εύκολα προβλέψιμη από την αρχή, επειδή το Ερεβάν θεωρείται ως παραδοσιακός σύμμαχος της Μόσχας και πάντα βασίστηκε εξ ολοκλήρου στο ρωσικό στρατό για την ασφάλεια της.

(β) Η μη προσχώρηση του Αζερμπαϊτζάν στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου κάνει την χώρα επιλέξιμη για μια σφαιρική και σε βάθος συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών. Το Μπακού παρέμενε απρόθυμο να δεσμευτεί για την πορεία της ολοκλήρωσης της ΕΕ και έχει επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στα

---

¹¹⁷ Παναγιώτης Κονδύλης, ο.π., σ. 118.

ταξίδια χωρίς την βίζα και τις ενεργειακές σχέσεις. Γενικά, η επιλογή του Αζερμπαϊτζάν περιλαμβάνει μια επικίνδυνη στρατηγική εξισορρόπησης, με την αποφυγή της στενότερης προσέγγισης με την ΕΕ, με παράλληλη πορεία έξω από την Ευρασιατική Ένωση, αναλαμβάνοντας σε τελική ανάλυση, τον χειρισμό των ενεργειακών συμφερόντων της ΕΕ στην περιοχή.

(γ) Η Γεωργία είναι η μόνη υπέρ της ΕΕ χώρα της περιοχής, η οποία υπέγραψε επίσημα μια συμφωνία σύνδεσης στις Βρυξέλλες στις 27 Ιουνίου 2014, που αφορά την DCFTA [ολοκληρωμένη ζώνη ελευθέρων συναλλαγών (Deep and Comprehensive Free Trade Area)]. Παράλληλα, η Τιφλίδα έσπευσε να αποκαταστήσει τις σχέσεις με τη Ρωσία. Η ΕΕ φαίνεται να αδιαφόρησε για το νέο φιλορωσικό προσανατολισμό της Γεωργίας, γεγονός που υποδηλώνει ότι αυτή η αναθεώρηση της πολιτικής της Τιφλίδας, πιθανότατα, έχει εγκριθεί από τις Βρυξέλλες. Παρά το γεγονός αυτό, οι φιλοδοξίες της Γεωργίας για τη βελτίωση των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών δεσμών με τη Μόσχα παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεκπλήρωτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ ΣΗΜΕΡΑ

3.1 Τρομοκρατία – Παγκοσμιοποίηση-Εθνικισμός –Ισλάμ

Το σημαντικότερο διεθνικό φαινόμενο που αναδείχθηκε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα υπήρξε η τρομοκρατία¹¹⁸. Αυτή η νέα πρόκληση ασφαλείας δεν προέρχεται από ένα κυρίαρχο κράτος που θα μπορούσε με τις στρατιωτικές του ικανότητες να αποτρέψει ή να αναχαιτίσει την απειλή αλλά από ένα μη κρατικό δρώντα με ασαφείς στόχους και αδυναμία αντιμετώπισης με τα παραδοσιακά εργαλεία της ισχύος¹¹⁹. Την συγκεκριμένη πραγματικότητα εύστοχα την αποδίδει η φράση¹²⁰: «*ήταν πιο εύκολο για τις ΗΠΑ να αποτρέψουν μια επίθεση στο έδαφός τους από την πανίσχυρη Σοβιετική Ένωση παρά από την αλ Κάιντα*».

Η σημερινή τρομοκρατία δεν είναι ένα "νέο" φαινόμενο αλλά βασίζεται σε ένα εξελισσόμενο ιστορικό πλαίσιο¹²¹ με τις διαφορές να ανάγονται στο βαθμό και όχι στο είδος. Με όχημα το πολιτικό Ισλάμ¹²², δηλαδή την οργανωμένη προσπάθεια πολιτικής κινητοποίησης των οπαδών του Ισλάμ σε ολόκληρο τον κόσμο, την περίοδο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, έγινε αισθητή η παρουσία της και στην Ρωσία, ιδιαίτερα στην Τσετσενία, την Ιγκουσετία και το Νταγκεστάν αλλά και σε εδάφη γύρω από τον Βόλγα και τα Ουράλια, έχοντας πλέον την μορφή της οργανωμένης ισλαμικής τρομοκρατίας.

Στον Καύκασο, η γεωγραφία και η μορφολογία της περιοχής, συνιστά από μόνη της ένα κρησφύγετο για τους τρομοκράτες κάθε ιστορικής εποχής. Έχει γίνει

---

¹¹⁸ Ειρήνη Χειλά, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σσ. 24-25.

¹¹⁹ Paul Levine, Harry Papasotiriou, *America since 1945. The American Moments*, New York, Palgrave Macmillan, 2005, σ. 237.

¹²⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σσ. 177.

¹²¹ Crenshaw, Martha. "The Debate over 'New' vs. 'Old' Terrorism", I. A. Karawan, W. McCormack, and S. E. Reynolds (Eds.), *Values and Violence: Intangible Aspects of Terrorism*, Springer Science+Business Media B.V, 2008, σ. 120.

¹²² Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Η οργή του Ισλάμ και οι φανατικοί της Τζιχάντ*, Επίκεντρο, Θεσ/νικη, 2015, σσ.24-27.

σταυροδρόμι και ιδανικό μέρος για να ευδοκιμήσουν δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών και του λαθρεμπορίου τα οποία, είναι πρωταρχικής σημασίας, διότι μέσω αυτών εξασφαλίζονται χρήματα τα οποία, χρηματοδοτούν την τοπική και κατ' επέκταση την διεθνή τρομοκρατία. Σήμερα, η τρομοκρατία στην περιοχή έχει ενσωματώσει και σε κάποιο βαθμό έχει πρωτοστατήσει, στην εμφάνιση των σύγχρονων χαρακτηριστικών της¹²³ που είναι, η πρόκληση ενός χωρίς διακρίσεις «μακελειού» και οι επιθέσεις αυτοκτονίας.

Σε ένα ευρύτερο από τον Καύκασο πλαίσιο, στον γεωπολιτικά χώρο της Κεντρικής Ασίας¹²⁴, η αμφισβήτηση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας¹²⁵, που μέχρι τώρα λειτουργούσε ως σταθεροποιητής, έναντι του διάχυτου ισλαμικού φονταμενταλισμού είναι μέρος του προβλήματος, σε όσμωση με την τρομοκρατία σε αυτή την ασταθή περιοχή.

Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός, εκμεταλλευόμενος τη θρησκευτική εχθρότητα εναντίον του αμερικανικού τρόπου ζωής και επωφελούμενος από την αραβο-ισραηλινή σύγκρουση, έχει προκαλέσει πολλές ανακατατάξεις, έχοντας δώσει ένα σαφή αντιδυτικό και αντιαμερικανικό προσανατολισμό¹²⁶. Το κρίσιμο στοιχείο όμως είναι ότι, επειδή ο ισλαμικός φονταμενταλισμός δεν διαθέτει πολιτική συνοχή και δεν υπάρχει, μέχρι τώρα κάποιο ισχυρό γνήσια ισλαμικό κράτος, η πρόκληση του δεν είχε γεωπολιτικό κέντρο και έχει εκφραστεί μέσω διάχυτης βίας.

Μία διέξοδο για το Ισλάμ θα μπορούσε να είναι, η πιθανή επιτυχία του Ισλαμικού Κράτους¹²⁷ να οικοδομήσει ένα κράτος πάνω στις στάχτες των υπαρχόντων εθνών στο Ιράκ και στην Συρία. Αυτό το επίτευγμα σηματοδοτεί μια απειλή που θα υπερβεί το πολιτικό τοπίο αυτών των δύο προαναφερόμενων κρατών καθότι για πρώτη φορά στην σύγχρονη ιστορία, μια ένοπλη οργάνωση θα καταφέρει να δημιουργήσει ένα κράτος πάνω στα συντρίμια των υπαρχόντων εθνών όχι μέσω επανάστασης όπως στο Ιράν αλλά μέσω ενός κατακτητικού πολέμου με τρομοκρατικές τακτικές. Άρα το

---

¹²³ Eric Hobsbawn, *Παγκόσμια Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σσ. 78-79.

¹²⁴ Στην περιοχή που έχω όριοθετήσει στην εισαγωγή της παρούσας διατριβής, σσ. 2-3.

¹²⁵ Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, μετάφραση Ελ. Αστερίου, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σ. 100.

¹²⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, ο.π., σσ. 180.

¹²⁷ Loretta Napoleoni, *Ο ισλαμιστικός φοίνικας*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015, σσ. 35-36.

Ισλαμικό κράτος θα είναι το καινούριο μοντέλο της τρομοκρατίας που αυτή την στιγμή εμπεδώνει στην περιοχή την δημιουργία ενός κράτους κέλυφος¹²⁸.

Επιπλέον σε αυτό το περιβάλλον προβάλλουν δύο ακόμη γνωρίσματα του πολέμου¹²⁹. Το ένα σύγχρονο χαρακτηριστικό είναι ότι οι ένοπλες δυνάμεις δεν βρίσκονται βασικά στα χέρια νόμιμων κυβερνήσεων με τις εμφύλιες συρράξεις να είναι περισσότερες από τις διακρατικές¹³⁰ και να έχουν την μορφή διεθνοτικής σύγκρουσης¹³¹. Η νέα σύγκρουση δηλαδή είχε ως διακύβευμα την «ιδιοκτησία του κράτους» και την επιβολή της κουλτούρας μιας εθνότητας ή φυλής στην άλλη¹³². Επιπλέον χαρακτηριστικό αποτελεί ότι, έχει διαβρωθεί σημαντικά η διάκριση ανάμεσα στους μαχητές και τους αμάχους, με τους τελευταίους να αποτελούν όχι μόνο τυχαία θύματα αλλά και επιλεγμένους στόχους στρατιωτικών ή στρατιωτικοπολιτικών επιχειρήσεων.

Παράλληλα η αυξανόμενη επικοινωνία μεταξύ των κρατών και των λαών, γνωστή και ως παγκοσμιοποίηση¹³³ και η συνεπακόλουθη τάση για συνεργασία σε διάφορα ζητήματα, οδήγησαν τους θεωρητικούς σε αναζήτηση δράσεων, που να διασφαλίζουν την αποτελεσματική διεθνή συνεργασία και συντονισμό ενεργειών μεταξύ κρατικών και μη κρατικών δρώντων με περιφερειακούς, παγκόσμιους οργανισμούς και ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε διάφορους παρεμφερείς θεματικούς

---

¹²⁸ Στο μοντέλο κράτους κέλυφος που καθιέρωσε η PLO και που τώρα καθιέρωσε το Ισλαμικό Κράτος προηγούνται η οικονομία και η υποδομή ενώ η πολιτική αναγνώριση έπεται σε αντίθεση με το μέχρι τώρα καθιερωμένο μοντέλο οικοδόμησης έθνους, Loretta Napoleoni, ο. π., σ. 55.

¹²⁹ Eric Hobsbawn, *Παγκόσμια Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σσ. 27-28.

¹³⁰ Σύμφωνα με στοιχεία του προγράμματος Συλλογής Πληροφοριών για τις Συγκρούσεις της Ουψάλας στη Σουηδία (UCDP) το 2013 δεν έγινε καμία διακρατική σύγκρουση ενώ αντιθέτως έγιναν 24 αμιγώς εσωτερικές συγκρούσεις και 9 εσωτερικές που διεθνοποιήθηκαν με την εμπλοκή των γειτόνων.

¹³¹ Herfried Munkler, *Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 2005, σελ 37.

¹³² Ειρήνη Χειλά, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21^ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σ.27.

¹³³ Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Χαρ. Παπασωτηρίου στο βιβλίο του «*Η Διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σ. 133, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο των περασμένων δύο αιώνων και όχι κάποια πιο επίκαιρη έννοια.

χώρους¹³⁴. Η ρύθμιση των προβλέψεων της διεθνούς οργάνωσης θα ανάγκαζε τα εθνικά κράτη να προστρέξουν στην βοήθεια των διεθνών οργανισμών για να αντιμετωπίσουν τις νέες πολύπλοκες μορφές σύγκρουσης. Άρα η παγκοσμιοποίηση, απαιτούσε περισσότερη εθνική διακυβέρνηση, ώστε να επιτευχθεί η πιο αντιπροσωπευτική συμμετοχή των κρατών στην λήψη των αποφάσεων προκειμένου οι μεταρρυθμίσεις να μην επιβάλλονται αλλά να αποτελούν μέρος μιας συνολικής διαδικασίας¹³⁵.

Η διαδικασία όμως αυτή αντιμετωπίζει δυσκολίες στην εφαρμογή της, που βασικά συνίσταται στην απροθυμία των ισχυρών κρατών να προωθήσουν περαιτέρω ενοποιητικές πολιτικές και δράσεις στην οικονομία και στην αναπτυξιακή πολιτική σε φτωχές χώρες, με αποτέλεσμα το χάσμα να αυξάνεται και να υπάρχει σώρευση αισθημάτων αντίδρασης από την πλευρά των αδυνάτων, που φθάνουν μέχρι την τρομοκρατία¹³⁶.

Γενικά ο θανάσιμος συνδυασμός της παγκοσμιοποίησης και της αύξησης της φτώχειας¹³⁷ έχει προκαλέσει γενική ανασφάλεια και έχει υποδαυλίσει ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ φυλών κάτω από τα λάβαρα της θρησκείας και της φατρίας σε συγκρούσεις που έχουν γίνει αναπόφευκτα πολυπολικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι η παγκοσμιοποίηση βυθίζει ορισμένες περιοχές σε συνθήκες αναρχίας είναι οι συνθήκες που διέπουν σήμερα, μεγάλο μέρος της Συρίας και του Ιράκ.

Βέβαια, δεν είναι λογικό όλα τα αρνητικά στην παγκόσμια αρένα να οφείλονται στην παγκοσμιοποίηση και η αρνητική χροιά που έχει λάβει αυτή η έννοια είναι υπερβολική. Το ανοικτό διεθνές οικονομικό σύστημα, αποτελεί τον ισχυρότερο μηχανισμό οικονομικής ανάπτυξης στην ιστορία και όσα κράτη συμμετείχαν γνώρισαν πολύ μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης από εκείνα που δεν συμμετείχαν¹³⁸. Άλλωστε σύμφωνα με τον Gilpin η παγκοσμιοποίηση σήμερα είναι πιο περιορισμένη απ' ότι στα τέλη του 19^{ου} αιώνα¹³⁹. Παράλληλα πρέπει να επισημάνουμε ότι η σημερινή παγκοσμιοποίηση έχει αλλάξει πρόσωπο, με την ανάδυση περιφερειακών οικονομικών

---

¹³⁴ Ειρήνη Χειλά, ο.π., σ. 28.

¹³⁵ Ngairé Woods, «*Global Governance and the Role of Institutions*», σ. 29.

¹³⁶ Stanley Hoffman, *Χάος και βία. Η παγκοσμιοποίηση, τα καταρρέοντα κράτη, η τρομοκρατία και η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2001, σ. 64.

¹³⁷ Loretta Napoleoni, *Ο ισλαμιστικός φοίνικας*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015, σσ. 158-159.

¹³⁸ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, ο.π.σσ. 142-143.

¹³⁹ Robert Gilpin, *Παγκόσμια πολιτική οικονομία*, Εκδόσεις Ποιότητα, σ. 60.

μπλοκ με σκοπό την πιο επιτυχημένη αντιμετώπιση των κρίσεων που προκύπτουν¹⁴⁰.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η παγκοσμιοποίηση, που βέβαια αποτελεί ένα σύνθετο, διαχρονικό, πολιτικοοικονομικό φαινόμενο, ενώ έχει προωθηθεί από κάθε άποψη, οικονομικά, τεχνολογικά, πολιτισμικά, ακόμη και γλωσσικά, δεν έχει ιδιαίτερη επιτυχία πολιτικά και στρατιωτικά καθότι τα εδαφικά κράτη παραμένουν οι μόνες δραστικές αρχές¹⁴¹. Τούτη η πραγματικότητα εξηγεί την απουσία κάποιας αποτελεσματικής παγκόσμιας αρχής ικανής να ελέγξει ή να διευθετήσει τις ένοπλες συρράξεις χωρίς να εξαιρούμε την ηγεμονία μιας υπερδύναμης που δεν μπορεί να αναπληρώσει το κενό μιας παγκόσμιας αρχής. Στη σημερινή πραγματικότητα οι ΗΠΑ δεν ελέγχουν το παγκόσμιο σύστημα καθότι έχει αυξηθεί ο ρόλος και η σημασία άλλων δρώντων παραγόντων όπως των περιφερειακών δυνάμεων, των Διεθνών Διακυβερνητικών Οργανισμών και των Διεθνών μη κυβερνητικών Οργανώσεων¹⁴².

Μια απάντηση απέναντι στο πρόσταγμα για εκσυγχρονισμό και προσαρμογή στη διάδοση των οικονομικών, πολιτισμικών και πολιτικών αξιών που κυριαρχούν στις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης¹⁴³ είναι ο εθνικισμός. Στην περίοδο της αποικιοκρατίας είχε το πρόσωπο της εθνικής αυτοδιάθεσης, ως μέσο αποκατάστασης των ανισοτήτων για τους λαούς που βίωναν τις συνέπειες του αποικιακού ζυγού, ενώ σήμερα αποτελεί μια βίαια αντίδραση απέναντι στην «νέα παγκόσμια κουλτούρα». Είναι μια διακριτή ταυτότητα απέναντι στην ομοιομορφία που πρεσβεύει η παγκοσμιοποίηση και συνιστά πηγή σύγκρουσης τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ των κρατών.

Κατά την διπολική περίοδο ο φόβος των συνεπειών της αντιπαράθεσης περιορίζε την διάχυση των εθνικιστικών παθών ή με μια άλλη ανάγνωση, ο διπολισμός¹⁴⁴ χρησίμευε ως όχημα για την καταπίεση και εξουδετέρωση των

---

¹⁴⁰ Ειρήνη Χειλά, ο.π., σ. 143.

¹⁴¹ Eric Hobsbawm, *Παγκόσμια Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 2008, σ. 34.

¹⁴² Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Χρήστος Φραγκονικολόπουλος, *Επίμετρο: Χαρακτηριστικά της Ρωσίας τον 21^ο αιώνα*, σ. 224.

¹⁴³ Roland Paris, «Peacebuilding and the limits of Liberal Internationalism», τομ. 22, τευχ. 2, 1997, σσ. 74-76.

¹⁴⁴ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, ο.π., σ. 24.

μειονοτικών εθνικισμών, αν ληφθεί υπόψη ότι μια σειρά κρατών του ανατολικού συνασπισμού φιλοξενούσαν εθνότητες που συνόρευαν με την μητέρα πατρίδα.

Η παγκοσμιοποίηση, επέτρεψε την διάχυση των φαινομένων του εθνικισμού και της εθνοτικής διαμάχης, που αναδύθηκαν από την διάλυση των πολυεθνικών κρατών του πρώην ανατολικού συνασπισμού με στόχο την αναζήτηση στο εθνοτικό μωσαϊκό άλλων ομάδων που μοιράζονται κοινή ταυτότητα. Έτσι το ίδιο σύστημα που οικοδομήθηκε το κράτος έθνος έρχεται σε αντίθεση με το «παγκόσμιο κράτος»¹⁴⁵. Επίσης ο εθνικισμός αποτέλεσε το εργαλείο των πολιτικών ελίτ προκειμένου να διεκδικήσουν την εξουσία παράλληλα βέβαια με την έκδηλη αδυναμία των κρατικών δομών¹⁴⁶.

Ιστορικά στη Μέση Ανατολή, μετά την αποικιοκρατία, η διαιώνιση στην εξουσία αυταρχικών καθεστώτων, η δημιουργία παρασιτικών ελίτ και τελικά η αποτυχία των Αραβικών κυβερνήσεων να παρέχουν λύσεις για τα καυτά προβλήματα των κοινωνιών (βελτίωση βιοτικού επιπέδου, καταπολέμηση της ανεργίας, λύση στο πρόβλημα της Παλαιστίνης) έδωσαν έρεισμα για την ανάδειξη αντιπολιτευτικών φωνών που στηρίχτηκαν πάνω σε Ισλαμιστικές ιδεολογίες. Οπότε, οι αποτυχημένες πολιτικές επιλογές¹⁴⁷ των αραβικών καθεστώτων και οι συνακόλουθες λαϊκές απογοητεύσεις, οδήγησαν στην εκ νέου ανακάλυψη της θρησκείας.

Παράλληλα, η επιβολή του συστήματος των εθνών-κρατών στα μουσουλμανικά εδάφη¹⁴⁸ κλόνισε τις παραδοσιακές πολιτικές δομές και την γενικότερη πολιτική αντίληψη των περιοχών αυτών, διότι οι Μουσουλμάνοι βρέθηκαν αντιμέτωποι με μια νέα πολιτική μονάδα, το έθνος-κράτος και με ένα νέο οικουμενικό πολιτικό σύστημα, αποτελούμενο από μεμονωμένα έθνη-κράτη, τα οποία δεν αντικατόπτριζαν τις βασικές διαστάσεις της Ισλαμικής κοσμοθεωρίας.

Υπάρχει μια νέα τάση στο ισλαμικό πολιτικό στερέωμα έπειτα από την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης και την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων.

---

¹⁴⁵ Ειρήνη Χειλά, ο.π., σ. 32.

¹⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 49.

¹⁴⁷ Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Η οργή του Ισλάμ και οι φανατικοί της Τζιχάντ*, Επίκεντρο, Θεσ/νίκη, 2015, σ.139.

¹⁴⁸ Νταβούτογλου Αχμέτ, *Εναλλακτικές κοσμοθεωρίες. Η επίδραση της ισλαμικής και της δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική θεωρία*, Μετάφραση: Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ Αθήνα, 2011, σ. 408.

Ταυτόχρονα με την αναζωογόνηση της πολιτικής παράδοσης σε ολόκληρο τον κόσμο, αυτή η σύγχρονη πολιτική ρητορική στην Ισλαμική πολιτική θεωρία, έχει εισέλθει σε μια διαδικασία, εκ νέου ανακάλυψης της κλασικής παράδοσης. Στο μεταξύ, σε αντιστοιχία με την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης ενάντια στο σύστημα των εθνών-κρατών, το βασικό ζήτημα για το ισλαμικό πολιτικό στερέωμα φαίνεται να είναι η εκ νέου ερμηνεία της πολιτικής του παράδοσης και θεωρίας ως εναλλακτικού παγκόσμιου συστήματος αντί απλώς ως προγράμματος για την ισλαμοποίηση μεμονωμένων εθνών-κρατών¹⁴⁹.

Κατά την διάδοση του Ισλάμ, τον 7ο, 8ο, 9ο αιώνα μ.Χ. η εξάπλωση της νέας, τότε θρησκείας, προς τη Δύση, σταμάτησε στον Καύκασο. Σήμερα το Ισλάμ είναι η θρησκεία που εξαπλώνεται με όλο και ταχύτερο ρυθμό στον πλανήτη. Επιπλέον ο βασικός πυρήνας του ΙΚ βρίσκεται στη Συρία, δηλαδή μια χώρα όχι τόσο μακριά από τον Καύκασο¹⁵⁰. Καθίσταται προφανές ότι τόσο η μακρά περίοδος της χριστιανικής ρωσικής αυτοκρατορίας, όσο και η αθεϊστική περίοδος της σοβιετικής εποχής που επίσημη κρατική πολιτική ήταν η καθολική εξάλειψη της θρησκείας από την κοινωνία¹⁵¹, απέτυχαν να αποβάλουν την επιρροή του Ισλάμ από τα μουσουλμανικά κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η θέση του Ισλάμ σε Κασπία και Καύκασο ως στοιχείο της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας εγγυήθηκε την επιβίωση και την παρούσα δύναμη συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων και αποτελεί ένα εναλλακτικό πολιτικό κίνημα.

Σύμφωνα με την ανάλυση μερίδας διανοητών¹⁵² οι Αμερικάνοι και οι Σοβιετικοί είχαν ήδη από το 1979 πέσει θύματα του κύματος αναβίωσης του ισλαμισμού που σάρωνε το μουσουλμανικό κόσμο. Οι βασικοί ανταγωνιστές των Αμερικάνων ήταν οι σίιτες μουσουλμάνοι οπαδοί του Αγιατολαχ Χομείνι στο Ιράν, ενώ οι βασικοί αντίπαλοι των Σοβιετικών ήταν οι Σουνίτες Μουσουλμάνοι, (με αρκετές διαφορές δογματικές και άλλες, από τους σίιτες).

Σήμερα στην νέα εκδοχή της τρομοκρατίας τα υποκείμενα δεν

---

¹⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 425.

¹⁵⁰ Michael Crowley, Putin faces blowback from Syria intervention, 10/9/15, <http://www.politico.eu/article/putin-faces-blowback-from-syria-intervention>, πρόσβαση 12 Οκτ 15.

¹⁵¹ Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Α*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 101.

¹⁵² Cooley K. John, ο.π., σ.39.

περιορίζονται από κοσμικές πολιτικές ανησυχίες. Στόχος¹⁵³ τους δεν είναι να επηρεάσουν, αλλά να σκοτώσουν και σε μεγάλους αριθμούς και ως εκ τούτου δηλώνουν το ενδιαφέρον τους στην απόκτηση χημικών και ακόμα και πυρηνικών όπλων. Είναι ακριβώς αυτός ο συνδυασμός - θρησκευτικού κίνητρου και επιθυμίας να επιφέρουν καταστροφικό πλήγμα - που είναι νέα στην τρομοκρατία.

Πλέον έχουμε την ένδειξη ότι ο Βόρειος Καύκασος αποτελεί ένα φυτώριο τζιχαντιστών. Είναι μια περιοχή που τροφοδοτεί το Ισλαμικό κράτος με μαχητές διατεθειμένους να δώσουν τη ζωή τους (αλλά κυρίως τα κεφάλια άλλων) για το ακραίο Ισλάμ. Στην πρωτεύουσα της Τσετσενίας, το Γκρόζνι, σχεδόν 1.000.000 άνθρωποι βγήκαν στους δρόμους και διαδήλωσαν κατά των σκίτσων του Μωάμεθ από το Charlie Hebdo. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συνολικός πληθυσμός της Τσετσενίας είναι 1.200.000 άνθρωποι¹⁵⁴. Οι τζιχαντιστές του Βόρειου Καυκάσου είναι ένας σκληρός, ανθεκτικός αλλά ίσως υποτιμημένος ισλαμιστικός πυρήνας, κάτω ακριβώς από την "ανάσα" της Ρωσίας. Υπενθυμίζουμε ότι το Νταγκεστάν ήταν η πατρίδα των δυο βομβιστών που έσπειραν το θάνατο στο Μαραθόνιο της Βοστώνης των ΗΠΑ τον Απρίλιο του 2013, των αδελφών Τσερνάεφ και γενικά τα τελευταία 15 χρόνια, η Ρωσία έχει βιώσει αρκετή τζιχαντιστική βία, με σειρά τρομοκρατικών πολύνεκρων ενεργειών από Τσετσένους, Νταγκεστανιανούς και άλλους από τον Καύκασο.

Ο υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, Σεργκέι Λαβρόφ, εκτίμησε τον Ιούλιο του 2015 ότι περίπου 2.000 Ρώσοι πολίτες με ισλαμιστικές τάσεις αγωνίζονται μαζί με το ISIS στη Συρία. Η Μόσχα φοβάται ότι αυτοί οι μαχητές μπορεί να αποτελέσουν απειλή, αν και όταν επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Επίσης πολλοί ειδικοί στη Ρωσία συμφωνούν με την εκτίμηση που έκανε ο Ομπάμα στα μέσα Σεπτεμβρίου, ότι η Ρωσία «απειλείται με πολλούς τρόπους περισσότερο από εμάς» από το ISIS. «Έχει μεγάλο μουσουλμανικό πληθυσμό¹⁵⁵ που ιστορικά έχει

---

¹⁵³ Crenshaw, Martha. "The Debate over 'New' vs. 'Old' Terrorism", I. A. Karawan, W. McCormack, and S. E. Reynolds (Eds.), Values and Violence: Intangible Aspects of Terrorism, Springer Science+Business Media B.V, 2008, σ. 123.

¹⁵⁴ euronews, <https://www.youtube.com/watch?v=vu3RYv1RVlg>, πρόσβαση 05 Οκτ 15.

¹⁵⁵ Ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Ρωσίας εκτιμάται μεταξύ 12 και 14 τοις εκατό σε μια χώρα περίπου 150 εκατομμυρίων ανθρώπων και αυξάνεται ταχύτερα από ό,τι ο μη μουσουλμανικός πληθυσμός της χώρας, σύμφωνα με τον Michael Crowley, στο άρθρο του με τίτλο Putin faces blowback from Syria

προκαλέσει πολλά προβλήματα στο εσωτερικό της Ρωσίας», πρόσθεσε ο Ομπάμα.

Από την άλλη μεριά όμως ο Πούτιν, παρότι ζητά έναν παγκόσμιο αγώνα κατά των φανατικών Ισλαμιστών, έχει λάβει μέτρα για να εξευμενίσει τον μουσουλμανικό πληθυσμό της χώρας του. Λίγες μέρες πριν από την έναρξη των αεροπορικών επιδρομών στη Συρία, ο Πούτιν παρέστη στα εγκαίνια ενός γιγάντιου νέου τζαμιού στη Μόσχα, το οποίο είπε ότι ήταν μεγαλύτερο από οποιοδήποτε στην Ευρώπη. Πλαισιωμένος από τον πρόεδρο της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και τον ηγέτη της Παλαιστινιακής Αρχής Μαχμούντ Αμπάς, ο Πούτιν ζήτησε την καταστολή του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο είπε «θέτει σε κίνδυνο μια μεγάλη παγκόσμια θρησκεία». Το ISIS «προσπαθεί να στρατολογήσει οπαδούς και εδώ στη Ρωσία», δήλωσε ο Πούτιν, προσθέτοντας ότι «οι μουσουλμάνοι ηγέτες της Ρωσίας είναι θαρραλέοι και άφοβα χρησιμοποιούν την επιρροή τους για να αντισταθούν σε αυτή την εξτρεμιστική προπαγάνδα».

3.2 Κυρίαρχα ζητήματα ασφαλείας στον Καύκασο

Μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ¹⁵⁶, ο Καύκασος αποτελεί τον γεωπολιτισμικό χώρο, που το ρωσικό κράτος αναμετράται με την ικανότητά του στην διατήρηση της εδαφικής του ακεραιότητας και στην διαδικασία επανάκτησης ενός αναβαθμισμένου ρόλου στην νέα παγκόσμια κατανομή ισχύος. Η δοκιμασμένη ρωσική πολιτική που στηρίζεται στις παραδοσιακές δομές των λαών αυτών, με τα γένη και τις ισχυρές οικογένειες, με κομματική ή κρατική νομιμοποίηση, δεν αποδίδει απόλυτα σε μια εποχή που οι ξενικές επιρροές διαπερνούν με άνεση ακόμη και τις κάποτε απρόσιτες πλαγιές του Καυκάσου.

Η περιοχή του Καυκάσου συνιστούσε αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής από τα πρώτα κίονια χρόνια της σύστασης του Σοβιετικού κράτους. Έχει κάποια ιδιαίτερα κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά, οικονομικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά που όριζαν έως τώρα και θα ορίζουν στο μέλλον, τις τύχες των λαών όπου ζουν εκεί. Πολύ συνοπτικά τα στοιχεία αυτά είναι:

- (1) Δύσβατη διέλευση, μορφολογία εδάφους.
- (2) Δεκάδες διαφορετικές εθνικότητες με πολλές φορές εκ διαμέτρου

---

intervention, 10/9/15, <http://www.politico.eu/article/putin-faces-blowback-from-syria-intervention>, πρόσβαση 12 Οκτ 15.

¹⁵⁶ <http://sotiriosdemopoulos.blogspot.gr/2009/10/blog-post.html>, πρόσβαση 03 Οκτ 15.

αντίθετη ιδεολογία, συνήθειες, παραδόσεις και ιστορία.

(3) Πλούσια κοιτάσματα ορυκτών, πετρελαίου και φυσικού αερίου που σε συνδυασμό με το υπέδαφος της Κασπίας, συνιστούν πηγή προβλημάτων για τις εν λόγω δημοκρατίες, διότι σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να εκμεταλλευτούν αυτό τον πλούτο με δικά τους μέσα και αναγκάζονται να γίνονται κράτη δορυφόροι των μεγάλων δυνάμεων.

Όταν λοιπόν, δεχόμαστε ως δεδομένο πως η δυνατότητα για πλήρη ανεξαρτησία και αυτοδιάθεση των χωρών αυτών είναι σχεδόν αδύνατη για τους λόγους που αναφερθήκαν, τότε είναι φυσικό πως εξωτερικές δυνάμεις θα ορίζουν σε ένα μεγάλο βαθμό τις τύχες της ευρύτερης περιοχής.

Τα ευρασιατικά βάλκάνια είναι σημαντικά από άποψη ασφαλείας τριών τουλάχιστον από τους αμεσότερους και τους ισχυρότερους γείτονές τους, συγκεκριμένα της Ρωσίας, της Τουρκίας και του Ιράν, ενώ και η Κίνα εκδηλώνει αυξημένο πολιτικό ενδιαφέρον για την περιοχή.

3.2.1 Βόρειος Καύκασος

Η διοικητική κατανομή της περιοχής που απαρτίζεται από επτά Αυτόνομες Δημοκρατίες (ΑΔ) και δύο Αυτόνομες Περιοχές (ΑΠ) με τις ΑΔ να είναι οι πιο ανεξάρτητες. Οι Δημοκρατίες επίσης έχουν εκλεγμένο πρόεδρο και κυβέρνηση χωρίς πρωθυπουργό. Συνήθως, η άρχουσα πολιτική τάξη των εκάστοτε Δημοκρατιών προέρχεται από τις ίδιες, με καλές σχέσεις και διασυνδέσεις με την Μόσχα.

Όταν ο νέος ομοσπονδιακός χάρτης της Ρωσίας ήταν γεγονός, δύο μονάχα δημοκρατίες δεν υπέγραψαν συμφωνία με την Μόσχα για τις ακριβείς αρμοδιότητες και το πολιτικό σύστημα που θα έχουν ως οντότητες μέσα στην ομοσπονδία. Η πρώτη είναι η ΑΔ του Ταταρσταν¹⁵⁷, σημαντική ιστορικά περιοχή¹⁵⁸ για την Ρωσία. Παρόλα αυτά δεν υπήρξαν προβλήματα μεταξύ Μόσχας και του Καζάν και η Δημοκρατία χαίρει σταθερότητας και οικονομικής ευημερίας.

Η άλλη όμως Δημοκρατία που από τότε δεν είχε δεχθεί την

---

¹⁵⁷ Στις 30 Αυγούστου του 1990 οι Τατάροι ανακοίνωσαν την ανεξαρτητοποίησή τους από το Σοβιετικό Καθεστώς και το 1992 απέκτησαν το δικό τους Σύνταγμα, το οποίο έπειτα από σχετικό δημοψήφισμα υπερψηφίστηκε με 62%. Σύμφωνα με σχετικά άρθρα του ίδιου Συντάγματος το κράτος του Ταταρσταν ανήκει επίσημα στη Ρωσική Ομοσπονδία. <http://www.mylady.gr/arthra>, πρόσβαση 26 Απρ 15.

¹⁵⁸ Η έκτασή της υπολογίζεται σε 68.000 km² και ο πληθυσμός της σε περίπου 3.800.000 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2002.

συμφωνία αυτή με την Μόσχα ήταν η Τσετσενία. Η τότε άρχουσα τάξη της Δημοκρατίας συμπεριλαμβανομένων του Τζοχάρ Ντουρνάγιεφ πού ήταν ο πρόεδρος της περιοχής, αλλά και άλλων δυνάμεων της αντιπολίτευσης, πίστευαν πως η Τσετσενία μπορεί να ήταν μέρος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και της ΕΣΣΔ, αλλά τώρα που η Ένωση διαλύθηκε θα έπρεπε να ακολουθήσει τον δρόμο της ανεξαρτησίας. Επίσης εκτός της Τσετσενίας, προβληματικές είναι οι ΑΔ του Νταγκεστάν, της Βόρειας Οσσετίας, η Ινγκουσετία, η Καμπαρντίνο-Μπαλκαρία και το Καρατσάι-Τσερκεσία. Οι ΑΠ των Σταυρούπολη και Κρασνοντάρ έχουν παραμείνει σχετικά ασφαλείς και ειρηνικές.

Για να ξεδιπλώσουμε τον χάρτη των ταραχών στην περιοχή πρέπει να λάβουμε υπόψη τις βασικές παραμέτρους και τους πυλώνες της ρωσικής πολιτικής έναντι του Β. Καύκασου. Χαρακτηριστικά το 2000 ο πρόεδρος Πούτιν δήλωνε κατά την διάρκεια μιας συνέντευξης στα πλαίσια της αυτοβιογραφίας του, πως εάν δεν αντιδρούσε στην Τσετσενία, με τον σκληρό τρόπο που έπραξε κατά τον δεύτερο Ρώσο-Τσετσένικο πόλεμο, θα υπήρχε ο κίνδυνος οι εξτρεμιστές να επηρεάσουν και άλλες τέτοιες αποσταθεροποιητικές δυνάμεις στην χώρα, με πιθανή κατάληξη μια «Γιουγκοσλαβοποίηση» της Ρωσίας, δηλαδή σταδιακή διάλυσή της. Επιπλέον ο Καύκασος θεωρείται από το Κρεμλίνο, διαχρονικά, ως μία εκ των πλέον νευραλγικών περιοχών της Ομοσπονδίας και προϋπόθεση για το μέλλον του ίδιου του Κράτους.

Πρόβλημα όμως υφίσταται και για το πώς βλέπουν οι μη Ρώσοι πολίτες της Τσετσενίας, το ενδιαφέρον της κεντρικής εξουσίας για την περιοχή τους. Πιστεύουν ότι σκοπός αυτού του ενδιαφέροντος είναι μόνο η ασφάλεια της Ομοσπονδίας σαν οντότητα. Δεν νιώθουν, με άλλα λόγια, πως η Μόσχα ενδιαφέρεται για τους ίδιους, αλλά ότι προσπαθεί να διατηρήσει το status quo για το καλό των υπολοίπων Ρώσων. Αυτό, με ασφάλεια μπορούμε να πούμε πως ισχύει από την εποχή των Τσάρων και συνεχίστηκε με τους Σοβιετικούς πολιτικούς σχεδιαστές και δημιουργούς των ορίων των μετέπειτα Δημοκρατιών. Τον διοικητικό χωρισμό των περιοχών αυτών, διαμόρφωσε ο Γεωργιανός Ιωσήφ Βησαρίονοβιτς Τζουγκασβίλι, γνωστός μετέπειτα ως Στάλιν χωρίς όμως να λάβει υπόψη του πως μία μέρα η ΕΣΣΔ θα διαλυόταν.

Υπάρχει όμως και η σημαντική παράμετρος της ενέργειας που

βέβαια ισχύει σε όλο τον Καύκασο. Τα τραγικά τρομοκρατικά τυφλά χτυπήματα, καθώς και οι αναταραχές σε Τσετσενία και Νταγκεστάν έχουν να κάνουν και με τον αγωγό πετρελαίου που καταλήγει στο λιμάνι του Νοβοροσσίσκ, προερχόμενος από το Αζερμπαϊτζάν. Ο αγωγός αυτός είναι υψίστης σημασίας για τα ρωσικά συμφέροντα στην περιοχή καθώς ο ανταγωνισμός σε αυτό το πεδίο αυξάνει μετά και την λειτουργία του αγωγού Μπακού-Τσειχάν.

Προς το παρόν δεν διαφαίνεται μία συντονισμένη αντιρωσική πανκαυκασιανή τρομοκρατική οργάνωση, πλην όμως οι στόχοι των τρομοκρατών καθώς και η βαρβαρότητα τους, που συναγωνίζεται αυτή του κατασταλτικού Ρωσικού στρατού, είναι ενδεικτικά για το ότι δεν διαγράφεται μια δυναμική ειρήνης στον ρωσικό Καύκασο. Στόχος των τρομοκρατών αποτελεί το να προσέλθει η Ρωσία στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με τους εκπροσώπους τους.

Πάντως βασική επιδίωξη αυτών των αυτονομιστικών τάσεων αποτελεί η δημιουργία μίας ενιαίας ισλαμικής δημοκρατίας στα νότια της Ρωσίας. Αυτό δεν μπορεί να μετουσιωθεί σε πραγματικότητα, παρά μόνο αν επικρατήσει η αστάθεια στην περιοχή, την οποία θα εκμεταλλευτούν οι Τσετσένοι αυτονομιστές και όχι μόνο, ώστε να προωθήσουν το σχέδιο τους. Προσαρμοζόμενοι, όμως, στα νέα δεδομένα οι Τσετσένοι φαίνεται να έχουν, αυτή τη στιγμή, έναν διπλό σκοπό. Αφενός να καταδείξουν στην διεθνή κοινότητα ότι η κατάσταση στην Τσετσενία δεν είναι ομαλοποιημένη, όπως ισχυρίζεται ο Πούτιν και αφετέρου να αναδείξουν την αδυναμία του ρωσικού κράτους να τους ελέγξει, ή έστω να τους περιορίσει ομαλοποιώντας την κατάσταση.

Αυτό τον στόχο άλλωστε εξυπηρέτησε και το μπαράζ τρομοκρατικών ενεργειών στα τέλη του καλοκαιριού του 2004 με την κατάρριψη των δύο αεροπλάνων, την βομβιστική επίθεση έξω από το μετρό της Μόσχας και την ομηρία χιλίων και πλέον μαθητών και γονέων στο Μπεσλάν της Βόρειας Οσσετίας. Επιπλέον, οι Τσετσένοι τρομοκράτες επιδιώκουν μέσω των ενεργειών τους την διεθνοποίηση του τσετσενικού, προσδοκώντας στη Δύση, δείχνοντας ότι είναι ικανοί για τα πάντα, αφού από την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και μετά απώλεσαν την ανοιχτή υποστήριξη που τους παρείχαν οι ΗΠΑ και την γενικότερη συμπάθεια με την οποία προσέγγιζε τον αγώνα τους ένα μεγάλο μέρος της διεθνούς κοινής γνώμης.

Δυστυχώς, για αυτούς, η δραματική αύξηση των επιθέσεων τους

εναντίον αμάχων, είχαν το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα. Ναι μεν το πρόβλημα της Τσετσενίας διεθνοποιήθηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα· πλην όμως, ο διεθνής παράγοντας, στο σύνολο του στράφηκε εναντίον αυτών που μέχρι πρότινος έτεινε να θεωρεί εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα δίνοντας τους την ταμπέλα των τρομοκρατών.

Ο Πούτιν εκμεταλλευόμενος στο έπακρο την ευκαιρία που του έδωσαν οι ίδιοι οι τρομοκράτες αλλά και η «ευαισθησία» των Αμερικανών απέναντι σε ανάλογα ζητήματα, προϊόν των επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου, κατάφερε να συμπεριλάβει τους Τσετσένους στο πακέτο της διεθνούς τρομοκρατίας. Η δεδομένη ώσμωση με την Αλ Κάιντα, το Ισλαμικό Κράτος και του εν γένει παγκόσμιου τρομοκρατικού δικτύου με Το Εμιράτο του Καυκάσου, που έχει αναλάβει την ευθύνη για σωρεία τρομοκρατικών επιθέσεων με πολλά θύματα, έχει περιπλέξει την κατάσταση στην περιοχή¹⁵⁹.

Ο Αμερικανός αναλυτής Gordon Hahn¹⁶⁰ έχει προειδοποιήσει ότι το Εμιράτο του Καυκάσου, αποτελεί κέντρο της Ισλαμικής τρομοκρατίας και λαμβάνει ουσιαστική υποστήριξη από το διεθνές τρομοκρατικό δίκτυο. Προειδοποιεί επίσης ότι το δίκτυο αυτό έχει εξαπλωθεί σε Βέλγιο, Γερμανία, Τσεχία, Γαλλία και Αζερμπαϊτζάν.

Η Ρωσία, αντιλαμβανόμενη αυτή την παράμετρο, έχει λάβει βοήθεια σε μέσα και πληροφορίες από το Ισραήλ και τις ΗΠΑ¹⁶¹. Επίσης η Μόσχα έχει την κατανόηση και υποστήριξη του Πεκίνου που έχει παρόμοια προβλήματα με μουσουλμάνους της επικράτειάς του, αλλά και των άλλων χωρών της Κεντρικής Ασίας που συναισθάνονται τους κινδύνους που ελλοχεύουν από μια γενικότερη ανάφλεξη στον Βόρειο Καύκασο.

Πάντως, η πολυπλοκότητα της κατάστασης καταδεικνύεται και κατά την κρίση στην Ουκρανία, όπου την ίδια ώρα που οι Τσετσένοι “εθελοντές” και πεπειραμένοι μαχητές τάσσονται με το τσετσένικο “Τάγμα Θανάτου” στην αυτοαποκαλούμενη Λαϊκή Δημοκρατία του Ντονιέτσκ, στην ανατολική Ουκρανία στο πλευρό των φιλορώσικων δυνάμεων, απέναντί τους πολεμά μια άλλη ομάδα ομοεθνών

---

¹⁵⁹ <http://www.kathimerini.gr/831220/article/epikairothta/kosmos/amerikanoi-ekpaideysan-tsetseno-dioikhth-toy-isis>, πρόσβαση 17 Σεπ 15.

¹⁶⁰ 3 <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf>

¹⁶¹ Αθανάσιος Δρούγος, «Η εκρηκτική κατάσταση στο Βόρειο Καύκασο και οι ευρύτερες επιπτώσεις», Επιθεώρηση ΣΕΘΑ, Τεύχος 28, Αθήνα Οκτ. 2204-Μαρ.2005, σ. 12.

τους, στο πλευρό των αντιπάλων τους, δηλαδή των κυβερνητικών δυνάμεων που ελέγχει το Κίεβο. Η άλλη ομάδα απαρτίζεται από μαχητές κάποιοι από τους οποίους διαθέτουν και δυτικά διαβατήρια, αφότου διέφυγαν από τη Ρωσία κατά τη διάρκεια των δυο πρόσφατων πολέμων μεταξύ Ρωσίας και Τσετσενίας. Αυτοί μισούν τη Μόσχα και υποστηρίζουν ότι η Ρωσία είναι κοινός εχθρός τους με την Ουκρανία, καθώς και η Τσετσενία βρίσκεται υπό την κατοχή της Ρωσίας¹⁶².

3.2.2 Νότιος Καύκασος

Τα ζητήματα ασφαλείας του Ν. Καυκάσου συνδέονται κατά ένα μεγάλο βαθμό με τα αντίστοιχα του Β. Καυκάσου. Ένα θέμα για την Ρωσία είναι πως συνορεύει με τις Γεωργία και Αζερμπαϊτζάν μέσω των ταραχωδών Δημοκρατιών της Τσερκεσίας, του Καμπαρντίνο-Μπαλκάρια, της Β. Οσσετίας, της Ινγκουσέτιας και του Νταγκεστάν. Στις τρεις χώρες του Ν. Καυκάσου υπάρχουν τέσσερις περιοχές σε διαδικασία απόσχισης και ανεξαρτοποίησης. Αυτές είναι στην Γεωργία, η Αμπχαζία, η Ν. Οσσετία (οι οποίες συνορεύουν με την Ρωσία), η Αντζαρία (δεν συνορεύει με την Ρωσία αλλά βρέχεται από την Μαύρη Θάλασσα και έχει εξωτερικά σύνορα με την Τουρκία) και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν. Υπάρχει και η περιοχή Νακιτσεβάν στην Αρμενία όπου ζουν Αζέροι και η τύχη της συνδέεται άμεσα με αυτή του Ναγκόρνο-Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν.

Για να έχουμε μια καλύτερη εικόνα για το σήμερα, πρέπει να σημειώσουμε ότι οι αναταραχές στην Υπερκαυκασία δεν εμφανίστηκαν με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, αλλά είχαν αρχίσει να γίνονται έκδηλες στην Σοβιετική ηγεσία από το έτος 1988 (Ναγκόρνο Καραμπάχ) και να υποδεικνύουν ότι η Ένωση είχε σοβαρά προβλήματα που απειλούσαν το ίδιο της το μέλλον. Τα προβλήματα αυτά καλύφθηκαν από τις ραγδαίες και ιστορικές αλλαγές συνολικά στο Ανατολικό Μπλοκ.

Δύο χαρακτηριστικά εκείνη την περίοδο, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο για την μετέπειτα εξέλιξη της περιοχής. Το πρώτο ήταν ο τομέας της πολιτικής των εθνοτήτων και οι εξάρσεις του ακραίου εθνικισμού. Ενδεικτικό είναι, ότι πολλές πολιτικές δυνάμεις της ευρύτερης περιοχής, χρησιμοποίησαν τότε τον εθνικισμό, προκειμένου να επισπεύσουν την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και να

---

¹⁶²<http://policenet.gr/article/%CE%BF%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1>. Πηγές: Reuters, Daily Mail.

αποσυνδεθούνε από αυτή. Ένα παράδειγμα που μπορούμε να αναφέρουμε εδώ, είναι η περίπτωση του Αρμενικού κινήματος του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, που το μέλος της επιτροπής του κινήματος Λεβόν Τερ Πετροσιάν (γνωστός ιστορικός και γλωσσολόγος) τον οποίο είχαν συλλάβει οι αρχές το 1988, το καλοκαίρι του 1990 εξελέγη Πρόεδρος της Αρμενικής Δημοκρατίας. Το δεύτερο χαρακτηριστικό και ενδεχομένως η απαρχή της βίας στην περιοχή, προέρχεται από τις σκληρές “απαντήσεις” του σοβιετικού στρατού κατά των πρώτων εθνικιστικών αναταραχών. Στην Τιφλίδα το 1989 και στο Μπακού το 1990 η επέμβαση και χρήση από το Κρεμλίνο των στρατιωτών του υπουργείου εσωτερικών της ΕΣΣΔ, καθώς και αλεξιπτωτιστών της σοβιετικής αεροπορίας, ως απάντηση στις εκεί διαδηλώσεις ήταν τουλάχιστον υπερβολική. Όπως πίστευε και ο στρατηγός Αλεξάντερ Λέμπεντ, η πολιτική χρήση των στρατιωτών ήταν αναγκαία διότι «Αλεξιπτωτιστές και ασφαλείς αεροδιάδρομοι ισούνται με σοβιετικό έλεγχο του Καυκάσου»¹⁶³.

Σχεδόν είκοσι πέντε χρόνια μετά και έχοντας η περιοχή της Νότιας Καυκασίας, περάσει επαναλαμβανόμενες πολιτικές κρίσεις, βρίσκεται σε μία κρίσιμη περίοδο της νεότερης ιστορίας της¹⁶⁴. Νέα δεδομένα έχουν διαμορφωθεί στην ευρύτερη περιοχή και θα μπορούσαμε να πούμε πως στην παρούσα φάση κατά εθνική περίπτωση υπάρχει ένα περίπλοκο κουβάρι σχέσεων και πολιτικών.

Η Γεωργία, αντιλαμβάνεται τη Ρωσία ως το σημαντικότερο αντίπαλό της, παρά τη δική της συμβολή στην αμοιβαία εχθρότητα των δύο χωρών. Θα πρέπει όμως οι ηγέτες της Γεωργίας να αντιληφθούν, κυρίως μετά το Ουκρανικό παράδειγμα, ότι εάν θεωρητικά καταφέρει η Γεωργία να ενσωματωθεί στους κόλπους της Ευρωπαϊκής ασφάλειας και του Ευρωπαϊκού οικονομικού θεσμικού πλαισίου, η ενσωμάτωση αυτή, δεν θα αντισταθμίσει πλήρως την απουσία σχέσεων με τη Ρωσία. Εάν η Γεωργία θέλει μια βιώσιμη ευημερία, θα πρέπει να οικοδομήσει κανονικούς διμερείς δεσμούς με τον ισχυρό της γείτονα.

Βέβαια, η κατάσταση από Γεωργιανής πλευράς δεν είναι καλύτερη και με τους ομόθρησκους Αρμένιους. Θα ανέμενε κανείς ότι η συνύπαρξη

---

¹⁶³ <http://www.themoscowtimes.com/news/article/lebed-calls-attention-to-caucasus-tensions/274182.html>, πρόσβαση 10 Ιαν 2016.

¹⁶⁴ http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/10/09/commentary/the-best-interests-of-the-caucasian-talk-circle/#.VDbPuPl_vy4, πρόσβαση 22 Απρ 15.

δύο χριστιανικών λαών¹⁶⁵ με μακραίωνη ιστορία, εν μέσω μουσουλμανικών πληθυσμών θα ήταν απόλυτη αρμονική και φιλική, ωστόσο η πραγματικότητα απέχει πολύ απ' αυτή τη θέση. Η παραδοσιακή φιλωρωσική τοποθέτηση των Αρμενίων τους έφερε αρκετές φορές σε αντίθεση με τους Γεωργιανούς με χαρακτηριστικό γεγονός ότι ένα αρμενικό τάγμα πολέμησε μαζί με τους Απχάζιους εναντίον των γεωργιανών στρατευμάτων.

Για την περικλειστή Αρμενία¹⁶⁶, σφηνωμένη στον Καύκασο, ανάμεσα στο εχθρικό Αζερμπαϊτζάν και την επίφοβη Τουρκία, χωρίς πρόσβαση στη θάλασσα, το μάλλον φιλικό Ιράν προς νότο και η επαφή με τη Ρωσία μέσω της Γεωργίας προς βορρά είναι οι ζωτικές του διέξοδοι. Η συγκεκριμένη γεωγραφική θέση της Αρμενίας, ανάμεσα σε παραδοσιακούς αντιπάλους της Ρωσίας, δηλαδή τη Γεωργία και την Τουρκία, την κάνει σημαντική για την πολιτική της Μόσχας. Η Ρωσία υπολογίζει στην Αρμενία για την επέκταση της επιρροής της στην περιοχή, ενώ το Ερεβάν βλέπει τη Μόσχα σαν εγγυητή της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας του¹⁶⁷. Οπότε για την Αρμενία, η Ρωσία αποτελεί στρατηγικό εταίρο από επιλογή ενώ στον αντίποδα η Γεωργία είναι γεωπολιτικός εταίρος από ανάγκη. Όταν η κακοκαιρία κλείνει το πέρασμα του Lars το οποίο βρίσκεται μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας και το οποίο επίσης είναι η χερσαία σύνδεση της Αρμενίας με τη Ρωσία, η Αρμενία υποφέρει.

Για αυτόν ακριβώς το λόγο η βασική γεωπολιτική πρόκληση της Αρμενίας δεν είναι τόσο η κανονικοποίηση των σχέσεων της με τις γείτονες χώρες όσο το να αποτρέψει αυτούς τους γείτονες από το να συσπειρωθούν και να της επιτεθούν (με την ευρύτερη έννοια) μαζικά και στοχευμένα.

Το Αζερμπαϊτζάν βλέπει τη Ρωσία σαν εταίρο με τον οποίο μπορεί να διαπραγματευτεί, ειδικότερα σε θέματα που αφορούν την ενέργεια και τα στρατηγικά παιχνίδια που παίζει η Ρωσία με την Ευρώπη. Η σταθερότητα και η ευημερία του Αζερμπαϊτζάν απαιτούν από τον Πρόεδρο Aliyev να σταματήσει να εξαρτάται αποκλειστικά από τις εξαγωγές ενέργειας και να βοηθήσει να δοθεί ένα τέλος

---

¹⁶⁵ Βασίλειος Ε. Γραμματικός, ο. π., σ. 302.

¹⁶⁶ Άρθρο του Δημήτρη Κωνσταντακόπουλου στις 5/4/15 «Αρμενία: μεταξύ Ευρώπης και Ασίας» στο <http://www.anixneuseis.gr/?p=115955>, πρόσβαση 04 Οκτ 15.

¹⁶⁷ Στην αρμενική πόλη Γκιούμρι εδρεύει η 102η στρατιωτική βάση της Ρωσίας, πηγή <http://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Ιαν 16.

στην μακροχρόνια διαμάχη Αζέρων και Αρμενίων γύρω από το Nagorno-Karabakh και άλλων θεμάτων όπως το status quo της περιοχής του Νακιτσεβάν στην Αρμενία.

Την παρούσα περίοδο η κυβέρνηση του Μπακού αύξησε τις στρατιωτικές δαπάνες κατά 27%, ύψους 3,8 δις μανάτ (3,6 δις.δολ.), ξεπερνώντας το σύνολο των ετήσιων δαπανών συνολικά, της Αρμενίας. Η Αρμενία, ωστόσο, είναι μέλος του υπό ρωσικής ηγεσίας αμυντικού οργανισμού CSTO¹⁶⁸ και φιλοξενεί στο έδαφός της μια ρωσική στρατιωτική βάση¹⁶⁹. Τα θέματα που απασχολούν την Μόσχα σε σχέση με το Αζερμπαϊτζάν είναι ο αγωγός Μπακού-Τσειχάν που συνιστά ανταγωνισμό του Ρωσικού αγωγού Μπακού-Νοβοροσίσκ, ο χωρισμός του πυθμένα και των υδάτων της Κασπίας που εμπλέκει επιπλέον το Ιράν, το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν και φυσικά την Ρωσία και τέλος ο Αμερικανικός παράγοντας στην περιοχή. Μέσα στα πλαίσια της εξομάλυνσης των σχέσεων του τριγώνου Μόσχας-Ουάσιγκτον-Μπακού, ο υιός Αλιέγιεφ απαγόρευσε, διά του συντάγματος της χώρας, την εγκατάσταση βάσεων ρωσικών ή αμερικανικών.

Ο ιστός των σχέσεων της Μόσχας με όλες τις χώρες της περιοχής, έχει δημιουργήσει δικλίδες ασφαλείας για την ρωσική πολιτική, λόγω ιστορίας και γεωγραφίας, κάτι βέβαια που στερείται η Αμερική. Ενώ, για παράδειγμα, το Μπακού συμπλέει με το Ιράν στο θέμα της Κασπίας, το Ιράν θεωρεί την Μόσχα ως τον πρωταρχικό σύμμαχό του στην περιοχή και έτσι, ακόμα και για αυτό το καίριο θέμα δεν είναι σε θέση να έρθει σε πλήρη αντιπαράθεση με την Ρωσία.

3.2.3 Κοινά αίτια πρόκλησης αναταραχής στον Καύκασο.

Συνοψίζοντας τέσσερα είναι τα πεδία στα οποία πρέπει να επικεντρωθούμε και τα οποία, διακρατικά στην φύση τους παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα για ένα ευμενές μέλλον στην περιοχή συνδεδεμένα άμεσα μεταξύ τους αλλά και με την τρομοκρατία:

- (α) Διακίνηση ναρκωτικών.
- (β) Λαθρεμπόριο και εμπόριο όπλων.
- (γ) Ανταγωνισμός αγωγών υδρογοναθράκων.
- (δ) Οικονομική υστέρηση.

¹⁶⁸ Ανάλυση του CSTO στη σ. 89 του παρόντος.

¹⁶⁹ <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-26/war-haunts-russia-s-southern-fringe-putting-pipelines-at-risk>

Ειδικά για τα ναρκωτικά επισημαίνεται, ότι προέρχονται από τις πρώτες ύλες του Αφγανιστάν, δηλαδή από το όπιο, που νόμιμα σε πολλές περιπτώσεις καλλιεργείται και συνιστά ιστορικά, εισόδημα για πολλούς χιλιάδες Αφγανούς. Ενδεικτικό είναι σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε πως η αρμόδια αμερικανική αρχή του Υπουργείου Εξωτερικών (State Department), INCB, υποστηρίζει στις ετήσιες εκθέσεις της ότι αυτή η παραγωγή αυξάνεται κάθε χρονιά κατά 8%.

Επιπλέον πρέπει να καταγράψουμε την άποψη ότι η άνθηση της εμπορίας των ναρκωτικών βρήκε πρόσφορο έδαφος μέσω των ρωσικών στρατευμάτων¹⁷⁰ κατοχής που είχαν εισβάλλει την δεκαετία του '80 στο Αφγανιστάν, καθότι το προσωπικό αυτό ήρθε σε επαφή με τους τόπους παραγωγής και διότι στην συνέχεια σε μια κοινωνία που δεν τους έδινε ευκαιρίες, κατέφυγαν για να επιβιώσουν στην εγκληματικότητα και επάνδρωσαν την «ρωσική μαφία» που ανέλαβε το βάρος της διακίνησης των ναρκωτικών, εκτός από την Ρωσία, στη Δυτική Ευρώπη και την Βόρεια Αμερική.

Κοντά και παράλληλα με τα ναρκωτικά ευδοκίμει και το εμπόριο όπλων¹⁷¹ σε τοπικό αλλά και διεθνές επίπεδο. Αυτό συνδέεται στενά με περιφερειακές συγκρούσεις όπως στην Τσετσενία, καθώς και με άλλες συγκρούσεις μέσα και γύρω από την Ρωσική Ομοσπονδία, όπως αυτή του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Μερίδιο και σε αυτή την κατάσταση έχει βέβαια επίσης η σύγκρουση στο Αφγανιστάν και ο εναπομείναν εξοπλισμός από τα αμερικανικά δίκτυα των Μουτζαχεντιν ώστε να αντιμετωπίσουν τους εισβολείς Ρώσους. Τούτη ήταν και μια σημαντική πηγή εξοπλισμού της αναδυόμενης τρομοκρατίας

Επιπλέον, υπάρχει και το θέμα του ανταγωνισμού των αγωγών και συγκεκριμένα του ρωσικού Μπακού-Νοβοροσίσκ και ο αμερικανικής εμπνεύσεως Μπακού-Τσεϊχάν. Οι ΗΠΑ με την πολιτική συνεργασία της Τουρκίας προχώρησαν στην κατασκευή του αγωγού αυτού, με σκοπό να ανταγωνιστεί τον Ρωσικό αγωγό στην περιοχή. Η επιτυχία όμως του αγωγού αυτού, είναι μειωμένη για τον λόγο του ότι από τον αγωγό δεν περνάνε προς το παρόν οι απαιτούμενες ποσότητες πετρελαίου, ώστε να καταστεί κυριολεκτικά ανταγωνιστικός αλλά και κερδοφόρος. Παρόλα αυτά, η εκτεταμένη και επιθετική εξωτερική οικονομική πολιτική της Μόσχας σε όλο το φάσμα

---

¹⁷⁰ Cooley K. John, ο.π., σ.233.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σσ. 237-244.

της ζώνης επιρροής της, κυρίως στον τομέα της ενέργειας (πετρέλαιο, φυσικό αέριο και παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος), έχει σχεδόν αναγκάσει χώρες όπως το Αζερμπαϊτζάν, τουλάχιστον να ‘καθίσουν στο ίδιο τραπέζι’ με Ρώσους αξιωματούχους και businessmen που δρουν στην θέση των πάλαι ποτέ Σοβιετικών στρατιωτών για την επίτευξη στόχων της Μόσχας.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως σε όλες τις αναταραχές που συμβαίνουν στην περιοχή, εμπλέκεται η αντιπαλότητα και ο ανταγωνισμός που υπάρχει μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων, ιδιαίτερα στον χώρο της μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου.

3.3 Ενεργειακή ασφάλεια –Δυνατότητες –Ασφάλεια δικτύων

Οι βασικές πηγές πρωτογενούς παραγωγής ενέργειας, ανήκουν στο κράτος εκείνο εντός της επικράτειας του οποίου ευρίσκονται, βάσει της αρχής της διαρκούς εθνικής κυριαρχίας επί των φυσικών πόρων. Σταδιακά όμως, ανάλογα προς την εξέλιξη των διεθνών ισορροπιών και την μεταβολή των αναγκών (ιδίως της ζήτησης) στην παγκόσμια οικονομία, οι κανόνες που έμμεσα ή άμεσα αφορούν στην ενέργεια πολλαπλασιάστηκαν και επεξετάθηκαν σε άλλες διαστάσεις της ενεργειακής εξίσωσης, όπως λ.χ. η διαμετακόμιση, ή συνδέθηκαν με συντρέχοντα θέματα, όπως η προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον οι εξελίξεις της τεχνολογίας και ο πολλαπλασιασμός των αναγκών παγκοσμίως οδήγησαν στην επέκταση των δικαιωμάτων του κράτους για την αποκλειστική εκμετάλλευση φυσικών πόρων σε εύρος περιοχών και είδη πόρων άγνωστα έως τα μέσα του 20ου αιώνα¹⁷².

Στο παρελθόν, το σοκ που προκάλεσε στις ανεπτυγμένες οικονομίες της Δύσης το εμπάργκο πετρελαίου των αραβικών χωρών, είχε εδραιώσει την αντίληψη ότι ο απρόσκοπτος εφοδιασμός και η ενεργειακή τους επάρκεια αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Κινήσεις που τότε έγιναν (εξοικονόμηση, εξυγίανση δομών, προσθήκη νέων προμηθευτών, αναζήτηση νέων κοιτασμάτων, προώθηση εναλλακτικών πηγών κλπ.) συνέβαλαν ώστε να ισορροπήσει η κατάσταση της παγκόσμιας αγοράς, απορροφώντας και αναταράξεις που ακολούθησαν όπως η ιρακινή κρίση και η ευρύτερη αναταραχή που επικρατεί στις μέρες μας στη Μέση Ανατολή. Η ενεργειακή ασφάλεια όμως, με την

---

¹⁷² Βλ. ενδεικτικά την ανάλυση για την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (εύρος αποκλειστικής αρμοδιότητας, όρια υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, δυνατότητες ενεργειακής εκμετάλλευσης παλίρροιας, κυμάτων, ανέμου πέραν βυθού κλπ.)

έννοια της επάρκειας, έμεινε ριζωμένη στο δυτικό υποσυνείδητο.

Κατά τα τελευταία χρόνια η ενεργειακή ασφάλεια¹⁷³ έχει μετατραπεί σε ένα σημαντικό θέμα διαμάχης στο χώρο της διεθνούς ασφάλειας. Αυτό οφείλεται στην αυξανόμενη εξάρτηση της Ευρώπης από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο και τις αυξημένες ενεργειακές ανάγκες αναδυόμενων δυνάμεων όπως η Κίνα και η Ινδία κτλ. Πρόσθετοι παράγοντες περιλαμβάνουν ένοπλες απειλές κατά του ενεργειακού εφοδιασμού μέσω τρομοκρατικών επιθέσεων ή πειρατείας καθώς και πολιτική αστάθεια σε πολλές χώρες παραγωγής ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των προσπαθειών μερικών από τις χώρες αυτές να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως πολιτικό όπλο.

Στα πλαίσια αυτά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που αποτελεί κλασσική περίπτωση ανεπτυγμένων οικονομιών ελλειμματικού ενεργειακού ισοζυγίου, η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας αφορά πρωτίστως την εξασφάλιση επαρκούς και σταθερού εφοδιασμού των αναγκών λειτουργίας και ανάπτυξης της οικονομίας. Αφορά την ασφάλεια του καταναλωτή και βέβαια την ασφάλεια του πελάτη. Πλέον υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση στην Ευρώπη ότι το «business as usual» με τη Ρωσία δεν μπορεί να συνεχιστεί έτσι. Οι πρόσφατες ρωσικές ενέργειες στην Ουκρανία και η συγκρουσιακή στάση της, με ισχυρές τις αποχρώσεις του Ψυχρού Πολέμου, θέλουν την χώρα από πολλούς να μην θεωρείται ως αξιόπιστος εταίρος στην ανάπτυξη της αμοιβαίας ενεργειακής ασφάλειας.

Υπάρχει όμως και η άλλη όψη του νομίσματος, εκείνη που αφορά την ασφάλεια των παραγωγών χωρών ως προς την αγορά που προμηθεύεται το προϊόν τους. Οι παραγωγές χώρες επιζητούν επίσης σταθερότητα στην διάθεση των εξαγωγών τους, ασφαλή πρόσβαση προς τις αγορές των προϊόντων τους, οικονομικούς όρους που εξασφαλίζουν την ανανέωση των παραγωγικών υποδομών τους. Η αλληλεξάρτηση αυτή είναι εμφανέστερη ιδιαίτερα στην περίπτωση του φυσικού αερίου. Επιπλέον η διαφοροποίηση, όχι μόνο των πηγών προμηθείας, αλλά και των οδών διαμετακόμισης (τράνζιτ) αποτελεί βασικό στοιχείο της ενεργειακής ασφάλειας επίσης για τον καταναλωτή, αλλά και για τον προμηθευτή.

Η γεωστρατηγική σημασία της περιοχής του Καυκάσου βρίσκεται στο γεγονός πως αποτελεί κόμβο, από τη μια, ανάμεσα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής,

---

¹⁷³ Ιωάννης Παρίσης, «Μεσόγειος», Περιοδικό AMYNA ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, τεύχος Ιουνίου 2013, σ.32.

του Περσικού Κόλπου με ευρωπαϊκό τμήμα της Ρωσίας και από την άλλη, της Τουρκίας (Βαλκάνια - Ανατολική Μεσόγειος) με την περιοχή της Κασπίας (και συνολικότερα της Κεντρικής Ασίας). Έτσι, από τον Καύκασο, αναγκαστικά περνούν τα «ρεύματα» των ενεργειακών αποθεμάτων, αλλά και οι σημαντικές συγκοινωνιακές αρτηρίες και δίκτυα.

Καθώς η επέκταση των ερευνών και η ανάπτυξη ιδιαίτερα στην περιοχή της Κασπίας οδηγούν σε αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα παράκτια κράτη έχουν μεγάλες ποσότητες για εξαγωγή. Επιπλέον η άμεση εκμετάλλευση των πόρων είναι ουσιαστική για τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, αφού πρέπει να γίνει απόσβεση των τεράστιων επενδύσεων που γίνονται από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις πετρελαίου. Εντούτοις, η υποδομή που υπάρχει μετά από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είναι ανεπαρκής. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης, στο κέντρο περίπου της Ασίας, η Κασπία βρίσκεται μακριά από τα μεγάλα λιμάνια και τους υπάρχοντες οδούς προς τα κέντρα κατανάλωσης. Πολυάριθμοι νέοι αγωγοί καθώς και επεκτάσεις των ήδη υπαρχόντων σε κάθε μια από τις βασικές κατευθύνσεις έχουν προταθεί και κάποιοι ήδη έχουν κατασκευαστεί. Επιπλέον υπάρχουν ερωτηματικά για λόγους πολιτικούς αλλά και ασφάλειας, ως προς το εάν οι ανεξάρτητες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης πρέπει να εξαρτώνται από την Ρωσία (ή οποιαδήποτε άλλη χώρα) ως μοναδική επιλογή για τις εξαγωγές τους και έτσι έχουν ήδη εκφράσει την επιθυμία τους να βρουν εναλλακτικές διαδρομές μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Όμως πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η Ρωσία έχει ένα μυστικό όπλο¹⁷⁴ στο οπλοστάσιο της εθνικής της ισχύος. Όπως πολλά άλλα κράτη του Τρίτου Κόσμου και των Αραβικών απολυταρχιών και σε αντίθεση με την πλούσια Δύση και την αναδυόμενη Ασία, η Ρωσία βασίζεται στα έσοδα από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο για το ήμισυ περίπου του κρατικού της προϋπολογισμού. Αυτά τα έσοδα, μεταμορφώνουν και αναβαθμίζουν αυτόν τον τυπικό δείκτη και έτσι η Ρωσία ξεφεύγει από το φάσμα της οικονομικής καθυστέρησης, καθιστώντας το όχημα για την φιλοδοξία της να αναδυθεί ως παγκόσμιος ηγέτης.

Σε αντίθεση με τους διεφθαρμένους πολιτικούς που βλέπουν τον

---

¹⁷⁴ Daniel Twinin, Putin's Power Politics, Rebuilding Russian clout, one natural-gas pipeline at a time, 16 Ιαν 2006, <http://www.weeklystandard.com/article/7745>, πρόσβαση 29 Δεκ 15.

πετρελαϊκό πλούτο της χώρας τους ως μέσο πλουτισμού των ελίτ, ο Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν μεθοδικά, προέβει, στην εδραίωση του κρατικού έλεγχου επί των ενεργειακών πόρων της Ρωσίας και της χρησιμοποίησής τους ως εργαλείο στις διεθνείς σχέσεις. Οι ενεργειακές εξαγωγές της Ρωσίας έχουν αντικαταστήσει τόσο την ισχύ των πυρηνικών όπλων όσο και την Κομμουνιστική Διεθνή και είναι πλέον ο κύριος παράγοντας της ρωσικής επιρροής στο εξωτερικό. Η Ευρώπη για παράδειγμα σήμερα, βασίζεται στη Ρωσία για το ήμισυ σχεδόν του φυσικού αερίου και το ένα τρίτο του πετρελαίου της. Ορισμένες χώρες εξαρτώνται περισσότερο, ειδικά από το ρωσικό φυσικό αέριο: Η Ρωσία προμηθεύει το 40 % της συνολικής ζήτησης στη Γερμανία, το 65 % στην Πολωνία και τη Βουλγαρία, το 70 % στην Ουγγαρία, και 80 % στην Τσεχική Δημοκρατία. Η Αυστρία, η Σλοβακία, καθώς και οι χώρες της Βαλτικής είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου εξαρτώμενες από τη Ρωσία για το φυσικό αέριο.

Σε αυτό το πλαίσιο αποτελεί σύνηθες όπλο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής¹⁷⁵ ο καθορισμός των ενεργειακών της εξαγωγών σε σχέση με τα αντισταθμιστικά οφέλη στα οποία στοχεύει η Gazprom, από την πίεση που επιθυμεί να ασκήσει, αλλά και από τα αντίποινα που θέλει να επιβάλει σε κράτη που αποπειρούνται να αποδεσμευτούν από την ρωσική σφαίρα επιρροής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στροφή της Γεωργίας προς τη Δύση και η πρόθεσή της να γίνει μέλος του NATO είχε σαν αποτέλεσμα την αξίωση υψηλότερων τιμών από την Gazprom. Αντίθετα, η Ρωσία δεν έχει παύσει την επιχορήγηση με δωρεάν φυσικό αέριο των αποσχισμένων από την Γεωργία επαρχιών της Νότιας Οσσετίας και της Απχαζίας.

Η αλλαγή στη ροή ενέργειας στη περιοχή, από τον υπάρχοντα άξονα βορρά-νότου προς τη Ρωσία, στον άξονα Ανατολής-Δύσης προς την Ευρώπη και τα αναπτυσσόμενα τμήματα της Ασίας, είναι σύμφωνη με τους στόχους ανάπτυξης των πρόσφατα ανεξάρτητων κρατών. Τα τρία μεγαλύτερα προγράμματα αγωγών της περιοχής, το Caspian Pipeline Consortium Project (CPC), ο αγωγός πετρελαίου Μπακού –Τιφλίδα – Τσεϋχάν (BTC), και ο αγωγός του νότιου Καυκάσου (SGC) θα οδηγήσουν στη μείωση της εξάρτησης της περιοχής από τη Ρωσία. Εντούτοις, η Ρωσία και οι επιχειρήσεις πετρελαίου της, παραμένουν ακόμα οι βασικοί φορείς ανάπτυξης

---

¹⁷⁵ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 4^ο, Φίλιππος Πρόεδρος, Η ρωσική ενεργειακή στρατηγική στην Ευρώπη, σ. 124.

αυτών των προγραμμάτων και λαμβάνουν τη μεγαλύτερη μερίδα των κερδών. Αναλυτικότερα:

(1) Το πρόγραμμα Caspian Pipeline Consortium Project (CPC) συνολικού μήκους 935 μιλίων (1.505 χλμ) συνδέει με αγωγούς πετρελαίου τις περιοχές της Κασπίας θάλασσας του Αζερμπαϊτζάν και του Καζακστάν (πεδίο Tengiz), με το λιμάνι της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα Νοβόροσισκ (Novorossiysk). Η συνέχεια της μεταφοράς γίνεται με βυτιοφόρα τάνκερ, δια της θαλάσσιας οδού προς τις παγκόσμιες αγορές. Αυτό το δίκτυο προκαλεί αύξηση των θαλασσίων δρομολογίων, με αποτέλεσμα τη συμφόρηση στα στενά του Βοσπόρου. Η Τουρκία έχει εκφράσει ανησυχίες για τις δυνατότητες των στενών του Βοσπόρου και εφαρμόζει περιοριστικά μέτρα ελέγχου κυκλοφορίας των πετρελαιοφόρων. Επίσης έχει δηλώσει περιβαλλοντικές ανησυχίες για μια πιθανή σύγκρουση ή ατύχημα στα στενά (με αποτέλεσμα τη διαρροή πετρελαίου) ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης κυκλοφορίας βυτιοφόρων. Κατά συνέπεια, εξετάζονται διάφορες επιλογές για να επιτευχθεί η παράκαμψη των στενών του Βοσπόρου μία από τις οποίες αποτελούσε και η με ελληνικό ενδιαφέρον ανάπτυξη του σχεδίου Μπουρκάζ- Αλεξανδρούπολη¹⁷⁶.

Γενικά είναι αγωγός Ρωσικών συμφερόντων Το Αζερμπαϊτζάν δεν τον εκτιμά ιδιαίτερα καθώς υποβαθμίζεται η ποιότητα της δικής του παραγωγής¹⁷⁷ με άλλα πετρέλαια χαμηλής ποιότητας και επιπλέον επιβαρύνεται η τιμή από τα ιδιαίτερα υψηλά κόμιστρα διέλευσης από τη Ρωσία.

(2) Αγωγός πετρελαίου Μπακού- Τιφλίδα –Τσευχάν (BTC), που εξάγει το αζέρικο πετρέλαιο (και ενδεχομένως ποσότητα του Καζακστάν) κατά μήκος μιας διαδρομής 1.040 μιλίων από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν μέσω της Γεωργίας στο τουρκικό μεσογειακό λιμάνι του Τσεϋχάν (Ceyhan) απέναντι από την Κύπρο. Τον αγωγό εκμεταλλεύεται κοινοπραξία με κύριο μέτοχο την BP και είναι κατά βάση αμερικανικών συμφερόντων.

Αποτελεί τον πλέον επίμαχο, δαπανηρό και σημαντικό από

---

¹⁷⁶ Ο αγωγός θα είχε μήκος 288 χλμ (127 σε ελληνικό έδαφος και 161 σε βουλγαρικό). Οι αποθηκευτικοί χώροι στη Βουλγαρία θα ήταν δυνατότητας 450.000 m³ και οι αντίστοιχοι στην Ελλάδα 650.000 m³. Θα μετέφερε συνολικά 35-50 τόνους ρωσικό πετρέλαιο στην ευρωπαϊκή αγορά.

¹⁷⁷ Οι ρωσικές πετρελαϊκές εταιρείες αγοράζουν μεγάλες ποσότητες πετρελαίου από την Κ. Ασία και αναμειγνύουν το πετρέλαιο αυτό που είναι ποιοτικά ανώτερο με το ρώσικο και εξασφαλίζουν για την δική του παραγωγή υψηλότερες τιμές.

γεωπολιτικής άποψης αγωγό μεταφοράς πετρελαίου στην περιοχή, καθώς παρακάμπτει πλήρως το ρωσικό έδαφος και μεταφέρει πετρέλαιο του Αζερμπαϊτζάν στις νότιες ακτές της Τουρκίας. Σημείο ιδιαίτερης προσοχής αποτελεί από πλευράς ασφαλείας η διέλευση του αγωγού από την Ν. Οσσετία σε απόσταση βολής από το Ρωσικό πυροβολικό και από Κουρδικές περιοχές της Τουρκίας.

Η Ρωσική πρόταση περιλάμβανε την ενίσχυση του υφιστάμενου ενεργειακού δρόμου από το Μπακού προς το ρωσικό λιμάνι του Νόβοροσισκ, γνωστό και ως «βόρειο δρόμο». Η αμερικανική εμμονή και υποστήριξη του BTC οφείλονταν στην άποψη ότι το έργο θα διασφάλιζε:

(α) Την εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία του Αζερμπαϊτζάν και της Γεωργίας από την Ρωσία¹⁷⁸.

(β) Θα τους απέφερε αδιαμφισβήτητα οικονομικά κέρδη.

(γ) Θα συντελούσε στην παράκαμψη της Ρωσίας από τις προσοδοφόρες ενεργειακές εξαγωγές της Κεντρικής Ασίας.

(3) Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου (SGC) συνολικού μήκους 4.000 χλμ που θα διέρχεται από 7 χώρες για την μεταφορά φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν προς την ΕΕ και αναφέρεται σε τρεις επιμέρους αγωγούς. Έχει σχεδιαστεί παράλληλα στον αγωγό πετρελαίου BTC για το μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής και συνδέει το Μπακού με εγκαταστάσεις κοντά στην πόλη Erzerum. Περιλαμβάνει:

(α) Τον Αγωγό Νότιου Καυκάσου από το πεδίο φυσικού αερίου Shah Deniz II που διέρχεται μέσω του Αζερμπαϊτζάν και της Γεωργίας,

(β) τον αγωγό TANAP διερχόμενο μέσω της Τουρκίας και

(γ) τον αγωγό TAP που θα ξεκινά από την Ελλάδα και θα μεταφέρει φυσικό αέριο μέσω της Αλβανίας και μέσω ενός υποθαλάσσιου τμήματος της Αδριατικής στην Ιταλία.

Το πρώτο αέριο του Αζερμπαϊτζάν αναμένεται να εισρεύσει μέσω του αγωγού Νοτίου Καυκάσου το 2019-2020, ενώ θα μπορούσε να μεταφέρει επιπλέον προμήθειες από την Ανατολική Μεσόγειο (συμπεριλαμβανομένου των κοιτασμάτων

---

¹⁷⁸ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Στέλιου Σωτηρίου, Κεφάλαιο 2^ο, *Η ρωσική επιχειρηματική ολιγαρχία*, σσ. 71-72.

του Ισραήλ και της Κύπρου), από το βόρειο Ιράκ, και ενδεχομένως από το Τουρκμενιστάν και το Ιράν. Επίσης, κάποιο τμήμα του αναμένεται να μεταφέρει αζέρικο φυσικό αέριο από την Ελλάδα στη Βουλγαρία και βορειότερα. Στα πλαίσια αυτά η Ρωσία πρόσφατα ακύρωσε το έργο του αγωγού South Stream που θα παρείχε φυσικό αέριο προς την Ευρώπη μέσω Βουλγαρίας, παρακάμπτοντας την Ουκρανία. Αντί αυτού, η Ρωσία σχεδιάζει να κατασκευάσει τον «New Blue (Turkish) Stream», μεταφέροντας φυσικό αέριο προς την Τουρκία και, στη συνέχεια, σε ένα κομβικό σημείο στα ελληνοτουρκικά σύνορα (TANAP).

3. Θεσμοί ευρασιατικής ολοκλήρωσης¹⁷⁹.

Με τον όρο Ευρασία¹⁸⁰ εκφράζεται η πεποίθηση ότι γεωγραφικά, πολιτισμικά και ιστορικά η Ρωσία δεν ανήκει ούτε στην Ευρώπη ούτε στην Ασία αλλά αποτελεί ουσιαστικά ξεχωριστή ήπειρο. Η ευρασιατική ιδεολογία δεν αναγνωρίζει φυλετικά αλλά μόνο γεωπολιτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

Ο ευρασιατισμός¹⁸¹ ως δόγμα δεν είναι μετασοβιετικό δημιούργημα, αλλά εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη διάρκεια του 19ου αιώνα και διαδόθηκε περισσότερο κατά τον 20ό αιώνα, ως διαρθρωμένη εναλλακτική λύση στον σοβιετικό κομμουνισμό και ως αντίδραση στην υποτιθέμενη παρακμή της Δύσης. Το συγκεκριμένο δόγμα αντιμετώπιζε μια πραγματικότητα, γιατί η εθνική αφύπνιση των μη Ρώσων εντός της Σοβιετικής Ένωσης απαιτούσε ένα ευρύ υπερεθνικό δόγμα ώστε σε ενδεχόμενη πτώση του κομμουνισμού να μην είχαμε την αποσύνθεση της παλιάς Μεγάλης Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

Σύμφωνα με το δόγμα, η Ευρασία, είναι το φυσικό γεωγραφικό πλαίσιο για το ξεχωριστό «έθνος» του ρωσικού λαού, που είναι η συνέπεια μιας ιστορικής συμβίωσης ανάμεσα στους Ρώσους και τους μη Ρώσους κατοίκους των ανοικτών στεπών, η οποία δημιούργησε, μια μοναδική ευρασιατική πολιτισμική και πνευματική

---

¹⁷⁹ Η δομή και τα περισσότερα τεχνικά στοιχεία της συγκεκριμένης ενότητας έχουν ληφθεί από το πόνημα του Κώστα Μαργαρίτου, *Η Ευρασιατική Ένωση και η υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2015.

¹⁸⁰ Άρθρο του Γιώργου Ρεγκούκου στο online περιοδικό ΧΡΟΝΟΣ, τεύχος 22, Φεβρουάριος 2015, με τίτλο, *ευρασία: η ρωσική φενάκη του μεσοπολέμου*, <http://www.chronomag.eu/index.php/g-gs-s-s-f-spl.html>, πρόσβαση 17 Νοε 15.

¹⁸¹ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», μετάφραση Ελ. Αστερίου, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σσ. 192-194.

ταυτότητα που καμία σχέση δεν έχει με το Δυτικό πρότυπο.

Πάντως για να ορισθεί η ταυτότητα¹⁸² της Ρωσίας στον 21^ο αιώνα, αποτελεί κρίσιμο ερώτημα για την ακαδημαϊκή και πολιτική κοινότητα της Ρωσίας το κατά πόσο η σύγχρονη Ρωσία είναι μια ευρωπαϊκή ή ευρασιατική χώρα. Οι οπαδοί της ευρωπαϊκής-ασιατικής θέσης και στρατηγικής επισημαίνουν ότι τα πρώτα μετασοβιετικά χρόνια (1992-1994), η Ρωσία θεωρείτο “δυτική χώρα” χωρίς να καταφέρει τελικά να δομήσει ένα βιώσιμο στρατηγικό – ισότιμο συνεταιρισμό με τις ΗΠΑ ή την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παράλληλα οι σχέσεις της με τις λοιπές περιφερειακές δυνάμεις περιέπεσαν σε τέλμα Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν στα τέλη της δεκαετίας του ’90 να είναι απομονωμένη, από τις κυρίαρχες τάσεις των οικονομικών πολιτικών ολοκλήρωσης.

Οπότε, πρεσβεύουν ότι η αναβίωση της ευημερίας της Ρωσίας μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της συνεργασίας με την Δύση ταυτόχρονα με την Ανατολή (κοινότητα Ασίας -Ειρηνικού), ως εγγυητή των εθνικών της συμφερόντων. Αντικειμενικά, μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ οι συγκεκριμένες απόψεις ήταν το θεωρητικό πλαίσιο της αντιευρωπαϊκής ρητορικής διαφόρων Ρώσων εθνικιστών πολιτικών, που επιθυμούσαν την άσκηση παγκόσμιας ηγεσίας.

Στην αντίπερα όχθη οι οπαδοί του δυτικού προσανατολισμού και της “μετρημένης” ρωσικής εξωτερικής πολιτικής δηλώνουν ότι η Ρωσία από πλευράς προέλευσης και πολιτισμού είναι μια ευρωπαϊκή χώρα. Προτάσσουν τις εσωτερικές προτεραιότητες των καθημερινών προβλημάτων των ρώσων πολιτών όπως την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την βελτίωση της εκπαίδευσης, την παρακολούθηση των επιστημονικών προκλήσεων, έναντι των “αυτοκρατορικών βαρών” από τα οποία έπασχε και η ΕΣΣΔ. Θεωρούν ότι η πρόκληση για την Ρωσία είναι η οικοδόμηση μια δημοκρατικής και ευημερούσας κοινωνίας.

Στην σύγχρονη δυτική σκέψη¹⁸³ υπάρχει επίσης έντονος προβληματισμός και μάλλον μια ατέρμονη συζήτηση, σε πολλά θέματα για τον πόλο ΗΠΑ-Ενωμένη Ευρώπη, που σε μεγάλο βαθμό περιλαμβάνουν και τον ρωσικό

---

¹⁸² Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Tatiana A. Shakleina, Κεφάλαιο 5^ο, *Η Ρωσία στη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική*, σσ. 150-154.

¹⁸³ Στο ίδιο σσ 95-98.

παράγοντα. Αυτά σίγουρα αφορούν την μεταξύ τους ισοτιμία και ειδικά σχετικά με την Ευρώπη, θέματα όπως, το ποιος θα πρωτοστατεί στην Ενωμένη Ευρώπη, ποια θα είναι τα σύνορα της και ποια επίσης θα είναι η θέση του ΝΑΤΟ. Το έτερο σημαντικό δίλλημα που απασχολεί την δυτική σκέψη, αφορά το μέλλον της Ρωσίας, ως δημοκρατική χώρα, στενά δεμένη με την Ευρώπη. Υποτίθεται ότι μια δημοκρατική Ρωσία θα έδειχνε μεγαλύτερη συμπάθεια στις αξίες τις οποίες συμμερίζονται η Αμερική και η Ευρώπη και επομένως είναι πιθανότερο να γίνει ο νεότερος εταίρος στη διαμόρφωση μιας σταθερότερης και πιο συνεργαζόμενης Ευρασίας. Έτσι, υπάρχει μεγάλη επικάλυψη μεταξύ του ευρωπαϊκού διλήμματος που αναλύσαμε προηγουμένως και του δεύτερου διλήμματος που αφορά τη Ρωσία, χωρίς βέβαια να μπαίνουν στο περιθώριο απόψεις όπως του Σάμιουελ Χάντινγκτον¹⁸⁴ (Huntington Samuel) που υποστηρίζει ότι η Ρωσία ήταν και παραμένει διακριτή από την Δύση οντότητα καθώς δεν εκτέθηκε σχεδόν καθόλου στα ιστορικά φαινόμενα που διαμόρφωσαν τον δυτικό πολιτισμό.

Όμως, οι φιλοδοξίες της Ρωσίας μπορεί να υπερβαίνουν την επιδίωξη να την αναγνωρίζουν και να τη σέβονται ως δημοκρατία¹⁸⁵. Στο ρωσικό κατεστημένο που καθορίζει την εξωτερική πολιτική (το οποίο αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από πρώην σοβιετικούς αξιωματούχους), δεν βρήκαν θέση οι απόψεις των φιλελεύθερων οπαδών της δυτικοποίησης και ακμάζει η βαθιά ριζωμένη επιθυμία για έναν ειδικό ευρασιατικό ρόλο, ο οποίος θα επέφερε ως συνέπεια, την υποταγή στη Μόσχα των μετασοβιετικών κρατών που απέκτησαν πρόσφατα την ανεξαρτησία τους.

Όπως λοιπόν ήταν φυσικό, την ύστερο εποχή της Σοβιετικής Ένωσης, η ρωσική υψηλή στρατηγική ανακλαστικά, προσπάθησε να ανασχέσει την επαπειλούμενη διάλυση της. Η ρωσική ασφάλεια¹⁸⁶ εξαρχής, ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την σταθερότητα και την φιλορωσικότητα του ευρύτερου μετασοβιετικού χώρου, κατά τον ίδιο τρόπο που συνδεόταν η ασφάλεια της ΕΣΣΔ, με την διατήρηση της σοβιετικής

---

¹⁸⁴ Huntington Samuel, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, Terzo Books, Αθήνα 1998, σ. 156-158.

¹⁸⁵ Zbigniew Brzezinski, ό. π., σελ 96.

¹⁸⁶ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Θεόδωρος Τσακίρης, Κεφάλαιο 6°, *Το Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού*, σσ. 183-184.

ηγεμονίας επί της πρώην Ανατολικής Ευρώπης, ώστε να προστατεύεται ο σοβιετικός «μητροπολιτικός» χώρος από τις δυτικές καπιταλιστικές δυνάμεις.

Αυτό, επετεύχθη με την εγκαθίδρυση ενός διακυβερνητικού οργανισμού που διαδέχθηκε την ΕΣΣΔ στα πεδία της πολιτικής συνεργασίας και του εμπορίου, την Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ)¹⁸⁷ [Commonwealth of Independent States(CIS)]. Η ίδρυσή της¹⁸⁸ έγινε στις 08 Δεκ. 1991 με πρωτοβουλία των προέδρων της Ρωσίας, Ουκρανίας και Λευκορωσίας¹⁸⁹, προκειμένου να βρεθεί ένα διάδοχο σχήμα και ακολούθως, στις 25 του ίδιου μήνα, παραιτήθηκε ο Γκορπατσώφ από την θέση του Προέδρου της ΕΣΣΔ, οπότε τυπικά διαλύθηκε το Σοβιετικό κράτος. Σε αυτό τον οργανισμό, έγιναν μέλη και τα τρία κράτη του Καυκάσου, (Γεωργία, Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν.

Η Κοινοπολιτεία αυτή ήταν ένα μόρφωμα που εξυπηρέτησε ως προστάδιο στην πλήρη ανεξαρτητοποίηση, με στόχο την ομαλότερη δυνατή μετάβαση στη νέα μετα-σοβιετική εποχή. Τυπολογικά το ακριβέστερο είναι να χαρακτηριστεί αυτό το νέο σχήμα ως μίας μορφής συνομοσπονδίας, αφού η –όποια- ένωση ερείδονταν νομικά σε Διεθνή Συνθήκη ενώ τα κράτη ρητά διατηρούσαν την, νεοπαγή, ανεξαρτησία και κυριαρχία τους. Αξίζει να επισημανθεί, ιδία στο πεδίο του συγκριτικού δικαίου, ότι η Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών που ιδρύθηκε με το Πρωτόκολλο της Άλμα Άτα αποτέλεσε το τελευταίο ιστορικό παράδειγμα συνομοσπονδιακού κρατικού μορφώματος.

---

¹⁸⁷ Η ΚΑΚ έχει διοικητικό κέντρο το Μινσκ της Λευκορωσίας και ασκεί τις δραστηριότητες της με βάση τον χάρτη που υιοθέτησαν τα κράτη μέλη στις 22 Ιανουαρίου 1993.

¹⁸⁸ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 1^ο, Το ρωσικό πολιτικό σύστημα στη μετασοβιετική περίοδο, σ. 20.

¹⁸⁹ Στις 8 Δεκεμβρίου 1991 οι πρόεδροι της Ρωσίας, της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας Μπόρις Γιέλτσιν, Λεονίντ Κραβτσούκ και Σεργκέι Σούσκεβιτς σε συνάντησή τους στο δρυμό Μπιελοβιέζα της Λευκορωσίας υπέγραψαν την ομώνυμη Συμφωνία με την οποία κήρυξαν άκυρη τη Συνθήκη Δημιουργίας της ΕΣΣΔ του 1922. Παρά τις αντιδράσεις του Κρεμλίνου το οποίο θεωρούσε τη Συμφωνία αντισυνταγματική αυτή υπερψηφίστηκε από τα κοινοβούλια των τριών χωρών και στις 21 Δεκεμβρίου έγινε αποδεκτή σε συνάντηση στην Άλμα Άτα του Καζακστάν από τους 11 από τους 15 ηγέτες των Σοβιετικών Δημοκρατιών (με την εξαίρεση τις 3 Βαλτικών χωρών και της Γεωργίας η οποία προσχώρησε τελικά το 1993) όπου και αποφασίστηκε η ίδρυση της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ) με το Πρωτόκολλο της Άλμα Άτα.

Επίσης από το 1992 είχαμε την Συνθήκη Συλλογικής Ασφάλειας (ΣΣΑ), [Collective Security Treaty (CST)] που ήταν η στρατιωτική πλαισίωση της CIS, με επιδίωξη την δημιουργία σταθερών δομών συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας. Η φυσική εξέλιξη, ήταν η καθίδρυση του Collective Security Treaty Organization (CSTO), τον Οκτώβριο του 2002 με την συνθήκη του Κισινάου¹⁹⁰, και από το 2009 είχαμε την δημιουργία Συλλογικών Επιχειρησιακών Δυνάμεων Αντίδρασης [Collective Operational Reaction Force (CORF)]¹⁹¹. Επίσης από το 2011 τα μέλη του SCTO διεύρυναν το πεδίο δράσης του οργανισμού προς την σύγκλιση και την εναρμόνιση της εξωτερικής τους πολιτικής. Στον Οργανισμό αυτό συμμετέχουν την παρούσα περίοδο η Ρωσία, η Λευκορωσία, από τον Καυκάσο η Αρμενία και από την Κεντρική Ασία το Καζακστάν και το Κιργιστάν.

Παράλληλα, με την έναρξη του CIS είχαμε από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας ένα αντίστοιχο εγχείρημα με την δημιουργία ενός κεντροασιατικού διακρατικού οργανισμού με σκοπό την οικονομική συνεργασία. Το 1994 ο πρόεδρος του Καζακστάν, Νουρσουλτάν Ναζαρμπάγιεφ (N. Nazarbayev) προώθησε μια συγκρατημένη και πραγματιστική εκδοχή του ευρασιατισμού¹⁹² που τελικά μέσα από μια εξελικτική πορεία και με την καταλυτική παρουσία της Ρωσίας, ενσωματώθηκε τελικά το 2000, στο Ρωσικό δημιούργημα της Ευρασιατικής Οικονομικής Κοινότητας [Eurasian Economic community (EurAsEC)]¹⁹³. Στο συγκεκριμένο δημιούργημα δεν είχαμε την συμμετοχή των χωρών της Υπερκαυκασίας.

Αυτή η κοινότητα αποτέλεσε το πρωτόλειο επίπεδο της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης [Eurasian Economic Union (EAEU)] που θεσμοθετήθηκε με την συνθήκη της Αστάνας το 2014 καθιστώντας πλέον την Ρωσία «Ευρασιατική» και όχι μόνο «Ευρωπαϊκή». Από τις χώρες του Καυκάσου η Αρμενία έχει ενταχθεί από τον Ιανουάριο του 2015.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι προοπτικές της EAEU ανάγονται σε περιφερειακό επίπεδο το οποίο αποτελεί την απάντηση απέναντι στην διεθνή

---

¹⁹⁰ Charter of the Collective Security Treaty Organization, 2002.

¹⁹¹ A. Rozanov, E. F. Dovgan, *Collective Security Treaty Organization*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva-Minsk, 2010, σς. 63-68.

¹⁹² Zbigniew Brzezinski, ό. π., σελ 195.

¹⁹³ Treaty of the Establishment on the Eurasian Economic Community, 2002.

οικονομική κρίση αλλά και σε διεθνές επίπεδο στα πλαίσια της ΕΕ αλλά και των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού.

Ακόμη, η υιοθέτηση του δόγματος εξωτερικής πολιτικής επί προεδρίας Πούτιν, το 2000 που θέσπισε ως προτεραιότητα την ενεργή ευρωπαϊκή-ασιατική πολιτική και έβαλε τα θεμέλια ορισμού της Ρωσικής Ομοσπονδίας ως μια μεγάλη δύναμη με ενεργή και πολυδιάστατη διεθνή στρατηγική, προκάλεσε ένα χρόνο αργότερα την ίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης [(The Shanghai Cooperation Organization (SCO)]¹⁹⁴. Ο Οργανισμός¹⁹⁵ αυτός με άξονες εφαρμοστικών συνεργειών την συλλογική ασφάλεια¹⁹⁶, την οικονομική πολιτική και τις πολιτικές σχέσεις, ενίσχυσε τον ρόλο της Ρωσίας ως οικονομική και στρατηγική γέφυρα μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, παράλληλα βέβαια τονίζει το ενδιαφέρον και την ανησυχία της Κίνας για την περιοχή αυτή.

Κατά μια ανάγνωση το Σύμφωνο της Σαγκάης¹⁹⁷ είναι μία οικονομική και στρατιωτική συνεργασία των χωρών της Ασίας που φιλοδοξεί ίσως να αποτελέσει το αντίβαρο του ΝΑΤΟ, αυτό που ήταν άλλοτε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, με την Ρωσία και τις υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Οι οργανισμοί αυτοί ωστόσο όχι μόνο εξασφαλίζουν διαπραγματευτική επιρροή στα παγκόσμια fora λήψης απόφασης αλλά δυνητικά παρέχουν και το μέσον για να διασφαλιστεί η οικονομική και η κοινωνική συνοχή και να δημιουργηθούν νέες ισορροπίες μεταξύ των ανθρώπινων αναγκών και των ελεύθερων αγορών¹⁹⁸.

---

¹⁹⁴ Προγενέστερη δομή αποτέλεσε το 1996 το «Shanghai Five» με μέλη την Ρωσία, την Κίνα, το Καζακστάν, η Κιργιζία και το Τζατζικιστάν. Μετά την διακήρυξη του Ντουσάμπε οι «Πέντε της Σαγκάης» μετασηματίστηκαν σε ένα περιφερειακό οργανισμό με επιρροή με νέο μέλος το Ουζμπεκιστάν.

¹⁹⁵ Charter of the Shanghai Cooperation Organization, 2002.

¹⁹⁶ Αφορά την αντιμετώπιση συλλογικά της τρομοκρατίας, των αποσχιστικών τάσεων και του εξτρεμισμού σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών και συνεργασίας μυστικών υπηρεσιών, με την οργάνωση περιφερειακής αντιτρομοκρατικής δομής [Regional Anti Terrorist Structure (RATS)], με έδρα την Τασκένδη.

¹⁹⁷ http://www.academia.edu/8223701/To_Σύμφωνο_της_Σαγκάης_ως_Αντίβαρο_του_ΝΑΤΟ, πρόσβαση 03 Οκτ 15.

¹⁹⁸ Μάνος Καραγιάννης ό.π., σ. 225.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4 ΚΑΥΚΑΣΟΣ - ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ: ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

4.1 Γεωπολιτική επαφή και διασύνδεση Καυκάσου με Μέση Ανατολή

Ο Αμερικανός ιστορικός και υποναύαρχος Άλφρεντ Θέιερ Μάχαν (Alfred Thayer Mahan) το 1902, επινόησε τον όρο «Μέση Ανατολή»¹⁹⁹ για να ορίσει την περιοχή μεταξύ της Αραβίας και της Ινδίας, η οποία είχε μεγάλη σημασία για την ναυτική στρατηγική. Πράγματι, ο Μάχαν θεώρησε τον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό βασικά σημεία του γεωπολιτικού πεπρωμένου (hinges of geopolitical destiny), διότι μπορούσαν να επιτρέψουν σε ένα ναυτικό έθνος να προβάλλει την δύναμή του σε ολόκληρο τον Ευρασιατικό δακτύλιο (Eurasian rim) και από εκεί να επηρεάσει τις πολιτικές εξελίξεις στα βάθη της Κεντρικής Ασίας. Αυτός ο άξονας προβολής ισχύος είναι η απόδειξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ της Αραβικής Μέσης Ανατολής, της περιοχής του Καυκάσου και βορειότερα με τις υπόλοιπες Ρωσικές περιοχές.

Μετά τον ψυχρό πόλεμο η υφιστάμενη αντιπαράθεση²⁰⁰ όσον αφορά την διεθνή ασφάλεια, έχει από την μία πλευρά τον ανεπτυγμένο κόσμο και μεγάλα τμήματα του υπόλοιπου κόσμου που έχουν διασυνδεθεί μαζί του στα πλαίσια του ανοικτού διεθνούς οικονομικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά βρίσκεται η ζώνη του πλανήτη που συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια, διεθνείς ή εμφύλιους πολέμους και άλλου είδους ένοπλη βία σημαντικής κλίμακας. Η συγκεκριμένη ζώνη αστάθειας²⁰¹ περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων τον Καύκασο και την Μέση Ανατολή που λόγω γειτνίασης λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία.

Η γεωγραφική περιοχή στην οποία εκτυλίσσονται αυτά τα κοσμογονικά γεγονότα περιλαμβάνεται στο τοπικό γεωπολιτικό υποσύστημα που η Αμερικανική, η

---

¹⁹⁹ Robert D. Kaplan, *Η Εκδίκηση της Γεωγραφίας*, Μετάφραση Κέλλυ Καζαντινού, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Επιστημονική Επιμέλεια Ι. Θ. Μάζης, Καθηγητής Οικονομικής Γεωγραφίας, FOREIGN POLICY: Μάιος/Ιούνιος 2009, <http://documents.tips/documents/kaplan-robert.html>, πρόσβαση 09 Οκτ 15.

²⁰⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σ. 161.

²⁰¹ Barnett, «*The Pentagon's New Map*», σ. 149.

Αγγλοσαξονική και γενικότερα η δυτική στρατηγική σκέψη ονομάζει «Ευρύτερη Μέση Ανατολή & Βόρεια Αφρική» (Broader Middle East & North Africa, BMENA)²⁰². Η συγκεκριμένη περιοχή εκτείνεται από τον Ατλαντικό, έως τον Ινδό ποταμό, προς νότο ορίζεται από την έρημο Σαχάρα και προς βορρά από την Ανατολική Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα, τον Καύκασο, ενώ περιλαμβάνει και τις χώρες τις Κεντρικής Ασίας.

Η Μέση Ανατολή, ως γεωγραφική περιοχή, λόγω του πλεονεκτήματος της στρατηγικής θέσης που κατέχει, ενεργοποιεί τη δράση σημαντικών γεωστρατηγικών παικτών οι οποίοι, όπως αναφέρει ο Μπρεζίνσκι (Zbigniew Brzezinski): «είναι κράτη που έχουν την ικανότητα και την εθνική θέληση να ασκήσουν δύναμη ή επιρροή πέρα από τα σύνορα τους ώστε να μεταβάλλουν την υπάρχουσα γεωπολιτική κατάσταση πραγμάτων». Το Γεωσύμπλοκο της Ευρύτερας Μέσης Ανατολής²⁰³ συνεχίζει να προσελκύει το ενδιαφέρον των αγγλοσαξονικών δρώντων, με απώτερο σκοπό να επιτύχουν την στρατηγική αναχαιτίσεως (containment) του Ρωσικού και Κινεζικού δρώντος, για επέκταση των σφαιρών επιρροής τους.

Ως μεγάλα, διαχρονικά αλλά και σύγχρονα θέματα ασφαλείας²⁰⁴ στην περιοχή, που είναι εξόχως ενεργά και είναι καταχωρημένα στην αντζέντα όλων των εμπλεκομένων, μπορούμε να ορίσουμε: τις πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν, τις ηγεμονικές φιλοδοξίες της Τουρκίας και την αποσταθεροποίηση του Ιράκ και της Συρίας.

4.2 Στόχοι δρώντων στην περιοχή Καυκάσου – Μέσης Ανατολής

Ενδεικτικό αυτής της κατάστασης είναι ότι οι ΗΠΑ για την διαχείριση των προβλημάτων της διεθνούς ασφάλειας έχουν διαιρέσει τον πλανήτη σε πέντε περιφερειακές στρατιωτικές διοικήσεις, εκ των οποίων η Κεντρική διοίκηση περιλαμβάνει την ΒΑ Αφρική, Μέση Ανατολή, Καύκασο και Κεντρική Ασία. Η συγκεκριμένη διοίκηση ιδρύθηκε μόλις το 1981 με αφορμή τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 και το ισλαμικό καθεστώς του Ιράν²⁰⁵. Αυτό, αποτέλεσε και μία

²⁰² <http://2005-2009-bmena.state.gov/>, πρόσβαση 07 Οκτ 15.

²⁰³ Εισήγηση του Καθηγητή Ι. Θ. Μάζη, στο Διεθνές Συνέδριο «Οι Εξεγέρσεις στον Αραβο-μουσουλμανικό Κόσμο: Ζητήματα Ειρήνης και Σταθερότητας στη Μεσόγειο», Τ.Τ.Σ.Α.Σ., Πανεπιστήμιο Αθηνών, 10, 11 και 12 Δεκεμβρίου 2012, http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2014/02/blog-post_4768.html.

²⁰⁴ http://www.defence-point.gr/news/media/pdf/IS26_MIDDLEEAST.pdf, πρόσβαση 02 Οκτ 2015.

²⁰⁵ Mann, *The Rise of the Vulkans*, σελ. 83.

ένδειξη της διαδικασίας προσαρμογής των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ από την αποστολή της αντιμετώπισης της σοβιετικής απειλής στη νέα μεταψυχροπολεμική αποστολή της υποστήριξης της χαμιλτονικής στρατηγικής²⁰⁶ στη ζώνη της αστάθειας, που δεν ήταν εύκολη²⁰⁷.

Μια από τις σημαντικότερες χαμιλτονικές αποστολές των αμερικάνικων ενόπλων δυνάμεων στα πλαίσια της Εθνικής της Στρατηγικής είναι η διασφάλιση της ομαλής ροής του πετρελαίου από τις πετρελαιοπηγές στα παγκόσμια οικονομικά κέντρα με:

(1) Εξασφάλιση πολλών εναλλακτικών πηγών καθόσον μεγάλος αριθμός αυτών είναι στη ζώνη της αστάθειας, ώστε να μην επηρεάζεται η παγκόσμια αγορά πετρελαίου²⁰⁸.

(2) Προστασία της μεταφοράς του, όταν αυτό διασχίζει τη ζώνη της αστάθειας, που στην προκειμένη περίπτωση, αφορά την μεταφορά του πετρελαίου της Κασπίας κατά βάση προς τους παραθαλάσσιους τερματικούς σταθμούς και την ανάπτυξη πολλών εναλλακτικών πετρελαιοαγωγών.

Επιπρόσθετα, οι ΗΠΑ επενδύουν στη ρωσική εμπλοκή στη Μέση Ανατολή η οποία δυνητικά μπορεί να φέρει τη Ρωσία σε δεινή θέση και σε αντίστοιχους πολέμους με αυτούς του Αφγανιστάν και του Ιράκ, στους οποίους οι ΗΠΑ έφθειραν την ισχύ τους χωρίς να έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η πιθανή κατατριβή, σε αυτή την περίπτωση των αραβικών χωρών με τη Ρωσία, θα υποκαθιστούσε τον «αντιαμερικανισμό» που βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, με «αντι-ρωσικά» αισθήματα. Στο τέλος, οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να επανέλθουν ως «έντιμοι διαμεσολαβητές». Ακόμη, και σε περίπτωση που η Ρωσία καταφέρει να έχει θετικό αποτέλεσμα, τότε η Μέση Ανατολή, με λυμένο, όπως φαίνεται το ζήτημα του Ιράν, θα ήταν αρκετά πιο ειρηνική και θα μπορούσε εύκολα να διευθετηθεί σε σφαίρες επιρροής²⁰⁹. Άλλωστε υπάρχει προηγούμενο. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την πιστή εφαρμογή της συνθήκης της Γιάλτας για περισσότερο από μισό αιώνα.

---

²⁰⁶ Ο χαμιλτονισμός δίδει προτεραιότητα και μεγαλύτερη έμφαση στα οικονομικά μέσα της υψηλής στρατηγικής. Για περισσότερα, Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, ο. π., σ. 115.

²⁰⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, ο. π., σσ. 168-170.

²⁰⁸ Friedman, Desert Victory: The War of Kuwait, σελ.261-332.

²⁰⁹ <http://www.anixneuseis.gr/?p=130178>, πρόσβαση 02 Οκτ 2015.

Από την άλλη μεριά η Ρωσία, έχει ως βασικές κατευθύνσεις των στόχων της πολιτικής της στην Εγγύς Ανατολή²¹⁰:

(1) Να διατηρήσει τα ερείσματα της στην περιοχή υποστηρίζοντας το καθεστώς της Συρίας, με συνεχή εμπλοκή στην όλη κατάσταση που έχει διαμορφωθεί. Άλλωστε η ουσιαστική αποχή της, για διάφορους λόγους από τις κρίσεις στη Γιουγκοσλαβία και στη Λιβύη και η μετέπειτα δομολόγηση των εξελίξεων ερήμην της, αποτέλεσε ένα ουσιαστικό «μάθημα», της Ρωσικής Εξωτερικής πολιτικής²¹¹.

(2) Να αντιμετωπίσει τον φονταμενταλιστικό ισλαμισμό, όπως εκδηλώνεται από το σουννιτικό σαλαφιστικό κίνημα και από την ανάγκη αντιμετώπισης ανάλογων κινήματων στο εσωτερικό της, κυρίως στον Βόρειο Καύκασο. Άλλωστε, είναι εκατοντάδες οι μουσουλμάνοι της Ρωσίας που πολεμούν στο πλευρό των ισλαμιστών στη Συρία με αποτέλεσμα να αποτελεί για την Ρωσία, μέρος του μετώπου της με τους Τσετσένους αυτονομιστές. Η νίκη-επικράτηση των δυνάμεων του προέδρου Ασαντ, θα εμποδίσει την μετακύλιση της κρίσης στην Τσετσενία. Η περίπτωση της πτώσης του καθεστώτος Άσαντ, δεν θα σημαίνει μόνο το χάσιμο της ναυτικής βάσης στην Ταρτούς, αλλά την μετακύλιση του Συριακού μετώπου στα νότια σύνορα της Ρωσίας.

Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί ότι, τυχόν πτώση της Συρίας στα χέρια των τζιχαντιστών θα δημιουργήσει έναν διάδρομο που θα ενώνει τις χώρες της Αραβικής χερσονήσου (οι οποίες χρηματοδοτούν και εξοπλίζουν τους αντάρτες) με την Τουρκία, την Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν και την Τσετσενία. Ο διάδρομος αυτός θα φέρει τον ισλαμικό φονταμενταλισμό αλλά και ορκισμένους εχθρούς σε επαφή με τα σύνορα της Ρωσίας, θα στερήσει την Ρωσία από την έξοδο στην Κασπία Θάλασσα, την Μ.Ανατολή, το Ιράν και τα πετρελαϊκά αποθέματα της περιοχής.

Ταυτόχρονα, Ρώσικα κυρίως ΜΜΕ, εμφανίζουν, τους Τσετσένους να δέχονται βοήθεια και ώθηση στο να δημιουργήσουν πηγές αστάθειας στον Καύκασο, υπονοώντας προφανώς Δυτική παρέμβαση²¹². Σύμφωνα με τον ρωσικό τύπο, η

---

²¹⁰ Σωτήρης Δημόπουλος, «Ρωσικά στοιχήματα στην Εγγύς Ανατολή» 02 Δεκ 2014, διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», διαθέσιμο, <http://nearpolitiki.gr/ρωσικά-στοιχήματα-στην-εγγύς-ανατολή/>, πρόσβαση 02 Φεβ 2015.

²¹¹ Κων/νος Φίλης, «Το φαινόμενο ISIS», Ημερίδα ΙΔΙΣ, 04 Δεκ 2015.

²¹² <http://en.ria.ru/world/20140704/190804863/ANALYSIS-Chechen-Fighters-Joining-Iraqi-Jihad-is-Western-Plot.html>.

Τσετσενία αποτελεί μία από τις πιο επικίνδυνες περιοχές της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η ύπαρξη του Ισλαμικού Κράτους στην Μέση Ανατολή, υπό την συμμετοχή και Τσετσένων ανταρτών, αποτελεί μεγάλο πονοκέφαλο για την ρωσική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία. Το τελευταίο όμως διάστημα η περιοχή αυτή «εξοπλίζεται», για να αντιμετωπίσει αυτό ακριβώς, ένα τέτοιο ενδεχόμενο, εμπλοκής ισλαμιστών στην περιοχή του Καυκάσου, όπως αναφέρει το ρωσικό πρακτορείο ειδήσεων Sputnik.

Γενικά, η Μόσχα φοβάται πραγματικά μια ανάφλεξη στο Καύκασο, καθότι οι Τσετσένοι οι οποίοι γυρίζουν από την Συρία και το Ιράκ, διαθέτουν ανεκτίμητη πολεμική πείρα και μαζί με την χρηματοδότηση από χώρες του Κόλπου, αλλά και την «δίψα» για αυτοδιάθεση, είναι επικίνδυνοι αντίπαλοι.

Από την πλευρά της Ρωσίας, η πρόκληση της εκστρατείας ενάντια στο Ισλαμικό Κράτος, την ωθεί να αναλάβει ένα ρίσκο, καθότι δεν έχει διαμορφωθεί ένα διεθνές ενιαίο μέτωπο μάχης κατά των Ισλαμιστών, παρότι πλέον κανείς δεν διαφωνεί ότι αυτό αποτελεί ζωτική ανάγκη. Οι ροές των προσφύγων προς την Ευρώπη και η πλήρης ανικανότητα να αντιμετωπιστεί το προσφυγικό ζήτημα που έχει προκύψει, αλλάζει ταχέως τη διάθεση της κοινής γνώμης στη Γηραιά Ήπειρο και όχι μόνο. Πλέον, είναι κοινό το αίτημα όλων να σταματήσει αυτό που συμβαίνει με οποιοδήποτε τίμημα έξω από τα όρια της Ευρώπης. Ακόμη και η αμερικανική θέση που υπαγορεύεται μέχρι τώρα από ένα σύνολο άκαμπτων επιδιώξεων, έπαψε να είναι σε τέτοιο βαθμό μονολιθική.

Συμπερασματικά, θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι η απόφαση για πιο ενεργή συμμετοχή στο συριακό πόλεμο απορρέει και από όλη την γραμμή που τήρησε το τελευταίο διάστημα η Ρωσία του Πούτιν, που πλέον ενστερνίζεται το δόγμα ότι στη διεθνή πολιτική, παραδοσιακά εκτιμάται η δράση και όχι η κριτική από κάποιον που είναι έξω απ' το παιχνίδι. Η δράση είναι αυτή που προσδίδει πόντους και ανεβάζει το στάτους, έστω και αν μπορεί το αποτέλεσμα να είναι το αντίθετο από το αναμενόμενο .

Στην προσπάθεια ευόδωσης των ανωτέρω στόχων, της ρωσικής πολιτικής στην περίοδο που διανύουμε, που υλοποιούνται με την στήριξη στη Συρία των Αλαουιτών και του Προέδρου Μπασάρ αλ Άσαντ, το Κρεμλίνο έχει την στήριξη και την διακριτική παρουσία της Κίνας²¹³. Η Κίνα από την μεριά της, επιχειρεί

---

²¹³ Κων/νος Φίλης, «Το φαινόμενο ISIS», ο. π..

διπλωματικό και οικονομικό άνοιγμα στις χώρες της ΕΕ και της Μέσης Ανατολής με σκοπό το εμπόριο, την τεχνογνωσία και την πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους.

Μέσα σε αυτή την ζώνη της αστάθειας, πιο πρόσφατα και μετά την Αραβική Άνοιξη παραμένουν ως ρυθμιστές η Σαουδική Αραβία και το Ιράν, χώρες πολύ κοντά στον Καύκασο. Και οι δύο αυτές χώρες προώθησαν τον φονταμενταλισμό, οι μεν στην σουννιτική οι δε στην σιΐτική εκδοχή, ως βασική επιλογή κοινωνικοπολιτικής συγκρότησης των μουσουλμανικών χωρών.

Το Σαουδαραβικό Βασίλειο αποτελούσε, στην οπτική της Δύσης και ιδιαιτέρως των ΗΠΑ, ηγετική δύναμη των συντηρητικών αραβικών κρατών έναντι του αραβικού εθνικισμού και της αντιδυτικής του πολιτικής. Επίσης η Σαουδική Αραβία²¹⁴ με το τέλος του Ψυχρού Πόλεμου, επωφελήθηκε:

- (1) από την πτώση του Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράκ,
- (2) την αντιϊρανική πολιτική της Δύσης μετά το 1979 και την ισλαμική επανάσταση.

Συνεπεία αυτών και εκμεταλλευόμενη τα τεράστια έσοδα από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων, επιδιώκει να παραμείνει ο προνομιακός εταίρος των ΗΠΑ, να καταστεί ηγέτης του αραβικού σουννιτικού κόσμου, αποτρέποντας την ενίσχυση των σιιτών, χρησιμοποιώντας ως μέσο και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, χωρίς να είναι βέβαια στόχος η ενίσχυση του τζιχαντισμού παγκοσμίως, αλλά το καθεστώς στο Ιράν που οι Σαουδάραβες, θεωρούν ως μία από τις σημαντικότερες στρατηγικές απειλές για το βασίλειο τους. Έτσι, σταδιακά αρχίζει να διαφαίνεται από τότε μια στροφή προς το άκρως συντηρητικό Ισλάμ.

Επίσης, στο γρίφο της πολιτικής για τη Σαουδική Αραβία, υπάρχει το πρόβλημα της Υεμένης όπου επικρατεί η άποψη ότι αποτελεί, ότι και το Νταγκεστάν και η Τσετσενία για την Ρωσία, ένα θανάσιμο κίνδυνο στο μαλακό υπογάστριο της με την ιδιαιτερότητα όμως ότι από εκεί διακινείται-διέρχεται το 75% του αργού πετρελαίου της Ευρώπης.

---

²¹⁴ Χρήστος Ζιώγας, «Η Σαουδική Αραβία ως παράγων σταθερότητας και αστάθειας», διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», 02 Δεκ. 2014, διαθέσιμο <http://neapolitiki.gr/> η-σαουδική-αραβία-ως-παράγων-σταθερότ/, πρόσβαση 02 Νοε 2015.

Παράλληλα²¹⁵, το σιιτικό Ιράν, απαλλαγμένο και αυτό από τον ιρακινό ανταγωνισμό, αναδύθηκε ως ο βασικός ανταγωνιστής του Σαουδοαραβικού Βασιλείου, επιδιώκοντας να επηρεάσει το σιιτικό στοιχείο των αραβικών και όμορών του κρατών. Η Ρωσία²¹⁶ προσπαθεί να χρησιμοποιήσει τις φιλοδοξίες του Ιράν για να υπονομεύσει τις θέσεις των ΗΠΑ στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, να ισχυροποιηθεί στην παγκόσμια αγορά ενέργειας και να συμπεριλάβει τον Σιιτικό άξονα των χωρών στη ρωσική γεωπολιτική επιρροή, ενάντια στις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους τους.

Οι ισλαμιστές αυτονομιστές του Καυκάσου είχαν πρώτοι εκφράσει το όραμά τους για την δημιουργία του Ισλαμικού Χαλιφάτου, δύο περίπου δεκαετίες νωρίτερα. Αυτά που βιώνει η Συρία και η ευρύτερη περιοχή είχαν επιχειρηθεί και στο Ρωσικό Καύκασο. Είναι λογικό οι ισλαμιστές Τσετσένοι μαχητές που βρίσκονται στη Συρία σήμερα, να επιθυμούν την μεταφορά του μετώπου της Μ. Ανατολής στον Καύκασο, όταν οι συνθήκες θα το επιτρέψουν. Απέναντι απ' αυτούς και τους υποστηρικτές τους, ο άξονας Ιράν- Ιρακινοί σίιτες μουσουλμάνοι – Συρία – Χεζμπολαχ - Ρωσία αντιμάχεται σθεναρά το Ισλαμικό Κράτος και τον σουνιτικό εξτρεμισμό.

Σε αυτό το τοπίο πρέπει να προσθέσουμε τις εμπρηστικές δηλώσεις πρωτοκλασάτων στελεχών όπως για παράδειγμα, τον Ιανουάριο του 2014, του διάδοχου του Μπιν Λάντεν²¹⁷ μετά τον θάνατό του, Ayman al Zawahiri, Αιγύπτιου χειρουργού οφθαλμιάτρου ο οποίος ηγείται σήμερα της αλ-Κάιντα, όπου καλεί τις Τσετσένικες Ισλαμικές δυνάμεις να αναλάβουν δράση, όπως είχε γίνει στο παρελθόν της Αιγυπτιακής Ιστορίας, "φωτογραφίζοντας" και το τι συμβαίνει εκεί, με τον διωγμό και καταδίκη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ως τρομοκρατική οργάνωση.

---

²¹⁵ Χρήστος Ζιώγας, στο ίδιο.

²¹⁶ Anatoli Baronin, «ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΙΡΑΝ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΝ ΤΗ ΝΕΑ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ», στο Modern Diplomacy, διαθέσιμο στο http://presscode.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=1739:2015-11-20-15-08-03&Itemid=781, πρόσβαση 12 Δεκ 15.

²¹⁷ Ayman al - Zawahiri January 25 , 2014, πρόσβαση 10 Μαί 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ

5.1 Ιστορική ανασκόπηση²¹⁸

Στην ελληνική Μυθολογία, η Αργοναυτική εκστρατεία ήταν το ταξίδι του Ιάσονα και των συντρόφων του από την Ιωλκό στην Κολχίδα προκειμένου να πάρουν το χρυσόμαλλο δέρας. Η εκστρατεία αυτή στα παράλια της σημερινής Γεωργίας, κατά κάποιους εκφράζει αλληγορικά τη δεύτερη ιστορικά μεγάλη αποίκηση των Ελλήνων στον Εύξεινο Πόντο. Όποια και αν είναι η πραγματική ανάλυση του μύθου, γεγονός είναι ότι το αρχαίο βασίλειο της Κολχίδος είχε συνεχείς εμπορικές επαφές με τον ελληνικό κόσμο και υπήρξε κοιτίδα πολιτισμού για την ευρύτερη περιοχή της Γεωργίας και της Υπερκαυκασίας.

Η ύπαρξη ελληνικού πληθυσμού στα εδάφη της σημερινής Κοινοπολιτείας και των Δημοκρατιών της Υπερκαυκασίας, χρονολογείται μεταξύ του 8ου και του 7ου αιώνα π.Χ., οπότε ιδρύονται οι πρώτες ελληνικές αποικίες στις περιοχές της βόρειας ακτής της Μαύρης Θάλασσας και του Καύκασου. Μέχρι και την εποχή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, οι αποικίες αυτές εξακολουθούν να υφίστανται. Τον 9ο μ.Χ. αιώνα δημιουργούνται επίσημες επαφές, μεταξύ Ελλήνων και Ρώσων και στη συνέχεια η Ρωσία εκχριστιανίζεται από το Βυζάντιο. Όταν το 1453 η Κωνσταντινούπολη περιέρχεται στην κυριαρχία των Οθωμανών, πολλοί είναι οι Έλληνες που θα βρουν καταφύγιο στη χριστιανική Ρωσία. Στη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας στην περιοχή η Ρωσική Αυτοκρατορία δέχεται ελληνικούς πληθυσμούς, που εγκαταλείπουν τον Μικρασιατικό Πόντο. Η διακίνηση 3.000.000 Μωαμεθανών (Αζέροι, Αζερμπαϊτζάνοι, Κιρκάσιοι/Τσερκέζοι και Τσέτες, Απχαζοί, Τατάροι και άλλα υπολείμματα μογγολικών ομάδων καθώς και Τούρκοι) καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, λόγω κατάκτησης των τόπων κατοικίας τους από ρωσικά στρατεύματα, υπάρχουν αλλαγές στην ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ χριστιανικών και μωαμεθανικών

---

²¹⁸ Virtual School, The sciences of Education Online, τόμος 1, τεύχος 3, Δεκέμβριος 1998, <http://www.auth.gr/virtualschool/1.3/Praxis/KarakatsaniPontioi.html>

πληθυσμών.

Η μαζική μετοίκηση των Ελλήνων, αλλά και των Αρμενίων, από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον Καύκασο υπήρξε φαινόμενο ευθέως ανάλογο της επέκτασης των Ρώσων προς το Νότο, της συνεπακόλουθης ανάγκης επάνδρωσης των συνοριακών περιοχών από φιλικό πληθυσμό και συγχρόνως οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών που εγκατέλειψαν οι μουσουλμάνοι κάτοικοί τους. Ο Ν. Βορομπιόφ που ήταν ο υπεύθυνος του εποικισμού γράφει: "Το πρόγραμμα συστηματικού εποικισμού άρχισε το 1864... Στόχος ήταν να καλυφθούν οι άδειες περιοχές και να ξαναρχίσουν οι καλλιέργειες, που διακόπηκαν όταν οι βουνίσιοι²¹⁹ έφυγαν στην Τουρκία ή εξορίστηκαν... Αυτή η περιοχή απαιτούσε ανώτερη αγροτική κουλτούρα και σκέφτηκαν να καλέσουν τους Έλληνες και τους Αρμένιους που ταιριάζουν σ' αυτές τις συνθήκες."²²⁰ Χιλιάδες αγρότες εξαναγκάστηκαν ή παρακινήθηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους και να καταφύγουν σε ρωσοκρατούμενα μέρη. Από το 1801 έως το 1856 περισσότεροι από 100.000 Πόντιοι πέρασαν τα τουρκορωσικά σύνορα, με σκοπό να εγκατασταθούν στις γεωργιανές πεδιάδες. Εγκαταστάθηκαν σε μέρη που είχαν εγκαταλείψει οι Μωαμεθανοί, ίδρυσαν δεκάδες νέους οικισμούς και εισήγαγαν νέες καλλιέργειες.

Οι ξεριζωμένοι πληθυσμοί αντιλαμβανόμενοι ως κίνδυνο τον εκρωτισμό τους και επιθυμώντας να διατηρήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα, ζητούσαν επιμόνως την αποστολή δασκάλων και ιερομόναχων από την Μητέρα Πατρίδα. Γύρω στο 1880 στα ελληνικά καπνοχώρια της κεντρικής Γεωργίας και στους οικισμούς των μεταλλωρύχων ήδη λειτουργούσαν 192 δημοτικά σχολεία. Το 1778 κατέφυγαν στην Αζοφική 31.098 Έλληνες της Κριμαίας. Από τότε ο αριθμός των Ελλήνων στο σιτοβολώνα της Αζοφικής συνεχώς αύξανε για να φτάσει στις 180.000 περίπου το 1878. Σύμφωνα με την πρώτη απογραφή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, που έγινε τον Ιανουάριο του 1897, οι Έλληνες ανέρχονται σε 207.536²²¹.

Η διείσδυση των ευρωπαϊών εμπορών στις μαυροθαλασσίτικες αγορές σε συνδυασμό με τον εξευρωπαϊσμό της ελληνικής αστικής τάξης, είχαν σαν αποτέλεσμα

---

²¹⁹ Έτσι αποκαλούσαν οι Ρώσοι τους ντόπιους μουσουλμάνους κατοίκους των κατακτημένων περιοχών.

²²⁰ F. P. Domprohotof, Tsernomorskaya Pomperzie Kavkaza, Αγία Πετρούπολη, 1916, σσ. 23-29.

²²¹ Ανδρέας Η. Ζαπάντης, Ελληνοσοβιετικές σχέσεις 1917-1941, Αθήνα, εκδ. Εστία, 1989, σελ.24. Ο συνολικός πληθυσμός της Αυτοκρατορίας ανέρχονταν σε 126.411.736 κατοίκους.

τόσο την ανάπτυξη της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής, όσο και τη δημιουργία μεγάλων εμπορικών οίκων και αντιπροσωπειών, ναυτιλιακών γραφείων και τραπεζών. Η εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη των Ελληνοποντίων κατά το 19ο αιώνα είχε άμεσο αντίκτυπο στην κίνηση των γραμμάτων και της παιδείας. Μετά το 1881 σύλλογοι, λέσχες και φιλανθρωπικές αδελφότητες σε μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και σε μικρότερες πόλεις αναπτύσσουν έντονη πολιτιστική δράση. Όμως και σε περιοχές που στερούνται μεγάλης εμπορικής δραστηριότητας, όπως στα καπνοχώρια της Γεωργίας, στα ψαροχώρια της Κριμαίας και στα άγρια ρουμάνια της οροσειράς του Καυκάσου, οι Πόντιοι μετανάστες διατηρούσαν την πολιτιστική τους ταυτότητα και οργάνωναν θεατρικές παραστάσεις στην ποντιακή γλώσσα με θέματα εμπνευσμένα από την ποντιακή ζωή.

Μετά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-78 η Ρωσία αποσπά μεταξύ των άλλων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία τμήματα στην περιοχή του Καυκάσου, με σπουδαιότερες την επαρχία Καρς (σήμερα τμήμα της ΒΑ Τουρκίας) και την επαρχία Μπατούμι (σήμερα τμήμα της Δημοκρατίας της Γεωργίας). Στην επαρχία του Καρς δημιουργεί ανεξάρτητη ρωσική διοίκηση το Κυβερνείο του Καρς. Δεδομένης της τεράστιας στρατηγικής σημασίας της περιοχής, οι ρωσικές δυνάμεις εφαρμόζουν τακτικές που περιλαμβάνουν συστηματικούς διωγμούς εναντίον Μωαμεθανών, εγκατάσταση χιλιάδων Ρώσων μετοίκων και προσέλκυση μεταναστών από τον Πόντο με το δέλεαρ διαφόρων παροχών. Χωριά ολόκληρα ξεσηκώθηκαν και ακολουθώντας τους αρχηγούς κάθε κοινότητας διέσχισαν τα οθωμανορωσικά σύνορα προκειμένου να βρεθούν σε ελεύθερα και ορθόδοξα εδάφη. Στα νέα χώματα, τηρούν αυστηρά τα έθιμά τους και διατηρούν τη γλώσσα τους για να μην αφανιστούν. Συχνά στο σχολείο ο δάσκαλος δίδασκε τη ρωσική και κρυφά την ελληνική γλώσσα. Όταν οι ρωσικές αρχές αποπειράθηκαν να επιβάλουν την αποκλειστική χρήση της ρωσικής, οι ελληνικές κοινότητες αντέδρασαν και απαίτησαν να γίνει σεβαστή η πολιτική τους ταυτότητα καθώς και να αναγνωριστούν οι κοινοτικές τους οργανώσεις. Το 1918 στο Κυβερνείο του Καρς ζουν 185.000 Ρώσοι, 75.000 Έλληνες, άλλοι τόσοι Αρμένιοι και 15.000 Μωαμεθανοί κυρίως Κούρδοι.

Με την έναρξη της Επανάστασης των Μπολσεβίκων, τα ρωσικά στρατεύματα εγκαταλείπουν τον Ανατολικό Πόντο και το Κυβερνείο του Καρς. Οι 75.000 Έλληνες διαβλέποντας την κατάληψη της περιοχής από τους Οθωμανούς, καταφεύγουν στη

Γεωργία και στην περιοχή του Κουμπάν (Κρασνοντάρ) για να σωθούν.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι εκείνη την ιδιαίτερα παραγμένη περίοδο ζυμώσεων και ανακατατάξεων ο Ελευθέριος Βενιζέλος²²² έχοντας διαμορφώσει μια πολιτική συνείδηση και μια πολιτική πορεία, στα πλαίσια της διεθνής συμμαχίας με τις λοιπές Δυτικές Δημοκρατίες της Συνεννόησης, με γνώμονα τις υψηλές αρχές, της κατοχύρωσης της ασφάλειας και της αυτοδιάθεσης των λαών, σε υπόμνημά του, προς τον τότε φιλελεύθερο Πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας Λόυδ Τζορτζ, στις 5 Οκτ του 1920 θα προτείνει μεταξύ των άλλων την σύσταση ελληνικής επικράτειας στον Πόντο, η οποία από κοινού με την Αρμενία και την Γεωργία θα αποτελούσε ανάχωμα απέναντι στην επέκταση του ισλαμισμού και του σοβιετικού ιμπεριαλισμού, χωρίς όμως επιτυχία, κυρίως λόγω της απομάκρυνσης την ίδια περίοδο, του Βενιζέλου από την εξουσία.

Μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης το 1923 και ως το τέλος του 1924 εκκενώνεται η Θράκη, η ποντιακή Μικρασία και ο Πόντος. Γενικά κατά την περίοδο των διώξεων από το 1914 μέχρι το 1922 ο αριθμός των νεκρών εκτιμάται στις 100.000 και το σύνολο όσων μεταναστεύουν από τον Πόντο στον Καύκασο και στην υπόλοιπη Ρωσία υπολογίζεται σε 150.000 - 250.000. Αποτέλεσμα, ο πληθυσμός των Ελλήνων - Ποντίων στην Σοβιετική Ένωση να ανέρχεται, σύμφωνα με τον Μ. Αιλιανό, σε 700.000. Το μεγαλύτερο μέρος των ελλήνων αγροτών, που παρέμειναν στη Σοβιετική Ένωση, παρά τις διώξεις κατά τη διάρκεια της σταλινικής εποχής και τις υποχρεωτικές μετακινήσεις από τα παράλια προς τα βάθη της Ασίας (1930-50), κατόρθωσε να επιζήσει και να διατηρήσει την πολιτιστική του ταυτότητα ως την εποχή της "περεστρόικα", όπου πλέον οι 500.000 Έλληνες διεκδίκησαν την ύπαρξή τους.

Την περίοδο που αρχίζει το 1985 με την άνοδο του Μ. Γκορμπατσώφ (διαδόχου και συνεχιστή του έργου του Αντρόπωφ) στη θέση του Γενικού Γραμματέα του Κ.Κ.Σ.Ε, η ιδεολογία και η πρακτική της εποχής επιτρέπουν να εκδηλωθεί ο κρυμμένος εθνικισμός των ελληνικών ομάδων, και αιτήματα όπως επιστροφή στην πατρίδα, από την οποία εκδιώχθηκαν βιαίως τη σταλινική περίοδο, αυτονομία, συγκρότηση ομοεθνούς δημοκρατίας, ή ακόμα και ανεξαρτησία από το πολυεθνικό κράτος. Οι εθνικιστικές ταραχές οξύνονται, με αποτέλεσμα έθνη με εθνικό κράτος αναφοράς, να

---

²²² Κωνσταντίνος Σβολόπουλος *Αναφορές στον Ελευθέριο Βενιζέλο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2014 σσ.78-88.

έχουν λόγω και του ανοίγματος των συνόρων, τη δυνατότητα της μετανάστευσης. Σ' αυτή την κατηγορία εμπίπτουν και οι Έλληνες - Πόντιοι που εμφανίζουν αφενός μια τάση για διεκδίκηση αυτόνομης περιοχής και αφετέρου μια τάση μετανάστευσης προς το ελληνικό κράτος. Η δεύτερη ενισχύεται εξαιτίας των αναταραχών που προκαλούνται από τα αιτήματα άλλων εθνών, στους τόπους διαμονής του ποντιακού πληθυσμού. Χαρακτηριστική είναι η περιοχή της Υπερκαυκασίας, η οποία είναι ευαίσθητη σε εθνικιστικές ταραχές.

Αναφορικά με τον ελληνοποντιακό πληθυσμό, που ζει στη Σοβιετική Ένωση και στη μετέπειτα "Κοινοπολιτεία των Ευρασιατικών Κρατών", καθώς και στη Δημοκρατία της Γεωργίας κατά την τελευταία δεκαετία, έχουμε τα εξής στοιχεία: Οι περιοχές στις οποίες είναι εγκατεστημένοι, είναι πολύ απομακρυσμένες μεταξύ τους και η μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση εμφανίζεται στις δημοκρατίες της Υπερκαυκασίας (κυρίως στη δημοκρατία της Γεωργίας), της Ουκρανίας (στην περιοχή της Κριμαίας), της Ρωσίας, του Καζαχστάν, του Ουζμπεκιστάν, της Κιργισίας αλλά ακόμη και στη Σιβηρία. Όσον αφορά τον αριθμό των Ελλήνων - Ποντίων που ζουν στην Σοβιετική Ένωση δεν υπάρχουν έγκυρα στοιχεία. Σύμφωνα με τη σοβιετική απογραφή του 1989, ο ελληνικός πληθυσμός ανέρχεται σε 358.068 άτομα²²³. Ωστόσο ο πραγματικός αριθμός είναι πολύ μεγαλύτερος αυτού της απογραφής, γιατί πολλοί δηλώνουν τη ρωσική ή την τοπική εθνική ομάδα (π.χ. γεωργιανή, ουκρανική κ.ά.), με αποτέλεσμα να καταχωρούνται σε αντίστοιχες στατιστικές μερίδες. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι σοβιετικές απογραφές, αναφέρονται στο σύνολο του ελληνικού πληθυσμού, ο οποίος στο μεγαλύτερο ποσοστό του είναι ποντιακός. Βάσει των μετριοτέρων ελληνικών υπολογισμών, εκείνη την περίοδο ζουν στην πρώην Σοβιετική Ένωση περίπου 500.000 Έλληνες εκ των οποίων, τουλάχιστον 120.000 στη Γεωργία, με τάσεις όμως αθρόας προσέλευσης, ως μετανάστες στην Ελλάδα.

β Η Ελληνική πολιτική στον Καύκασο

Γενικά το ενδιαφέρον για τα γεωοικονομικά πλεονεκτήματα των χωρών αυτής της περιοχής, έχει αυξηθεί καθέτως μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Από τη

---

²²³ Σύμφωνα με το βιβλίο «Ο Πληθυσμός της ΕΣΣΔ» (Население СССР; Национальный Состав Населения СССР. М 1991г.), το 1959 στην ΕΣΣΔ κατοικούσαν 309 χιλ. Έλληνες ενώ το 1989 ο αριθμός αυτός ήταν 359 χιλ. Στον αριθμό αυτό δεν περιλαμβάνονταν οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες που έφτασαν στην ΕΣΣΔ μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο.

σκοπιά των συμφερόντων της, η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερους λόγους να ενδιαφέρεται για τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, ιδίως από τα υπό εξέταση κράτη, στην Γεωργία και στην Αρμενία. Έμμεσα συμφέροντα υπάρχουν και στο Αζερμπαϊτζάν, αλλά και στην ίδια τη Ρωσία.

Η Ελλάδα ενδιαφέρεται για τους αγωγούς υδρογοναθράκων αφ' ενός, αλλά και για μια πολιτική συνεργασία με τις χώρες αυτές, επιδιώκοντας να εκφράσει τα οράματα τους για σταθερή και διαρκή σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η στρατηγική αυτή, δεν βρίσκεται σε αντιπαράθεση με την Ρωσία η οποία ασκεί την πολιτική ηγεμονία στην περιοχή παρά την αποδυνάμωση της, αλλά σε σχέση συνεργαστικής προώθησης, ενός νέου περιφερειακού γεωστρατηγικού άξονα, που στηρίζεται στην κοινή ιστορική δέσμευση, στην κοινή θρησκευτική οριοθέτηση και στην οικονομική αμοιβαιότητα συμφερόντων.

Επί πλέον η Ελλάδα έχει πολλούς ακόμα λόγους να ασχοληθεί με τις εξελίξεις στην περιοχή. Το επίπεδο των σχέσεων της με την Τουρκία, της οποίας τα συμφέροντα είναι εκδηλωμένα για την περιοχή, οι ελληνικές ομάδες πληθυσμού που ζούσαν και ακόμα ζουν εκεί, αλλά και οι αγωγοί υδρογοναθράκων, δημιουργούν ένα πλαίσιο γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος που στο άμεσο μέλλον θα είναι ακόμα μεγαλύτερο. Η Ελλάδα οφείλει να σφυρηλατήσει ένα ισχυρό ιστό οικονομικών και πολιτικών σχέσεων με τις Ρωσικές Δημοκρατίες του Καυκάσου, και τις χώρες της Υπερκαυκασίας, προκειμένου να προβάλλονται η οικονομική πρόοδος, στα πλαίσια της φιλελεύθερης αγοράς, η πολιτική ελευθερία, και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αξίες και επιδιώξεις ζωής, οι οποίες δεν αντικατοπτρίζονται ιδιαίτερα στην κοινωνία της Τουρκίας. Αν αυτό πετύχει, η θέση της Τουρκίας στην περιοχή τουλάχιστον αποδυναμώνεται.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι σχέσεις μας με τη Ρωσία και το Ιράν διά της πολιτικής μας συνέντευξης στον Καύκασο, παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες. Οι δύο αυτές χώρες εμφανίζονται ως ιστορικοί, στρατηγικοί αντίπαλοι της Τουρκίας. Υπό αυτήν την έννοια θα μπορούσε να υποστηριχθεί η άποψη ότι οι χώρες αυτές αποτελούν «εξ ορισμού» γεωπολιτικούς παίκτες για την Ελλάδα.

Ειδικά, η ιδέα μιας συνεργασίας ή και συμμαχίας Ελλάδας, Αρμενίας και Ιράν είχε αρχίσει να σχεδιάζεται και να πραγματοποιείται στη δεκαετία του 1990. Η στρατηγική λογική της ήταν προφανής, αν και ανομολόγητη – η γεωπολιτική πίεση

προς τις τρεις χώρες εκ μέρους της Τουρκίας. Στην πορεία η ιδέα εγκαταλείφθηκε²²⁴. Ο πρόεδρος της Αρμενίας Σερζ Σαρκισιάν, σε συνάντηση με τους δημοσιογράφους που συμμετέχουν σε μεγάλο διεθνές συνέδριο για τα 100 χρόνια της γενοκτονίας των Αρμενίων στο Ερεβάν, απαντώντας σε σχετική ερώτηση είπε²²⁵: «Η ιδέα μιας συνεργασίας ή και συμμαχίας Ελλάδας, Αρμενίας και Ιράν είχε αρχίσει να σχεδιάζεται και να πραγματοποιείται στη δεκαετία του 1990, έκτοτε όμως παρήκμασε και εγκαταλείφθηκε, λόγω της στάσης που υιοθέτησε η διεθνής κοινότητα απέναντι στην Τεχεράνη και λόγω της αλλαγής στην πολιτική πορεία της Ελλάδας. Αν όμως υπάρξει συμφωνία με το Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα και με τη θετική προσέγγιση της νέας ελληνικής κυβέρνησης, μια τέτοια συμμαχία, που δεν στρέφεται εναντίον οποιουδήποτε τρίτου μέρους, είναι χρήσιμη και ίσως μπορεί η ιδέα της συγκρότησής της να αναγεννηθεί». Ο κ. Σαρκισιάν πρόσθεσε ότι είχε εμπλακεί και ο ίδιος, στο παρελθόν, στην προσπάθεια συγκρότησης μιας τριμερούς συνεργασίας, αν όχι συμμαχίας.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο γεωπολιτικός χώρος του Ελληνισμού²²⁶ δηλαδή ο υδάτινος άξονας Μαύρη Θάλασσα-Στενά-Αιγαίο-Ανατολική Μεσόγειος βρίσκεται στη μέση δομικών αλλαγών. στο χέρι μας είναι να επωφεληθούμε από αυτές αφού, η λέξη «αλλαγή» πέραν των κινδύνων περικλείει και ευκαιρίες.

---

²²⁴ Konstantakopoulos.blogspot.com, «Επίκαιρα», 26.3.2015, πρόσβαση 02 Οκτ 2015.

²²⁵ <http://www.onalert.gr/stories/mia-symmaxia-elladas-armenias-iran-sxediazetai-apo-to-90/41444>, πρόσβαση 07 Νοε 15

²²⁶ <http://www.newsbomb.gr/prionokordela/opinions/story/318320/paihnidia-polemoy-shedio-eyryteri-mesi-anatoli--vorea-afriki#ixzz3nx9BoCqd>, πρόσβαση 20 Οκτ 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

6. ΣΥΝΟΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Σύνοψη

Ιστορικά η Ρωσία, τόσο ως αυτοκρατορία όσο και κατά την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης, έπρεπε να αντιμετωπίσει το οξύ εθνολογικό πρόβλημα που προέκυπτε από την ίδια της την φύση, δηλαδή την πολυεθνικότητα²²⁷. Στο πλαίσιο αυτό η ρωσική επικράτηση στον Καύκασο δημιούργησε αντιφατικά αποτελέσματα, τα οποία συνεχίζουν να εκδηλώνονται. Αφενός διαμόρφωσε ισχυρούς πολιτισμικούς δεσμούς με τους λαούς της περιοχής, διοχετεύοντας τον πλούτο της πνευματικής της ικμάδας. Αφετέρου, επέφερε ως πράξη αντι-ιμπεριαλιστικής αντίδρασης την ενίσχυση του Ισλάμ.

Οι χώρες και γενικά τα υποκείμενα της περιοχής του Καυκάσου λόγω της διφορούμενης γεωπολιτικής, των οικονομικών, θρησκευτικών και κοινωνικών συνθηκών αλλά κυρίως λόγω της διχασμένης ιστορίας τους αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα. Μπροστά στο όραμα για αυτονομία και κυριαρχία, εμπλάκηκαν σε μακροχρόνιες αιματηρές συγκρούσεις, με αποτελέσματα κατά περίπτωση, την διεθνή απομόνωση, την βίαιη μετακίνηση πληθυσμών, την προώθηση παράνομων οικονομικών συμφερόντων καθώς την οικονομική και ηθική εξαθλίωση τους.

Ακόμη, και την όποια αυτονομία ή ανεξαρτησία επέτυχαν, δεν κατάφεραν να αποφύγουν ή να ελέγξουν την εσωτερική ένοπλη βία²²⁸ καθότι, αυτό εξαρτάται από τις εξουσίες και την αποτελεσματική λειτουργία των εθνικών κυβερνήσεων και από την εσωτερική νομιμοποίηση αυτών, που εμφανώς στις περισσότερες των περιπτώσεων, υστερούσε.

Σε κάθε περίπτωση, η αναλογία, και η αυθαίρετη σύγκριση στα πλαίσια της σύγκρουσης των πολιτισμών, Καυκάσου - Κοσόβου (Σλάβοι χριστιανοί, εναντίον

---

²²⁷ Βασίλειος Ε. Γραμματικός, *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, σ. 240.

²²⁸ Eric Hobsbawm, *Παγκόσμια Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σ. 40.

μουσουλμάνων και στις δύο περιπτώσεις) είναι εξόχως προβληματική. Οι Καυκάσιοι ουδέποτε υπήρξαν καταπιεζόμενη μειονότητα, υπό το βάρος του ρωσικού ζυγού. Αντιθέτως, αναμείχθηκαν σε μεγάλο βαθμό με ρωσικούς πληθυσμούς, με τους μεικτούς γάμους να παίρνουν μεγάλη έκταση, ενώ η πρωτεύουσα της Τσετσενίας, Γκρόζνι, οικοδομήθηκε από τους τσάρους.

Οι Καυκάσιοι, υπέφεραν συχνά περισσότερο από τους δικούς τους λήσταρχους και πολέμαρχους, παρά από τον ρωσικό στρατό. Το γεγονός αυτό δεν απαλλάσσει, βεβαίως, από τις ευθύνες του τον ρωσικό στρατό για παράδειγμα από τον ανελέητο βομβαρδισμό και την σχεδόν ολοκληρωτική καταστροφή του Γκρόζνι στον δεύτερο πόλεμο στην Τσετσενία και τις τεράστιες απώλειες αμάχων²²⁹. Επίσης δεν απαλλάσσει την ρωσική πολιτική ηγεσία, το υποτελές στη Μόσχα και ιδιαίτερο καθεστώς του Τσετσένου προέδρου Ραζμάν Καντίροφ. Άλλωστε και ο πρόεδρος Μεντβέντεφ αναγνώρισε ότι δεν μπορεί να υπάρξει αποκλειστικά στρατιωτική λύση στο πρόβλημα του Καυκάσου αν δεν αντιμετωπισθούν «το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η υψηλή ανεργία και η τρομακτική, ευρύτατα εξαπλωμένη διαφθορά»²³⁰.

Όμως και η ίδια η Ρωσία επηρεάστηκε από την συνεχιζόμενη αναταραχή στον Καύκασο, κυρίως στα ζητήματα της εσωτερικής διακυβέρνησης²³¹. Ο Πρόεδρος Πούτιν από το 2000 προέκρινε την αρχή «της κάθετης εξουσίας» με την υπαγωγή όλων των επιπέδων εξουσίας στο Κρεμλίνο. Αυτή μάλιστα η συγκεντροποίηση της εξουσίας έγινε με την συναίνεση της ρωσικής κοινωνίας αφού η έξαρση της τσετσενικής τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος είχαν ενισχύσει στα τέλη της δεκαετίας του 1990 το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών.

Η απροθυμία των μεγάλων δυνάμεων για οριστική διευθέτηση των διενέξεων εξώθησε τις χώρες αυτές, στην αποδοχή επιβολής εξωτερικής βοήθειας με μορφή άμεσης εξάρτησης και επέμβασης στα εσωτερικά τους, από τον «ξένο παράγοντα» όπως προϋπήρχε πριν την έναρξη των μεταξύ τους εχθροπραξιών.

Από τις μεγάλες δυνάμεις, η Αμερική είναι πολύ μακριά για να είναι

---

²²⁹ Βασίλειος Ε. Γραμματικός, ο.π., σ. 252.

²³⁰ http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2010/04/blog-post_9724.html, πρόσβαση 02 Μαρ 15.

²³¹ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 1^ο, *Το ρωσικό πολιτικό σύστημα στη μετασοβιετική περίοδο*, σ. 30.

κυρίαρχη στον Καύκασο, αλλά πολύ ισχυρή για να μην εμπλακεί. Η Ρωσία είναι σχετικά αδύναμη για να ανακτήσει την αυτοκρατορική κυριαρχία στην περιοχή ή για να αποκλείσει άλλους από αυτή, αλλά είναι πολύ κοντά και πολύ ισχυρή για να αποκλειστεί.

Επίσης, η Τουρκία και το Ιράν είναι αρκετά ισχυρές χώρες για να ασκούν επιρροή, αλλά έχουν από την φύση τους ευάλωτο χαρακτήρα. Ιδιαίτερα, η υπερβολική φιλοδοξία της Τουρκίας, την οδηγεί πιθανότατα στο φαινόμενο της στρατηγικής υπερεξάπλωσης και συνεπώς στην αποτυχία της επίτευξης των περισσότερων από τους στόχους της. Και το Ιράν, είναι μια δύναμη που μετά την συμφωνία για το πυρηνικό του πρόγραμμα με την Δύση αποκτά μεγαλύτερες δυνατότητες δράσης τουλάχιστον στη Μέση Ανατολή, θα κλιμακώσει τον ανταγωνισμό με το Ριάντ αλλά και θα ισχυροποιήσει σημαντικά, το μέτωπο στον αγώνα κατά του Ισλαμικού Κράτους. Η Κίνα από την μεριά της είναι πολύ ισχυρή για να μην την λαμβάνουν υπόψη τους κυρίως η Ρωσία, τα κράτη του Καυκάσου αλλά και τα όμορα κράτη της Κεντρικής Ασίας.

Πρέπει να επισημάνουμε όσον αφορά την Τουρκία²³² ότι την επαύριο της ρωσικής επίθεσης στη Γεωργία, έστρεψε την προσοχή της στον Καύκασο, περιοχή με την οποία τη συνδέουν ιστορικοί δεσμοί και οικονομικά συμφέροντα: λόγω των αγωγών υδρογονανθράκων που τον διασχίζουν, όπως και του «δρόμου του μεταξιού του 21ου αιώνα». Η Τουρκία, διεκδικεί και στην Καυκασία το ρόλο του μεσολαβητή, πεπεισμένη πως κάθε περιφερειακή διένεξη αποτελεί ευκαιρία και μπορεί να χρησιμεύσει για να αυξήσει το κύρος και την επιρροή της.

Βέβαια, η Άγκυρα στοχεύει και στην χρήση κατά το συμφέρον της, διπλωματικά των εξελίξεων, για παράδειγμα στη Γεωργία με τις αποσχισθείσες περιοχές στο εσωτερικό της. Όταν ξέσπασε ο πόλεμος Ρωσίας-Γεωργίας²³³ μερικοί Τούρκοι σχολιαστές άρχισαν να αναρωτιούνται πώς η Άγκυρα και συγκεκριμένα, ο

---

²³² Οδυσσέας Κ Γκίλης, Επιμέλεια συλλογής και ταξινόμησης υλικού, Αχμέτ Νταβούτογλου Στρατηγικό βάθος, Συλλογή βιβλιοπαρουσιάσεων Άρθρων κριτικών, 2010, σ. 23, από άρθρο του Αλέξανδρου Μασσαβέτα, 21 Σεπτεμβρίου 2009, Τι κρύβει το «στρατηγικό βάθος» της νέας μεγάλης Τουρκίας, διαθέσιμο <http://www.newstime.gr/?i=nt.el.article&id=14500>, πρόσβαση 01 Οκτ 15.

²³³ Igor Torbakov, «THE GEORGIA CRISIS AND RUSSIA-TURKEY RELATIONS», 2008, The Jamestown Foundation, διαθέσιμο στο <http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>, πρόσβαση 01 Ιαν 2016.

τουρκικός στρατός, θα μπορούσε να ενεργήσει στην Κύπρο, όπως η Ρωσία. Οι ομοιότητες με την κατάσταση της Κύπρου φαίνεται να είναι αρκετά προφανής. Η Ρωσική εισβολή στη Γεωργία και η αναγνώριση της ανεξαρτησίας των δύο αυτονομιστικών θυλάκων ουσιαστικά επαναλαμβάνουν την ιστορία της Κατεχόμενης Κύπρου. Ακόμη φαίνεται ως οδηγός και ένα πεδίο εφαρμογής πιθανώς με την μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη.

Σημαντική συνιστώσα αποτελούν και οι Κούρδοι, οι οποίοι αν καταφέρουν να αποκτήσουν την ελευθερία τους και απελευθερώσουν την πατρίδα τους, που είναι κατακερματισμένη και κατέχεται από το Ιράν, το Ιράκ, τη Συρία και την Τουρκία, τότε ως ενιαίο Κουρδιστάν, θα έχουν υπό τον έλεγχό τους τα μεγαλύτερα αποθέματα υδάτων και πετρελαίου στην περιοχή. Με όλα αυτά τα ανταγωνιζόμενα συμφέροντα, είναι εύκολο να δει κανείς γιατί η μοίρα του Κουρδιστάν θα βοηθήσει και θα περιληφθεί στον σχεδιασμό του μέλλοντος της Μέσης Ανατολής.

Ακόμη, επειδή η ενέργεια αποτελεί τον κύριο μοχλό ενδυνάμωσης της Ρωσίας και της σταδιακής προσπάθειας επιστροφής της ως μεγάλης δύναμης στο διεθνές σύστημα²³⁴ η ρωσική πολιτική επιδιώκει και στο βαθμό που είναι δυνατόν επιβάλλει, οι παράγωγες χώρες υδρογονανθράκων της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας, να εξάγουν τους πόρους τους, προς τις αγορές μέσω της υπάρχουσας υποδομής των ρωσικών αγωγών. Αυτό δεν είναι κατ' ανάγκη αρνητικό, ακόμη και για τις χώρες παραγωγής καθότι σαν λύση είναι φθηνότερη από την κατασκευή εντελώς νέας υποδομής. Ωστόσο, ορισμένα κράτη της ΚΑΚ που θα προτιμούσαν να εγκαταστήσουν το δικό τους δίκτυο αγωγών για παράδειγμα με την Δύση, χωρίς την ρωσική παρεμβολή, αναπόφευκτα οδηγούνται σε αντιπαλότητα.

Επίσης, η Ρωσία έχει ως στόχο να αποκτήσει από την Κεντρική Ασία και την Κασπία τα δικαιώματα εκμετάλλευσης της παραγόμενης ενέργειας, προκειμένου να έχει τον κύριο λόγο στις περαιτέρω εξελίξεις των εξαγωγών. Αυτό θα μπορούσε να εκληφθεί ως μια αρνητική εξέλιξη, για τους ενδιαφερόμενους, στο βαθμό που δεν μπορούν να ελέγξουν την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων τους. Παράλληλα, η Μόσχα έχει ως στόχο να προωθήσει ρωσικές επενδύσεις στην ενεργειακή υποδομή των

---

²³⁴ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Κεφάλαιο 4^ο, Φίλιππος Προέδρου, Η ρωσική ενεργειακή στρατηγική στην Ευρώπη, σ. 143.

γειτονικών κρατών ιδιαίτερα στην ηλεκτρική ενέργεια και στο φυσικό αέριο που αποτελούν κατά βάση κρατικά μονοπώλια.

Συνολικά πάντως δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το Κρεμλίνο έχει καταστήσει σαφές ότι θεωρεί την διατήρηση του ελέγχου των εξαγωγίμων υδρογονανθράκων των χωρών της Κασπίας ρωσικό στρατηγικό συμφέρον²³⁵.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών²³⁶, τα κράτη της περιοχής του Καυκάσου είχαν να αντιμετωπίσουν ποικίλες προκλήσεις. Ενώ η οικονομία της Αρμενίας επλήγη βαρύτερα λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το Αζερμπαϊτζάν όχι μόνον απορρόφησε το οικονομικό σοκ αλλά εξήλθε αλώβητο, πραγματοποιώντας μεγάλες επενδύσεις στο εξωτερικό. Η Γεωργία, από την άλλη, εξακολουθεί να αιμορραγεί μετά τον πόλεμο με την Ρωσία, προσπαθώντας να διαμορφώσει τις κατάλληλες πολιτικές ισορροπίες μετά την αλλαγή της κυβέρνησης Σαακασβίλι.

6.2 Συμπεράσματα

Διαφορές που προϋπήρχαν στους λαούς στην περιοχή του Καυκάσου, και ήταν εν υπνώσει επί Σοβιετικής περιόδου, βρήκαν ξανά το πεδίο της ιστορικής τους εκπλήρωσης, απειλώντας την τάξη στον συγκεκριμένο χώρο. Σε συνάρτηση και ακολουθία με πάγιες γεωπολιτικές σταθερές, αλλά και λόγω της εξόρυξης και διέλευσης υδρογονανθράκων από την εν λόγω περιοχή, επήλθε μια σταδιακή αναβάθμιση του Καυκάσου στους γεωστρατηγικούς και γεωοικονομικούς υπολογισμούς των μεγάλων αλλά και περιφερειακών δυνάμεων, γεγονός που συνήθως δημιουργεί συνθήκες ανταγωνισμού.²³⁷

Τελικά ο Καύκασος ήταν και είναι, ένα πεδίο αντιπαραθέσεων μεταξύ Ρωσίας -Τουρκίας -Ιράν αλλά και εμπλοκής της μόνης πλέον υπερδύναμης, της Αμερικής, σε ένα αγώνα εξουσίας και πολιτικής επιβολής πάγιων γεωπολιτικών και

---

²³⁵ Michael Fredholm «The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual Dependence, *Russian Series 05/41*, Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy, Σεπ 2005, σσ. 15-17, διαθέσιμο <http://ipreki.com/en/pdf/R41.pdf>, πρόσβαση 02 Ιαν 2016.

²³⁶ Νικόλαος Ματθαίος Σαντής, «Οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις στα κράτη της Υπερκαυκασίας», Περιοδικό «Η Νέα Πλιτική», 6 Νοεμβρίου 2015, διαθέσιμο, <http://neapolitiki.grhttp://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Ιαν 16.

²³⁷ Χρήστος Ζιώγας, «Ηγεμονικός ανταγωνισμός στον Καύκασο», διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», 12 Νοε 15, διαθέσιμο <http://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Ιαν 2016.

οικονομικών σχεδίων και μόνο μια συνεργασία όλων των πλευρών μπορεί να επιφέρει μια βιώσιμη λύση στην περιοχή.

Η διασπορά των Όπλων Μαζικής Καταστροφής, η ενίσχυση του Ισλαμισμού και του Τουρκισμού και πάνω απ' όλα η Νέα Γεωπολιτική των Κασπιανών Πετρελαίων δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για ένα Νέο Μεγάλο Παιχνίδι που αν δεν διευθετηθεί ειρηνικά μπορεί να μετατραπεί σε μία γιγαντιαία ωρολογιακή βόμβα,

Στο επίπεδο της Ευρώπης, αν και οι φωνές της διαίρεσης παραμένουν ισχυρές, το νέο περιβάλλον ασφαλείας που αντιμετωπίζει η Ρωσία και η ΕΕ, είναι τόσο ποικίλο και προκλητικό που μόνο η συνέχιση του διαλόγου και οι αμοιβαίες υποχωρήσεις θα τους βοηθήσει να βρουν απαντήσεις. Αλλά αυτές οι προκλήσεις μπορούν να μετατραπούν σε ευκαιρίες μόνο εάν η Ρωσία και η ΕΕ αναλάβουν την ευθύνη για αποφασιστική δράση και στηρίζουν τις προσπάθειες σε αυτή την κατεύθυνση. Δεν είναι δυνατόν οι εκατέρωθεν κυρώσεις να επιλύσουν οποιαδήποτε διαφορά. Όπως είπε ο λόρδος Stanley Baldwin, τρεις φορές πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας την περίοδο του μεσοπολέμου, «Ένα από τα πολλά συμπεράσματα στα οποία έχω καταλήξει είναι ότι δεν υπάρχει κάποια κύρωση η οποία θα φέρει αποτελέσματα και η οποία δεν σημαίνει πόλεμο»²³⁸.

Η νοσταλγία, για τα οικονομικά οφέλη αλλά και την προβλεπτικότητα και την ασφάλεια που χαρακτήριζαν την εποχή του Ψυχρού Πολέμου την περιοχή του Καυκάσου, δεν είναι συνετό να αποτελεί οδηγό πολιτικής. Όμως και η τυφλή πίστη στις δυτικές εναλλακτικές λύσεις στα προβλήματα οικονομίας και ασφάλειας, επίσης δεν αποτελεί τη λύση. Ειδικά, εάν οι τρεις χώρες του Νότιου Καύκασου σκεφτούν ρεαλιστικά τι είναι δυνατόν να πετύχουν κάτω από τις παρούσες συνθήκες, θα αναγνώριζαν ότι μια συνεργατική και ενιαία προσέγγιση είναι η καλύτερη λύση για όλους.

Η Ρωσική Ομοσπονδία²³⁹, λόγω της τεράστιας γεωγραφικής της έκτασης, αποτελεί σημαντικό δρόντα σε ολόκληρη την Ασιατική ήπειρο. Στο δυτικό μέρος της Ασίας επιδιώκει να ανατρέψει τα τελεσμένα της πρώτης μεταψυχροπολεμικής δεκαετίας και να ενισχύσει θέση και ρόλο έναντι των δυτικών

---

²³⁸ House of Commons, 18 Μαΐου 1934: Official Report, στ. 2139.

²³⁹ Χρήστος Ζιώγας, «Ασία: η σύγκρουση δεν είναι μονόδρομος», διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», 22 Ιουν. 2015, διαθέσιμο <http://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Οκτ. 2015.

χωρών και κυρίως των ΗΠΑ. Με βασικό όπλο τους ενεργειακούς πόρους η Ρωσία διεκδικεί περισσότερη επιρροή, μεγαλύτερο ρόλο και σεβασμό. Επιθυμεί την επανατοποθέτησή της στο παγκόσμιο σύστημα, ενισχύει την κυριαρχία της στον πρώην κομμουνιστικό και σοβιετικό χώρο, με σκοπό την δημιουργία ενός πιο ισότιμου και πολυκεντρικού παγκόσμιου συστήματος²⁴⁰.

Ο πόλεμος με τη Γεωργία το 2008 και η στρατιωτική νίκη κατέδειξε την ανάκαμψη της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο περιφερειακό, κυρίως, αλλά και διεθνές στερέωμα. Η ρωσική επικράτηση, εκτός από την *de facto* ανεξαρτησία της Νότιας Οσσετίας και Αμπχαζίας, επέφερε την αποτροπή εισδοχής της Γεωργίας στους ατλαντικούς θεσμούς, πολιτική που ακολουθήθηκε και στην κρίση της Ουκρανίας, δηλαδή άμεση ή έμμεση στρατιωτική επέμβαση για επίτευξη ενός πολιτικού στόχου. Η Ρωσία έστειλε το μήνυμα ότι οιαδήποτε απόφαση ασφαλείας, εξωτερικής πολιτικής ή οικονομικής και ενεργειακής φύσεως στην γειτονιά της, είναι δυνατόν να επιτευχθεί, μόνο με την ενεργό και κυρίαρχη συμμετοχή αυτής, ανεξαρτήτως των οιονδήποτε ΝΑΤΟϊκών υποσχέσεων σε κράτη της περιοχής.

Από αυτά συνάγεται ότι η ρωσική ηγεσία στο Κρεμλίνο έχει ένα πολύ χαμηλότερο όριο για την χρήση των στρατιωτικών της μέσων στο εγγύς εξωτερικό, από ό,τι πίστευαν οι περισσότεροι στη Δύση. Οι δυτικοί παρατηρητές θα έπρεπε να είχαν μάθει αυτό το μάθημα μετά από τον ρωσό-γεωργιανό πόλεμο το 2008 –έχει σίγουρα αποδειχθεί στην Ουκρανία από τον Μάρτιο του 2014²⁴¹. Τώρα, το Κρεμλίνο ρίχνει στρατιωτικές δυνάμεις στα πεδία της μάχης στη Συρία παρά τους σημαντικούς κινδύνους, καθότι η απaráμιλλη στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ απέτυχε να διαμορφώσει την περιοχή βάσει των δικών της στόχων. Σίγουρα οι δυσκολίες θα είναι περισσότερες για μία αντικειμενικά μικρότερη υπερδύναμη όπως η Ρωσία²⁴². Αυτή όμως, είναι μια πολύ λιγότερο προβλέψιμη Ρωσία από αυτή που πίστευε η Δύση ότι θα διαπραγματευτεί μαζί της.

---

²⁴⁰ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Χρήστος Φραγκονικολόπουλος, Επίμετρο: *Χαρακτηριστικά της Ρωσίας τον 21^ο αιώνα*, σ. 237.

²⁴¹ Carl Bildt Πρώην υπουργός Εξωτερικών της Σουηδίας, στο <http://www.capital.gr/story/3068427>, πρόσβαση 12 Οκτ 15.

²⁴² http://www.euro2day.gr/ftcom_gr/article-ft-gr/1366839/h-peripeteia-ths-rosias-sth-mesh-anatolh-einaitos.html, Πηγή: FT.com Copyright The Financial Times Ltd, πρόσβαση 02 Ιαν 16.

Τούτα όμως τα περιστατικά, καταδεικνύουν με σαφήνεια ότι η προσπάθεια της Ρωσίας να παγιώσει την θέση της στο μετασοβιετικό περιβάλλον δεν είναι εύκολη υπόθεση. Εάν η Ρωσία θέλει να ασκήσει επιρροή οφείλει να μην μετατραπεί σε μέρος του προβλήματος αλλά να λειτουργήσει ως δύναμη σταθεροποίησης και επίλυσης των καυτών ζητημάτων που απασχολούν την ευρύτερη περιοχή της, όπως για παράδειγμα οι στοχευόμενες προσπάθειες που κάνει, περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης μέσω της πολιτικής της ευρασιατικής ολοκλήρωσης.²⁴³

Έτσι, η Ρωσία με κορυφαία μετασοβιετική στρατηγική το δόγμα του «εγγύς εξωτερικού» προέταξε μια πολιτική, που έδινε προτεραιότητα στην ανάγκη να ανοικοδομηθεί, στον γεωπολιτικό χώρο τον οποίο κατείχε άλλοτε η Σοβιετική Ένωση, κάποιο είδος βιώσιμου πλαισίου, με τη Μόσχα να είναι το κέντρο λήψης των αποφάσεων²⁴⁴.

Η πολιτική της εποχής μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ έχει φτάσει στο τέλος της. Σε γενικές γραμμές αυτό θα οδηγήσει σε πιο τεταμένες σχέσεις Ανατολής-Δύσης από αυτές που γνωρίζουμε έως σήμερα. Η αποφασιστικότητά της Ρωσίας να αντιμετωπίσει τις Ηνωμένες Πολιτείες και το ΝΑΤΟ στη Μέση Ανατολή και την Ευρασία έδειξαν για άλλη μια φορά ότι οι προσπάθειες προσέγγισης Ανατολής-Δύσης ναυάγησαν σε θέματα περιφερειακής ασφάλειας. Οι συγκλίσεις που φαίνεται να υπάρχουν σε μια σειρά θεμάτων μεταξύ Ρωσίας και Δύσης, όπως στην τρομοκρατία, την αποτροπή διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής, τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, περιβαλλοντικά ζητήματα και άλλα, δεν υπερισχύουν στην παρούσα φάση των γεωπολιτικών προτεραιοτήτων και το στοιχείο του ανταγωνισμού υπερτερεί αυτού της συνεργασίας.

Πλέον οι ΗΠΑ κατονομάζονται για πρώτη φορά μεταξύ των απειλών κατά της εθνικής ασφαλείας της Ρωσίας όπως αποκαλύπτει ένα νέο επίσημο έγγραφο, με τίτλο «Σχετικά με την Στρατηγική της Εθνικής Ασφάλειας της Ρωσικής

---

²⁴³ Μάνος Καραγιάννης, ο. π., σ. 236.

²⁴⁴ Zbigniew Brzezinski "Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΚΑΚΙΕΡΑ", Εκδόσεις Λιβάνη 1998, σελ 184.

Ομοσπονδίας»²⁴⁵, που υπέγραψε ο πρόεδρος της χώρας Βλαντίμιρ Πούτιν την παραμονή της Πρωτοχρονιάς και αντικαθιστά την εκδοχή του 2009, όπου δεν γινόταν καμία αναφορά ούτε στις ΗΠΑ ούτε στο ΝΑΤΟ. Στην αξιολόγηση αυτή επισημαίνεται ότι η Ρωσία κατάφερε να ενισχύσει τον ρόλο της στη διευθέτηση των προβλημάτων της διεθνούς κοινότητας και στην επίλυση των παγκόσμιων συρράξεων και ότι εφαρμόζει μια ανεξάρτητη πολιτική, «τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και εντός της χώρας», κάτι που προκάλεσε την αντίδραση των χωρών της Δύσης. Απόδειξη αυτών θεωρείται η υποστήριξη που παρείχαν οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση σ' ένα «αντισυνταγματικό πραξικόπημα στην Ουκρανία», που είχε ως αποτέλεσμα να διχαστεί η ουκρανική κοινωνία και να ξεκινήσει μια στρατιωτική σύρραξη.

Από την άλλη μεριά τα οικονομικά ρωσικά συμφέροντα²⁴⁶ που συνδέονται με τη Δύση και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ είναι μεγάλα. Οι τράπεζες της Γουόλ Στρητ συνεχίζουν υπογειώς τη στήριξη της κυβέρνησης του Ρώσου προέδρου Πούτιν. Η Morgan Stanley, κέρδισε πάνω από 360 εκατομμύρια δολάρια από τραπεζικές επενδύσεις στη Ρωσία το 2013. Η ίδια επενδυτική τράπεζα επίσης πρόσφατα επένδυσε 10 δισεκατομμύρια δολάρια στον ρωσικό κολοσσό πετρελαίου Rosneft²⁴⁷. Και φυσικά το έργο της εξερεύνησης στην Αρκτική δεν επηρεάζεται από τις πρόσφατες δυτικές κυρώσεις στη Ρωσία.

Στην αναγκαστική προσέγγισή της με το Πεκίνο, η Μόσχα είναι σίγουρο ότι δεν αισθάνεται άνετα. Η εξάρτηση από έναν δυνητικό γεωπολιτικό ανταγωνιστή όπως είναι η Κίνα και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν από μια απόπειρα αλλαγής του παγκόσμιου οικονομικού status quo την κάνουν να δυσανασχετεί και σίγουρα επιθυμεί την ομαλοποίηση των σχέσεων της με τις ΗΠΑ, που αυτόματα θα βελτιώνει το ρόλο της στο τρίγωνο Ρωσία, ΗΠΑ, Κίνα.

Για την ώρα, το Κρεμλίνο, λόγω της γεωπολιτικής διελκυστίνδας του με τη Δύση, έχει πολύ μεγάλη ανάγκη την Κίνα. Στις 21 Μαΐου 2014, η υπογραφή

---

²⁴⁵ Vladimir Soldatkin., «Putin names United States among threats in new Russian security strategy», 02 Ιαν 16, στην ηλεκτρονική έκδοση των reuters, διαθέσιμο <http://www.reuters.com/article/russia-security-strategy-idUSKBN0UG09Q20160102>, πρόσβαση 02 Ιαν 2016.

²⁴⁶ Φιόντορ Λουκιάνοφ, «Πόσο χρειάζονται Ρωσία και Αμερική η μια την άλλη»; Η Σύγχρονη Ρωσία, 01 Απριλίου 2014.

²⁴⁷ «Το Μωσαικό των Σχέσεων της Γουόλ Στρητ με την Μόσχα», New York Times , Απόδοση από τους ellada-russia.gr.

γιγάντιας τριακονταετούς σύμβασης, ύψους 400 δισεκατομμυρίων δολαρίων, για την τροφοδοσία της Κίνας με 38 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικό αέριο ετησίως, υπήρξε γεγονός κεφαλαιώδους σημασίας για τη Μόσχα. Παράλληλα καταδεικνύει η Ρωσία στη Δύση ότι θα μπορούσε να την παραμερίσει, διοχετεύοντας την παραγωγή της προς την Κίνα και γενικά, προς την Ασία.

Η υποστήριξη της Ρωσίας προς την Συρία δεν αφορά κάποιο συγκεκριμένο γεωπολιτικό ιδεαλισμό αλλά την αποφυγή πραγματικού κινδύνου για την εδαφική ακεραιότητα της. Στην πραγματικότητα, ο Βόρειος Καύκασος αποτελεί την κορυφή του κάθετου άξονα που ενώνει τους σουνίτες μέχρι την αραβική χερσόνησο. Στον άξονα αυτόν παρεμβάλλονται σιιτικοί πληθυσμοί και οι Κούρδοι, στους οποίους υπερισχύει η εθνική συνείδηση της θρησκευτικής. Εύλογο είναι, λοιπόν, σε αυτούς τους πληθυσμούς να διατηρεί τα ερείσματά της η ρωσική διπλωματία, ώστε να μπορέσει να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της.

Τα τεκταινόμενα στην περιοχή του Καυκάσου²⁴⁸ που βρίσκεται εντός των ορίων της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αποτελούν βασικό εγχώριο πολιτικό πρόβλημα, το οποίο είναι συστημικό και η αντιμετώπισή του θα εξαρτηθεί από τη βούληση και την ποιότητα της κρατικής διοίκησης της Ρωσίας. Είναι γεγονός επίσης πως, στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες του Καυκάσου, παρατηρούνται φαινόμενα πολιτικής «παθογένειας» όπως η διαφθορά, η καταπάτηση δημοκρατικών ελευθεριών κτλ., απόρροια εμπεδωμένων νοοτροπιών, τόσο παλαιότερων όσο και πιο πρόσφατων, με την ΕΕ να επιδιώκει να αναχαιτίσει την ρωσική επιθετικότητα και να σταθεροποιήσει την περιοχή, επιφέροντας πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό των τριών χωρών.

Για το μέλλον της ευρύτερης περιοχής της Υπερκαυκασίας όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό, οι επόμενοι μήνες θα είναι καθοριστικοί, αφού τη στιγμή αυτή οι τύχες του πολέμου, στο εγγύς περιβάλλον, τόσο στο Ιράκ όσο και στη Συρία φαίνεται να έχουν μεταβληθεί άρδην προς το χειρότερο για το Ισλαμικό Κράτος. Αυτό έχει ως συνέπεια όλοι οι γεωπολιτικοί δρώντες να ετοιμάζονται για την τελευταία φάση του «παιγνίου» η οποία πιθανώς να οδηγήσει στο τέλος ή στο σημαντικό περιορισμό της εδαφικής ύπαρξης του Ισλαμικού Κράτους. Ακολουθεί, ο ανταγωνισμός για τον έλεγχο

---

²⁴⁸ Χρήστος Ζιώγας, «Ηγεμονικός ανταγωνισμός στον Καύκασο», διμηνιαίο πολιτικό περιοδικό «Η Νέα Πολιτική», 12 Νοε 15, διαθέσιμο <http://neapolitiki.gr>, πρόσβαση 02 Ιαν 2016.

μίας τεράστιας περιοχής της Συρίας και του Ιράκ από την Μεσοποταμία έως την Μεσόγειο στην οποία θα παρατηρηθεί ένα «γεωπολιτικό κενό ισχύος». Αυτό μπορεί να δημιουργήσει μία επόμενη εξέλιξη, η οποία να εμπλέκει περισσότερους και με αποτέλεσμα η κρίση να εξαπλώνεται από τον Καύκασο και τα Στενά μέχρι την διώρυγα του Σουέζ και τον Περσικό Κόλπο. Οπότε αναμένουμε μία λύση στο θέμα, που ταλανίζει την Μέση Ανατολή, ειδικά η κρίση από τοπική θα μεταβληθεί σε περιφερειακή με την έντονη εμπλοκή και της περιοχής του Καύκασου²⁴⁹.

6.3 Προτάσεις

Αυτή την στιγμή τα δύο τμήματα της Ευρώπης βρίσκονται σε αναζήτηση μιας νέας γεωπολιτικής, ή ακόμα και πνευματικής ταυτότητας. Η ΕΕ παλεύει με τα προβλήματα της μετανάστευσης και της ενοποίησης, ενώ η Ρωσία παρασύρεται μακριά από μια ευρωκεντρική πολιτισμική και οικονομική πορεία προς μια ευρασιατική εναλλακτική λύση. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, τουλάχιστον υπό τον πρόεδρο Μπαράκ Ομπάμα έχουν υποχωρήσει σε ένα είδος ημι-απομόνωσης, με συνέπεια την δημιουργία συνθηκών αποσταθεροποίησης του ευρύτερου συστήματος ασφαλείας, που προκάλεσαν ανησυχητικές ζώνες αστάθειας και ανεπίλυτες κρίσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο τα μετασοβιετικά κράτη έχουν γίνει ένα πεδίο γεωπολιτικού παιχνιδιού, όπου τα συμφέροντα διαφόρων δυνάμεων βρίσκονται σε τροχιά σύγκρουσης. Ωστόσο ο ανταγωνισμός είναι κάτι το φυσιολογικό και οι παίκτες θα έχουν διάφορα οφέλη ή απώλειες. Ένας από αυτούς θα είναι και η Ρωσία²⁵⁰.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η χώρα του Τουρκμενιστάν ίσως παίζει κάποιον ρόλο στο μέλλον καθότι συνιστά την γέφυρα μεταξύ Καυκάσου/Κασπίας, Ιράν και Κ. Ασίας. Είναι και αυτή εμπλεκόμενη στο θέμα της Κασπίας (με το μέρος του Ιράν) και κατέχει αξιόλογο ορυκτό πλούτο. Αν και θεωρείται κράτος της Κ. Ασίας μπορούμε να πούμε πως έχει άμεση σχέση με τον Καύκασο λόγω γεωγραφικής θέσης. Δεν θα είναι περίεργο να δούμε και μία ανάμιξη των ΗΠΑ στο Τουρκμενιστάν εάν η χώρα έρθει στο προσκήνιο και ανοίξει στην Δύση, λαμβάνοντας υπόψη ότι η χώρα

---

²⁴⁹ Γεώργιος Κ. Φίλη, «Το ISIS καταρρέει: Λύση του δράματος ή εξάλωση της κρίσης;», 30 Δεκεμβρίου 2015, διαθέσιμο <http://www.liberal.gr/artthro/26617/amyna-diplomatia/2015/to-ISIS-katarrei-lusi-tou-dramatos-i-exaplosi-tis-krisis.html>, πρόσβαση 01 Ιαν 2016.

²⁵⁰ Μάνος Καραγιάννης (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010, Tatiana A. Shackleina, Κεφάλαιο 5^ο, *Η Ρωσία στη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική*, σ. 160.

βρίσκεται σε καθεστώς δικτατορίας.

Εάν κάποιος συνέκρινε τη γεωπολιτική αντιπαλότητα των δύο κρατικών δρώντων, στην περιοχή του Καυκάσου, της Ρωσίας και της Τουρκίας, θα μπορούσε να πει πως το «Νεοθωμανικό» μοντέλο, που θέλει να προωθήσει η ηγεσία της Άγκυρας, τόσο στα Βαλκάνια όσο και στην Μέση Ανατολή και τον Καύκασο, βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη ρωσική θέση του «Εγγύς Εξωτερικού» (Near Abroad). Επιπρόσθετα, η κυρίαρχη θεωρία στην πολιτική ελίτ της Ρωσίας του «Ευρασιανισμού», όπως αυτή εκπροσωπείται σήμερα από τον αρχετυπικό Ρώσο εκφραστή της Αλεξάντερ Ντούγκιν δεν χωράει άλλον πρωταγωνιστή στην περιοχή ενδιαφέροντος πέραν της Μόσχας και σίγουρα η Τουρκία, σύμφωνα με αυτή, παίζει δευτερεύοντα ρόλο.

Από τη στιγμή που οι ρωσο-τουρκικές σχέσεις διέρχονται τη χειρότερη κρίση μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι παγωμένες συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή του Καυκάσου, όπου Ρωσία και Τουρκία έχουν με οποιοδήποτε τρόπο εμπλοκή δύνανται να ενεργοποιηθούν ξανά²⁵¹ και να ενεργοποιηθεί πιθανός proxy wars (πόλεμος δι' αντιπροσώπων) που θα έχει ως στόχο τη φθορά της μιας δύναμης από την άλλη, ανοίγοντας ένα νέο μέτωπο της μεταξύ τους σύγκρουσης.

Οι μη οριστικά διευθετημένες διενέξεις μεταξύ Αζερμπαϊτζάν-Αρμενίας και Γεωργίας-Ρωσικής Ομοσπονδίας, δύνανται να θέσουν εν κινδύνω την περιφερειακή σταθερότητα ανά πάσα στιγμή. Η περιφερειακή τάξη στον Καύκασο θα είναι απόρροια ενός ηγεμονικού διακανονισμού, που όπως σε όλα τα ηγεμονικά σχήματα, προϋποθέτει έναν αποδεκτό συσχετισμό ισχύος ανάμεσα στους κύριους δρώντες, και μια ταυτόχρονη ανεκτή ιεραρχία μεταξύ ηγετικών και υποδεέστερων δυνάμεων²⁵².

Αναφορικά με το μέλλον των σχέσεων της χώρας μας με την ευρύτερη περιοχή μπορούμε να πούμε πως υπάρχουν εξίσου προοπτικές αλλά και παγίδες. Ενώ οι σχέσεις της Αθήνας με την Μόσχα βρίσκονται σε καλό επίπεδο (αλλά όχι και στο επιθυμητό), οι σχέσεις της χώρας μας, όπως είδαμε παραπάνω, με τις τρεις Καυκάσιες Δημοκρατίες είναι σε πολύ πρώιμο στάδιο. Η Αθήνα έχει μία επιλογή που συνιστά

---

²⁵¹ <http://www.liberal.gr/arthro/25094/amyna--diplomatia/2015/oi-roso-tourkikes-scheseis-kai-to-ison-kaucasiano-rigmasin.html>, πρόσβαση 02 Ιαν 2015.

²⁵² Χρήστος Ζιώγας, στο ίδιο.

ευκαιρίες και κινδύνους. Πρέπει να έρθει πιο κοντά με τον Καύκασο μετά και την είσοδο της χώρας μας στο παζλ των αγωγών και της μεταφοράς ενέργειας γενικότερα. Να θυμίσουμε ότι ακόμη και από τον αγωγό Μπακού-Τσειχάν μπορεί να επωφεληθεί η χώρα μας μιας και θα χρειαστεί ο μεγάλος εμπορικός μας στόλος για την μεταφορά πετρελαίου από το Τουρκικό λιμάνι, της ανατολικής Μεσογείου.

Δεν θα ήταν σκόνη για την Ελλάδα να δημιουργήσει αρνητικό κλίμα και σύγχυση ως προς τον ρόλο της και τις επιδιώξεις της. Αυτό που πρέπει να προσέξει η Ελλάδα είναι να κρατήσει την Ρωσία ως σημαντικό σύμμαχο εκμεταλλεζόμενη και τον σοβαρό κλονισμό των ρωσοτουρκικών σχέσεων. Στο βάθος όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα πιθανώς θα υπερισχύσει ο ρεαλισμός και η προσέγγιση Μόσχας – Άγκυρας θα συνεχισθεί, κυρίως για ενεργειακούς λόγους. Αυτό, υπό προϋποθέσεις, θα μπορούσε να καταλήξει σε έναν ακόμα εξοστρακισμό της χώρας από την περιοχή ως κρίκου μεταξύ Ευρώπης και Εγγύς Ανατολής.

Χωρίς να μας διαφεύγει η ευαισθησία του Κρεμλίνου σε θέματα τρομοκρατίας, αυτό που είμαστε σε θέση να προσφέρουμε στην Μόσχα, είναι πληροφόρηση για την εκπαίδευση και υπόθαλψη τρομοκρατών στα Βαλκάνια (Αλβανία και Βοσνία) αλλά και σε περιοχές της Τουρκίας, όπως επίσης και εντός του κατεχόμενου τμήματος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παράλληλα, η Μόσχα μπορεί να μας προσφέρει σημαντική βοήθεια και πληροφορίες για την διείσδυση τζιχαντιστικών τρομοκρατικών ομάδων που κινούνται από τα ελληνικά εδάφη προς την Ευρώπη²⁵³ υπό την κάλυψη των προσφυγικών ροών.

Η έννοια του διεθνούς δικαίου και η εφαρμογή του αποτελούν τη βασική προϋπόθεση για την επίλυση σοβαρών κρίσεων που μαστίζουν την Αν. Μεσόγειο, την Εγγύς Ανατολή και τον Καύκασο. Επιπλέον είναι ώριμες οι συνθήκες προκειμένου το διεθνές δίκαιο να εφαρμοστεί έστω και προληπτικά υπέρ της γεωπολιτικής σταθερότητας. Σήμερα, παρά την επιδείνωση της περιφερειακής ασφάλειας και την αποσταθεροποίηση, το διεθνές δίκαιο εξακολουθεί να αποτελεί ελπιδοφόρα δύναμη σταθερότητας και ανάπτυξης. Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μεγάλες δυνάμεις ότι

---

²⁵³ Υπάρχει δυνατότητα για εποικοδομητική συνεργασία, βλέπε χαρακτηριστικά Ρεπορτάζ: Γιάννη Σουλιώτη, «Ο Τσετσένος αντάρτης, οι ισλαμιστές και το βίλαετι του Καυκάσου», διαθέσιμο, <http://www.kathimerini.gr/841909/gallery/epikairothta/ereynes/o-tsetsenos-antarths-oi-islamistes-kai-to-vilaeti-toy-kaykasoy>, πρόσβαση 03 Ιαν 2016.

το δίκαιο είναι το θεμέλιο πάνω στο οποίο μπορεί να δομηθεί ο συσχετισμός των συμφερόντων σε μακροχρόνιες βάσεις ανάπτυξης και συνδιαλλαγής. Σε αντίθετη περίπτωση, η αποσταθεροποίηση αποτελεί την καταστροφή της δημιουργίας των διακρατικών σχέσεων. Και ενώ η δημιουργία είναι μακροχρόνια διαδικασία, η καταστροφή είναι στιγμιαία.

Σε αυτό το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό περιβάλλον, η Ελλάδα καλείται από τις εξελίξεις να αναπτύξει πιο δραστήρια διπλωματική παρουσία τόσο στις κρίσεις της Αν. Μεσογείου όσο και της Μ. Ανατολής και του νότιου Καυκάσου. Η ελληνική διπλωματία, έμπειρη στην αντιμετώπιση ζητημάτων όπως το Κυπριακό, έχει τη δυνατότητα να προσφέρει δημιουργικά στη γεωπολιτική σταθερότητα, στον Καύκασο. Επιπλέον, η ελληνική παρουσία μπορεί σε ένα βαθμό να διασφαλίσει και γιατί όχι να προλάβει λύσεις στα ανοικτά θέματα του Καυκάσου ενάντια στις πάγιες θέσεις της. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι οποιαδήποτε λύση δοθεί στον Καύκασο μπορεί να αποτελέσει οδηγό και για άλλα αντίστοιχα θέματα στην περιοχή μας.

Ένα πρώτο μέσο για την παρουσία της Ελλάδας είναι το ενεργειακό εμπόριο, το οποίο μέχρι να υλοποιηθεί μια πραγματική ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, σάφρον είναι να εντάσσεται σε όσο το δυνατόν περισσότερα πολυεθνικά προγράμματα τα οποία υποστηρίζονται από μεγάλης εμβέλειας εταιρείες με υποστήριξη και αμοιβαία συμφέροντα σε αμφότερες τις πλευρές (Δύση-Ρωσία). Η επικερδής για τα εθνικά συμφέροντα μας, επιλογή της διέλευσης ενός αγωγού από τα εδάφη της χώρας μας, πλέον των γεωπολιτικών ισορροπιών και των οικονομικών παραμέτρων (που δεν μπορούμε εν πολλοίς να επηρεάσουμε), καθορίζεται και από την αξιοπιστία και τη σταθερότητα μας ως ευνομούμενη κρατική υπόσταση αλλά και το επίπεδο τεχνολογίας και ικανοτήτων των εταιρειών και του ειδικευμένου προσωπικού μας.

Επιπλέον, μετά την διαφαινόμενη άρση της απομόνωσης του Ιραν, η αναμόχλευση της μεταξύ μας συνεργασίας, από κοινού και με την Αρμενία θα μας δώσει την κατάλληλη δυναμική ώστε να εμπλακούμε δραστήρια στην περιοχή.

Ο διαχρονικός γεωπολιτικός χώρος του Ελληνισμού δηλαδή ο υδάτινος άξονας Μαύρη Θάλασσα-Στενά-Αιγαίο-Ανατολική Μεσόγειος βρίσκεται εντός του τριγώνου αστάθειας Βαλκανίων, Μ. Ανατολής και Καυκάσου, που είναι στη μέση δομικών αλλαγών και ανεξαρτήτως της υψηλής επικινδυνότητας σε θέματα ασφαλείας, μας παρέχει ευκαιρίες αποκτήσεως ρόλου στην διαμόρφωση του συγκεκριμένου

γεωπολιτικού υποσυστήματος, με κατάλληλη εκμετάλλευση των παραγόντων εθνικής της ισχύος.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

www.atlas.idx.gr/

www.kepa.uoa.gr/

www.energia.gr/

www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/armenia/

www.eia.doe.gov/emeu/cabs/csp_graph

www.caspianstudies.com

www.depa.gr

www.inogate.Org/html/maps

www.Paratiritisnews.gr/article/1stpage

www.fpri.org/articles/2014/03/russian-invasion-ukraine

www.krd.ru/

www.tovima.gr/world/article/

www.iarex.ru/articles/51734.html

www.neapolitiki.gr

www.news.in.gr/world/article/

www.bloomberg.com/news/articles

www.capital.gr/

www.foreignaffairs.gr/articles/

www.liberal.gr/

www.kathimerini.gr

www.cia.gov/library/publications/

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδριανόπουλος Ανδρέας, *Η οργή του Ισλάμ και οι φανατικοί της Τζιχάντ*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσ/νικη, 2015.

Αλεξοπουλος Η., *Οι Πολιτικοστρατηγικές Επιπτώσεις από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στις τρεις Δημοκρατίες του Καυκάσου*, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 2001.

Γραμματίκας Ε. Βασίλειος, *Η διεθνής προστασία των μειονοτήτων και η αντιμετώπισή τους στα παρευξείνια κράτη της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Δελαστικός Γεώργιος, *Αποκάλυψη τώρα. Ο δρόμος προς τη μονοκρατορία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2001.

Δρούγος Ε Αθανάσιος, *Η εκρηκτική κατάσταση στο Βόρειο Καύκασο και οι ευρύτερες επιπτώσεις*, Επιθεώρηση ΣΕΘΑ, Τεύχος 28, Αθήνα Οκτ. 2004 – Μαρ 2005.

Καραγιάννης Μάνος (επιμέλεια συλλογικού τόμου), *Η Ρωσία σήμερα. Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Κόκκινος Δημήτριος Βασίλειος, *Γεωπολιτική της ενέργειας στο σύστημα Ευρώπη-Ασία-Μέση Ανατολή*, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα 2015.

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2008.

Κονδύλης Παναγιώτης, *Πλανητική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Εκδόσεις Το Ποντίκι, Αθήνα 1992.

Κονδύλης Παναγιώτης, *Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα, Τομές στην πλανητική εποχή περί το 2000*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1998.

Μάζης Ιωάννης, *Γεωπολιτική θεωρία και πράξη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.

Μάζης Ιωάννης, *Το πρόβλημα της διακίνησης πετρελαίου στα στενά της Μαύρης θάλασσας και οι προοπτικές του έργου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη*, Γεωστρατηγική, ΙΑΑ, τεύχος 7, Ιαν – Απρ 2005.

Μαργαρίτης Κώστας, *Η Ευρασιατική Ένωση και η υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2015.

Μιχαλακόπουλος Γεώργιος, *Η λειτουργία του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης στο Διεθνές Σύστημα και η Τουρκία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2004.

Μυριάνθης Λ. Μ., *Η ενεργειακή ζεύξη Ελλάδας – ΠΓΔΜ και οι πετρελαιοαγωγοί στη ΝΑ Ευρώπη*, Ανασκόπηση αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής 1999, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα 1999.

Παπασωτηρίου Χαρ., *Η Διεθνής πολιτική στον 21ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008.

- Πλατιάς Αθανάσιος, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Γεωπολιτική των πετρελαίων του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας και επιπτώσεις για την Ελλάδα*, Μελέτη – Παρουσίαση στη ΣΕΘΑ, Αθήνα 2002.
- Σαλαπασιδής Γεώργιος, *Γεωστρατηγικές και Αμυντικοπολιτικές παράμετροι της κρίσεως στην Αμπχαζία*, Γεωστρατηγική, ΙΑΑ, τεύχος 7, Αθήνα Ιαν – Απρ 2005.
- Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Αναφορές στον Ελευθέριο Βενιζέλο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2014
- Σιδέρης Ι., *Η νέα γεωπολιτική της Ελλάδας*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2003.
- Χειλά Ειρήνη, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα, Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013.
- Χειλαδάκης Νικόλαος, *Τουρκία ένας πονηρός διπλωμάτης*, Εκδόσεις Γόρδιος, Αθήνα 2000.
- Brzezinski Zbigniew, *Η μεγάλη σκακιέρα*, μετάφραση Ελ. Αστερίου, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1998.
- Cooley K. John, *Τρομοκρατία ανιέροι πόλεμοι*, Μετάφραση: Κων/νος Κολιόπουλος, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.
- Νταβούτογλου Αχμέτ, *Εναλλακτικές κοσμοθεωρίες. Η επίδραση της ισλαμικής και της δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική θεωρία*, Μετάφραση: Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011.
- Davutoğlu Ahmet, *Το στρατηγικό βάθος*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010.
- Hobsbawn Eric, *Παγκόσμια Δημοκρατία και Τρομοκρατία*, Μετάφραση Νίκος Κούρκουλος, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2008.
- Hoffman Stanley, *Χaos και βία. Η παγκοσμιοποίηση, τα καταρρέοντα κράτη, η τρομοκρατία και η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 2001.
- Jackson J. Nicole. *Russian foreign policy and the CIS. Theories, debates and actions*. Routledge, London, 2003.
- Munkler Herfried, *Οι νέοι πόλεμοι. Νέοι εχθροί και νέες μορφές πολέμου*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 2005.
- Napoleoni Loretta, *Ο ισλαμιστικός φοίνικας*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2015
- Robins P., *The Middle East and Central Asia, in P.Ferdinand's , The New Central Asia and its Neighbours*, The Royal Institute of International Affairs, London, Pinter, 1994.

Kalyuzhnova Yelena, Amy Myers Jaffe, Don Lynch and Robin C. Sickles, *Energy in the Caspian Region, Present and Future*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, 2002.

Kemp G. & Harkavy R. *Strategic Geography and the Changing Middle East* (Carnegie Endowment for International Peace)

Levine Paul, Papasotiriou Harry, *America since 1945. The American Moments*, New York, Palgrave Macmillan, 2005.

Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W.W. Norton & Company, Inc., 2003.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΥ ΣΜΥΡΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ**

**ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΧΑΡΤΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ**

ΡΩΣΙΚΟΣ ΚΑΥΚΑΣΟΣ

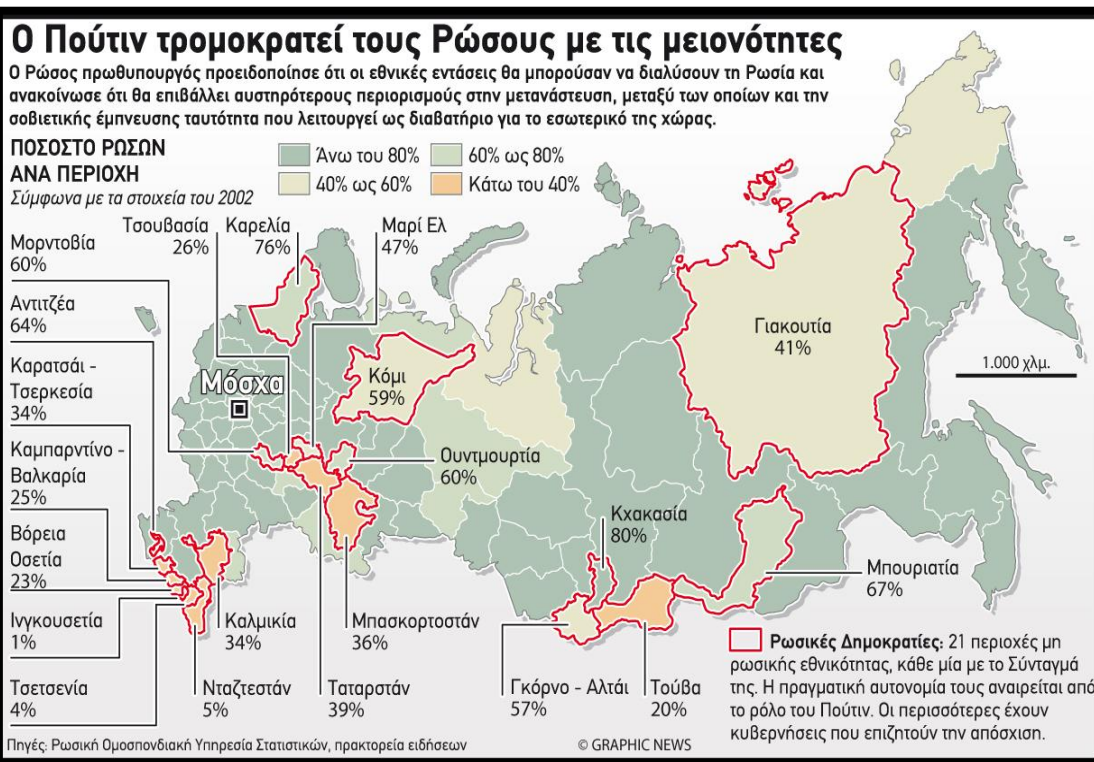
ΓΕΩΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

ΓΕΩΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

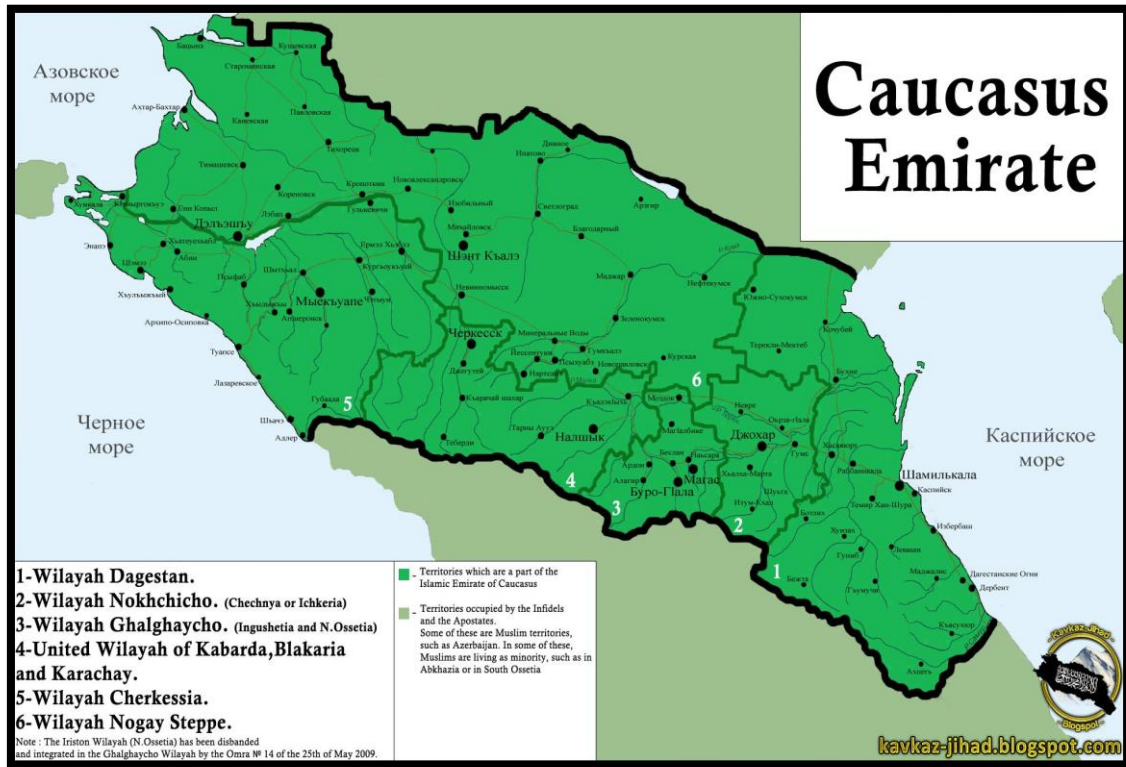
ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

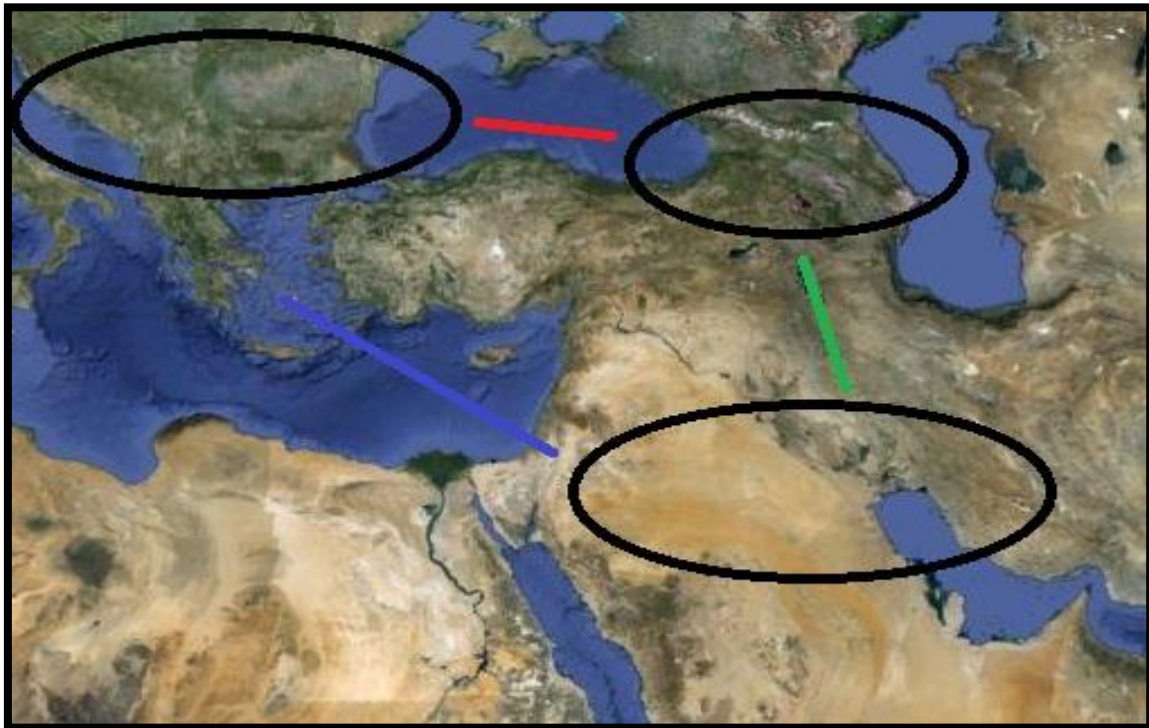
ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΕΜΙΡΑΤΟ ΚΑΥΚΑΣΟΥ

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΚΑΥΚΑΣΟΣ-ΒΑΛΚΑΝΙΑ-ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

ΝΟΤΙΟΑΥΤΙΚΗ ΑΣΙΑ

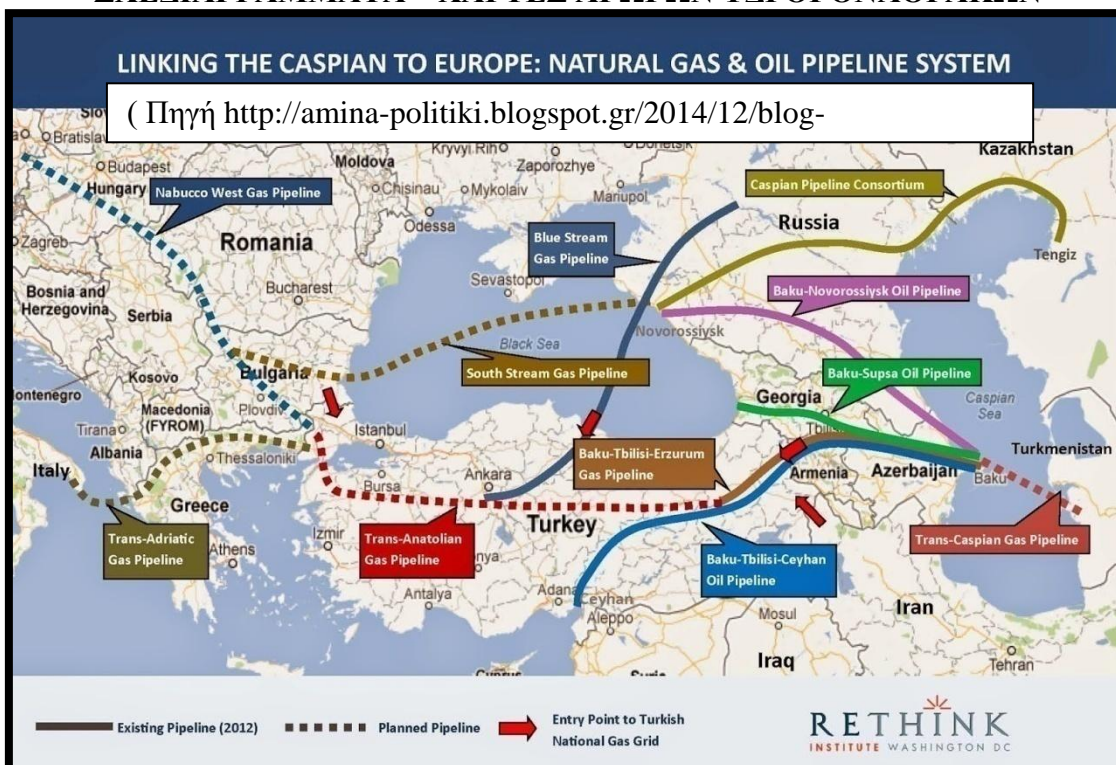
Army Lt. Col. (ret.) Ralph Peters in the June 2006 AFJ. In
«Blood Borders»

(Πηγή: <http://www.armedforcesjournal.com/peters-blood-borders-map>)

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΥ ΣΜΥΡΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ**

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΧΑΡΤΕΣ ΑΓΩΓΩΝ ΥΔΡΟΓΟΝΑΘΡΑΚΩΝ

Οι «διαδρομές» των αγωγών South Stream και Turkish Stream

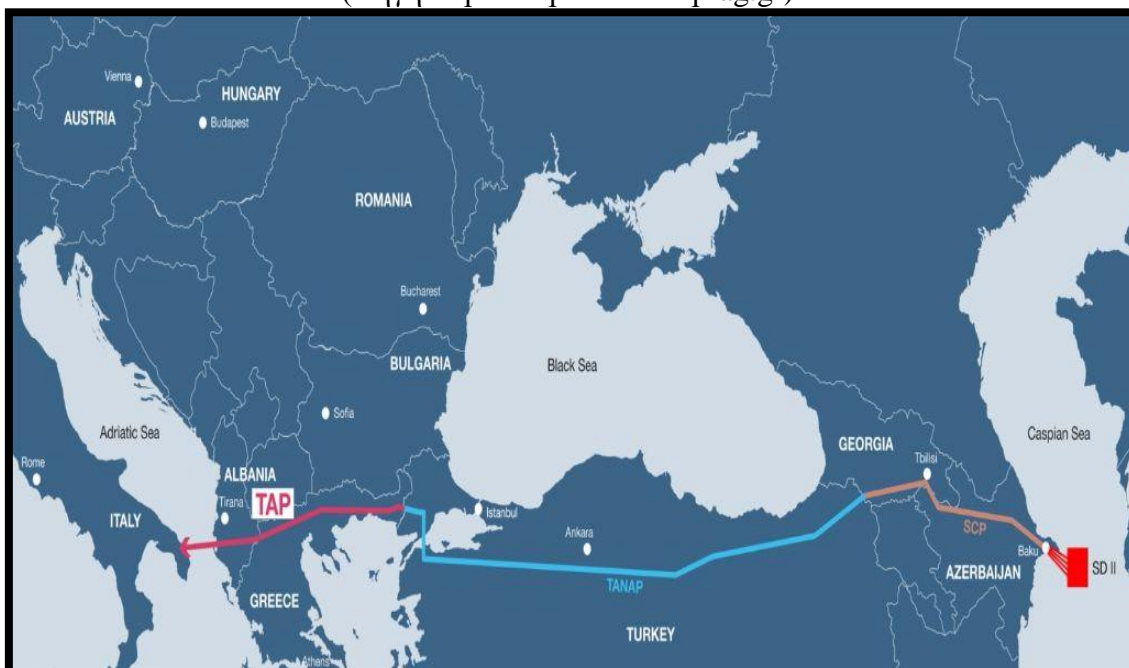
(Πηγή <http://www.medintelligence.org>)

ΝΟΤΙΟΣ ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ
Οι «διαδρομές» των αγωγών TAP, TANAP και SCP

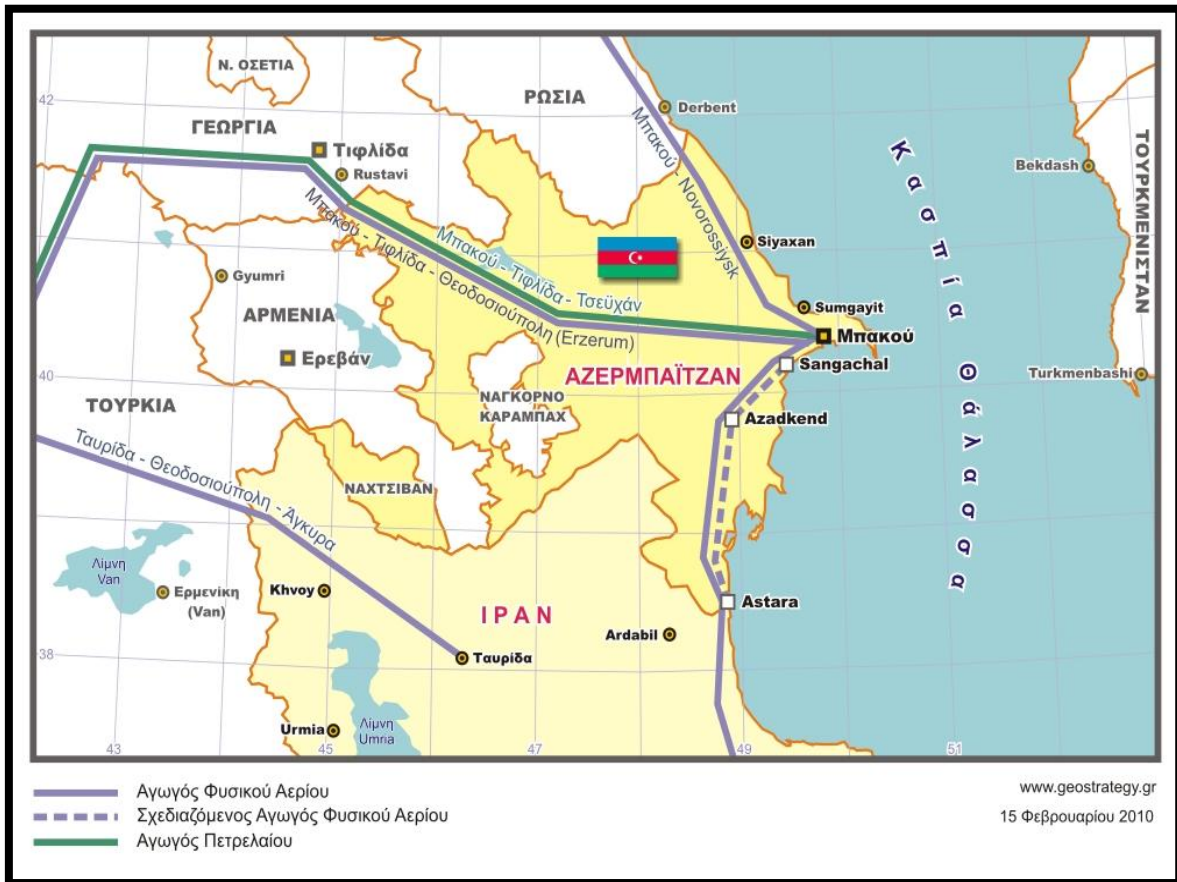
(Πηγή <http://www.tap-ag.gr>)

Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου είναι ένα από τα πιο σύνθετα συστήματα αγωγών φυσικού αερίου με μήκος που υπερβαίνει τα 4.000 χλμ., θα διέρχεται από επτά χώρες και στην κατασκευή του θα συμμετάσχουν περισσότερες από δώδεκα κορυφαίες εταιρείες ενέργειας. Αποτελείται δε από μεγάλο αριθμό επιμέρους ενεργειακών έργων συνολικής επένδυσης 45 δισ. δολαρίων ΗΠΑ περίπου, ήτοι:

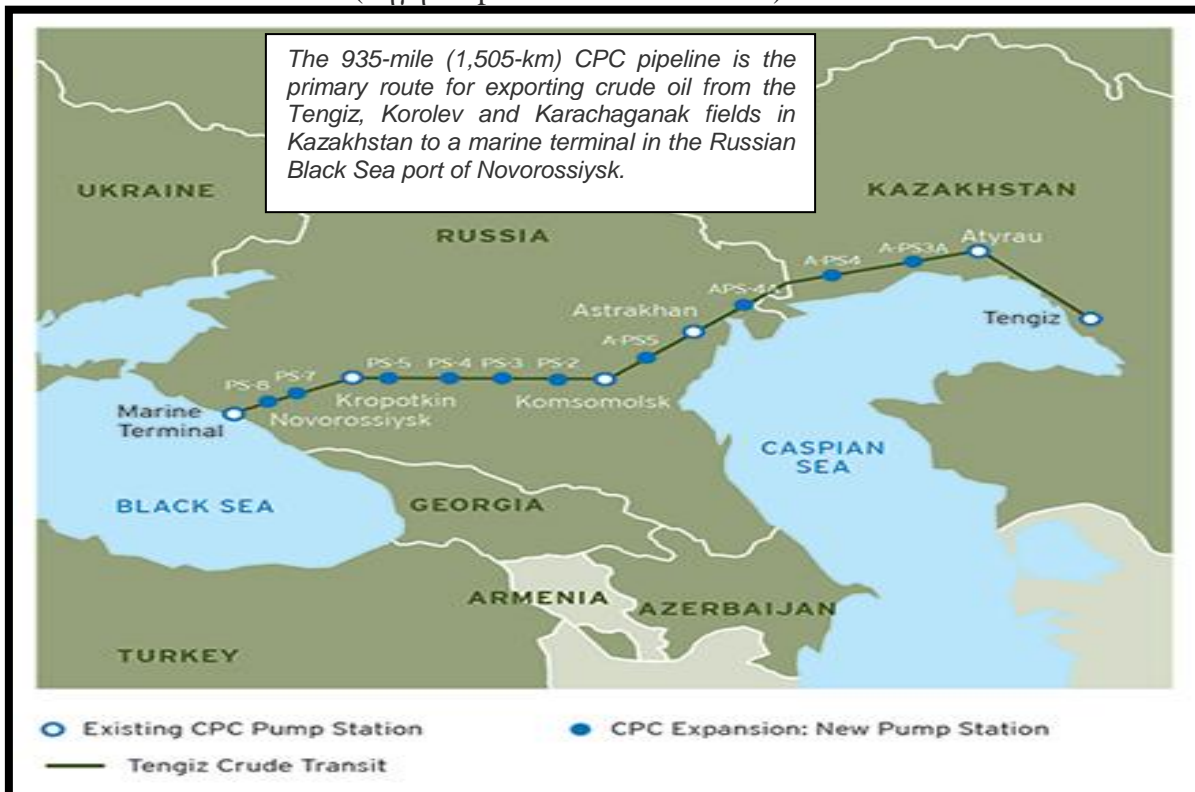
- Δεύτερη φάση ανάπτυξης του κοιτάσματος Shah Deniz, γεωτρήσεις και υπεράκτιες εγκαταστάσεις άντλησης αερίου στην Κασπία Θάλασσα.
- Επέκταση των εγκαταστάσεων επεξεργασίας φυσικού αερίου στον τερματικό σταθμό του Sangachal στις ακτές της Κασπίας στο Αζερμπαϊτζάν.
- Τρία έργα κατασκευής αγωγών:
  - Αγωγός Νότιου Καυκάσου (SCPX) – Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία
  - Αγωγός φυσικού αερίου Ανατολίας (Trans Anatolian Pipeline - TANAP) – Τουρκία
  - Αδριατικός Αγωγός (TAP) – Ελλάδα, Αλβανία, Ιταλία
- Επέκταση του ιταλικού δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου.
- Δυνατότητες περαιτέρω σύνδεσης με δίκτυα φυσικού αερίου της Νοτιοανατολικής, Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης

ΑΖΕΡΙΚΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΥΔΡΟΓΟΝΑΘΡΑΚΩΝ

Caspian Pipeline Consortium (CPC)

(πηγή: <http://www.chevron.com/>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ» ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΤΟΥ ΣΜΥΡΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ

Αγωγοί Υδρογονανθράκων

στη Νοτιανατολική Ευρώπη-Ανατολική Μεσόγειο και Κασπία²⁵⁴

Για μια καλύτερη κατανόηση και υποστήριξη του κειμένου κρίνω σκόπιμο στο σημείο αυτό να παραθέσω μια σύντομη αναφορά στους αγωγούς υδρογονανθράκων που διατρέχουν την περιοχή μας ή ευρίσκονται σε σχεδιασμό ή και κατασκευή. Ως γνωστόν, η ΕΕ επιδιώκει τη μερική ενεργειακή απεξάρτηση της από τη ρωσική ενέργεια με την προμήθεια αζέρικου (σε πρώτη φάση) φυσικού αερίου μέσω του επονομαζόμενου Southern Gas Corridor (Νότιος διάδρομος) που με αφετηρία την περιοχή της Κασπίας και με την ενίσχυση ποσοτήτων από την Μέση Ανατολή, μέσω της Νοτιανατολικής Ευρώπης θα καταλήγει τελικά στο ευρύτερο δίκτυο αγωγών της Κεντρικής Ευρώπης. Αρκετοί από τους παρακάτω αναφερόμενους αγωγούς είναι αλληλοϋποστηριζόμενοι και εμφανίζονται κατά περίπτωση υπό διαφορετική ονομασία, πιθανόν όμως τελικά να ενταχθούν ή να αντικατασταθούν από ένα ευρύτερο πρόγραμμα.

- **TRANS ANATOLIAN NATURAL GAS PIPELINE (TANAP):** Το τμήμα του αγωγού φυσικού αερίου εντός Τουρκίας που θα μεταφέρει αέριο από Αζερμπαϊτζάν μέσω Γεωργίας και Τουρκίας (σύνδεση στο Erzurum με South Caucasus Pipeline) προς Ευρώπη (σύνδεση με TAP). Έναρξη κατασκευής 2015, επιχειρησιακός το 2019. Το consortium απαρτίζεται από τις SOCAR, BOTAS, TPAO και BP.
- **TRANS ADRIATIC PIPELINE (TAP):** Τμήμα του κεντρικού αγωγού που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από Αζερμπαϊτζάν προς Ευρώπη. Θα δέχεται αέριο μέσω των South Caucasus Pipeline και TANAP και θα διέρχεται από Ελλάδα (Κήποι Έβρου), Αλβανία και θα καταλήγει υποθαλασσίως στην Ιταλία. Επιλέχτηκε το 2013 έναντι του ανταγωνιστικού NABUCCO. Η έναρξη κατασκευής αναμένεται το 2016.
- **Interconnector Turkey-Greece-Italy (ITGI):** Ο μικρού μήκους αγωγός φυσικού αερίου που έχει κατασκευαστεί μέχρι Κομοτηνή (Τουρκία-Ελλάδα). Μεταφέρει αζέρικο αέριο που διακινείται από το δίκτυο της τουρκικής BOTAS και η συνέχιση του

²⁵⁴ <http://defencenews.gr/index.php/ethiniki-amina-2/1112-h-diplomatia-tis-energeias>"

προς Ιταλία (σχεδιαζόμενος αγωγός Ποσειδών) μάλλον θα αντικατασταθεί από τον TAP. Είναι επιχειρησιακός από το 2007. Σχεδιάζεται να επεκταθεί και προς Βουλγαρία.

- **South Caucasus Pipeline (SCP ή BTE):** Αγωγός φυσικού αερίου από Αζερμπαϊτζάν μέσω Γεωργίας προς Τουρκία (Erzurum), (Μπακού-Τιφλίδα–Ερζερούμ) που θα τροφοδοτεί το σύστημα αγωγών TANAP-TAP. Ανάπτυξη δίπλα στον αγωγό Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC). Επιχειρησιακός από το 2007.
- **South Caucasus Pipeline Expansion (SCPX):** Πρόγραμμα επέκτασης των δυνατοτήτων μεταφοράς φυσικού αερίου του υπάρχοντος SCP. Επιχειρησιακός το 2018.
- **NABUCCO:** Σχεδιαζόμενος αγωγός φυσικού αερίου που θα μετέφερε φυσικό αέριο στην Ευρώπη από το Αζερμπαϊτζάν μέσω του συστήματος του αγωγού TANAP. Ο NABUCCO θα διέρχονταν από Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία και Αυστρία. Αντί του NABUCCO προκρίθηκε το 2013 ο ανταγωνιστικός του TAP.

Λοιποί αγωγοί υπάρχοντες ή υπό σχεδίαση (φυσικού αερίου και πετρελαίου) στην περιοχή είναι:

Kirkuk-Ceyhan: Αγωγός που μεταφέρει αργό πετρέλαιο από το Ιράκ στο τουρκικό λιμάνι Ceyhan της Μεσογείου. Επιχειρησιακός από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Υπόκειται συχνά σε δολιοφθορές και μακροχρόνιες διακοπές λειτουργίας.

Baku-Novorossiysk ή NorthernRouteExportPipeline (NREP): Αγωγός που μεταφέρει αργό πετρέλαιο από το Αζερμπαϊτζάν στο ρωσικό λιμάνι Novorossiysk της Μαύρης Θάλασσας. Επιχειρησιακός από το 1997.

WesternRouteExportPipeline (WREP): Αγωγός αργού πετρελαίου από Αζερμπαϊτζάν προς λιμάνι Supsa Γεωργίας. Επιχειρησιακός από το 1999.

CaspianPipelineConsortium (CPC): Αγωγός αργού πετρελαίου από Καζακστάν προς το ρωσικό λιμάνι Novorossiysk της Μαύρης Θάλασσας. Επιχειρησιακός από το 2003.

Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC): Ήδη εν λειτουργία (2006), αγωγός αργού πετρελαίου που από το Αζερμπαϊτζάν, μέσω Γεωργίας καταλήγει στο λιμάνι Ceyhan στην Μεσόγειο (Τουρκία). Στο μέλλον θα μεταφέρει εκτός από αργό πετρέλαιο του Αζερμπαϊτζάν και ποσότητες από Καζακστάν και Τουρκμενιστάν.

Tabriz-Erzurum-Ankaranaturalgaspipeline: αγωγός φυσικού αερίου από Ιράν προς Τουρκία. Επιχειρησιακός από το 2001 με πολλά προβλήματα λόγω δολιοφθορών και πολιτικών τριβών με Ιράν.

Αγωγός Φυσικού Αερίου από Ρωσία μέσω Ουκρανίας, Μολδαβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας στην Τουρκία. Τροφοδοτεί με φυσικό αέριο τις χώρες των Ανατολικών Βαλκανίων και την Τουρκία. Σύμφωνα με τη συμφωνία συνδέσεως των δικτύων φυσικού αερίου Ελλάδος και Τουρκίας (2005), η χώρα μας έχει αποκτήσει πρόσβαση στο παραπάνω δίκτυο που είναι ήδη συνδεδεμένο με τα αντίστοιχα της Ρωσίας, του Ιράν, του Αζερμπαϊτζάν και του Τουρκμενιστάν.

BlueStream: Υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου από Ρωσία προς Τουρκία. Επιχειρησιακός από το 2003. Η διαδρομή του ξεκινά από τη Σταυρούπολη, διασχίζει τη Μαύρη Θάλασσα και καταλήγει στην Άγκυρα. και με αυτό τον αγωγό η Ρωσία παρέχει 16 δις κυβικά μέτρα (bcm) φυσικού αερίου ετησίως στην Τουρκία.

SouthStream: Ο υπό σχεδίαση αγωγός φυσικός αερίου South Stream θα μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο υποθαλασσίως από τη Μαύρη Θάλασσα και εν συνεχεία μέσω Βουλγαρίας, Σερβίας, Ουγγαρίας, Σλοβενίας θα καταλήγει στην Αυστρία. Συμμετέχει η Gazprom αλλά και ευρωπαϊκές εταιρείες όπως η ιταλική Eni. Πιθανόν κλάδοι του να καταλήγουν σε Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ΠΓΔΜ και Ελλάδα. Είναι ανταγωνιστικός αγωγός του **NABUCCO** αλλά και κάθε άλλου προγράμματος που επιδιώκει τη διακίνηση αζέρικου αερίου προς την Ευρώπη. Επίσης αποφεύγει την Ουκρανία διερχόμενος υποθαλασσίως από την τουρκική υφαλοκρηπίδα. Ήδη η ΕΕ, ένεκα της όξυνσης των σχέσεων με τη Ρωσία έχει καλέσει τα μέλη της να αναθεωρήσουν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και η Βουλγαρία έχει προσωρινά σταματήσει τις διαδικασίες για την εξέταση καταγγελιών διαφθοράς και πρακτικών μη σύννομων με το κοινοτικό δίκαιο. Η Ρωσία έχει απαντήσει με προσφυγή στο Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου για αθέμιτες πρακτικές εκ μέρους της ΕΕ. Τον Νοέμβριο 2014, ο Ρώσος Πρόεδρος ανακοίνωσε την αναστολή του ρωσικού

ενδιαφέροντος για την κατασκευή του υπόψη αγωγού (δεν υπάρχει μέχρι σήμερα επίσημη ρωσική κυβερνητική ανακοίνωση ή ανακοίνωση του κονσόρτσιουμ κατασκευής) και πρόκρινε την ενίσχυση της χωρητικότητας του Blue Stream και την μέσω αυτού μεταφορά φυσικού αερίου μέχρι τα ελληνοτουρκικά σύνορα αφήνοντας το θέμα της περαιτέρω αξιοποίησεως στην ΕΕ.

Την παρούσα περίοδο μόνο το αζέρικο αέριο προσφέρεται για τη μερική απεξάρτηση της Ευρώπης από τη ρωσική αγορά. Εκφράζονται όμως ανησυχίες για τη δυνατότητα του αζέρικού αερίου να καλύψει τις ευρωπαϊκές ανάγκες. Επιδιώκεται η ενίσχυση των αζέρικων κοιτασμάτων (φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου) από τις υπόλοιπες χώρες πέριξ της Κασπίας Θάλασσας (Τουρκμενιστάν, Καζακστάν) με ένα σύστημα αγωγών (υποθαλασσίως) και πλοίων (**TransCaspianOilTransportSystem**) μέσω της Κασπίας Θάλασσας παρακάμπτοντας Ρωσία και Ιράν. Αυτή η κίνηση έχει συναντήσει την έντονη αντίδραση της Ρωσίας και του Ιράν που επικαλούμενες παλαιότερες συμφωνίες και περιβαλλοντολογικούς λόγους έχουν μπλοκάρει το πρόγραμμα. Το αποτέλεσμα των καθυστερήσεων και των ρωσικών πιέσεων είναι το Τουρκμενιστάν και Καζακστάν να έχουν επιλέξει τη χρήση ρωσικών αγωγών για την προώθηση του δικού τους φυσικού αερίου στην Ευρώπη, αυξάνοντας την εξάρτηση της τελευταίας -αλλά και τη δική τους- από τη Ρωσία.

Ιράν-Τουρκία-Ευρώπη (ΙΤΕ): Υπό εξέταση αγωγός φυσικού αερίου από Ιράν μέσω Τουρκίας προς Ευρώπη με σκοπό την αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης της τελευταίας. Η εξέλιξη της σχεδίασης-κατασκευής εξαρτάται από τις σχέσεις Δύσης-Ιράν εξαιτίας κυρίως του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος. Οι συνομιλίες άρχισαν το 2008, διεκόπησαν και επανελήφθησαν το 2013.